

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

36000, м. Полтава, вул. Соборності, 18, тел.: (0532) 60-80-37, inbox@pla.court.gov.ua
Код ЄРДПОУ 02893077 р/р 35217018009215 МФО 820172 Державна казначейська служба України м. Київ

АНАЛІЗ стану здійснення судочинства місцевими судами Полтавської області у 2017 році

На виконання плану роботи Апеляційного суду Полтавської області на поточний рік здійснено аналіз стану здійснення місцевими судами Полтавської області судочинства упродовж 2017 року. У ході проведення аналізу узагальнено й проаналізовано дотримання місцевими судами строків розгляду справ у порядку цивільного та кримінального судочинства, якість прийнятих судами першої інстанції судових рішень за справами вказаних категорій та справ про адміністративні правопорушення, а також проаналізовано застосування місцевими судами області під час їх розгляду практики Європейського суду з прав людини¹ та дотримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод².

Під час проведення аналізу узагальнено дані, що містяться у статистичних звітах, наданих ТУ ДСУ України в Полтавській області, інформаційній довідки, аналізи й узагальнення місцевих судів щодо результатів роботи у минулому році.

Розділ І. Дотримання місцевими судами Полтавської області строків розгляду справ § 1. Справи у порядку цивільного судочинства

Загальні статистичні дані

Відповідно до ст.2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (РИМ, 4.XI.1950) кожен має право на судовий розгляд своєї справи упродовж розумного строку.

Згідно постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» строки, встановлені ЦПК України є обов'язковими для судів та учасників судового процесу, оскільки визначають тривалість кожної стадії процесу або час, протягом якого має бути вчинено процесуальну дію. Зазначене є завданням цивільного судочинства (ст. 1 ЦПК України).

При цьому Пленум ВССУ роз'яснив, що з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, перебіг строків судового розгляду у цивільних справах починається з часу надходження позовної заяви до суду, а закінчується ухваленням остаточного рішення у справі, якщо воно не на

¹ Далі — ЄСПЛ

² Далі — Конвенція

користь особі (справа «Скопелліті проти Італії» від 23 листопада 1993 року), або виконанням рішення, ухваленого на користь особи (справа «Папахелас проти Греції» від 25 березня 1999 року).

Відповідно до статті 157 ЦПК України, суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів — одного місяця, а у виняткових випадках за клопотанням сторони, з урахуванням особливостей розгляду справи, суд ухвалою може продовжити розгляд справи, але не більш як на п'ятнадцять днів.

Згідно зі статистичною інформацією, наданою ТУ ДСА України в Полтавській області, в цілому на розгляді місцевих загальних судів області протягом 2017 року перебувало 41986 позовних заяв, скарг, подань, клопотань, заяв громадян і юридичних осіб про захист їхніх прав і свобод, з яких розглянуто 39076 (93,1%).

При цьому, протягом 2017 року в провадженні місцевих судів області знаходилося 32117 справ позовного провадження, з яких за звітний період надійшло 26288.

Станом на 01 січня 2018 року розглянуто 25571 справ позовного провадження (79,6%), у тому числі з ухваленням рішення — 22871.

У структурі вирішених цивільних справ позовного провадження домінують справи:

- щодо спорів, які виникають із **сімейних правовідносин** — всього **7929** (в тому числі про розірвання шлюбу **4177** та про стягнення аліментів **2744**);
- що виникають із **договорів** — **6762** (в тому числі **4945** — щодо договору позики, кредиту, банківського вкладу);
- спори про **спадкове право** — **2913**;
- спори про **право власності** та інші речові права — **2239** (із них **1980** про приватну власність);
- справи, що виникають із **житлових правовідносин** — **943**;
- справи, що виникають на підставі **недоговірних зобов'язань** — 911 (із них щодо відшкодування шкоди — 822).

Крім того, протягом звітної періоду у провадженні місцевих судів перебувало **3072** справ окремого провадження, з яких завершено розглядом **2688** (87,5%) - ухвалено 2477 рішень. Залишок нерозглянутих справ даної категорії станом на 01 січня 2018 року складав **384** (12,5%).

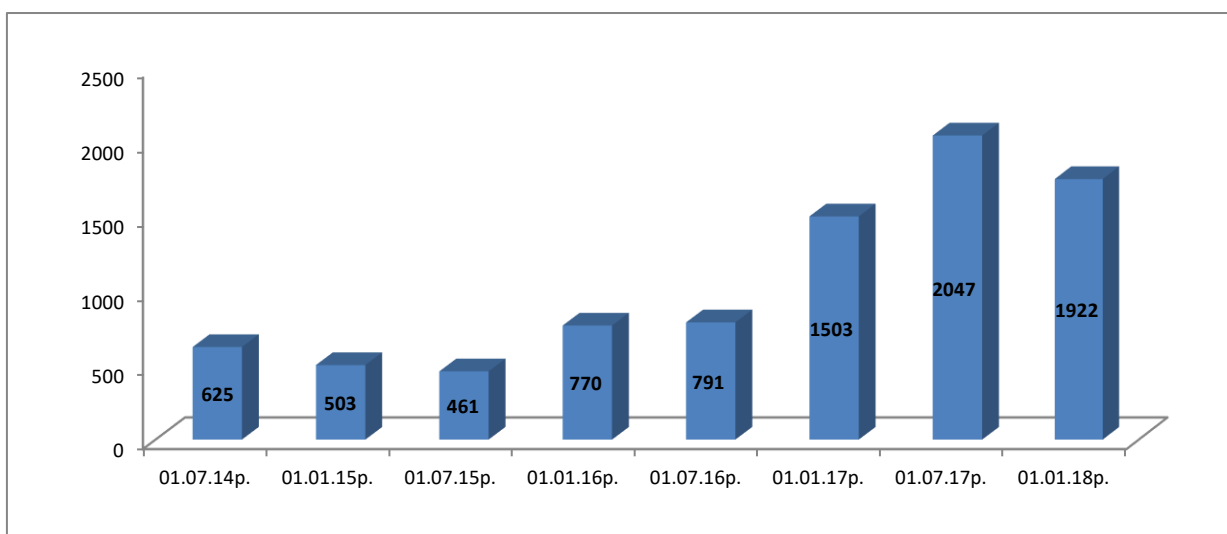
Протягом 2017 року місцевими загальними судами Полтавської області видано **3372** судовий наказ та розглянуто 193 заяв про скасування відповідних актів судової влади, з яких задоволено — 185 (95,9%).

З порушенням строків розгляду, визначених ЦПК України, місцеві загальні суди розглянули **1076** справи позовного та окремого провадження. Їх питома вага від справ, провадження в яких закінчено, складає 4,2%, що вказує на погіршення рівня відповідного показника оперативності (станом на 01.01.2016 р. — 3,49%, на 01.01.2017р. — 3,11%).

Крім того, протягом звітної періоду було розглянуто 9 заяв про видачу судового наказу та 12 заяв про скасування судового наказу понад строк, визначений ЦПК України; надіслано копії судових наказів боржникам з порушенням вимог, передбачених ч.1 ст.104 ЦПК України - у 993 випадках; надіслано копії ухвал про прийняття заяви про скасування судових наказів стягувачам та боржникам з порушенням — у 112 випадках.

При опрацюванні наданих місцевими загальними судами області інформаційних довідок встановлено, що станом на 01 січня 2018 року із загального залишку цивільних справ в провадженні місцевих судів Полтавської області перебувало загалом 1922 цивільних справ (без урахування зупинених), що не розглянуті у строк понад 3 місяці, що значно більше, ніж станом на 01 січня 2017 року.

Графік 1. Кількість цивільних справ, що перебувають в провадженні місцевих загальних судів Полтавської області понад 3 місяці

Станом на 01.01.2018 р. найбільше справ, що знаходяться на розгляді понад 3 місяці (без урахування зупинених), перебувало в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука – 439 справ, Карлівського районного суду - 275 справи, Октябрського районного суду м. Полтави – 164 справи, Ленінського районного суду м. Полтави – 139 справ.

Варто звернути увагу, що кількість справ даної категорії, які перебувають у провадженні вказаних судів становить 52,9% від загальнообласного показника.

Викликає занепокоєння наявність в провадженні районних судів області справ, що надійшли у 2013 році. (Миргородський міськрайонний суд – 2 справи, Октябрський районний суд м. Полтави – 2 справи, Пирятинський районний суд – 1 справа).

При цьому, динаміку приросту та спаду кількості цивільних справ, що не розглянуті понад 3 місяці, у місцевих судах області демонструє наступна таблиця:

Таблиця 1. Місцеві суди, де збільшилась кількість справ даної категорії у порівнянні з початком року:

№ п/п	Районний суд	Кількість цивільних справ (без урахування зупинених провадженням), нерозглянутих у строк понад 3 міс.		
		Станом на 01.01.2017 року	Станом на 01.07.2017 року	Станом на 01.01.2018 року
1.	Автозаводський райсуд м. Кременчука	286	317	439
2.	Гребінківський райсуд	8	10	16
3.	Зіньківський райсуд	15	29	24
4.	Карлівський райсуд	244	563	275
5.	Київський райсуд м. Полтави	22	29	32
6.	Кобеляцький райсуд	22	16	50
7.	Козельщинський райсуд	1	1	4
8.	Комсомольський міськсуд	30	32	57
9.	Кременчуцький райсуд	26	18	51
10.	Крюківський райсуд м. Кременчука	41	58	56
11.	Ленінський районний суд	83	84	139
12.	Лубенський міськрайсуд	24	29	54
13.	Машівський райсуд	0	4	65
14.	Миргородський міськрайсуд	38	23	43
15.	Новосанжарський райсуд	27	31	81
16.	Оржицький райсуд	3	3	16
17.	Решетилівський райсуд	45	41	65
18.	Семенівський райсуд	15	64	39

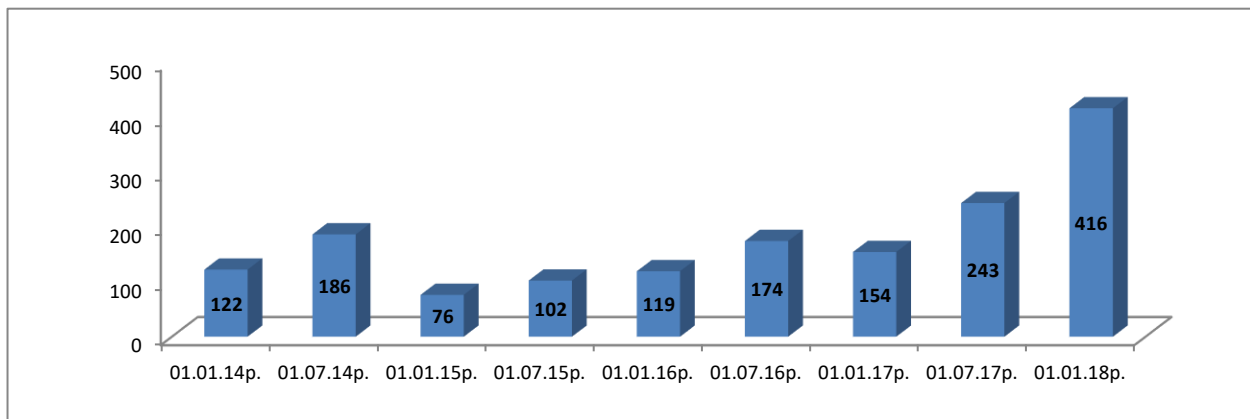
Таблиця 2. Суди, де відбулося поліпшення згаданого показника:

№ п/п	Районний суд	Кількість цивільних справ (без урахування зупинених провадженням), нерозглянутих у строк понад 3 міс.		
		Станом на 01.01.2017 року	Станом на 01.07.2017 року	Станом на 01.01.2018 року
1.	Гадяцький райсуд	21	20	16
2.	Глобинський райсуд	43	28	37
3.	Котелевський райсуд	3	3	2
4.	Лохвицький райсуд	67	247	17
5.	Октябрський райсуд м. Полтави	233	195	164
6.	Хорольський райсуд	50	67	34
7.	Чутівський райсуд	7	8	5
8.	Шишацький райсуд	20	6	9

Згідно і зведеним «Звітом судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства» за 2017 рік, із загального залишку справ позовного провадження в провадженні судів області перебуває **416** цивільних справ, які не розглянуті у строк **понад 6 місяців**.

Якщо порівнювати кількість справ, що не знаходять свого вирішення у відповідні строки, із попередніми звітними періодами спостерігається наступне.

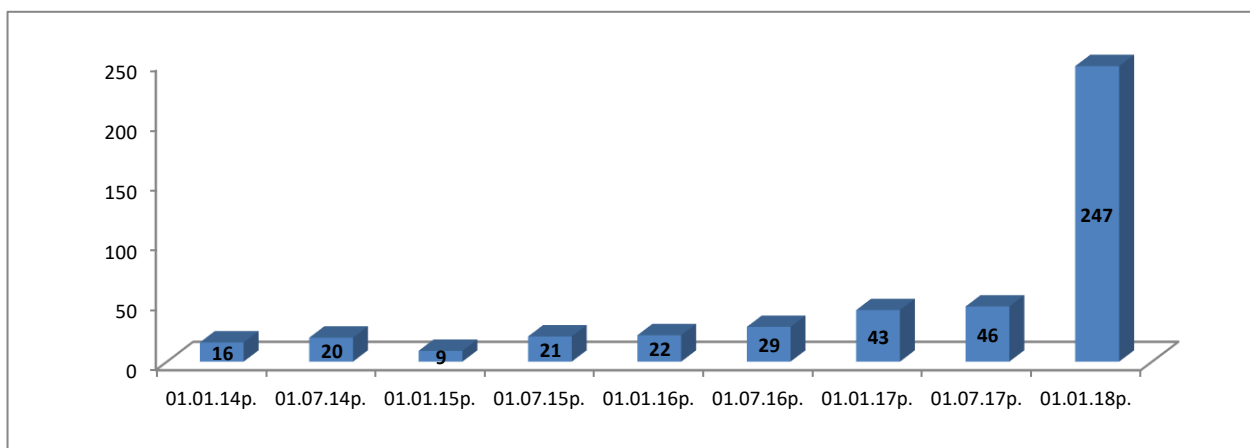
Графік 2. Кількість цивільних справ, що перебувають в провадженні місцевих загальних судів Полтавської області від 6 місяців до 1 року

Таким чином, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року вбачається збільшення зазначеного показника на 37,01% (станом на 01.01.2017 року таких справ було 154).

Згідно зведеного «Звіту судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства» форми 2-ц за 2017 рік станом на 01 січня 2018 року в провадженні загальних судів першої інстанції перебувало **247** цивільних справ, не розглянутих в строк **понад 1 рік**.

Графік 3. Кількість цивільних справ, що перебувають в провадженні місцевих загальних судів Полтавської області понад 1 рік

Таким чином, порівнюючи даний показник з показниками минулих років вбачається значне збільшення кількості справ, які перебувають у провадженні місцевих загальних судів регіону понад рік.

Така ситуація вимагає від суддів зосередження особливої уваги на використанні усіх можливих організаційних заходів для першочергового вирішення даних спорів.

Крім того, з-поміж загальної кількості цивільних справ, **що зупинені провадженням 39 справ** — ті що перебувають у провадженні відповідного суду понад 1 рік.

У цілому динаміку оперативності розгляду місцевими судами цивільних справ (за правилами позовного та окремого провадження) можливо оцінити за наведеною таблицею:

Таблиця 3. Динаміка оперативності розгляду місцевими судами цивільних справ за правилами позовного та окремого провадження

звітний період (станом на):				01.01.16 р.	01.01.17 р.	01.01.18 р.	Динаміка у порівнянні з 01.01.2017 р.
перебувало у провадженні				33253	32539	32117	
закінчено провадженням	справ			29007	26700	25571	
	питома вага (%) ³			87,23%	82,05%	79,6%	-2,45%
з порушенням строків, встановлених ЦПК України	справ			1012	832	1076	
	питома вага			3,04%	2,6%	3,4%	+0,8%
не розглянуто на кінець звітної періоду	всього			справ	4246	5839	6546
				питома вага (%)	12,77%	17,95%	20,38%
	провадження зупинено			справ	453	458	494
				питома вага (%)	1,36%	1,4%	1,5%
	не розглянуто у строк	понад 3 місяці		справ	770	1503	1922
				питома вага (%)	2,32%	4,6%	5,98%
		від 6 міс. до 1 року		справ	119	154	416
				питома вага (%)	0,36%	0,17%	1,29%
	понад 1 рік			справ	22	43	247
				питома вага (%)	0,07%	0,13%	0,76%

Таким чином, з огляду на результати проведеного дослідження, спостерігається погіршення кількісних та відносних показників оперативності у порівнянні з аналогічним періодом 2017 року.

Попри те, що прослідковується тенденція до скорочення кількості цивільних справ, які перебувають у провадженні місцевих судів, питома вага закінчених розглядом матеріалів знизилась на 2,45%.

У порівнянні з показниками минулого року – негативним є збільшення кількості цивільних справ не розглянутих у строк понад три місяці на 419 одиниць, від 6 місяців до 1 року – на 262 одиниці. Так само у кількісному вираженні збільшився показник справ, які не розглянуті понад 1 рік — на 204 справи.

З урахуванням викладеного, суди повинні вживати усіх посилюючих заходів щодо покращення динаміки руху цивільних справ, а саме збільшувати кількість закінчених розглядом цивільних справ та скорочувати матеріали, які не знаходять свого вирішення понад установлені строки.

Причини порушення строків розгляду цивільних справ

Найбільш значимою причиною порушення строків розгляду цивільних справ місцевими судами Полтавської області протягом 2017 року залишається велике навантаження суддів та

³ Примітка: питома вага розрахована у відношенні до загальної кількості справ, що перебували на розгляді.

неукомплектованість штатної чисельності місцевих судів області.

У зв'язку з тривалою законодавчою невизначеністю у значній кількості суддів місцевих судів області закінчився п'ятирічний строк повноважень, а питання їх призначення безстроково не вирішується. Така ситуація зумовлює надмірне навантаження на працюючих суддів, впливає безпосередньо на процесуальні строки судового розгляду, у зв'язку з неможливістю створити колегіальний склад суду, змінюється територіальна підсудність справ, тощо.

Так, згідно інформації, наданої ТУ ДСА України в Полтавській області, станом на 01.07.2017 р. штатна чисельність суддів місцевих судів області становить 177 судді. При цьому в 16 суддів закінчився строк повноважень судді станом на 01.01.2018 р. Протягом 2017 року було відраховано зі штату місцевих судів 9 суддів.

Таким чином станом на 01.01.2018 року лише 118 суддів здійснюють судочинство, вакантними залишаються 41 посада судді.

Особливу увагу слід звернути на те, що 2 місцеві суди Полтавської області тривалий час в 2017 році взагалі не здійснювали судочинство.

Так, у Карлівському районному суді згідно штатної чисельності 3 судді, з них 1 суддя, що призначений на посаду судді вперше, у якого закінчився строк повноважень, а з 21.09.2016 року — 2 вакантні посади судді. З початку року та до 16.08.2017 року судочинство не відправлялось, а станом на 01.01.2018 року судочинство здійснює лише один суддя.

У Лохвицькому районному суді Полтавської області штатна чисельність суддів складає — 4 судді. Із них: 26.04.2016 р. відрахований зі штату суду у зв'язку із смертю — 1 суддя; відраховані зі штату суду в зв'язку з виходом у відставку 05.10.2016 р. - 2 судді, та 28.10.2016р. — 1 суддя. Таким чином станом на 01.01.2017 року в даному місцевому суді є вакантними всі 4 посади судді. З початку року та до 10.08.2017 року судочинство не справлялось.

У Семенівському й Хорольському районних судах здійснюють судочинство лише по 1 судді із 4, передбачених штатом.

Варто зауважити, що загалом у провадженні Карлівського районного суду перебуває 159 цивільних справ, що не розглянуті понад 1 рік.

Як приклад негативного впливу вказаної підстави порушення процесуальних строків розгляду справи можна привести цивільну справу за позовом Логвіненко В.І. до ОКВПТГ "Лубнитеплоенерго" про захист прав споживачів житлово-комунальних послуг та визнання підприємницької практики ОКВПТГ "Лубнитеплоенерго" нечесною, що перебуває в провадженні Хорольського районного суду Полтавської області з 20.09.2016 року.

Дана справа була прийнята до провадження суддею Старокожко В.П., неодноразово призначалась і відкладалась розглядом з різних підстав.

12.03.2017 року у судді Старокожко В.П. закінчилися повноваження на здійснення правосуддя. За інформацією Хорольського районного суду Полтавської області на даний час в суді немає суддів для розподілу справи.

Аналізуючи причини порушення процесуальних строків, слід також відмітити, що на виконання вимог Кримінального процесуального кодексу України 2012 року на здебільшого суддів, що здійснюють розгляд цивільних справ покладено виконання функцій слідчого судді, що також вплинуло значною мірою на збільшення навантаження на суддю і як наслідок на оперативність розгляду цивільних справ.

Так, згідно зведеного статистичного Звіту судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за формою №1-1 за 2017 рік, в провадженні слідчих суддів місцевих судів Полтавської області перебувало 22726 клопотань, скарг, заяв під час досудового розслідування, із них розглянуто 21951.

Згідно з роз'ясненням Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» розумним зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невиправданих) зволікань судового захисту.

З урахуванням практики Європейського суду з прав людини критеріями розумних строків у цивільних справах є: правова та фактична складність справи; поведінка заявника, а також інших осіб, які беруть участь у справі, інших учасників процесу; поведінка органів державної влади (насамперед суду); характер процесу та його значення для заявника (справи «Федіна проти України» від 02 вересня 2010 року, «Смірнова проти України» від 08 листопада 2005 року, «Матіка проти Румунії» від 02 листопада 2006 року, «Літоселітіс проти Греції» від 05 лютого 2004 року та ін.).

Оцінюючи правову та фактичну складність справи, слід врахувати, зокрема, наявність обставин, що утруднюють розгляд справи; кількість співпозивачів, співвідповідачів та інших учасників процесу; необхідність проведення експертиз та їх складність; необхідність допиту значної кількості свідків; участь у справі іноземного елемента та необхідність з'ясування і застосування норм іноземного права.

Разом з цим, проаналізувавши інформацію, яку місцеві суди надсилають на адресу апеляційного суду, вбачається, що у переважній більшості тривалий розгляд цивільних справ є вимушеним та обумовлений складністю міжособистісного конфлікту, закладеного в основу судового спору, недобросовісною поведінкою сторін, необхідністю проведення експертних досліджень.

Так, згідно статистичних даних, наданих ТУ ДСА України в Полтавській області, протягом 2017 року місцевими судами Полтавської області всього було відкладено 3099 цивільних справ, у яких провадження не закінчено. Із них в зв'язку з:

- неявкою одного з учасників процесу, що беруть участь у справі – 708, з яких через невручення судових повісток – 99, з інших підстав – 609;
- неявкою прокурора – 0;
- неявкою інших учасників процесу - 38.

Таким чином, найпоширенішою причиною тривалого розгляду цивільних справ є **деструктивна щодо своїх процесуальних обов'язків поведінка учасників процесу.**

Так, наприклад, цивільна справа за позовом ПАТ «Альфа - Банк» до Стеценка Андрія Олександровича, Стеценка Олександра Миколайовича, Стеценко Людмили Василівни про стягнення заборгованості за кредитним договором, що перебуває в провадженні Полтавського районного суду з 29.01.2015р. Розгляд справи неодноразово відкладалася з різних причин, зокрема 09.02.2015р. – неявка сторін; 24.02.2015р. - неявка сторін; 06.03.2016р. – неявка позивача; 19.03.2015р. – неявка представника позивача; 07.04.2015р. – відкладено за клопотанням позивача; 02.06.2015р. – відкладено за клопотанням відповідача; 27.07.2015р. – неявка представника позивача; 22.09.2015р. – відкладено за клопотанням відповідача; 05.11.2015р. – відкладено за клопотанням відповідача; 23.09.2016р. - відкладено, неявка сторін; 06.10.2016р. - відкладено, неявка сторін; 01.08.2017р. – відкладено, неявка представника позивача; 28.08.2017р. - відкладено, неявка представника позивача; 21.12.2017р. – відкладено за клопотанням представника відповідача.

Згідно ст.27 ЦПК України участь в судових засіданнях є правом, а не обов'язком осіб, які беруть участь у справі.

Процес є змагальним, а тому, у разі повторної неявки до суду позивача, належним чином

повідомленого про дату судового засідання, процесуальною відповідальністю для нього буде постановлення ухвали про залишення позову без розгляду (п.3 ч.1 ст.207 ЦПК).

Відповідно, у разі виявлення відсутності з боку позивача інтересу щодо заявлених ним вимог, суд має першочергово розглянути питання щодо застосування належних процесуальних наслідків.

Разом з тим, результати дослідження показують, що саме відповідачі є тими учасниками процесу, що найбільш часто ігнорують судові виклики та спричиняють судову тяганину.

Наприклад, по справі за позовом ТОВ «Маркс Капітал» до Кошевки В.Д. про відшкодування шкоди (Автозаводський районний суд м. Кременчука) судовий розгляд відкладалася з цих причин 26.04.2016р., 26.07.2016р., 25.08.2016р., 09.03.2017р., 29.03.2017р., 23.05.2017р. Справа призначена до розгляду на 22.01.2018р.

За приписом ч. 4 ст. 169 ЦПК України, якщо суд не має відомостей про причину неявки відповідача, повідомленого належним чином, або причину неявки буде визнано неповажною, суд вирішує справу на підставі наявних у ній даних чи доказів (постановляє заочне рішення).

У разі неявки в судове засідання відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності або якщо повідомлені ним причини неявки визнані неповажними, суд на підставі ст.224 ЦПК України може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів, якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

Таким чином, судді мають поширювати практику ухвалення заочних рішень при створенні відповідачами необхідних передумов.

Згідно зведеного «Звіту судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства» (форма 2-Ц) за 2017 рік місцевими судами Полтавської області розглянуто 22871 цивільних справ із ухваленням рішення, із них заочного – 6318 (27,6%).

Застосування відповідачами тактики зволікання проявляється не лише у формі ігнорування судових викликів.

Так, прикладом є цивільна справа за позовом Костик О.А. до ПСП «Орач» про розірвання договору оренди землі в зв'язку з систематичною несплатою орендної плати, що надійшла 22.06.2015р. до Карлівського районного суду. Вона відкладалась розглядом 22.10.2015р., 10.12.2015р., 13.11.2017р. – за клопотанням представника відповідача, 28.12.2015 р., 19.05.2016 р. – в зв'язку із неявкою представника відповідача.

Також відповідачі досить часто оскаржують процесуальні рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку (інколи з надуманих підстав), і тим самим перешкоджають оперативному вирішенню спорів.

Типовим прикладом затягування процесу з боку відповідача є цивільна справа за позовом ПАТ КБ «ПриватБанк» до Войцеховського С.А., Войцеховської С.П., Войцеховської Г.С. про звернення стягнення. Ухвалою судді Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 29 серпня 2013 року відкрито провадження у справі. З даною ухвалою суду не погодилися Войцеховська Г.С., Войцеховська С.П. та повторно 12.12.2016 року подали на неї окремі апеляційні скарги. Під час апеляційного перегляду даного судового процесу колегією суддів було встановлено, що у вересні 2013 року Войцеховська С.П. вже подавала апеляційну скаргу на ухвалу судді Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 29 серпня 2013 року про відкриття провадження у даній справі.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 30 жовтня 2013 року апеляційну скаргу Войцеховської Світлани Павлівни відхилено, а ухвалу судді Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 29 серпня 2013 року залишено без змін.

Крім того, було встановлено, що Войцеховська Г.С. та Войцехвойська С.П. 28.10.2015 року та 23.02.2016 року подавали апеляційні скарги на ухвалу судді Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 29 серпня 2013 року, за якими Апеляційним судом Полтавської області по вказаним скаргам постановлено ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження.

Таким чином, судом апеляційної інстанції визнано, що подаючи чергову ідентичну апеляційну скаргу на ухвалу судді Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 29 серпня 2013 року про відкриття провадження з посиланням на ті самі обставини, відповідачі зловживають своїми процесуальними правами, а їх дії свідчать лише про наміри як найдовше затягнути розгляд справи.

З 11 листопада 2014 року в провадженні Кременчуцького районного суду перебуває цивільна справа за позовом ПАТ «Банк Форум» до Грицик Я.М. про звернення стягнення на предмет іпотеки. Проте через зловживання своїми процесуальними правами відповідачів, станом на 01.01.2018 року справа не розглянута: 10.12.2014 – не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 21.05.2015 – не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 06.08.2015 – не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 28.10.2015 - за клопотанням представника позивача; 04.12.2015 – не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 05.01.2016 – не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 15.02.2016 – не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 17.03.2016 – не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 03.06.2016 - не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 05.07.2016 - не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 10.11.2016 - не розглядалась (знято з розгляду), направлення справи до апеляційного суду; 02.12.2016 – передано судді справу після розгляду в апеляційній інстанції; 14.12.2016 – направлено справу до апеляційного суду; 17.02.2017 – передано судді справу після розгляду в апеляційній інстанції; 21.03.2017 – направлено справу до апеляційного суду; 20.04.2017 – передано судді справу після розгляду в апеляційній інстанції; 16.05.2017 – направлено справу до апеляційного суду; 02.08.17 - клопотання представника позивача; 31.08.17 клопотання представника; 01.11.17- неявка сторін; 26.12.17- клопотання представника позивача; справу призначено до розгляду на 15.02.18.

Використання особою усіх процедурних гарантій права на справедливий суд не може бути обмежене ні за яких обставин. Тому, суд позбавлений можливості протистояти навіть очевидним зловживанням осіб, які перешкоджають оперативному судовому розгляду.

Повертаючись до питання неявки учасників процесу до суду як фактору, що перешкоджає оперативному вирішенню спорів, варто зазначити, що бувають випадки, коли **обидві сторони не виявляють інтересу до розгляду справи.**

Так, наприклад, по справі за позовом Бобровник Л.П, Бовкун В.А до Білухівської сільської ради Карлівського району Полтавської області про визнання права власності на земельну ділянку в порядку спадкування за законом, що надійшла до Карлівського районного суду м. Полтави 26.04.2016 року, судовий розгляд відкладався 24.10.2017р., 29.11.2017р. та 25.12.2017 р. – в зв'язку з неявкою сторін по справі.

І нажалі такі випадки непоодинокі.

По справі за позовом ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" до Зінченко Владислав Іванович, Зінченко Наталія Василівна, Німець Василь Васильович, Німець Валентина Миколаївна, Єленко Ніна Миколаївна про стягнення заборгованості, що надійшла до Лохвицького районного суду 01.09.2015 року, судовий розгляд відкладався 22.02.2016р., 22.03.2016р., 05.09.2017, 01.12.2017р. в зв'язку з неявкою усіх сторін по справі.

Знову ж, судді у таких випадках мають перевіряти можливість залишити позов без розгляду або постановити заочне рішення, як це вже згадувалося вище.

Крім того, негативно впливає на тривалість судового процесу **неявка представників сторін**, їх ставлення до покладених на них обов'язків.

Наприклад, справа за позовом Денисов О.В. до Денисової О.В., Денисова І.В., Денисової Ю.О. про визнання осіб такими, що втратили право на житло, та за зустрічним позовом Денисової Ю.О., Денисової О.В. до Денисова О.В., Виконкому КМР Полтавської області, КП «Квартирне управління» КМР про приватизацію квартири, що перебуває в провадженні Крюківського районного суду м. Кременчука з 11.11.2016 року, призначалась до розгляду неодноразово та відкладалась, зокрема з таких причин:

17.01.2017 р. - слухання справи відкладено у зв'язку із неявкою представника позивача;
09.02.2017 р. – слухання справи відкладено у зв'язку із клопотанням представника позивача;
11.04.2017 р. – слухання справи відкладено за клопотанням представника відповідача;
20.07.2017 р. – слухання справи відкладено за клопотанням представника відповідача;
02.11.2017 р. – слухання справи відкладено у зв'язку із клопотанням сторони.

Частиною 3 ст.27 ЦПК України встановлено, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки.

При цьому дієвого механізму впливу на невиконання учасниками процесу покладених на них процесуальних обов'язків законодавством не передбачено. Єдиним правовим засобом впливу на осіб, які з неповажних або необґрунтованих підстав не з'являються в судові засідання, є застосування до них адміністративного штрафу за санкцією ст.185-3 КпАП України. Втім судді рідко застосовують дану норму, оскільки застосуванню штрафних санкцій повинно передувати складення судовим розпорядником протоколу про адміністративне правопорушення та ухвалення суддею відповідної постанови, що додатково збільшує навантаження на суддю.

Водночас, згідно зведеного звіту ТУ ДСА в Полтавській області за формою №3, місцевими загальними судами області протягом 2017 року накладено адміністративне стягнення лише **на 3 особи** за ст. 185³ КУпАП. На розгляд за звітний період надійшло 9 протоколів.

Крім того, склад адміністративного проступку «прояв неповаги до суду», встановлений чинною редакцією ст.185-3 КУпАП з метою забезпечення своєчасної явки в суд учасників процесу передбачає відповідальність тільки за злісне, тобто повторне без поважних причин ухилення від явки в суд. Таким чином, не є правопорушенням і не тягне за собою відповідальності одноразова навмисна неявка до суду.

Наступною обставиною, що зумовлює затягування розгляду цивільних справ, та яка виходить від учасників процесу, є те, що вони **часто заявляють клопотання про відкладення розгляду справи** при цьому не підтверджують підстав для відкладення, як на момент вирішення питання, так і в майбутньому.

У провадженні Пирятинського районного суду Полтавської області з 04.11.2014 року перебувають матеріали цивільної справи за позовом Опанасенко Ніна Володимирівна до Опанасенка Анатолія Васильовича про поділ спільно набутого за час шлюбу майна. Судові засідання відкладалися:

29.04.2015 р.- клопотання представника позивача про відкладення;
26.05.2016 р.- перерва для ознайомлення сторін з матеріалами справи;
10.06.2016 р. - клопотання представника позивача про відкладення;
06.05.2017 р. - клопотання представника позивача;
24.05.2017 р. - клопотання представника позивача;
07.06.2016 р. - клопотання представника позивача;

12.07.2016 р. - клопотання представника позивача;
 22.09.2016 р. - клопотання представника позивача;
 04.10.2016 р. - клопотання представника відповідача;
 28.07.2017 р. - клопотання представника позивача;
 18.12.2017 р.- клопотання позивача.

Також, часто трапляються випадки, коли учасники процесу з'являються до суду не підготовленими до розгляду справи, зловживають своїми процесуальними правами, подають у день розгляду справи заяву про необхідність ознайомлення з матеріалами справи.

Крім того, однією із причин неявки сторін є незадовільний стан в питанні доставки та вручення судових викликів. Недосконала робота поштових відділень, відсутність ініціативи сторін щодо отримання інформації стосовно дати, часу та місця розгляду цивільних справ, в яких вони є сторонами, зумовлює відкладення розгляду цивільних справ тільки за наявного факту неповідомлення сторони належним чином.

У разі виявлення фактів саме неналежної роботи оператора поштового зв'язку, наполегливо рекомендуємо місцевим судам не ігнорувати їх, і вживати можливих заходів реагування.

Крім того, наразі одним із шляхів подолання даної проблеми є реалізація проекту щодо направлення сторонам SMS-повідомлень про дату, час і місце судового засідання згідно наказу ДСА України від 01 червня 2013 року № 73 «Про реалізацію пілотного проекту щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу (кримінального провадження)».

Також, досить поширеною обставиною, що впливає на загальний час розгляду цивільних справ є **необхідність витребування доказів**.

У провадженні Хорольського районного суду з 30.12.2015 року перебуває цивільна справа за позовом Негруб Сергій Григорович до ПАТ КБ «Приватбанк» про визнання договору кредиту недійсним. Судовий розгляд даної справи був відкладений з наступних підстав:

16.02.2016 р. – судові засідання відкладено у зв'язку з необхідністю витребування доказів;
 23.03.2016 р. – судові засідання відкладено у зв'язку з необхідністю витребування доказів;
 29.07.2016 р. - направлено повторний запит щодо витребування доказів;
 25.01.2017 р. - винесено ухвалу про витребування доказів по справі

У даному контексті суддям варто більш зважено підходити до питання витребування доказів, аби не перебирати на себе обов'язок по їх збиранню, а також дієво реагувати на факти невиконання відповідних ухвал, оскільки це не тільки зумовлює порушення розумних строків розгляду цивільних справ, а й ставить під сумнів авторитет судової влади.

Разом з тим, незважаючи на наявність об'єктивних причин відкладення розгляду цивільних справ, непоодинокими лишаються випадки щодо неналежної організації судового процесу.

Поширеною є практика відкладення судових засідань через зайнятість судді в іншій справі, перебування в нарадчій кімнаті, а також через відпустку або відрядження судді.

Наприклад, у провадженні Хорольського районного суду з 22.10.2015 року перебуває цивільна справа за позовом Махно Володимир Петрович до Тютюнник Юрія Михайловича про відшкодування збитків, заподіяних внаслідок зіткнення кількох джерел підвищеної небезпеки, стягнення страхового відшкодування та моральної шкоди, яка через перебування судді у відпустці відкладалась 25.07.2016 р. та через зайнятість судді в іншому процесі відкладалась 3 рази: 05.07.2017 р., 10.10.2017р., 15.11.2017р .

У зв'язку із чим варто звернути увагу на те, що судді повинні усвідомлювати особисту відповідальність за розгляд справ у встановлені законом строки, за якість розгляду справ, не

допускати фактів зволікання, вживати всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання процесуальних строків. Саме на цьому наголошує Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у постанові від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення».

Крім того, враховуючи, що відпустки суддів, як основні, так і додаткові плануються заздалегідь, складаються погоджені графіки, випадки відкладення справ з причини перебування судді у відпустці повинні бути виключені, або можуть мати місце лише у виняткових випадках.

З урахуванням вищевикладеного, можна зробити висновок, що розгляд цивільних справ в установлені законом строки залежить, як від діяльності суду, так і від добросовісного ставлення учасників процесу та їх представників до виконання покладених на них процесуальних обов'язків. Усе в комплексі створить належні умови для своєчасного вирішення цивільних справ.

Для запобігання порушень процесуальних строків при розгляді цивільних справ в більшості місцевих судів постійно проводяться оперативні наради, на яких вказується на недопущення тяганини при призначенні та розгляді справ, звертається увага суддів на дотримання вимог процесуального законодавства, що регулює організаційні питання забезпечення діяльності суду, наголошується на необхідності вжиття додаткових заходів щодо недопущення випадків безпідставного відкладення цивільних справ та посилення контролю щодо усунення обставин, які були підставою для зупинення провадження в справах.

До заходів, які позитивно впливають на оперативність розгляду цивільних справ слід віднести:

- направлення судових повісток у вигляді SMS-повідомлень, виклик відповідачів у судові засідання через засоби масової інформації;
- попередження сторін або будь-кого з інших осіб, що беруть участь у справі, про наслідки неявки (повторної неявки) до суду;
- своєчасне направлення запитів, витребування документів; нагадування адресатам про виконання відповідних доручень;
- направлення листів-нагадувань до експертних установ, які за дорученням суду проводять дослідження;
- погодження з адвокатами дати призначення справ до слухання;
- призначення справ до розгляду у стислі терміни;
- підбір справ за категоріями при плануванні роботи;
- постановлення окремих ухвал;
- складення адміністративного протоколу відповідно до ст.185-3 КУпАП;
- оперативне застосування до осіб, з вини яких зриваються судові засідання, заходів, передбачених ст.91 ЦПК (попередження, видалення із зали судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід).

Не можна оминати увагою цікаве нововведення, впроваджене в Крюківському районному суд м. Кременчука: у суді самостійно створено власний електронний реєстр, який дозволяє прослідкувати строки розгляду кожної справи окремо.

Попри усе, за результатами узагальнення встановлено, що протягом 2017 року місцевими судами Полтавської області постановлено лише 2 ухвали про застосування заходів процесуального примусу, а саме приводу свідків.

Наприклад, Миргородським міськрайонним Полтавської області судом було застосовано заходи процесуального примусу до Бірюкова Руслана Миколайовича як свідка по справі №541/2558/15-ц (провадження №2/541/7/2017) за позовом Гавловського Олександра Даниловича до Перепелиці Євгена Івановича про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди.

Крім того, протягом звітного періоду місцевими загальними судами регіону було винесено всього **16 окремих ухвал** у цивільних справах. При цьому, надійшло лише 8 повідомлення про вжиті заходи за окремими ухвалами.

Враховуючи стихійну кількість фактів відкладень судових засідань, вважаємо, що місцеві суди не у повній мірі використовують свої процесуальні можливості для унормування поведінки недобросовісних учасників процесу.

Причини зупинення провадження у цивільних справах

Зупинення провадження у справі — це тимчасове припинення судом процесуальних дій, що викликане об'єктивними, що не залежать від суду, обставинами, які перешкоджають подальшому рухові процесу у справі і відносно яких неможливо визначити, коли вони будуть усунені та коли наступить можливість відновлення провадження у справі.

Чинним законодавством передбачено два види зупинення провадження у справі: обов'язкове — за наявності однієї з підстав, передбачених ст.201 ЦПК України, і факультативне — за клопотанням особи, яка бере участь у справі чи за ініціативою суду, але також за наявності підстав, зазначених у ст.202 ЦПК України.

Встановлено, що станом на 01 січня 2018 року місцевими судами Полтавської області зупинено 516 цивільних справ, із них 39 справ, що перебувають в провадженні суду понад 1 рік.

Наприклад, цивільна справа за позовом Публічне акціонерне товариство "ВТБ Банк" до Сидоренко Надії Андріївни, Сидоренка Володимира Івановича про стягнення заборгованості за кредитним договором та зустрічним позовом Сидоренко Надії Андріївни до Публічного акціонерного товариства «ВТБ Банк» про визнання недійсним та розірвання кредитного договору та договору іпотеки, зустрічним позовом Сидоренка Володимира Івановича до Публічного акціонерного товариства «ВТБ Банк» про припинення поруки за договором поруки та договору про внесення змін до кредитного договору, розірвання договору поруки та договору про внесення змін до кредитного договору, що перебуває в провадженні Миргородського міськрайонного суду Полтавської області з 29.09.2013 року (після скасування заочного рішення) зупинялась декілька разів :

11.02.2014 р. - зупинення провадження, призначення експертизи;

28.05.2014 р. - відновлення провадження;

15.10.2014 р. - зупинення провадження, призначення експертизи;

16.02.2015 р. - відновлення провадження;

20.02.2015 р. - зупинення провадження, призначення експертизи;

20.09.2016 р. - зупинення провадження, призначення експертизи;

26.04.2017 р. - відновлення провадження; зупинення провадження, призначення експертизи.

Найбільша кількість цивільних справ зупинена провадженням у зв'язку з призначенням по них експертиз.

При цьому варто зауважити, що перед призначенням судових експертиз, суддям потрібно коректно формулювати питання експертам та попередньо аналізувати, які матеріали необхідні для успішного проведення дослідження, узгоджувати строки проведення експертиз з відповідними установами, а також контролювати питання, що пов'язані з їх проведенням (оплата експертизи стороною, направлення експерту необхідних матеріалів своєчасне відібрання відповідних зразків тощо). Це дозволить прискорити проведення досліджень, запобігти поверненню матеріалів із дорученнями про збирання нових відомостей, або без виконання експертизи взагалі. Також доскональна робота перед постановленням ухвал про призначення експертиз дозволить запобігти призначенню додаткових та повторних досліджень.

В провадженні Ленінського районного суду м. Полтави з 19.08.2015 року перебуває цивільна справа за позовом Харченко Володимир Олегович до Малько Ганни Андріївни про поділ майна подружжя. Під час розгляду даної справи призначались експертизи:

29.01.2016 року – провадження по справі зупинено, призначено будівельно-технічну експертизу;
 26.05.2016 року - провадження по справі зупинено та призначено будівельно-технічну експертизу;
 21.11.2016 року - провадження по справі зупинено, призначено будівельно-технічну експертизу;
 02.11.2017 року - провадження по справі зупинено, призначено будівельно-технічну експертизу.

Судові експертизи призначаються за клопотанням сторін, саме на яких і покладено обов'язок визначитися з характером питань та експертною установою, втім саме суд скеровує хід процесу, а тому можна припустити, що відповідна практика в істотній мірі залежить від недостатньої організованості з боку суду.

Також негативною тенденцією, яка вказує на недостатньо злагоджену роботу суддів, є те, що по деяких справах призначаються кілька експертиз зі значним розривом у часі.

Крім того, однією з причин тривалого перебування справ у судах є надто тривале виконання експертиз.

У провадженні Київського районного суду м. Полтави з 28.01.2015 року перебуває цивільна справа за позовом Лисенко Н.І. до Пилипенка А.С. про усунення перешкод в користуванні земельною ділянкою. **04.05.2016 р. зупинено провадження по справі у зв'язку з призначенням експертизи.** Станом на 01 січня 2018 року провадження у справі не відновлено. Суддям, у провадженні яких знаходяться подібні справи, де досить тривалий час не можуть провести експертні дослідження, необхідно тримати їх на особливому контролі, надсилати до експертних установ листи щодо ходу проведення експертиз.

Варто зазначити, що ситуація в країні зумовила зупинення значної кількості цивільних справ у зв'язку із перебуванням котроїсь із сторін на військовій службі.

Так, наприклад, з 09 грудня 2014 року в провадженні Глобинського районного суду Полтавської області перебуває справа за позовом ПАТ «Укрсоцбанк» до Гончаренко В.В., Гончаренко О.С., Книш С.Л. про стягнення заборгованості. Провадження по даній справі зупинено 16.04.2015 року до демобілізації відповідача із Збройних Сил України.

При опрацюванні наданих місцевими загальними судами області інформаційних довідок встановлено, що головуючими по даних справах систематично надсилаються компетентним органам запити щодо можливої ротації військовослужбовців.

Ще однією проблемою є те, що судами області не завжди в достатній мірі контролюються цивільні справи, що зупинені провадженням у разі смерті або оголошення фізичної особи померлою, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво (п.1 ч.1 ст.201 ЦПК України).

Так, у провадженні Великобагачанського районного суду з 11.10.2016 року перебуває цивільна справа за позовом Мостової Ганни Іванівни (представник позивача Огризков Андрій Анатолійович) до Матяшівської сільської ради Великобагачанського району Полтавської області, Солоденка Миколи Григоровича, треті особи відділ Держгеокадастру у Великобагачанському районі, Великобагачанська районна державна адміністрація Полтавської області про визнання права постійного користування присадибною ділянкою, визнання незаконним та скасування рішень Матяшівської сільської ради Великобагачанського району Полтавської області. Ухвалою від 22.03.2017 року - зупинено провадження у справі до закінчення строку для прийняття спадщини після смерті 18 лютого 2017 року Мостової Ганни Іванівни до вступу у справу правонаступників.

Тобто, з моменту зупинення провадження пройшло більше 8 місяців, хоча строк для прийняття спадщини визначений чинним законодавством у 6 місяців.

Є випадки недостатнього контролю справ, що зупинені судом на підставі п. 4 ч.1 ст. 201

ЦПК України, у разі неможливості розгляду даної справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального чи адміністративного судочинства.

Так, наприклад цивільна справа за позовом прокурора Ленінського району міста Полтави в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у сфері земельних відносин Полтавської міської ради, Ленінської районної у м. Полтаві ради до Сакун Олексія Володимировича про звільнення та повернення самовільно зайнятої земельної ділянки ухвалою Ленінського районного суду м. Полтави від 21.12.2015 року – провадження у справі зупинено до розгляду цивільної справи за №553/4234/15-ц за позовом Сакун Олексія Володимировича до Полтавської міської ради про визнання права власності. Разом з цим вказана справа Ленінським районним судом м. Полтави розглянута 03.02.2016 р. з ухваленням рішення по справі, що набрало законної сили згідно судового рішення апеляційної інстанції 15.06.2016 року. При цьому провадження у вказаній цивільній справі станом на 01.01.2018р. залишається не відновленим.

Підсумовуючи викладене, суддям належить зважено підходити до питання наявності підстав для зупинення провадження, а також тримати на контролі усунення обставин, що викликали зупинення судового розгляду: надсилати листи до відповідних установ щодо появи правонаступників сторін, щодо ходу виконання експертиз, стадії розгляду справи, без вирішення якої неможливий подальший розгляд зупиненого провадження, тощо.

§ 2. Справи у порядку кримінального судочинства

Загальні статистичні дані

Для об'єктивного аналізу причин порушення строків розгляду кримінальних справ, в тому числі за якими особи утримуються під вартою, головним є визначення строку, в який має бути розглянуто кримінальну справу.

Утвердження в Україні принципу верховенства права, забезпечення захисту прав людини передбачає дотримання стандартів, встановлених міжнародними актами.

Статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі — Конвенція) закріплено право кожної людини, проти якої висунуто кримінальне обвинувачення, на справедливий і відкритий його розгляд впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом.

Тривалий час критерії розумності строку провадження були визначені виключно прецедентною практикою Європейського суду з прав людини та похідною від неї вітчизняною судовою практикою.

В контексті своїх рішень Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що період розумного строку розпочинається з моменту «вручення індивіду компетентним органом офіційного повідомлення про обвинувачення його у вчиненні кримінального злочину» (судові рішення у справах «Дьюер проти Бельгії», 1980 рік; «Екле проти Німеччини», 1982 рік) і завершується остаточним вирішенням справи, включаючи апеляцію і касацію (рішення у справі «Девер проти Бельгії», 1980 року).

Кримінально-процесуальним законодавством України (КПК 1960р.) на відміну від цивільно-процесуального не було визначено, в який строк суд має розглянути кримінальну справу по суті з постановленням вироку чи іншого судового рішення.

З введенням в дію КПК України 2012 положення ч. 1 ст. 6 Конвенції щодо вирішення кримінального провадження впродовж розумного строку знайшли своє відображення в ст. 28 КПК України, у відповідності до частини 1 якої, під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки.

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження у відповідності до ч. 3 ст. 28 КПК України є:

- складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;
- поведінка учасників кримінального провадження;
- спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Статтею 28 КПК України також встановлено такі загальні положення щодо розумного строку: кримінальне провадження стосовно особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово; кожен має право, щоб обвинувачення стосовно нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито; підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, у якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК.

Захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також виконання інших завдань кримінального судочинства, ефективність його здійснення великою мірою залежить від якнайшвидшого вирішення судом цих справ по суті.

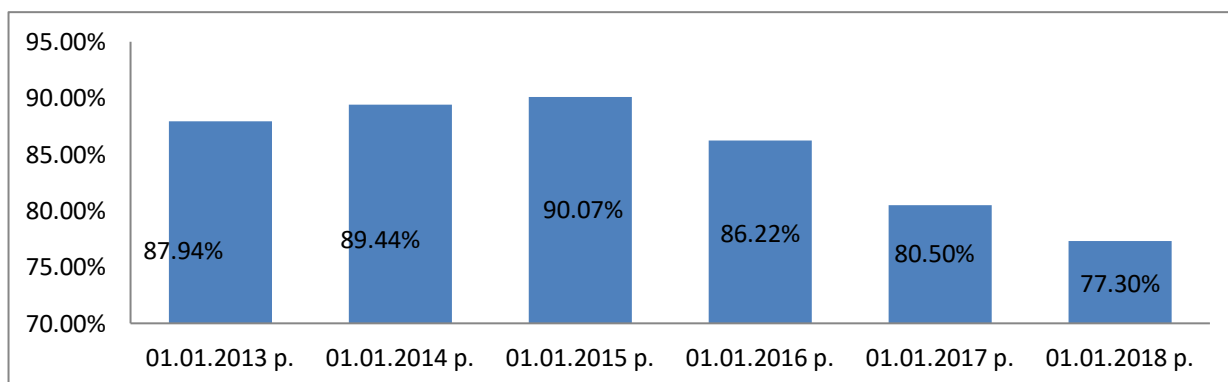
Згідно статистичних даних протягом 2017 року в провадженні місцевих судів Полтавської області всього перебувало – **36338** кримінальних справ та матеріалів кримінального судочинства, що на 6,4% більше ніж за аналогічний період 2016 року (33996).

При цьому, протягом звітної періоду у місцевих судах області на розгляді перебувало 23 кримінальні справи відносно 30 осіб у порядку КПК в ред. 1960р. та 6816 кримінальні провадження (КПК 2012р.) щодо 7346 осіб.

Закінчено розглядом 10 кримінальних справ (КПК 1960р) та 5274 кримінальних проваджень (КПК 2012р.), а всього знайшли своє вирішення **5284** кримінальні провадження (справи), що становить **77,3%** від загальної кількості проваджень (справ), які перебували в місцевих судах на розгляді протягом року.

Для порівняння, впродовж 2016 року на розгляді місцевих судів перебувало – **6018** кримінальних проваджень (справ), з яких розглядом завершено **4845 (80,5%)**.

Графік 4. Коливання питомої ваги закінчених розглядом кримінальних справ (проваджень)

При цьому, із загальної кількості розглянутих матеріалів кримінального провадження, призначено до підготовчого судового засідання з порушенням строків, установлених ст. 314 КПК

України – 69 матеріали, та призначено до судового розгляду з порушенням строків, установлених ст. 316 КПК України – 141.

Станом на 01 січня 2018 року залишок нерозглянутих проваджень (справ) всього становить 1555 (тобто 22,7% від загальної кількості, що були об'єктом судового розгляду), з них – 13 справ за старим КПК, що становить 0,84 %, та 1542 проваджень за новим процесуальним законом, що складає відповідно – 99,16%.

Згідно інформації, наявної в зведеному звіті за формою 1-мзс за 2017 рік, станом на 01 січня 2018 року – 155 провадження (справи) (з них 8 справ за КПК 1960 року та 147 проваджень за КПК в редакції 2012 року) зупинено провадженням.

Крім того, згідно інформації, наданої ТУ ДСА в Полтавській області, з числа **загального** залишку лишаються нерозглянутими:

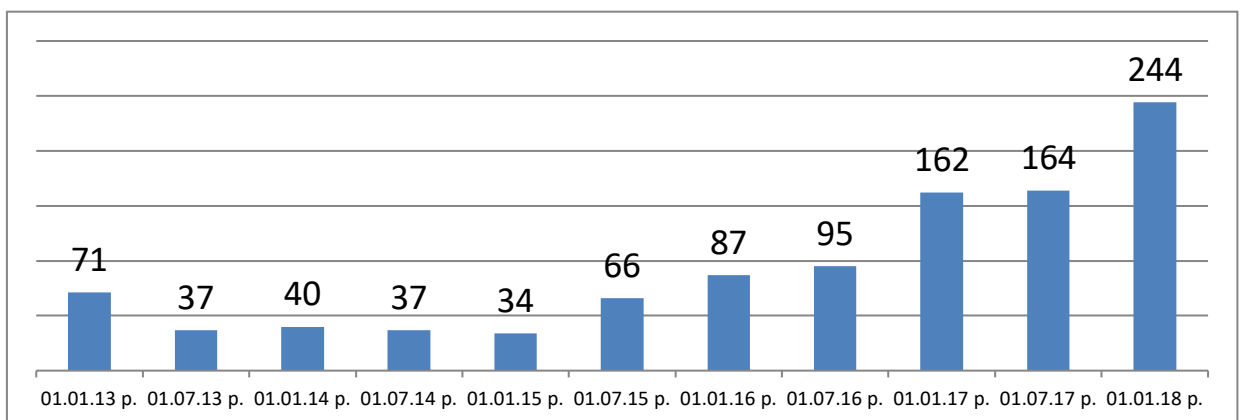
- у строк понад 6 місяців до 1 року – 244 провадження (справи) (15,7% від загальної кількості справ залишку);
- у строк від 1 року до 2 років – 110 проваджень (справ) (7,1% від загальної кількості справ залишку);
- понад 2 роки – 25 кримінальних проваджень (справ) (1,6% від загальної кількості справ залишку).

Проаналізувавши статистичні дані щодо кількості кримінальних справ (проваджень), що перебувають в провадженні місцевих судів області понад 6 місяців, можна констатувати, що лише у 6 судах на кінець звітної періоду справи даної категорії відсутні, а саме у Великобагачанському, Диканському, Карлівському, Козельщинському, Котелевському та Лохвицькому районних судах.

У порівнянні з показниками 2016 року – Оржицький районний суд набув справи даної категорії. Значно збільшили кількість справ, що не розглянуті в строк понад 6 місяців у Автозаводському районному суді м. Кременчука (з 28 до 35), Гребінківському районному суді (з 4 до 8), Кобеляцькому районному суді (з 4 до 8), Лубенському міськрайонному суді (з 8 до 15), Машівському районному суді (з 1 до 33), Миргородському міськрайонному суді (з 2 до 8), Новосанжарському районному суді (з 6 до 10), Полтавському районному суді (з 11 до 19).

Якщо порівнювати кількість справ, що не знаходять свого вирішення у строк від 6 місяців до 1 року, із попередніми звітними періодами спостерігається наступне:

Графік 5. Кількість кримінальних справ (проваджень), не розглянутих у строк понад 6 місяців

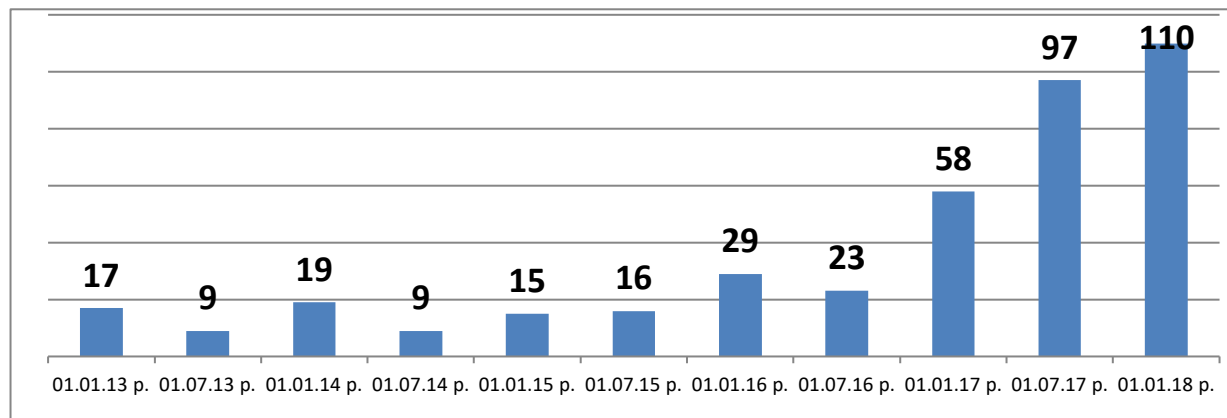

Як вбачається з наданої місцевими судами та ТУ ДСА України в Полтавській області статистичної інформації (звіт 1мзс), у провадженні судів області станом на 01 січня 2018 року перебуває **110 кримінальних проваджень (справ), які не знаходять свого вирішення у строк від 1 до 2 років.**

У порівнянні з показниками 2016 року кількість справ даної категорії збільшилась у Автозаводському районному суді м. Кременчука (з 15 до 27), Ленінському районному суді м.

Полтави (з 2 до 8), Лубенському міськрайонному суді (з 1 до 6), Полтавському районному суді (з 2 до 14), Шишацькому районному суді (з 2 до 6). Пирятинський районний суд набув справи даної категорії.

Графік 6. Коливання кількості проваджень (справ), не розглянутих понад 1 рік

За підсумками роботи судів області встановлено, що **понад 2 роки** на їх розгляді перебуває 25 кримінальних проваджень (справ).

Порівнюючи даний показник з минулими звітними періодами, можна констатувати, що він поступово збільшується.

Таким чином, з огляду на результати проведеного дослідження, в цілому **динаміку оперативності розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими судами** можливо оцінити за наступною таблицею.

Таблиця 4. Динаміка оперативності розгляду місцевими судами цивільних справ за правилами позовного та окремого провадження

звітний період (станом на):			01.01.2014 р.	01.01.2015 р.	01.01.2016 р.	01.01.2017 р.	01.01.2018 р.	Динаміка у порівнянні з 01.01.2011 р.
перебувало у провадженні (за КПК 1960 та КПК 2012)			6451	6034	6139	6018	6839	
закінчено провадженням	справ		5770	5435	5293	4845	5284	
	питома вага (%) ⁴		89,44	90,07	86,22	80,5	77,26	-3,24
не розглянуто на кінець звітного періоду	всього	справ	681	599	846	1173	1555	
		питома вага (%)	10,56	9,93	13,78	19,5	22,7	+3,22
	провадження зупинено	справ	88	134	141	152	155	
		питома вага (%)	1,36	2,22	2,3	2,5	2,3	-0,2
	у строки	від 6 міс. до 1 року	справ	43	34	87	162	244
			питома вага (%)	0,67	0,56	1,42	2,7	3,6
		від 1 до 2 років	справ	19	15	29	58	110
			питома вага (%)	0,29	0,25	0,47	0,96	1,6
		понад 2 роки	справ	5	3	4	9	25
			питома вага (%)	0,08	0,05	0,07	0,15	0,36
	питома вага не розглянутих у строки понад 6 місяців (усіх) (%)		0,99	0,86	1,96	3,8	5,5	
	з них щодо осіб, що перебувають під ватрою	справ	11	7	15	24	51	
		осіб	29	17	30	41	64	
		питома вага (%)	0,16	0,28	0,24	0,4	0,7	+0,3

Наведені статистичні дані дають підстави для висновку, що порівняно з попередніми

⁴ Примітка: питома вага розрахована у відношенні до загальної кількості справ, що перебували на розгляді.

звітними періодами спостерігається погіршення кількісних та відносних показників оперативності у місцевих загальних судах області.

З урахуванням викладеного, суди повинні вживати усіх посилюючих заходів щодо покращення динаміки руху кримінальних проваджень (справ), а саме збільшувати кількість закінчених розглядом справ та скорочувати матеріали, які не знаходять свого вирішення понад установлені строки.

Причини порушення строків розгляду справ у порядку кримінального судочинства

Найбільш значимою причиною порушення строків розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими судами Полтавської області протягом 2017 року залишається велике навантаження суддів та неукомплектованість штатної чисельності місцевих судів області.

У зв'язку із тривалою законодавчою невизначеністю у значній кількості суддів місцевих судів області закінчився п'ятирічний строк повноважень, а питання їх призначення безстроково не вирішується. Така ситуація зумовлює надмірне навантаження на працюючих суддів, впливає безпосередньо на процесуальні строки судового розгляду, у зв'язку з неможливістю створити колегіальний склад суду, змінюється територіальна підсудність справ, тощо.

Так, згідно інформації, наданої ТУ ДСА України в Полтавській області, станом на 01.01.2018 р. штатна чисельність суддів місцевих судів області становить 177 судді. При цьому у 16 суддів закінчився строк повноважень судді станом на 01.01.2018р. Протягом 2017 року було відраховано зі штату місцевих судів - 9 суддів.

Таким чином станом на 01.01.2018 року лише 118 суддів здійснюють судочинство, вакантними залишаються 41 посада суддів.

Знову ж таки, особливу увагу слід звернути, що 2 місцеві суди Полтавської області з тривалий час в 2017 році взагалі не здійснювали судочинство, а у 2 судах працювало лише по 1 судді, про що говорилося вище.

Ухвалами Апеляційного суду Полтавської області протягом 2017 року було задоволено 414 подань (клопотань) про зміну підсудності кримінальних проваджень (справ) з тих причин, що неможливо утворити колегіальний склад суду, або взагалі через відсутність повноважних суддів.

Необхідність передачі на розгляд інших суддів справ, які перебували у провадженні суддів, що вийшли у відставку (закінчився строк повноважень) та вже не були розглянуті ними у розумні строки, тягне за собою проведення судового розгляду спочатку внаслідок зміни складу суду та в багатьох випадках призводить до тяганини.

Згідно роз'яснень Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» розумним зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невиправданих) зволікань судового захисту.

Як вбачається з наданої місцевими судами області та ТУ ДСА статистичної інформації, за 2107 року мало місце 12035 відкладень матеріалів (справ) наростаючим підсумком.

За даними статистичних звітів, у 2016 – 2017 роках судові засідання відкладалися з наступних причин:

Таблиця 5. Причини відкладення судових засідань по кримінальних провадженнях

			2016 р.		2017 р.	
Усього відкладено розгляд матеріалів кримінального провадження (справ)			12013		12035	
Причини відкладення розгляду матеріалів кримінального провадження	Недоставка обвинуваченого (підсудного), який тримається під вартою		380	3,16%	347	2,88%
	Хвороба обвинуваченого (підсудного)		119	1%	88	0,73%
	Неприбуття учасника судового провадження	ВСЬОГО:	4543	37,82%	4397	36,53%
		Неприбуття обвинуваченого (підсудного)	2443	20,34%	2430	20,19%
		Неприбуття прокурора	43	0,36%	42	0,35%
		Неприбуття захисника	463	3,85%	393	3,27%
		Неприбуття свідків, потерпілих	1453	12,1%	1394	11,58%
	Неприбуття інших учасників процесу	141	1,17%	138	1,15%	
інші підстави		6885	57,3%	7473	62,09%	

З врахуванням викладеного, можна зробити висновок, що на оперативність розгляду кримінальних проваджень (кримінальних справ) впливають як об'єктивні причини, що обумовлені обставинами, які не залежать від суду, так і суб'єктивні причини, пов'язані з організацією роботи суду та здійснення провадження у справах суддями.

Об'єктивними причинами тривалого розгляду кримінальних справ (проваджень) є: штатна неукомплектованість судів та надмірне навантаження щодо розгляду справ, неявка учасників судового розгляду, відсутність залів судових засідань, нездійснення доставки підсудних конвойними підрозділами органів внутрішніх справ, тривале проведення експертиз, невиконання або неналежне виконання судових доручень та постанов (ухвал) про примусовий привід свідків, потерпілих та підсудних.

Згідно статистичних даних, протягом звітного періоду найбільш поширеною причиною відкладення розгляду справи є неналежна процесуальна поведінка учасників процесу, які не з'являються за викликами суду, **в першу чергу неявка підсудних.**

Відповідно до ч.1 ст.262 КПК 1960 року розгляд справи в засіданні суду першої інстанції відбувається з участю підсудного, явка якого до суду є обов'язковою.

Новий кримінально-процесуальний закон визначає, що, якщо обвинувачений, до якого не застосовано запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом у судові засідання, суд відкладає судовий розгляд, призначає дату нового засідання, і вживає заходів для забезпечення його прибуття до суду (ч.1 ст.323 КПК України).

Протягом звітного періоду неявка в судові засідання обвинуваченого (підсудного) мала місце 2430 разів. Прояви даного чинника у порівнянні зі статистичними даними за минулий рік зменшились на 0,5% – станом на 01.01.2017 року таких фактів налічувалося – 2443.

Наглядним прикладом даної проблеми є кримінальне провадження щодо обвинуваченого ГОРПИНКА Антона Миколайовича за ч. 2 ст. 186, ч. 2 ст. 289, ч. 3 ст. 185, ч. 1 ст. 309 КК України, що надійшло в провадження Автозаводського районного суду м. Кременчука 02.09.2016р. Після закінчення повноважень судді Пальчик О.О. справа передана на розгляд судді Олейніковій Г.М. 8 разів судові засідання відкладалося в зв'язку з неявкою обвинуваченого.

У провадженні Шишацького районного суду з 26.04.2016 року перебуває *кримінальне провадження щодо Силки Олега Анатолійовича за ст.. 128 КК України* Станом на 01.01.2018 року справа не розглянута з наступних причин:

28.04.2016 р. - ухвала про призначення справи до підготовчого судового засідання;

12.05.2016 р. – неявка обвинуваченого;

06.06.2016 р. – неявка обвинуваченого;
 15.06.2016 р. – неявка обвинуваченого;
 19.07.2016 р. – неявка обвинуваченого;
 05.08.2016 р. – призначення справи до судового розгляду;
 07.09.2016 р. – виклик свідків;
 18.10.2016 р. – неявка захисника;
 07.11.2016 р. – неявка свідка;
 12.12.2016 р. – неявка обвинуваченого;
 11.01.2017 р. – неявка свідка;
 24.02.2017 р. – неявка обвинуваченого;
 05.04.2017 р. – неявка захисника;
 05.05.2017 р. – виклик свідків;
 24.05.2017 р. – виклик свідків;
 28.08.2017 р. – неявка обвинуваченого;
 18.09.2017 р. – перебування судді на лікарняному;
 11.10.2017 р. – не розглядалася. Перебування судді на лікарняному;
 10.11.2017 р. – неявка обвинуваченого;
 11.12.2017 р. – неявка свідка оголошена перерва до 22.01.2018 р., 10 год. 30 хв.

Одним із законних шляхів вирішення даної проблеми є застосування до обвинувачених (підсудних) примусових приводів через уповноважені органи виконавчої влади.

Згідно зведеного статистичного звіту за формою 1мзс «Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ» за 2017 рік в цілому за звітний період привід обвинуваченого здійснювався 747 раз, з них 356 разів привід виконано не було (47,65 %). При цьому, у порівнянні з 2016 роком спостерігається збільшення відповідного коефіцієнта, так станом на 01.01.2017 року питома вага невиконаних приводів становила 42% (766 разів приводи оголошено, 322 – не виконано).

Наприклад, в рамках кримінального провадження щодо обвинуваченого за ч.2 ст.185 КК України СТАРЧИКОВОЇ Т.Д. (Лубенський міськрайонний суд) невиконання працівниками Національної поліції ухвал про привід обвинуваченого мало місце декілька разів:

20.12.2016р. відкладено-привід обвинуваченої. Привід не виконано.
 10.01.2017 р. відкладено-привід обвинуваченої. Привід не виконано.
 26.01.2017р. оголошено розшук, зупинено провадження.

По кримінальному провадженню щодо обвинуваченого ФЕДОСЕНКА Д.В. за ч.2 ст.185 КК України (Ленінський районний суд м. Полтави) судові засідання відкладались у зв'язку із невиконанням працівниками Національної поліції ухвал про привід обвинуваченого:

07.09.2016 року – відкладено підготовче судові засідання у зв'язку із застосуванням до обвинуваченого примусового приводу,
 01.11.2016 року – відкладено підготовче судові засідання для повторно здійснення примусового приводу обвинуваченого,
 29.11.2016 року провадження у справі призупинено, в зв'язку з оголошенням обвинуваченого в розшук;

За повідомленням місцевих судів, працівники поліції, не завжди відповідально ставляться до виконання постанов (ухвал) про привід, нерідко складають формальні рапорти про неможливість виконання приводу, без будь-якого підтвердження щодо відсутності за місцем проживання викликаної особи. Матеріали про причини неможливості виконання приводів часто надходять до судів вже після визначеної в постанові (ухвалі) дати, на яку слід здійснити привід.

Водночас, значна кількість суддів належним чином не реагує на факти невиконання ухвал

(постанов) про примусовий привід та не порушує питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності винних в цьому працівників правоохоронних органів.

Крім того, виникали випадки, коли обвинувачені (підсудні) не виконували умови раніше обраного запобіжного заходу, що не пов'язаний з триманням під вартою, або перешкоджали здійсненню правосуддя, а тому суд зупиняв провадження в зв'язку з розшуком обвинуваченого (підсудного) із зміною запобіжного заходу або без такого.

Наприклад, по кримінальному провадженню щодо *КОТОВА О.О. за ч.1, ч.2 ст. 185 КК України* (в провадженні Решетилівського районного суду з 12.01.2016 року) судовий розгляд призначався до розгляду неодноразово та відкладався зокрема з підстав неявки обвинуваченого (підозрюваного):

15.02.2016 року – перенесено у зв'язку з неявкою обвинуваченого;
 31.03.2016 року – перенесено у зв'язку з неявкою обвинуваченого;
 20.04.2016 року – перенесено у зв'язку з хворобою обвинуваченого;
 02.06.2016 року – неявка обвинуваченого, застосовано примусовий привід обвинуваченого на 06.07.2016 року;
 06.07.2016 року - перенесено слухання справи у зв'язку з неявкою підсудного, призначено на 16.09.2016 року;
 16.09.2016 року - перенесено слухання справи у зв'язку з неявкою підсудного, призначено на 21.10.2016 року;
 21.10.2016 року – перенесено у зв'язку із неявкою обвинуваченого, призначено на 05.12.2016 року;
 05.12.2016 року – винесено ухвалу про оголошення обвинуваченого у розшук та зупинення провадження у справі;
 12.01.2017 року – відновлено провадження у справі, призначено на 15.02.2017р.;
 15.02.2017 - перенесено у зв'язку із неявкою обвинуваченого;
 01.11.2017 року – відкладено у зв'язку із хворобою обвинуваченого;
 18.12.2017 року – оголошено перерву у зв'язку із неотриманням відомостей про вручення судової повістки обвинуваченому.

Ще одним чинником, що деструктивно впливає на швидкість судового розгляду, є **безвідповідальна щодо своїх обов'язків поведінка таких учасників процесу, як свідки та потерпілі.**

Упродовж 2017 року **свідки та потерпілі не з'являлися у судові засідання сумарно 1394 рази.**

Відповідно до ч.1 ст.290 КПК в редакції 1960 року, якщо в судові засідання не з'явиться потерпілий, суд, вислухавши думку учасників судового розгляду, вирішує питання про розгляд справи або відкладення його в залежності від того, чи можливо у відсутності потерпілого з'ясувати всі обставини справи і захистити його права та законні інтереси.

Стаття 325 КПК України 2012 року також визначає наслідки неприбуття потерпілого. Так, якщо в судові засідання не прибув за викликом потерпілий, який належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати всі обставини під час судового розгляду, вирішує питання про проведення судового розгляду без потерпілого або про відкладення судового розгляду.

Прикладом зазначеного може слугувати кримінальне провадження по обвинуваченню *СКРИПКИ О.М. за ч. 1 ст. 186 КК України, що перебуває в провадженні Гребінківського районного суду з 22.09.2016 року.* Справа призначалась до розгляду неодноразово і відкладалась з таких причин: ухвалою суду від 27.09.16 року по даному кримінальному провадженню призначено підготовче судові засідання.

12.10.2017 р. – неявка усіх сторін по справі;

19.10.2016 р. – неявка обвинуваченого;
17.11.2016 р. – неявка потерпілого;
24.11.2016 р. – неявка потерпілого;
05.12.2016 р. – неявка потерпілого;
12.12.2016 р. – неявка потерпілого;
22.12.2016 р. – неявка потерпілого;
12.01.2017 р. – неявка потерпілого;
25.01.2017 р. – неявка потерпілого;
10.02.2017 р. – неявка потерпілого;
 10.03.2017 р. – виклик свідків;
 03.04.2017 р. – примусовий привід свідків;
25.04.2017 р. – неявка потерпілого;
 17.05.2017 р. – суддя на лікарняному;
 29.05.2017 р. – клопотання захисника;
 27.07.2017 р. – клопотання захисника;
 10.08.2017 р. – неявка обвинуваченого;
 23.08.2017 р. – неявка свідка;
14.09.2017 р. – неявка потерпілого;
 28.09.2017 р. – неявка обвинуваченого;
 01.11.2017 р. – відпустка судді;
 16.11.2017 р. – інші підстави;
11.12.2017 р. – неявка потерпілого;
 21.12.2017 р. – перебування судді на лікарняному.

Таким чином неявка потерпілого 11 разів призводила до відкладення справи.

По кримінальному провадженню *щодо ЛОХОВА О.А. за ч.1 ст. 212, ч.1 ст. 366, ч.4 ст.358 КК України*, що перебуває в провадженні Київського районного суду м. Полтави з 02.12.2016 року неявка свідків є основною причиною тривалого не розгляду справи:

07.12.2016 – неявка захисника
 12.12.2016 – підготовче судове засідання
 22.12.2016 – відкладено, виклик свідків.
 17.01.2017 – перебування судді на семінарському занятті в Апел.суді
02.02.2017 - неявка свідка
 22.02.2017 – клопотання захисника
20.03.2017 – неявка свідка
21.03.2017 – неявка свідка
05.04.2017 – неявка свідка
16.05.2017 – неявка свідка
 06.06.2017 – клопотання захисника
03.07.2017 – неявка свідка
 25.07.2017 – неявка обвинуваченого
05.09.2017 – неявка свідка
22.09.2017 - неявка свідка
06.10.2017 - неявка свідка
 26.10.2017 – виклик свідка
 17.11.2017 – відпустка судді
28.11.2017 – неявка свідка
 27.12.2017 – зміна прокурором обвинувачення; призначено до розгляду на 10.01.2018

Відповідно до ст.292 КПК 1960 року у випадку неявки викликаних свідків суд вислуховує думку учасників процесу про можливість розгляду справи і виносить ухвалу (постанову) про подальший розгляд справи або відкладення її розгляду. При цьому суд вживає заходів щодо примусового приводу свідків.

Наслідки неприбуття свідка також регламентовані ст.327 КПК 2012 року, згідно якої, якщо в

судове засідання не прибув за викликом свідок, заслухавши думку учасників судового провадження, суд після допиту інших присутніх свідків призначає нове судове засідання і вживає заходів щодо його прибуття. Суд також має право постановити ухвалу про привід свідка та/або ухвалу про накладення на нього грошового стягнення у випадках та в порядку, передбачених главами 11 та 12 цього Кодексу.

Судовий розгляд кримінального провадження по обвинуваченню *ЛІСОВИКОВА К.М.* за ч.2 ст. 364-1, ч.1 ст. 366 КК України, яка перебуває в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 17.06.2016 року, у зв'язку з викликом та неявою свідків відкладався 12 разів:

13.06.2016 - ухвала про призначення до судового розгляду

15.07.2016 - неявка свідків

01.08.2016 - виклик свідків

06.02.2017 - неявка свідків

13.02.2017 - неявка свідка

16.03.2017 - неявка свідків

21.04.2017 - виклик свідків

23.05.2017 - неявка свідків

20.06.2017 - виклик свідків

18.07.2017 - неявка свідків

18.08.2017 - неявка свідків

06.11.2017 - виклик свідків

07.12.2017 - виклик свідків; справу призначено до розгляду на 16.01.2018 року

При цьому слід зауважити, що позитивному вирішенню даної проблеми аж ніяк не сприяє неналежне виконання постанов та ухвал про привід учасників судового розгляду. Як правило, такі постанови не виконуються, судовий розгляд не забезпечується, а уповноважені органи не звітують перед судом про проведені заходи щодо виконання приводу.

Так, згідно статистичних даних, наданих ТУ ДСА України в Полтавській області протягом 2017 року, місцевими судами Полтавської області застосовано привід свідка 296 разів. Із них привід не виконано у 119 випадках, що становить 40,2%.

За загальним правилом, прибуття в суд свідка забезпечується стороною кримінального провадження, яка заявила клопотання про його виклик. Однак зазвичай ні сторона обвинувачення, ні сторона захисту, ігноруючи конституційний принцип змагальності, не переймаються яким чином можна забезпечити явку свідків у судове засідання, що також негативно впливає на оперативність судового розгляду.

При цьому необхідно акцентувати увагу на недостатній активності прокурорів, які як сторона обвинувачення не завжди здійснюють посилене забезпечення явки учасників кримінального провадження. Суди не завжди належним чином координують свою роботу в цьому напрямку з органами прокуратури.

Наприклад, кримінальне провадження щодо *НЕЧИТАЙЛА М.М.* за ч.1 ст. 125 КК України (в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області з 29.03.2016 року) неодноразово відкладалось за клопотанням прокурора для виклику потерпілих та свідків:

підготовче судове засідання призначено на 29.04.2016 року

29.04.2016 року – справу призначено на 05.05.2016 року

05.05.2016 року – суддя перебуває на лікарняному відкладено на 19.05.2016 року

19.05.2016 року – за клопотанням прокурора відкладено для виклику свідків на 22.07.2016 року

22.07.2016 року - в судове засідання не з'явився обвинувачений по невідомій суду причині про час і місце розгляду справи був повідомлений належним чином, за клопотанням прокурора відкладено на 10.08.2016 року

10.08.2016 року – судове засідання відкладено за клопотанням прокурора відкладено для

повторного виклику свідків на 19.08.2016 року

19.08.2016 року – судове засідання відкладено за клопотанням прокурора відкладено для повторного виклику свідків на 01.09.2016 року

01.09.2016 року – в судове засідання не з'явився свідок, за клопотанням прокурора відкладено для примусового приводу свідка на 19.09.2016 року

19.09.2016 року – судове засідання відкладено за клопотанням прокурора відкладено для виклику свідків на 27.10.2016 року

Справа перейшла до судді Олейнікової Г.М. у зв'язку із закінченням повноважень судді Каліновської Е.І.

Призначено підготовче судове засідання на 31.10.2016

31.10.2016 підготовче судове засідання відкладено у зв'язку з перебуванням судді на лікарняному на 18.11.2016 рік

18.11.2016- судове засідання відкладено у зв'язку з неявкою обвинуваченого на 12.12.2016 року

12.12.2016 року – судове засідання відкладено у зв'язку з неявкою обвинуваченого на 27.12.2016

27.12.2016 – судове засідання відкладено у зв'язку з зайнятістю в іншому процесі судді на 13.02.2017

13.02.2017 – привід обвинуваченого на 16.03.2017 року

16.03.2017 – призначено в судове засідання на 20.04.2017

Судове засідання відкладено у зв'язку з викликом свідків на 22.05.2017

22.05.2017 року – виклик свідків на 19.06.2017

19.06.2017 - судове засідання відкладено у зв'язку із викликом свідків на 14.07.2017 року

14.07.2017 – судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою обвинуваченого на 16.08.2017

16.08.2017- судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою обвинуваченого на 01.11.2017 року

01.11.2017 – судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою обвинуваченого на 30.11.2017

30.11.2017 – судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою потерпілої на 16.01.2018

Крім того, законним засобом впливу на недобросовісних учасників процесу, які своїми діями затягують розгляд справи, є накладення на них грошового стягнення.

Проте, за звітний період така міра процесуального примусу застосовувалася лише до 25 осіб, що є неспівмірним та недостатнім реагуванням, зважаючи на велику кількість випадків неявки учасників процесу.

У непоодиноких випадках розгляд кримінальних проваджень (справ) відкладається у зв'язку з неявкою з різних причин у судове засідання прокурорів та захисників (адвокатів).

Відповідно до ст. 264 КПК 1960 р. участь прокурора в судовому засіданні є обов'язковою. За правилами ст. 289 КПК 1960 р. якщо в судове засідання не з'явиться прокурор і якщо неможливо замінити його іншою особою, слухання справи належить відкласти. Про неявку прокурора суд повідомляє відповідні органи (органи прокуратури).

За приписами ст. 289 КПК 1960 р. якщо в судове засідання не з'явиться захисник і якщо неможливо замінити його іншою особою, слухання справи належить відкласти. Заміна захисника, що не з'явився, допускається тільки за згодою підсудного. Про неявку прокурора або адвоката в судове засідання суд повідомляє відповідні органи.

Новим кримінально-процесуальним законом унормовано, що, якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду. Одночасно, якщо причина неприбуття є неповажною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності (ч.1 ст.324 КПК 2012 року).

За результатами проведеного узагальнення встановлено 42 фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) через неявку прокурора.

Як свідчить практика розгляду місцевими судами області кримінальних проваджень, з введенням нового Кримінального процесуального кодексу України збільшилася кількість випадків відкладення розгляду справ у зв'язку з неможливістю участі у процесі прокурорів, оскільки за відповідними наказами участь у процесі приймають лише прокурори, які заздалегідь призначені процесуальними керівниками у конкретних провадженнях, тому виникають проблеми по їх заміні через хворобу, відрядження, зайнятість у іншому провадженні та ін.

Негативно впливає на тривалість судового процесу практика, коли прокурори заявляють клопотання про оголошення перерв для підготовки до судових дебатів, узгодження з керівництвом прокуратури позиції з того чи іншого клопотання захисту або для додаткового ознайомлення з матеріалами справи. Очевидно, що такі клопотання є невиправданими і свідчать про недостатній рівень готовності прокурорів до судового процесу та некваліфіковане підтримання ними обвинувачення.

Так, по кримінальному провадженню щодо ВОЛОВОДИ В.С. за ч.2 ст. 286 КК України, що перебуває в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 06.06.2016 року судовий розгляд неодноразово призначався та відкладався з різних підстав. Зокрема, 03 квітня 2017 року судовий розгляд було відкладено за клопотанням прокурора для надання часу для підготовки до судових дебатів.

19 квітня 2017 року головуючий суддя був зайнятий в іншому судовому процесі.

Відповідно до акту від 26.04.2017 року в зв'язку з закінченням повноважень судді Куліш О.Л. справа передана для повторного автоматизованого розподілу справ між суддями, згідно положення про автоматизовану систему документообігу суду.

17.05.2017 року призначено підготовче судове засідання на 14.06.2017 року

14.06.2017- призначено до судового розгляду на 06.07.2017 року

Тобто, дане кримінальне провадження слухалось майже рік та фактично через необхідність підготовки прокурора до судових дебатів не завершено розглядом. Справу прийнято до провадження суддею Олейніковою Г.М. і судовий розгляд розпочато заново. Справа призначена до розгляду на 07.02.2018 року.

У провадженні Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області з 10.04.2015 року перебувають матеріали кримінального провадження щодо КІПЧЕНКА О.В. за ч.2 ст.365 КК України. Судовий розгляд був неодноразово відкладений, зокрема з таких причин: 21.04.2017 року справа слухалась по суті, розгляд справ відкладено для підготовки до судових дебатів; 22.05.2017 р. справу відкладено в зв'язку із заявленим клопотанням прокурора про надання йому часу для підготовки зміни обвинувачення; 16.06.2017 р. справу відкладено в зв'язку із заявленим клопотанням прокурора про надання йому часу для підготовки зміни обвинувачення; 13.07.2017 р. справа не слухалась в зв'язку з неявкою прокурора; 19.09.2017 р. справа не слухалась в зв'язку із заявленим клопотанням прокурора про відкладення розгляду справи в зв'язку з зайнятістю в іншому процесі; 29.12.2017 р. прокурором подано обвинувальний акт зі зміненим обвинуваченням, розгляд справи відкладено, надано час обвинуваченому для ознайомлення з обвинувальним актом зі зміненим обвинуваченням.

Не можна оминати увагою судовий розгляд кримінального провадження, що перебуває в провадженні Лубенського міськрайонного суду Полтавської області з 27.07.2015 року *щодо обвинувачених Фадєєва С.М., Фадєєва М.С., Фадєєвої Т.М. за ст. 321-1 ч.2 КК України, Піддубного С.Ю. за ч.3 ст. 27 ч.2 ст. 321-1 КК України.* Дане провадження відкладалось з різних причин, зокрема: 17.12.2015 року оголошено перерву у зв'язку з тим, що прокурор не готовий був надати суду письмові докази по справі.

28.12.2015 року судовий розгляд відкладений за клопотанням прокурора, оскільки останній був зайнятий в процесі по іншій кримінальній справі.

13.01.2016 року перерва за клопотанням прокурора, оскільки прокурор не готовий був надати ряд письмових доказів по справі.

17.02.2016 року було оголошено перерву, оскільки представник Генеральної прокуратури не готовий був надати ряд письмових доказів по справі, надаючи при цьому копії документів, не завірених в установленому законом порядку.

18.02.2016 року було оголошено перерву, оскільки представник Генеральної прокуратури знову, повторно, не готовий був надати ряд письмових доказів по справі, надаючи при цьому копії документів, не завірених в установленому законом порядку.

10.03.2016 року оголошено перерву оскільки представник прокуратури знову, втретє, не готовий був надати ряд письмових доказів по справі, надаючи при цьому копії документів, не завірених в установленому законом порядку.

16.03.2016 року відбулось судове засідання, представник прокуратури надав суду близько п'яти томів кримінального провадження, які були залучені судом. По справі було оголошено перерву у зв'язку з тим, що прокуратура вчетверте не готова була надати решту письмових доказів по справі, при цьому надаючи копії документів, не завірених в установленому законом порядку.

13.04.2016 року відбулось судове засідання в якому оголошено перерву у зв'язку із закінченням робочого часу. 20.04.2016 року по кримінальному провадженню оголошено перерву у зв'язку з неявою захисника. 11.05.2016 року судовий розгляд по кримінальному провадженню був відкладений, у зв'язку із перебуванням головуючого по справі в нарадчій кімнаті по іншій цивільній справі.

30.05.2016 року по кримінальному провадженню оголошено перерву у зв'язку із хворобою обвинуваченої Фадєєвої Тетяни Михайлівни

07.07.2016 року розгляд справи відкладено за клопотанням прокурора.

04.08.2016 року розгляд кримінального провадження відкладено за клопотанням прокурора.

25.08.2016 року розгляд кримінального провадження відкладено за клопотанням захисника.

07.09.2016 року розгляд кримінального провадження відкладено у зв'язку з тим, що прокурором подано неналежні документи на підтвердження свого повноваження.

14.09.2016 року в судовому засіданні оголошено перерву за клопотанням прокурора.

28.09.2016 року судове засідання відкладено у зв'язку з неявою прокурора.

Протягом 2017 року справа слухалась по суті, перерви оголошувались в зв'язку з закінченням робочого часу.

Крім того, проведеним дослідженням встановлено, що впродовж звітного періоду **неявка адвоката (захисника)** послугувала підставою для відкладення розгляду проваджень (справ) 393 рази (станом на 01 січня 2017 року – 463).

Наприклад, кримінальне провадження щодо *БІЛИШКА А.С. та КУЗНЕЦОВА М.С. за ч.1 ст. 122 КК України*, яке перебуває в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 12.05.2016 року було відкладено в зв'язку з неявою захисника обвинуваченого 7 разів.

Залишається проблема необхідності призначення захисника відповідно до ст. 49 КПК України. Судді поставлені перед необхідністю відкладати судовий розгляд задля залучення захисника за призначенням.

Неприпустимим є зрив судових засідань через неявку учасників процесу, які представляють чи то державні інституції, або ж входять до спільноти, покликаної стояти на варті прав і свобод громадян.

Статтею 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантовано право кожного на розгляд справи упродовж розумного строку. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 09 грудня 1988 року, вимагає проведення судового розгляду стосовно затриманої особи у розумні строки після її затримання або звільнення цієї особи до розгляду справи (провадження) в суді. Правосуддя має бути швидким. Тривала невинуватна затримка процесу практично рівнозначна відмові у

правосудді.

Разом із тим, поряд із міжнародно-правовими актами вимоги про здійснення кримінального провадження впродовж розумного строку закріплені і у національному кримінальному процесуальному законодавстві. Так, однією із засад кримінального провадження відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК є розумність строків, зміст якої розкривається у ст. 28 КПК.

Неухильне дотримання положень цієї статті, яка, з-поміж іншого, покладає на суд обов'язок із забезпечення проведення судового провадження у розумні строки, є необхідною передумовою виконання завдань кримінального провадження та дотримання основоположних прав людини на усіх його стадіях.

Під час проведення даного аналізу судової практики у справах стосовно осіб, що тримаються під вартою, з'ясуванню підлягали:

- 1) причини розгляду понад 6 місяців кримінальних справ, по яких до обвинуваченого (обвинувачених) застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;
- 2) способи здійснення судом своїх повноважень у таких справах;
- 3) способи забезпечення судом організації судового розгляду;
- 4) способи реагування суду на випадки порушення розумних строків розгляду стороною захисту, обвинувачення, відповідними державними органами (Державною пенітенціарною службою України, експертними установами Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України).

Слід зазначити, що моніторинг кількості обвинувачених (підсудних), що тримаються під вартою і рахуються за місцевим судом понад 6 місяців є надзвичайно важливим завданням для керівництва Апеляційного суду Полтавської області.

Згідно даних ТУ ДСА в Полтавській області станом на 01 січня 2018 року кількість матеріалів, за якими особи тримаються під вартою і рахуються за судами понад 6 місяців, складає 51 проваджень щодо 64 осіб.

Для порівняння, станом на 01.01.2017 року проваджень (справ) даної категорії всього налічувалося 23 (щодо 40 осіб) та 1 кримінальна справа за КПК України 1960 року щодо 1 особи.

За даними, наданими начальником ВпКВСР Полтавської УВП № 23, станом на 01.01.2018 року 4 особи перебувають під вартою з 2014 року, з 2015 року - 1 особа, а з 2016 року – 16 осіб.

Враховуючи, що особи, до яких застосовано найбільш суворий та винятковий запобіжний захід, пов'язаний з обмеженням особистої волі, мають перебувати у стані невизначеності найкоротший час, місцеві суди повинні вживати інтенсивних дій щодо якнайшвидшого розгляду проваджень (справ) даної категорії.

Слід зазначити, що тривалість розгляду кримінальних проваджень (справ), підсудні по яких утримуються під вартою зумовлена переважно причинами об'єктивного характеру, серед яких: неявка учасників судового розгляду, неодноразове невиконання постанов суду про привід свідків, не доставка підсудного конвойною службою, відсутність захисника та необхідність його призначення судом, тривалість проведення перевірки заяв підсудних про застосування до них незаконних методів слідства, неявка адвоката.

Узагальнюючи наведене, можна дійти до висновку про те, що місцеві суди Полтавської області намагаються дотримуватись норм кримінально-процесуального законодавства, однак тяганина при розгляді кримінальних справ, у тому числі, де підсудні утримуються тривалий час під вартою, допускається в переважній більшості з причин, які не залежать від суддів. Такими причинами є недостатнє кадрове забезпечення судів, неякісне проведення дізнання та досудового слідства, значне навантаження на суддів, складність справ, не доставка або несвоєчасна доставка в судові засідання підсудних, які утримуються під вартою, несвоєчасне виконання органами Національної поліції приводів свідків, підсудних.

Вказані причини та інші об'єктивні фактори негативно позначаються на оперативності

розгляду справ, що призводить до неможливості розгляду справ та винесення остаточного рішення.

Наведене свідчить, що судам необхідно більш принципово реагувати на факти невиконання їх вимог по здійсненню судочинства та підвищити оперативність здійснення правосуддя особливо кримінальних проваджень, по яких підсудні утримуються під вартою.

При наданні статистичних даних місцевими судами області відзначено, що у зв'язку з введенням судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування значно збільшилося навантаження на суддів, обумовлене необхідністю розгляду клопотань слідчих та прокурорів про забезпечення заходів кримінального провадження, відповідних скарг на дії та бездіяльність органів досудового розслідування, прокурора, а тому суддям не завжди вдається проводити судовий процес у найбільш складних кримінальних справах протягом повних робочих днів.

Згідно статистичних даних, протягом 2017 року в провадженні місцевих судів Полтавської області перебувало 19350 справ за клопотанням слідчого чи прокурора(інших осіб). Із них закінчено провадженням – 18799.

Постійне збільшення кількості судових справ та надмірне навантаження на суддів зумовлюють необхідність запровадження раціональної організації їхньої роботи, однак для об'єктивності слід зазначити, що в роботі деяких суддів ще наявна безсистемність та безплановість, які зумовлюють невинуватену тяганину при розгляді справ.

Відповідно до ч. 1 ст. 260 КПК 1960 року головуючий в судовому засіданні керує судовим засіданням, спрямовуючи судове слідство на забезпечення здійснення сторонами своїх прав, усуває з судового слідства все те, що не стосується розглядуваної справи, і забезпечує належний високий рівень судового процесу.

Згідно ст. 321 КПК в ред. 2012 року головуючий у судовому засіданні керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження. Головуючий у судовому засіданні вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку.

Слід зазначити, що порушення встановлених законом строків розгляду справи не може бути підставою для скасування ухваленого судового рішення в апеляційному чи касаційному порядку, проте за змістом п.2 ч.1 ст.109 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження через безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень.

Незважаючи на наявність об'єктивних причин відкладення розгляду проваджень (справ) на сьогодні непоодинокими лишаються прояви чинників індивідуального характеру щодо **неналежної організації процесу судового розгляду**.

Поширеною є практика відкладення судових засідань через зайнятість судді в іншій справі, перебування в нарадчій кімнаті, а також через відпустку або відрядження судді.

Так, наприклад, кримінальна справа по обвинуваченню ЖАЛИЛА Ю.В., ЛІННІКА О.М. за ч.2,3 ст. 307, ч.1 ст. 364, ч.2 ст. 310, ч.3 ст. 311 КК України, що надійшла на розгляд до Полтавського районного суду 18.11.2016 року відкладалась з цих причин декілька раз:

23.01.2017р. перенесено, перебування судді в нарадчій кімнаті по цивільній справі;
 10.03.2017р. перебування судді Кіндяк І.С. у відпустці;
 11.04.2017р. перерва в зв'язку з початком засідання по іншій справі;
 18.04.2017р. перенесено в зв'язку з перебування судді- члена колегії - Потетій А.Г. в нарадчій кімнаті по іншій справі;
 16.05.2017 – відкладено у зв'язку з зайнятістю судді в іншій кримінальній справі;
 06.06.2017- відкладено у зв'язку з зайнятістю судді в іншій кримінальній справі;
 19.09.2017 - відкладено у зв'язку з зайнятістю судді в іншій кримінальній справі;
 28.11.2017 – зайнятість судді в іншому кримінальному провадженні. Засідання призначено на 17.01.2018 р.

Таким чином, суддям потрібно раціонально планувати свій робочий час та рівномірно розподіляти навантаження з метою запобігання своєї одночасної зайнятості у кількох засіданнях. Крім того, враховуючи, що відпустки суддів, як основні, так і додаткові плануються заздалегідь, складаються погоджені графіки, випадки відкладення справ з причини перебування судді у відпустці повинні бути виключені, або можуть мати місце лише у виняткових випадках. Ще однією проблемою організаційного характеру є надто тривалі перерви між судовими засіданнями.

Крім того, як вже зазначалось, до суб'єктивних причин тривалого не вирішення по суті кримінальних проваджень (справ) є недостатнє реагування суддів на факти зриву судових засідань та несвоєчасне вжиття передбачених законом заходів до учасників судового розгляду. Поодинокими є випадки притягнення недобросовісних учасників судового розгляду до передбаченої законом відповідальності.

Відповідну практику наглядно демонструє таблиця:

Таблиця 6. Заходи, вжиті судами для підвищення оперативності розгляду матеріалів кримінального провадження (справ)

		Кількість матеріалів (протягом звітного періоду нарастаючим підсумком)
Застосовано судом привід обвинуваченого (підсудного)		747
з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід		356
Застосовано судом привід свідка		296
з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід		119
Кількість матеріалів, у яких	на осіб накладено грошове стягнення	25
	змінено обвинуваченому (підсудному) запобіжний захід на взяття під варту	31
	вжито інших заходів	2

Повторно зауважимо, що суди не в достатній мірі використовують такий об'єктивно дієвий засіб впливу на недобросовісних учасників процесу, як накладення на них грошового стягнення, а також взагалі ніяк не реагують на факти неналежної поведінки адвокатів та прокурорів.

Таким чином, вбачається, що судді не у повній мірі використовують процесуальні можливості для унормування поведінки недобросовісних учасників процесу.

Причини зупинення провадження по справах у порядку кримінального судочинства

Істотне значення для оперативності розгляду кримінальних проваджень (справ) має **зупинення провадження** за ними.

Як вбачається із наданої статистичної інформації, станом на 01 січня 2018 року судами

Полтавської області зупинено 155 кримінальних проваджень (справ).

Якщо порівнювати даний показник з минулорічним, то вбачається його зростання на 1,9 % (станом на 01.01.2017 року зупиненими були 142 кримінальних проваджень та 10 кримінальних справ.).

Відповідно ст. 335 КПК України (в ред. 2012р) у разі якщо обвинувачений ухилився від суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, **суд зупиняє судове провадження** щодо цього обвинуваченого до його розшуку або видужання і продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб. Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору.

Результати дослідження показують, що найпоширенішою підставою зупинення кримінальних проваджень (справ) є необхідність розшуку підсудного (обвинуваченого). Загалом через потребу розшуку зупинено 139 проваджень (справ), що складає 89,6% від усіх проваджень (справ) даної категорії.

Найдовше з підстав розшуку зупинені наступні матеріали (справи):

Автозаводський районний суд м. Кременчука:

Щодо Пашенка С.С. за ч.2 ст.263 КК України (суддя **Пальчик О.О.**). Провадження зупинено 18.04.2013 року. Щодо забезпечення організації виконання ухвали про розшук до органів внутрішніх справ та прокуратури регулярно надсилаються листи, нагадування та запити; за підрахунком – близько 36 разів.

Щодо ПРАСОЛ М.В. за ч.2 ст.190 КК України (суддя **Олейнікова Г.М.**). Провадження зупинено 13.05.2014 року. Щодо забезпечення організації виконання ухвали про розшук до органів внутрішніх справ та прокуратури регулярно надсилаються листи, нагадування та запити; за підрахунком – близько 26 разів.

Гадяцький районний суд Полтавської області:

По обвинуваченню Потапова Р.А. за ч.3 ст.185 КК України (суддя **Максименко Л.В.**). 23.12.2011 року постановою суду Потапова Р.А. оголошено в розшук; 29.02.2012 року направлено пакет документів до Міністерства юстиції України відносно Потапова Р.А. про екстрадицію відповідно до Європейської Конвенції «О видаче правонарушителей» 1957 року .

04.01.2013 року - Міністерство юстиції України направило копію повідомлення Генеральної прокуратури Російської Федерації в якому йдеться про те, що місце знаходження Потапова Р.А. не встановлено, в зв'язку з чим Міністерству внутрішніх справ РФ дано доручення про його розшук і затримання за умови відсутності перепон до видачі. 02.07.2013 року згідно повідомлення Гадяцького РВ Потапов Р.А. затриманий Лінійним відділом поліції міста Серпухов Московської області РФ. 02.07.2013 року – направлено підтвердження про необхідність видачі Потапова Р.А. та його екстрадиції з РФ для розгляду кримінальної справи. 07.04.2014 року надійшло повідомлення з РФ про оскарження Потаповим Р.А. рішення про його видачу з проханням надати гарантії його особистої недоторканості. 07.04.2014 року направлено доповнення до клопотання про екстрадицію, згідно якого Потапов Р.А. не буде переслідуватися за національною ознакою і політичними поглядами та піддаватися знущанням та приниженням; 08.12.14р. – згідно повідомлення Гадяцького РВ Потапов Р.А. затриманий відділом поліції УМВС РФ по Сергієво-Посадського району Московської області. 08.12.14р. – направлено підтвердження про необхідність видачі Потапова Р.А. та його екстрадиції з РФ для розгляду кримінальної справи. 29.12.15р. – направлено запит до Міністерства юстиції України щодо причин не відбуття екстрадиції Потапова Р.А. з РФ. 26.01.16р. - Міністерство юстиції України направило повідомлення в якому йдеться про те, що 15.01.16р. до Генеральної прокуратури Російської Федерації направлено запит щодо результату розгляду запиту про видачу Потапова Р.А.. 24.06.16р. – направлено запит до Міністерства юстиції України щодо причин не відбуття екстрадиції

Потапова Р.А. з РФ

Щодо Алексенко С.П. за ч.2 ст.185, ч.1 ст.357 КК України (суддя **Заколюдажна О.А.**). Справа зупинена постановою від 26.12.2012 року; 25.06.2015 року Гадяцьким РВ УМВС України у Полтавській області були надані повідомлення, згідно яких оперативно-розшуковими мірами було встановлено, що Алексенко С.П. виїхав до Луганської області в м. Ровеньки, куди направлено завдання на затримання Алексенка С.П., але відповіді на даний час не отримано. 05.04.2017 року Гадяцьким ВП у Полтавській області були надані повідомлення, згідно яких оперативно-розшуковими мірами було встановлено, що Алексенко С.П. виїхав до Луганської області в м. Ровеньки, куди направлено завдання на затримання Алексенка С.П.. 16.06.2017 року Гадяцьким ВП у Полтавській області були надані повідомлення, згідно яких оперативно-розшуковими мірами було встановлено, що Алексенко С.П. виїхав до Луганської області в м. Ровеньки, куди направлено завдання на затримання Алексенка С.П., але відповіді на даний час не отримано.

Київський районний суд:

21.11.2013 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченої за ч.2 ст.185 КК України Фалько О.В. (суддя **Калько О.С.**).
09.04.2014 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченого за ч. 1 ст. 263 КК України Кичми О.В. (суддя **Калько О.С.**).
27.05.2014 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченого за ч. 1 ст. 410 КК України Гусейнова Т.Г. (суддя **Шиян В.М.**).

Комсомольський міський суд:

Зупинена 05.11.2013 року справа відносно Рябих О.С. за ч.2 ст.185, ч.1 ст.190 КК України (суддя **Крикливий В.В.**).

Крюківський районний суд м. Кременчука:

06.12.2013 року зупинено провадження щодо Литвиненка А.М., обвинуваченого за ч.2 ст.190 КК України (суддя **Степура А.А.**).

Лубенський міськрайонний суд Полтавської області:

по обвинуваченню Бакал О.І. за ст.297 КК України. Справа зупинена 28.05.2008 року.
щодо Коробки О.П. за ч.2 ст.309 КК України. Справа зупинена 09.10.2006 року.

Миргородський міськрайонний суд Полтавської області

по обвинуваченню Ставицького М.М. за ч.5 ст.185 КК України. Справа зупинена 15.05.2014 року (суддя **Куцин В.М.**).
по обвинуваченню Івашка М.В. за ч.2 ст. 286 КК України. Справа зупинена 17.04.2014 року, 18.09.2015 року – оголошено в міжнародний розшук (суддя **Куцин В.М.**).

Октябрський районний суд м. Полтави:

Бур'ян О.П. за ч. 4 ст. 191, ч. 2 ст. 366, ч. 2 ст. 190 КК України. 08.08.2006 р. справа надійшла до суду та перебувала в провадження судді Редько Г.В., 12.07.2007 р. – винесено постанову про оголошення підсудної Бур'ян О.П. в розшук та провадження зупинено, 04.11.2011 р. справа передана в провадження судді Гольник Л.В.; Листом ПМУ від 27.02.2013 р. повідомлено, що Бур'ян отримала

статус біженця на території Аргентини, у разі її в'їзду на територію України її буде затримано, 09.12.2013 р. – винесено постанову про доручення консулу Посольства України в Аргентинській Республіці повідомити Бур'ян О.П. про судовий розгляд на 04.04.2014 року; 29.01.2014 року – оголошено в розшук підсудну Бур'ян О.П., оскільки згідно відповіді консульської служби від 11.01.2014 року Бур'ян О.П. за зазначеною адресою не проживає та на консульському обліку у Посольстві не перебуває.

Полтавський районний суд:

Зупинена 22.11.2013 року справа щодо Фалько О.В. за ч.1 ст.185 КК України. **(суддя Шелудяков Л.В.).**

Зупинена 19.05.2014 року справа щодо Радченка А.І. за ч. 2 ст. 185 КК України. **(суддя Шелудяков Л.В.)**

Крім того, вкотре згадуємо кримінальну справу щодо Кибального Ю.Г., обвинуваченого за ч.3 ст.368, ч.1 ст.364, ч.1 ст.366 КК України, яка надійшла до Кобеляцького районного суду 11.03.2011 року.

Підсудний перебував у розшуку з 28.04.2011 року. 16.06.2014 року провадження зупинено до вирішення питання про екстрадицію Кибального Ю.Г. з Об'єднаних Арабських Еміратів. На сьогодні провадження не поновлено.

Також належить окремо згадати кримінальну справу щодо обвинуваченого за ч.3 ст.185 КК України Потапова Р.А., яка надійшла у провадження Гадяцького районного суду 05.07.2011 року (суддя Максименко Л.В.). Так, 01.08.11р. – судові засідання відкладено в зв'язку з неявкою підсудного на 03.10.11р. - судові засідання відкладено в зв'язку з неявкою підсудного, постановою суду Потапова Р.А. піддано примусовому приводу на 11.10.11р.- підсудний в судові засідання не з'явився, постановою суду Потапову Р.А. змінено міру запобіжного заходу з підписки про невиїзд на утримання під вартою. Згідно повідомлень Гадяцького РВ місце перебування підсудного не відоме.

23.12.11р. – постановою суду Потапова Р.А. оголошено в розшук; 29.02.12 року направлено пакет документів у центральний орган України відносно Потапова Р.А. про екстрадицію відповідно до Європейської Конвенції « О видаче правонарушителей» 1957 року. 04.01.13р. - Міністерство юстиції України направило копію повідомлення Генеральної прокуратури Російської Федерації в якому йдеться про те, що місце знаходження Потапова Р.А. не встановлено, в зв'язку з чим Міністерство внутрішніх справ РФ дано доручення про його розшук і затримання за умови відсутності перепон до видачі.

02.07.13р. згідно повідомлення Гадяцького РВ Потапов Р.А. затриманий Лінійним відділом поліції міста Серпухов Московської області РФ за скоєння адміністративного правопорушення передбаченого ст.20,21 адміністративного кодексу України. 02.07.13р. – направлено підтвердження про необхідність видачі Потапова та його екстрадиції з РФ для розгляду кримінальної справи. 07.04.2014 року надійшло повідомлення з РФ про оскарження Потаповим Р.А. рішення про його видачу та з проханням надати гарантії його особистої недоторканості.

07.04.2014 Гадяцьким районним судом направлено доповнення до клопотання про видачу з гарантією, що Потапов Р.А. не буде переслідуватись на Україні за національною ознакою і політичними поглядами та піддаватися знущанням та приниженням.

08.12.14р. – згідно повідомлення Гадяцького РВ Потапов Р.А. затриманий відділом поліції УМВС РФ по Сергієво-Посадського району Московської області.

08.12.14р. – направлено підтвердження про необхідність видачі Потапова Р.А. та його екстрадиції з РФ для розгляду кримінальної справи.

29.12.15р. – направлено запит до Міністерства юстиції України щодо причин не відбуття екстрадиції Потапова Р.А. з РФ.

26.01.16р. - Міністерство юстиції України направило повідомлення в якому йдеться про те, що 15.01.16р. до Генеральної прокуратури Російської Федерації направлено запит щодо результату розгляду запиту про видачу Потапова Р.А.

24.06.16р. – направлено запит до Міністерства юстиції України щодо причин не відбуття екстрадиції Потапова Р.А. з РФ.

Така ситуація є свідченням слабкої злагодженості в роботі правоохоронних служб, що аж ніяк не сприяє становленню в державі законності та правопорядку.

Суддям, у провадженні яких знаходяться провадження (справи), зупинені у зв'язку з розшуком, наполегливо рекомендуємо тримати їх на контролі та періодично звертатися до компетентних органів щодо результатів оперативних дій.

Іншою причиною зупинення провадження є психічна чи інша тяжка тривала хвороба обвинуваченого (підсудного), яка перешкоджає йому брати участь у судових засіданнях.

Вкотре, прикладом даної підстави зупинення провадження є кримінальна справа стосовно ЮХНА В.І. за ч.2 ст.222, ч.3 ст.212, ч.2 ст.364 КК України, що перебуває на розгляді Октябрського районного суду м. Полтави з 19.12.2008р.. Справа зупинена провадженням спочатку 21.10.2011 року, а потім 19.12.2013 року.

Майже рік не знаходить свого вирішення кримінальне провадження відносно КАЛІННІКОВА А.А. за ч.3 ст.185 КК України (Полтавський районний суд). 20.02.2017 року винесено ухвалу про зупинення провадження, в зв'язку з хворобою обвинуваченого.

Упродовж багатьох років однією з основних причин, що зумовлюють тяганину у кримінальних справах, є **неналежна організація роботи Державної пенітенціарної служби України.**

За повідомленням місцевих судів області, дана проблема полягає в тому, що підсудні доставляються із запізненням на декілька годин чи в невеликій кількості, істотно обмежується їх доставка у певні дні тижня.

За звітний період по судах області сумарно налічується 356 фактів нездійснення доставки обвинувачених (підсудних) (станом на 01 січня 2017 року – 380 випадків).

На розгляді Автозаводського районного суду м.Кременчука з 02.07.2016 року перебувають матеріали кримінального провадження щодо ВЛАСЕНКА А.Г. за ч.2 ст. 186 КК України. До розгляду дане кримінальне провадження призначалось неодноразово, але відкладалось, зокрема через не доставку підсудного **7 разів** (16.03.2017 р., 25.04.2017 р., 17.05.2017 р., 20.07.2017 р., 22.08.2017 р., 16.11.2017 р., 18.12.2017 р.)

Враховуючи, що питання своєчасної доставки у судові засідання обвинувачених (підсудних), які тримаються під вартою, фактично є ключовою ланкою в системі усього організаційного забезпечення кримінальної юстиції, апеляційний суд як раніше рекомендує місцевим судам області налагоджувати співпрацю з компетентними службами та здійснювати з ними координаційні заходи.

Окремо необхідно відмітити проблему відкладення судового розгляду в зв'язку з недоставкою (неетапуванням) обвинуваченого/підсудного, що рахується за іншим місцевим судом.

Так, наприклад, по кримінальному провадженню щодо ПІСОЦЬКОГО А.А. за ч.1 ст. 186 КК України, яке надійшло до Крюківського районного суду м. Кременчука 01.03.2016 року, підготовче судові засідання відкладалося з таких причин:

09.03.2016 року підготовче судові засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого, судом направлено запит до Кіровоградського СІЗО, щодо відібрання згоди у

обвинувачення про здійснення судового провадження у режимі відео конференції;

23.03.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

06.04.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого, судом зроблено запит до ГУ НП у Кіровоградській області, для встановлення за ким перераховується обвинувачений Пісоцький А.А., який утримується у Кіровоградській установі ВП №14 та надання дозволу на етапування останнього до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

21.04.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

10.05.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого, направлено вимогу до Кіровоградської УВП УДПТСУ в Кіровоградській області про етапування обвинуваченого до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

27.05.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недовідомою обвинуваченого, зроблено запит до Світловодського міськрайонного суду про надання дозволу на етапування обвинуваченого Пісоцького А.А. до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

14.06.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недовідомою обвинуваченого, зроблено повторний запит до Світловодського міськрайонного суду про надання дозволу на етапування обвинуваченого Пісоцького А.А. до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

01.07.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недовідомою обвинуваченого, суддею Світловодського міськрайонного суду відмовлено в наданні дозволу на доставку підсудного до Крюківського районного суду для участі в підготовчому судовому засіданні, направлено лист до Світловодського міськрайонного суду з проханням повідомити суд про ухвалення остаточного рішення по кримінальному провадженню по обвинуваченню Пісоцького А.А. та направлення на адресу суду відповідного рішення;

05.09.2016 року, 19.09.2016 року, 04.10.2016 року, 28.10.2016 року, 22.11.2016 р., 19.12.2016 підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недовідомою обвинуваченого.

11.01.2017 року, 09.02.2017 року, 03.03.2017 року, 23.03.2017 р., 14.04.2017 рок, 15.05.2017 р., 12.06.2017 р.. - підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недовідомою обвинуваченого.

07.09.2017 р. підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з перебуванням головуєного судді на лікарняному;

29.09.2017 р. провадження по справі зупинено до розшуку обвинуваченого.

Нерідко суди під час розгляду справи з метою забезпечення повноти й об'єктивності дослідження її обставин та усунення недоліків дізнання і слідства змушені призначати, керуючись ст. 332 КПК, **проведення різних експертиз**, у тому числі додаткових і повторних, що викликає затримку судових процесів.

З 02 грудня 2015 року в провадженні Кобеляцького районного суду перебуває кримінальне провадження щодо ТРАНУШЕЧ Н.В. за ч.2 ст. 137 КК України. 15.06.2016 року винесено ухвалу про призначення почеркознавчої та технічної експертизи. 22.06.2016 року - проведення почеркознавчої та технічної експертизи.

Науково-дослідні установи Міністерства юстиції та Міністерства охорони здоров'я нерідко відмовляються приймати до виконання постанови й ухвали суду про проведення експертиз без передоплати і не направляють експертів у суд без гарантій щодо оплати їх праці. Таке становище негативно позначається на строках здійснення кримінального судочинства, а в окремих випадках породжує тяганину при розгляді кримінальних справ, що є неприпустимим, тим більше у справах щодо підсудних, які тримаються під вартою, оскільки цим порушується їхнє право на розгляд справи судом упродовж розумного строку. Через відсутність коштів на оплату проведення

експертиз суд фактично не має можливості їх призначати.

Попри намагання суддів узгодити строки проведення експертиз, як передбачено п. 1.13 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5, експертні установи повідомляють про неможливість виконати такі експертизи у визначені строки у зв'язку зі значним навантаженням, а у деяких випадках визначають занадто тривалі строки.

Нажаль, мають місце випадки, коли суди замість з'ясування та уточнення висновків експертизи шляхом допиту експертів не викликають останніх в судове засідання, а безпідставно призначають додаткові та повторні експертизи.

Негативно позначається на строках розгляду справ допущені **неповнота та односторонність досудового слідства**, яка змушує суддів за клопотанням учасників процесу, зокрема і прокурорів, призначати судові експертизи, витребувати нові докази, у зв'язку з чим доручати органу, який проводив розслідування виконання певних слідчих дій, які втім виконуються несвоєчасно або не виконуються взагалі. Фактично суд змушений брати на себе функцію органу досудового слідства.

Прикладом є кримінальне провадження, яке перебуває з 08.12.2016 року на розгляді Гребінківського районного суду Полтавської області щодо ШАПАРЕНКА С.І. за ч. 2 ст. 289 КК України. Під час розгляду даного кримінального провадження 14.06.2017 р., 08.08.2017 р., 19.09.2017 р., 29.09.2017 р. - судом дано доручення провести слідчі дії.

До об'єктивних причин тривалого розгляду **проваджень (справ)** також відноситься їх **складність**, яка визначається з урахуванням кількості підсудних, обвинувачених та вчинених суспільно небезпечних діянь, які містять ознаки злочинів, щодо яких здійснюється провадження, характеру фактичних даних, що підлягають встановленню, кількості учасників процесу (потерпілих, свідків, підсудних), вступу в процес нових осіб та ознайомлення їх з матеріалами справи, тощо.

Характерним таким прикладом є провадження щодо Герасименко М.І. за ч.3 ст.27, ч.ч.2,3 ст.307, ч.2 ст.311, ч.2 ст.313 КК України, Герасименко Я.Ф. за ч.ч.2,3 ст.307, ч.2 ст.311, ч.2 ст.313 КК України, Мерлецького О.В. за ч.3 ст.307, ч.2 ст.309 КК України, Мосієнка О.С. за ч.2 ст.307 КК України, Нагоші В.О. за ч.1 ст.307 КК України, що перебуває в провадженні Октябрського районного суду м. Полтави з 02.10.2014 року. З огляду на кількість обвинувачених та багатоепізодність справи від суду вимагалася перевірка широкого кола фактів. Так, по справі проходила значна кількість свідків, у тому числі залегенованих, при цьому вони не завжди свідомо ставилися до свого обов'язку з'являтися на судові виклики. Вирок по справі ухвалено лише 14 квітня 2017 року.

Окремо згадаємо два кримінальні провадження, що є об'єктом особливої уваги суспільства, викликають інтерес у ортодоксальних соціальних та радикальних політичних груп, а також супроводжуються підвищеною та не завжди коректною цікавістю преси.

Перше з них – це кримінальне провадження щодо Мельника О.О., Крижановського О.П., Пасічного І.М. та Кунника І.А., які обвинувачуються за ч.2 ст.115, ч.2 ст.377, ч.1 ст.263, ч.2 ст.342, ст.379 КК України.

З 24 лютого 2015 року дане кримінальне провадження перебувало на розгляді Кобеляцького районного суду. Ухвалою суду від 05.03.2015 року задоволено клопотання обвинувачених про розгляд кримінального провадження судом присяжних.

25.01.2017 року від присяжних Бровка О.А., Жовтяк О.О. та Волошко М.А. надійшли заяви про їх самовідвід, а від обвинувачених - заяви про відвід присяжних, у зв'язку із закінченням строку їх повноважень.

Враховуючи, що строк дії повноважень присяжних Кобеляцького районного суду Полтавської області закінчився, визначити присяжних для розгляду кримінального провадження протягом передбаченого законом розумного строку неможливо, ухвалою колегії суддів Апеляційного суду

Полтавської області від 30 січня 2017 року дане кримінальне провадження, із усіма доданими до нього матеріалами, направлено до Київського районного суду м. Полтави, для розгляду по суті.

13.02.2017 року винесено ухвалу про призначення підготовчого судового засідання. Розгляд кримінального провадження відкладався декілька раз з різних причин.

01.09.2017 року направлено за підсудністю до Октябрського районного суду м. Полтави в зв'язку з відсутністю потрібної кількості присяжних для розподілу справи.

Іншим таким гучним провадженням є матеріали по обвинуваченню Кернеса Г.А., Блинника В.Д. і Сміцького Є.М. за ч.ч.2,3 ст.27, ч.2 ст.146, ч.2 ст.127, ч.1 ст.129 КК України (Київський районний суд м. Полтави з 15.04.2015р.). Тривалий розгляд провадження зумовлений сукупністю причин, як-то незадовільний стан здоров'я одного з обвинувачених, клопотання захисників про надання їм часу на ознайомлення з матеріалами, технічні негаразди, тривалий допит свідків тощо. Судовий розгляд призначений на 15.01.2018 р.

Розділ II. Якість постановлених місцевими судами Полтавської області судових рішень

§ 1. Справи у порядку цивільного судочинства

Загальні статистичні дані

Згідно статистичної інформації, наданої ТУ ДСА України в Полтавській області, в цілому на розгляді місцевих загальних судів області протягом 2017 року перебувало **41986** позовних заяв, скарг, подань, клопотань, заяв громадян і юридичних осіб про захист їхніх прав і свобод, з яких розглянуто **39076** (93,1%).

При цьому протягом 2017 року в провадженні місцевих судів області знаходилося **32117** справ *позовного провадження*, з яких за звітний період надійшло – 26288.

Станом на 01 січня 2018 року розглянуто **25571** справ позовного провадження (79,6%), у тому числі з ухваленням рішення – **22871**. Відповідно, залишок нерозглянутих цивільних справ позовного провадження склав **6546** (20,4%).

В структурі вирішених цивільних справ позовного провадження домінують справи:

- щодо спорів, які виникають із *сімейних правовідносин* – всього **7929** (в тому числі про розірвання шлюбу – 4177 та про стягнення аліментів – 2744);
- що виникають із *договорів* – 6762 (в тому числі 4945 - договору позики, кредиту, банківського вкладу);
- спори про *спадкове право* – 2913;
- спори про *право власності* та інші речові права – 2239 (із них 1980 про приватну власність);
- справи, що виникають із *житлових правовідносин* – 943;
- справи, що виникають на підставі *недоговірних зобов'язань* – 911 (із них щодо відшкодування шкоди – 822).

Крім того, протягом звітного періоду у провадженні місцевих судів перебувало **3072** справ окремого провадження, з яких завершено розглядом **2688** (87,5%) - ухвалено 2477 рішень. Залишок нерозглянутих справ даної категорії станом на 01 січня 2018 року складав **384** (12,5%).

Протягом 2017 року місцевими загальними судами Полтавської області видано **3372** судовий наказ та розглянуто 193 заяв про скасування відповідних актів судової влади, з яких задоволено – 185 (95,9%).

На розгляді судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Полтавської області за апеляційними скаргами на рішення та ухвали місцевих судів перебувало 3402 цивільних справ, з урахуванням залишку на початок звітного періоду (2190 - за апеляційними скаргами на рішення;

1212 - за апеляційними скаргами на ухвали), що на 147 справ менше в порівнянні з 2016 роком.

До розгляду прийнято 2482 справи (72,9% від справ, що перебували у провадженні суду), закінчено провадження у 2528 справах, або 74,3% від тих, що перебували в провадженні.

В порівнянні з 2016 роком зменшилася кількість справ прийнятих до розгляду на 261. Із кількості прийнятих до провадження, зменшилася кількість справ закінчених провадженням на 0,6 % (98,7% в 2016, 98,1% в 2017).

Залишок нерозглянутих цивільних справ на кінець звітного періоду зменшився на 15 одиниць порівняно з залишком на початок звітного періоду (322), і становить 307 справ (229 - за апеляційними скаргами на рішення; 78 - за апеляційними скаргами на ухвали), або 9,02% від кількості справ, що перебували в провадженні Апеляційного суду.

Також, протягом 2017 року на розгляді апеляційної інстанції перебувало 13 заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, з урахуванням залишку на початок звітного періоду, з яких 1 заяву повернуто заявникам, 10 заяв розглянуто із них: 5 залишено без задоволення та 5 заяв задоволено, 2 заяви рахуються в залишку на кінець звітного періоду.

Із загальної кількості справ, що перебували в провадженні судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Полтавської області:

- відмовлено у відкритті провадження по 212 справам (62 - за апеляційними скаргами на рішення; 150 - за апеляційними скаргами на ухвали), тобто 6,2% від загальної кількості, що на 2,9% більше в порівнянні з рівнем минулого року;

- повернуто 355 справ (162 – за апеляційними скаргами на рішення, 193 – на ухвали місцевих судів) – 10,4%, у тому числі повернуто 24 справи в зв'язку з відкликанням апеляційної скарги.

В звітному періоді залишено без змін 1069 рішень – 62,2% від переглянутих (1717). Для порівняння, в 2016 році - 1102 рішень або 57,9 % від переглянутих (1901).

Таким чином, середньообласна стабільність судових рішень складає 62,2%, що на 4,3% більше у порівнянні з минулим роком (57,9% у 2016 році).

Найкращі показники стабільності судових рішень мають:

- Глобинський районний суд – 85,7%;
- Великобагачанський районний суд – 80,0%;
- Котелевський районний суд – 78,5%;
- Чутівський районний суд – 75,0%;
- Миргородський міськрайонний суд – 72,4%;
- Кобеляцький районний суд – 70,0%;
- Пирятинський районний суд – 69,5%;

Загалом 14 судів області мають показник стабільності вище обласного.

Між тим, в деяких судах стабільність судових рішень є досить низькою:

- Лохвицький районний суд – 40,0%;
- Машівський районний суд – 42,3%;
- Ленінський районний суд – 48,5%;
- Козельщинський районний суд – 50%;
- Хорольський районний суд – 50%;
- Гребінківський районний суд – 55,0%;
- Семенівський районний суд – 55,5%;
- Крюківський районний суд – 55,6%;
- Кременчуцький районний суд – 55,8%

Всього у 17 судах області показник стабільності судових рішень нижчий, ніж середньо обласний.

Протягом 2017 року в апеляційному порядку скасовано та змінено 648 рішень.

Найбільше скасовано:

- Октябрському районному суду м. Полтави – 85 рішень;
- Київському районному суду м. Полтави – 68 рішень;
- Автозаводському районному суду м. Кременчука - 61 рішень;
- Крюківському районному суду м. Кременчука – 33 рішення;
- Полтавському районному суду Полтавської області – 32 рішення;
- Ленінському районному суду м. Полтави – 28 рішень;
- Лубенському районному суду Полтавської області – 26 рішень.

Скасовано 551 рішень або 32,0% від всього переглянутих (1717), станом на 01.01.2016 рік цей показник становив 692 рішень або 36,4% від всього переглянутих (1901) .

Кількість постановлених колегіями суддів Судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Полтавської області нових рішень по суті позовних вимог становить 503 рішень або 91,2% від всіх скасованих рішень (551), в 2016 році - 629 рішень, або 90,8% від всіх скасованих (692).

Найбільша кількість нових рішень постановлено по справах, що надійшли з:

- Октябрського районного суду м. Полтави – 77 рішень;
- Київського районного суду м. Полтави – 67 рішень;
- Автозаводського районного суду м. Кременчука - 57 рішень;
- Крюківського районного суду м. Кременчука – 33 рішення;
- Полтавського районного суду Полтавської області – 31 рішень;
- Ленінського районного суду м. Полтави – 24 рішення;
- Лубенського районного суду Полтавської області – 21 рішень.

Окрім того, в апеляційному порядку змінено 97 рішень, або 5,6% від всього переглянутих апеляційною інстанцією рішень (1717). В минулому році було змінено 107 рішень або 5,6% від всього переглянутих апеляційною інстанцією рішень (1901). Таким чином показник змінених рішень за звітний період у відсотковому відношенні не змінився та залишився на тому ж самому рівні.

Внаслідок проведеного аналізу апеляційним судом визначено категорії справ по яким найбільше скасовувалися рішення районного суду з постановленням нових та змінювалися.

Серед справ позовного провадження:

Спори про право власності та інші речові права (усього 52 нових рішень та 3 змінено), серед яких найбільшу кількість становлять спори про приватну власність – (46 нових рішень та 3 змінених, у тому числі про комунальну власність 2 нових рішень), з них про самочинне будівництво – 5 нових рішень; про речове право на чуже майно усього – 4 нових рішень, з них: спори про володіння чужим майном - 2 нових судових рішень; спори про право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій) – 2 нових судових рішень;

У справах про право інтелектуальної власності (спори про авторське право) – 1 нове судове рішення;

Спори, що виникають із договорів (усього 228 нових рішень та 37 – змінених), де найбільшу кількість справ складають позови із договорів позики, кредиту, банківського вкладу – 137 нових рішень та 23 змінених, спори з найму (оренди) – 35 нових рішень та 4 - змінених; спори що випливають із договорів надання послуг – 19 нових рішень та 4 змінених; спори, що виникають з договорів дарування – 4 нових рішень; договорів купівлі-продажу – 11 нових рішень та 1 змінено; спори, що виникають із договорів страхування – 12 нових рішень та 2 – змінено; спори, що виникають з договорів: про відшкодування шкоди, заподіяної від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності – 1 нове судове рішення; довічного утримання – 1 рішення змінено; договорів підряду – 1 судове рішення змінено;

Спори про недоговірні зобов'язання (всього 26 нових рішень та 13 - змінених), де найбільшу кількість справ становлять позови про відшкодування шкоди, з яких – 26 нових рішень та 13 – змінених, з них: про врегулювання спорів з приводу відшкодування шкоди, завданої майну фізичних або юридичних осіб – 7 нових рішень та 3 змінених; завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду – 5 нових рішень та 4 змінено; про відшкодування шкоди завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної

особи, крім відшкодування шкоди на виробництві 2 – нових рішення, 1 – змінено; про відшкодування шкоди завданої порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища – 1 нове судове рішення;

У спорах про спадкове право за наслідками перегляду судом апеляційної інстанції ухвалено 47 нових рішень та 4 рішення - змінено;

Спори про захист немайнових прав фізичних осіб - 4 нових рішень;

У спорах, що виникають із житлових правовідносин за наслідками перегляду судом апеляційної інстанції ухвалено 19 нових рішень, з них: про визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням – 5 нових рішень; про виселення – 9 нових рішень; про стягнення плати за користування житлом – 1 судове рішення;

У спорах, що виникають із сімейних правовідносин постановлено 45 нових рішень та 31 рішення змінено, серед яких найбільш поширеними є позови про стягнення аліментів – 16 нових рішень та 19 - змінених; про розірвання шлюбу – 3 нових рішення та 5 - змінених, про позбавлення батьківських прав – 3 нових рішення та 1 змінено; про встановлення батьківства або материнства – 2 нових судових рішень та 1 рішення змінено

Спори, що виникають із земельних правовідносин – 5 нових рішень;

У спорах що виникають із трудових правовідносин найбільш поширеними є позови про поновлення на роботі – 16 нових рішень та 1 змінено; виплату заробітної плати – 6 нових рішень та 2 змінених; про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної працівниками державному підприємству, установі, організації – 3 нових судових рішень та 2 змінених, у зв'язку з неправильним вирішенням яких апеляційним судом постановлено: 34 нових рішень та змінених;

По спорам, що пов'язані із застосуванням Закону України «Про захист прав споживачів» скасовано та разом з тим ухвалено 3 нових рішень;

У інших справах позовного провадження за наслідками перегляду судом апеляційної інстанції ухвалено 27 нових судових рішень.

У справах, що відносяться до окремого провадження протягом 2017 року апеляційним судом усього скасовано та ухвалено 12 нових рішень та 1 рішення змінено, а саме:

У спорах про встановлення фактів, що мають юридичне значення ухвалено - 5 нових рішень;

Справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (усього) – 1 судове рішення змінено, у тому числі про визнання фізичної особи недієздатною;

Про визнання спадщини відумерлою – 7 нових рішень.

На розгляді судової палати у цивільних справах протягом 2017 року перебувало 779 справ за апеляційними скаргами на ухвали (судові накази) місцевих суддів.

В звітному періоді залишено без змін 369 ухвал (судових наказів) – 47,3% від переглянутих (779). Для порівняння, в 2016 році - 400 ухвал (судових наказів) або 47,4% від переглянутих (843). Протягом 2017 року в апеляційному порядку скасовано 406 ухвал (судових наказів), або 52,1 % від всього переглянутих (779), що на 0,8% більше, ніж в 2016 році (51,3%).

Кількість скасованих ухвал з направленням справи для продовження розгляду до суду першої інстанції становить 107 ухвал (судових наказів) або 26,3% від всіх скасованих рішень.

Кількість постановлених колегіями суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Полтавської області нових ухвал по суті становить 145 ухвал (судових наказів) або 35,7 % від всіх скасованих рішень.

Окрім того, в апеляційному порядку змінено 4 ухвали (судових наказів), або 0,51% від всього переглянутих апеляційною інстанцією ухвал (799). В 2016 році було змінено 10 ухвал та їх відсоток становив 1,18%. Таким чином за звітний період показник змінених ухвал у відсотковому відношенні зменшився на 0,67%.

Найбільшу кількість скасованих та змінених ухвал (судових наказів) за підсумками року мають:

- Октябрський районний суд м. Полтави – 102;

- Київський районний суд м. Полтави – 49;
- Автозаводський районний суд м. Кременчука – 47;
- Полтавський районний суд Полтавської області – 27;
- Ленінський районний суд м. Полтави – 25;
- Крюківський районний суд м. Кременчука – 19;
- Зіньківський районний суд Полтавської області – 18;
- Гадяцький районний суд Полтавської області – 14.

Причини скасування судових рішень по справах позовного провадження

Підстави скасування рішення і постановлення нового чи зміни судового рішення визначені нормами ст. 309 ЦПК України (в редакції чинній до внесення змін від 03 жовтня 2017 року)

І. Скасування та зміна рішень місцевих судів з постановленням нових у зв'язку з неповним з'ясуванням судом обставин, що мають значення для справи, недоведеністю обставин, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими (ч.1 п.п. 1, 2 ст. 309 ЦПК України).

1) Рішенням Полтавського районного суду Полтавської області від 21 липня 2016 року у задоволенні позову Перцевої М.М. до ТОВ «Бурат-Агро» про визнання договору оренди земельної ділянки недійсним відмовлено.

З рішенням суду не погодилася Перцева М.М., яка його оскаржила, просила рішення скасувати і ухвалити нове рішення, яким задовольнити її позов повністю. Вважає, що рішення суду прийнято із порушенням норм матеріального та процесуального права, не доведено обставин, що мали значення для справи, які суд вважав встановленими.

Відмовляючи у задоволенні позову суд першої інстанції виходив із того, що позивач не надав достатніх, допустимих та достовірних доказів на підтвердження тієї обставини, що її підпис на договорі оренди земельної ділянки є підробленим.

Суд також зазначив, що пояснення свідків підтверджують лише факт постійного проживання позивача в іншій місцевості, проте ця обставина не виключає ймовірності підписання договору Перцевою М.М.

Однак, колегія суддів, не погодилася з такими висновками суду першої інстанції виходячи з наступного.

Як встановлено колегією суддів при розгляді справи у суді першої інстанції представником позивача заявлялося клопотання про призначення судової почеркознавчої експертизи.

Однак, питання щодо призначення експертизи не було вирішено відповідно до ст.ст. 143, 144 ЦПК України, при цьому не були у повній мірі виконані вимоги ч. 4 ст. 10 ЦПК України.

З урахуванням виключного значення висновку судово-почеркознавчої експертизи для вирішення даної справи колегія суддів прийшла до висновку про необхідність задоволення клопотання позивача про призначення вказаної експертизи та дослідження висновку експерта у судовому засіданні.

Відповідно до висновку № 962 судово-почеркознавчої експертизи від 31 січня 2017 року проведеної експертом Полтавського відділення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл.проф. М.С. Бокаріуса підписи від імені Перцевої Марини Михайлівни у графах «Орендодавець:___Перцева Марина Михайлівна» у договорі оренди землі від 01 серпня 2014 року № БА 0032229 між Товариством з обмеженою відповідальністю «Бурат-Агро» та Перцевою Мариною Михайлівною та в додатках до даного договору: акті приймання передачі земельної ділянки від 01 серпня 2014 року, формі розрахунку за орендовану земельну ділянку від 01 серпня 2014 року виконані не Перцевою Мариною Михайлівною, а іншою особою (особами).

Відтак, оцінюючи докази у їх сукупності, зокрема, беручи до уваги висновок судово-почеркознавчої експертизи від 31 січня 2017 року, пояснення свідків, які підтвердили факт постійного проживання позивача в іншій місцевості, колегія суддів прийшла до переконання щодо доведеності позивачем та її представниками факту підпису спірного договору оренди земельної ділянки не Перцевою М.М., а іншою особою.

Оскільки встановлено, що договір оренди землі, укладений від імені позивача, підписаний не нею, а іншою особою, тобто, спірний договір був укладений без волевиявлення Перцевої М.М. він має бути визнаний недійсним відповідно до ч. 3 ст. 203 та ч. 1 ст. 215 ЦК України.

За вказаних обставин, апеляційна скарга задоволена, а рішення суду скасовано із ухваленням нового про задоволення позову Перцевої М.М.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 13 лютого 2017 року, справа № 545/2134/16-ц)

2) За результатами розгляду позовної заяви Кушніренко Р.О. до Кушніренка Ю.В. про розірвання шлюбу та визначення місця проживання дитини, третя особа Орган опіки та піклування виконавчого комітету Шевченківської районної у м. Полтаві ради, винесено рішенням Ожтбріського районного суду м. Полтави від 09 березня 2017 року, яким у задоволенні позову відмовлено за необґрунтованістю.

Суд першої інстанції обґрунтовував даний висновок тим, що позивач не надала доказів щодо існування між нею та відповідачем шлюбу, укладеного в 1998 році в Турецькій Республіці та відсутні будь-які дані щодо державної реєстрації визнання такого шлюбу Україною. Натомість дійсний шлюб, зареєстрований 28 квітня 2004 року між Кушніренком Ю.В. та Кушніренко Р.О. у Центральному відділі РАЦС Полтавського МУЮ, який розірвано рішенням Ожтбріського районного суду м. Полтави від 15 липня 2010 року, на виконання якого кожна із сторін має печатку в паспорті про реєстрацію розлучення.

Колегія суддів, погодилася з висновками місцевого суду в частині вирішенні позову про визначення місця проживання дітей, але не в повній мірі погодилася з підставами відмови в задоволенні вимоги про розірвання шлюбу виходячи з наступного.

Так, обґрунтовуючи вимогу про розірвання шлюбу, укладеного в 1998 році в Турецькій Республіці, позивач доводила вказану обставину посиланням на Форму В, з апостиля якої вбачається, що вона видана Турецькою Республікою для подання у відповідні інстанції України та містить витяг з свідоцтва про укладення шлюбу №15/2994 08.12.1998 року Відділу реєстрації актів цивільного стану Бакиркьой/Стамбул Турецької Республіки між Кушніренком Ю.В. та Ердоган Русланою. Після шлюбу жінка змінила прізвище з «Ердоган» на «Кушніренко».

Одночасно, з дублікату свідоцтва про шлюб серія 1-КЕ №056050 від 15.04.2009 року вбачається, що Кушніренко Ю.В. та Чулюкова Р.О. зареєстрували шлюб в Центральному РАЦС м. Полтави 28.04.2004 року.

В подальшому, шлюб укладений між сторонами 28.04.2004 року було розірвано рішенням Ожтбріського районного суду м. Полтави від 15.07.2010 року.

За змістом ст. 114 СК України моментом припинення шлюбу у разі його розірвання є день набрання чинності судового рішення про розірвання шлюбу.

Після набрання рішенням законної сили, сторони здійснили реєстрацію розірвання шлюбу, про що мають відповідні відмітки в своїх паспортах.

Крім того, в 2014 році Кушніренко Ю.В. через свого представника, згідно до Законів Турецької Республіки, звернувся до суду з позовом про визнання Турецькою Республікою рішення Ожтбріського районного суду м. Полтави від 05.07.2009 р. про розірвання шлюбу з Кушніренко Р.О.

Впевнившись, що сторонами виконані умови, викладені у статті 52 Закону № 5718 «Міжнародне приватне право та процедури», суд у сімейних справах Турецької Республіки м. Стамбул постановив рішення, яким задовольнив позов Кушніренка Ю.В. та визнав рішення Ожтбріського районного суду в м. Полтави, яке стало остаточним 26.07.2016 року про розірвання шлюбу між позивачем Кушніренком Ю.В. та Кушніренко Р.О., попереднє прізвище Чулюкова.

Вказане рішення набуло чинності та вручене сторонам, перекладено з турецької на українську мову і посвідчено апостилем.

На вказані обставини, суд першої інстанції належної уваги не звернув, не дав правової оцінки вказаному судовому рішення, та прийшов до помилкового висновку про відсутність даних, які б свідчили про укладення сторонами шлюбу в 1998 році в Турецькій Республіці.

Враховуючи, що судові рішення в частині вирішення спору про розірвання шлюбу постановлено при неповному з'ясуванні всіх обставин, що мають значення для справи, судові рішення в цій частині скасовано з постановленням нового рішення про відмову в задоволенні позову про розірвання шлюбу з інших підстав.

Так, погоджуючись з тим, що сторони дійсно уклали шлюб в 1998 році в м. Стамбулі, коли позивач Кушніренко Р.О., а на той час Ердоган, являлась громадянкою Туреччини, колегія суддів не вбачає на даний час правових підстав для розірвання такого шлюбу, оскільки питання про припинення

шлюбних відносин між Кушніренком Р.О. та Кушніренком Ю.В. вже вирішено рішенням сімейного суду Турецької Республіки у спосіб, визначений положеннями Закону № 5718 «Міжнародне приватне право та процедури» шляхом визнання судового рішення національного суду України про розірвання шлюбу між зазначеним подружжям.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 10 травня 2017 року, справа № 554/6911/16-ц)

3) Рішенням **Октябрського районного суду м. Полтави від 27 вересня 2016 року** позов ПАТ «Акцент-Банк» до **Смірнова Ю.С.** про стягнення заборгованості задоволено у повному обсязі.

Стягнуто із **Смірнова Ю.С.** на користь ПАТ «Акцент-Банк» заборгованість по кредитному договору в сумі 13627,75 грн., а саме: 4018,29 грн. заборгованість за кредитом; 2,32 грн. заборгованість по процентам за користування кредитом; 1440,78 грн. заборгованість по комісії за користування кредитом; 500, 00 грн. штраф (фіксована частина); 625,13 грн. штраф (процентна складова).

Стягнуто із **Смірнова Ю.С.** на користь ПАТ «Акцент-Банк » судовий збір в сумі 1378,00 грн.

Задовольняючи позовні вимоги та відмовляючи в задоволенні заяви про застосування строку позовної давності місцевий суд виходив з того, що згідно до п.5.5 Умов надання споживчого кредиту фізичним особам «Розстрочка» «Стандарт» позовна давність для пред'явлення вимог для стягнення заборгованості встановлюються терміном 5 років. Оскільки відповідач Смірнов Ю.С. був ознайомлений з даними умовами, місцевий суд прийшов до висновку про відсутність підстав для застосування строку позовної давності.

Проте, дані висновки є помилкові, оскільки відмовляючи у застосуванні позовної давності за клопотанням відповідача, суд першої інстанції не звернув увагу на те, що матеріали справи не містять належних та допустимих доказів укладення між сторонами договору про збільшення позовної давності до п'яти років у встановленій ст.ст. 259, 207 ЦК України письмовій формі.

Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами).

В матеріалах справи наявні умови надання споживчого кредиту «Розстрочка» «Стандарт» на яких наявні реквізити ПАТ «А- Банк», але відсутній підпис відповідача Смірнова Ю.С. та дата складання цих умов, що суперечить положення ст. 259 ЦК України. Крім того в ході судового розгляду позивач у справі, **ПАТ «Акцент-Банк» не зміг навести належних доказів на підтвердження того факту, що саме ті** Умови надання споживчого кредиту фізичним особам «Розстрочка» «Стандарт», які перебувають у матеріалах справи є невід'ємною частиною від заяви позичальника № А328RX75360257 від 20 квітня 2012 року.

Таким чином, до спірних правовідносин необхідно застосовувати строк позовної давності передбачений законодавством.

Враховуючи, що при розгляді справи судом першої інстанції стороною заявлялося клопотання про застосування строку позовної давності колегія суддів прийшла до висновку що апеляційна скарга Смірнова Ю.С. підлягає задоволенню, а рішення Октябрського районного суду м. Полтави від 27 вересня 2016 року скасуванню. У задоволенні позову ПАТ «Акцент-Банк» до Смірнова Ю.С. про стягнення заборгованості відмовлено у зв'язку з пропуском строку позовної давності.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 04 жовтня 2017 року, справа № 554/6449/16-ц).

4) За результатами розгляду заяви прокурора Хорольського району Полтавської області в інтересах держави в особі Вишняківської сільської ради про визнання спадщини відумерлою винесено рішення Хорольського районного суду Полтавської області від 28 лютого 2013 року, яким заяву задоволено повністю. Визнано відумерлою спадщину, що залишилась після смерті Скрябіної А.П., яка проживала на території Вишняківської сільради Хорольського району Полтавської області. Передано у власність територіальної громади (комунальну власність) Вишняківської сільської ради Хорольського району Полтавської області земельну ділянку площею 2,98 умовних кадастрових гектарів, вартістю 66537 грн. 23 коп., яка знаходиться на території Вишняківської сільської ради Хорольського району та

належала Скрібіній А.П. на підставі державного акту на право власності на земельну ділянку серія РЗ № 6499768.

Суп решок інстанції, врахувавши вимоги ст. 140 ЗК України та ст. 1277 ЦК України, дійшовши до висновку про необхідність задоволення заяви прокурора, встановивши відсутність спадкоємця померлої.

Однак, з таким висновком суду колегія суддів не погодилася виходячи з наступного.

Згідно ст. 140 ЗК України однією з підстав припинення права власності на земельну ділянку є смерть власника та відсутність у нього спадкоємця.

Відповідно до вимог ст. 1277 ЦК України у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення від права на спадкування, прийняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

Як встановлено судом апеляційної інстанції і це вбачається з матеріалів справи Сайко Б.С., в чийх інтересах діє Базир Г.М., на момент відкриття спадщини була неповнолітньою праонкуою спадкодавця і мешкала в дитячому будинку в м. Кременчуці.

З 2007р. Сайко Б.С. мешкала у прийомній сім'ї.

Її матір – Кириленко (Сайко) С.І. померла в грудні 2005р., вона була онукою спадкодавця і мала право на спадкування в порядку черговості за законом.

Тобто Сайко Б.С. мала право на спадкування в порядку спадкової трансмісії, як-то, визначено ст.1276 ЦК України, згідно якої перехід на прийняття спадщини відбувається, якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців.

З урахуванням наведеного, рішення місцевого суду скасовано та ухвалено про відмову в задоволенні заяви про визнання спадщини відумерлою.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 30 листопада 2017 року, справа № 548/258/13-ц).

II. Скасування рішень суду першої інстанції з підстав невідповідності висновків суду обставинам справи (п. 3 ч.1 ст. 309 ЦПК України)

1) Рішенням Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 24 січня 2017 року позов ПАТ «Ідея Банк» задоволено частково. Стягнуто з Богодист О.М. на користь ПАТ «Ідея Банк» заборгованість за кредитним договором №Р32.231.70953 від 03 червня 2016 року в розмірі 4190 грн. 64 коп. та витрати по сплаті судового збору у розмірі 1112 грн. 46 коп.

Задовольняючи позовні вимоги частково, суд виходив з того, що відповідачем в судовому засіданні було надано копії квитанцій про часткове погашення кредитної заборгованості, а саме: квитанцію №2234824 від 03 жовтня 2016 року на суму 800 грн., квитанцію №2234824 від 21 жовтня 2016 року на суму 500 грн., квитанцію №2351932 від 21 жовтня 2016 року на суму 500 грн., квитанцію №2234824 від 25 жовтня 2016 року на суму 2 000 грн., квитанцію № 2351932 від 25 жовтня 2016 року на суму 1000 грн., квитанцію №2234824 від 22 листопада 2016 року на суму 500 грн., квитанцію №2351932 від 22 листопада 2016 року на суму 500 грн., в той час як при подачі позову Публічним акціонерним товариством «Ідея Банк» було враховано сплату відповідачем кредитної заборгованості лише за квитанціями від 03 жовтня 2016 року на суму 800 грн., від 21 жовтня 2016 року на суму 500 грн., від 21 жовтня 2016 року на суму 500 грн., від 25 жовтня 2016 року на суму 2000 грн., від 25 жовтня 2016 року на суму 1000 грн. При цьому, квитанції від 22 листопада 2016 року на суму 1000 грн. позивачем при подачі позову не були враховані, хоча погашення заборгованості було здійснено до направлення позову до суду, а саме до 24 листопада 2016 року, що підтверджується відтиском штампу на конверті.

Таким чином, стягуючи з боржника на користь Банку заборгованість в сумі 4 190 грн. 64 коп., місцевий суд виходив з того, що при подачі позову не були враховані вищевказані квитанції від 22 листопада 2016 року на суму 1000 грн., за якими відповідачем було здійснено погашення заборгованості до направлення позову до суду.

Однак колегія суддів не погодилася з таким висновком суду першої інстанції, з огляду на наступне.

Як вбачається з матеріалів справи, а саме наданих відповідачем копій квитанцій №2234824

від 22 листопада 2016 року на суму 500 грн. та №2351932 від 22 листопада 2016 року на суму 500 грн., що враховані судом першої інстанції при визначенні суми заборгованості, що підлягає стягненню з Богодист О.М., вони є підтвердженням погашення нею заборгованості за укладеними сторонами кредитними договорами №P51.520.70075 від 30 квітня 2015 року та №P51.344.70144 від 28 серпня 2015 року, в той час, як позовні вимоги ПАТ «Ідея Банк» стосуються стягнення заборгованості за кредитним договором №P32.231.70953 від 03 червня 2015 року.

Дані обставини, всупереч вимогам ст. ст. 213, 214 ЦПК України, не були належним чином встановлені судом першої інстанції, внаслідок чого суд дійшов помилкового висновку про часткове задоволення позовних вимог банку.

З цих підстав, колегія суддів прийшла до висновку про скасування рішення місцевого суду та ухвалення нового рішення про задоволення позовних вимог ПАТ «Ідея Банк» в повному обсязі, стягнення на користь позивача заборгованості за кредитним договором у розмірі 5 190 грн. 64 коп. та понесених позивачем судових витрат при подачі позовної заяви у розмірі 1 378 грн. та у розмірі 1515 грн. 80 коп., сплачених при поданні апеляційної скарги, а всього 2 893 грн. 80 коп. пропорційно до розміру задоволених позовних вимог відповідно до ч. 1 ст. 88 ЦПК України.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 30 березня 2017 року, справа № 537/5733/16-ц)

2) Рішенням Гадяцького районного суду Полтавської області від 01 лютого 2017 року позовні вимоги Шабельник В.Б. до Семоненко О.І. Кацюби О.І., третя особа приватний нотаріус Микитенко Ю.В. про продовження строку звернення до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини задоволено.

Визначено Шабельник В.Б. додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини, яка відкрилася після померлого 24 квітня 2016 року Кацюби І.О., терміном на три місяці, з моменту набрання рішенням законної сили.

В обґрунтування позову Шабельник В.Б. посилалася на те, що має незадовільний стан здоров'я, страждає на онкологічне захворювання, потребує постійного амбулаторного та стаціонарного лікування. На підтвердження вказаних обставин надала виписки № 1357 та № 2404, видані Полтавським обласним клінічним онкологічним диспансером, відповідно до яких вона перебувала на стаціонарному лікуванні у вказаному закладі з 15 лютого 2016 року по 10 березня 2016 року та з 16 березня 2016 року по 08 квітня 2016 року та довідкою № 3 поліклінічного відділення Шишацької ЦРЛ, в якій зазначено що Шабельник В.Б. страждає на онкологічне захворювання правої молочної залози та потребує постійного амбулаторного та стаціонарного лікування.

Задовольняючи позов, місцевий суд посилався на те, що Шабельник В.Б. страждає на тяжку хворобу, що є поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини.

Проте, колегія суддів з таким висновком суду не погодилася з наступних підстав.

За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Відповідно до змісту ст. 1272 ЦК України позов про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини подається: 1) у разі відсутності письмової згоди всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, на подання спадкоємцем, який пропустив шестимісячний строк, заяви про прийняття спадщини до нотаріальної контори; 2) у разі пропуску шестимісячного строку подання заяви про прийняття спадщини до нотаріальної контори та відсутності інших спадкоємців, які прийняли спадщину та могли б дати письмову згоду на подання цієї заяви.

Пленум Верховного Суду України в п.24 Постанови від 30 травня 2008 року №7 «Про судову практику у справах про спадкування» роз'яснив, що вирішуючи питання про визначення особи додаткового строку, суд досліджує поважність причини пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Проаналізувавши матеріали справи та враховуючи, що позивачка Шабельник В.Б. звернулася до нотаріальної контори у листопаді 2016 року, тоді як шестимісячний строк для прийняття спадщини закінчився 24 жовтня 2016 року, жодних доказів, що вона пропустила строк з поважних причин не навила, як не надала доказів на підтвердження обставин, на які позивачка посилається в обґрунтування позовної заяви, не зазначила об'єктивних, непереборних, істотних труднощів для неї на

вчинення дій щодо подачі заяви про прийняття спадщини в установленний строк, при цьому, хвороба Шабельник В.Б. не є поважною причиною пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини, час її перебування на стаціонарному лікуванні не збігається із шестимісячним строком наданим для подання заяви (з 24 квітня 2016 року по 24 жовтень 2016 року), а також не надано переконливих доказів для визнання її такою, що прийняла спадщину на підставі ч.3 ст. 1268 ЦК України, колегія суддів прийшла до висновку про відмову у задоволенні позову Шабельник В.Б. про продовження строку звернення до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини.

За таких обставин, колегія суддів апеляційну скаргу задовольнила, а рішення суду скасувала та ухвалила нове рішення про відмову у задоволенні позову Шабельник В.Б. про продовження строку звернення до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 05 квітня 2017 року, справа № 526/2686/16-ц)

3) За результатами розгляду цивільної справи за позовом ТОВ «ОТП Факторинг Україна» до Плис С.В. про стягнення заборгованості **винесено рішення** Оржицького районного суду Полтавської області від 23 травня 2017 року, яким у задоволенні **позовних вимог відмовлено**.

З рішенням не погодився позивач, в апеляційній скарзі, посилається на порушення

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про стягнення заборгованості, місцевий суд виходив з того, що позивачем не наведено належного розрахунку заборгованості відповідача, також не надано доказів правомірності набуття права вимоги у ТОВ «ОТП Факторинг Україна».

Проте, з таким висновком суду першої інстанції апеляційний суд не погодився.

Так, з матеріалів справи слідує, що відповідно до договору факторингу укладеного між ПАТ «ОТП Банк» та ОТВ «ОТП Факторинг Україна» 22 грудня 2014 року, ТОВ «ОТП Факторинг Україна» набуло право грошової вимоги, що належало ПАТ «ОТП Банк». Відповідно до акту приймання-передачі № 2 реєстру Боржників №3 від 22 грудня 2014 року до Договору факторингу №22/12/14/3 ПАТ «ОТП Банк» передав а ТОВ «ОТП Факторинг Україна» прийняв відповідний реєстр боржників ПАТ «ОТП Банк» до якого входить кредитний договір укладений з Плис С.В.

Тобто на момент звернення позивача до суду ТОВ «ОТП Факторинг Україна» мало право грошової вимоги за кредитним договором укладеним між ПАТ «ОТП Банк» та Плис С.В.

З наданого розрахунку заборгованості вбачається, що відповідач неодноразово користувалась кредитним лімітом, а отже вона погодився з встановленими умовами, розміром процентів за користування кредитом та штрафними санкціями, визначеними кредитним договором.

Рішення суду повинно ґрунтуватись на нормах закону та доказах, досліджених при розгляді справи.

Відповідно до положень ст.ст. 57, 58 ЦПК України, доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

Згідно ч.ч. 1, 4 ст. 60 ЦПК України, кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених статтею 61 цього Кодексу. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Встановивши наведені обставини, колегія суддів прийшла до висновку що позивачем належним чином доведено обставини виникнення між сторонами правовідносин та обґрунтованість позовних вимог.

Враховуючи наведене рішення суду першої інстанції скасовано постановлено нове рішення про задоволення заявлених позовних вимог.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 29 серпня 2017 року, справа № 543/109/17)

4) Рішенням Ожтєбрського районного суду м. Полтави від 2 жовтня 2017 року в задоволенні позову Капуста В.М. до Козирєва А.О. про усунення перешкод у користуванні майном шляхом

виселення відмовлено.

Звертаючись до суду з позовом про усунення перешкод в користуванні житлом та виселення, позивач вказувала на те, що 04.12.1998 року вона уклала з відповідачем Козиревим А.О. договір найму житла, за яким надала йому у користування частину квартири. Саме на цій підставі Козирев А.О. був вселений до її квартири та зареєструвався як піднаймач, а не член її сім'ї.

Зважаючи на необхідність використання спірної квартири в цілому для власного проживання, вона намагалася в досудовому порядку розірвати договір найму, просила добровільно звільнити квартиру та знятися з реєстраційного обліку. Оскільки мирно вирішити такі питання їм не вдалось, просила виселити Козирева А.О. зі спірного житла без надання іншого житла.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суд дійшов висновку, що відповідач вселився та був зареєстрований в спірній квартирі як член сім'ї власника житла, тому на спірні правовідносини поширюються положення ст. 156 ЖК України та ст. 405 ЦК України, а відтак відповідач має право користуватись цим житлом відповідно до закону.

Проте колегія суддів з даним висновком погодитися не може виходячи з наступного.

Матеріалами справи підтверджується та не заперечується сторонами, що позивач є власником спірної квартири 39 по пров. Свято-Макаріївському, 12 в м. Полтаві.

Згідно довідки КП «Житлово-експлуатаційна організація №2» Полтавської міської ради від 02 червня 2017 року в приватній квартирі 39 по пров. Свято-Макаріївському, 12 в м. Полтаві з 04 грудня 1998 року зареєстрований відповідач, при цьому в розділі родинні стосунки вказано «піднаймач».

Враховуючи, що предметом спору є квартира, яка є власністю позивача, то відповідно і захист інтересів останньої здійснюється за правилами ст.ст. 317, 319, 391 ЦК України.

Так, згідно до ч.1 ст. 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Статтею 391 ЦК України передбачено право власника вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння.

Поширюючи на спірні правовідносини положення ст. 405 ЦК України та ст. 156 ЖК України, суд виходив з доведеності факту, що відповідач був вселений в грудні 1998 року до квартири позивача саме як член її сім'ї, з цього часу вони стали проживати як чоловік та дружина без реєстрації шлюбу, вели спільне господарство та мали єдиний бюджет.

Вмотивувавши свої висновки посиланням на ч.2 ст. 64 ЖК України, згідно якої до членів сім'ї наймача належать дружина наймача, їх діти і батьки, а також особи, які постійно проживають разом з наймачем і ведуть з ним спільне господарство, суд відмовив в захисті прав власності позивача, зазначивши, що само по собі припинення сімейних відносин з власником житла не позбавляє відповідача права на користування займаним ним приміщенням.

Між тим, за змістом ст. 179 ЦПК України предметом доказування під час судового розгляду є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

У даному випадку до предмету доказування відносяться обставини, якими відповідач Козирев А.О. заперечував підстави та предмет позову, тобто доведення факту його членства сім'ї власника житла, з якою проживав разом та вів з нею спільне господарство.

При цьому, необхідно прийняти до уваги офіційне тлумачення терміна «член сім'ї», яке надано в рішенні Конституційного Суду України від 03 червня 1999 року у справі №5-рп/99 та роз'яснено, що обов'язковою умовою для визнання членами сім'ї осіб, які не є близькими родичами особи, крім власне факту спільного проживання, є ведення спільного господарства, тобто наявність спільних витрат, спільного бюджету. Спільного харчування, купівлі майна для спільного користування, участі у витратах на утримання житла, його ремонт, надання взаємної допомоги, наявність усних чи письмових домовленостей про порядок користування житловим приміщенням, інших обставин, які засвідчують реальність сімейних відносин.

Між тим, матеріали справи не містять жодного доказу, який би доводив твердження відповідача про те, що він проживав з позивачем як член її сім'ї, тобто як чоловік та дружина без реєстрації шлюбу, оскільки сам відповідач в ході розгляду справи в суді першої інстанції обмежився наданням лише своїх усних пояснень.

При цьому, ним не був спростований наданий позивачем письмовий доказ - довідку КП «Житлово-експлуатаційна організація №2», в якій в розділі «родинні стосунки» зазначено, що Козирев А.О. зареєстрований в квартирі 39 по пров. Свято-Макаріївському, 12 в м. Полтаві з 04 грудня 1998

року як «піднаймач».

Крім того, сама позивач категорично заперечувала те, що проживала з Козиревим А.О. саме як жінка та чоловік без реєстрації шлюбу, з введенням спільного господарства, наполягаючи на тому, що відповідач ніколи не був членом її сім'ї, оскільки був вселений як квартирант, з обговореною платою за проживання. При цьому, зазначала, що дійсно мали місце випадки, коли відповідач допомагав їй у вирішенні того чи іншого побутового питання як чоловік, що само по собі не свідчить про факт її сімейних відносин.

Не врахувавши зазначені обставини, суд першої інстанції прийшов до помилкового висновку проте, що вселення відповідача і його подальше проживання в квартирі відбулося саме в якості члена сім'ї власника житла, з огляду на те, що вказані обставини залишились недоведеними відповідачем.

Зважаючи на викладене, судом апеляційної інстанції рішення суду скасовано та постановлено нове про задоволення позовних вимог.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 27 листопада 2017 року, справа № 554/6707/17)

III. Скасування рішень суду першої інстанції з підстав порушення або неправильного застосування норм матеріального або процесуального права (п. 4 ч.1 ст. 309 ЦПК України)

1) Рішенням Новосанжарського районного суду Полтавської області від 01 лютого 2017 року позов Євтушенка Д.Т. до Євтушенка Т.М. про стягнення аліментів на утримання повнолітнього сина задоволено частково.

Стягнуто з Євтушенка Т.М., 01 липня 1970 року народження, ідентифікаційний номер 2574912151, зареєстрованого в смт Нові Санжари, вул. Чкалова, 115, кв. 1, на користь Євтушенка Д.Т., 06 листопада 1998 року народження, який проживає за адресою: смт Нові Санжари, вул. Чкалова, 115, кв. 3, аліменти у розмірі 1/4 частини з усіх видів заробітку (доходу), але не менше 30% прожиткового мінімуму громадян відповідного віку, щомісячно, починаючи з 31 жовтня 2016 року на термін навчання сина до 30 червня 2020 року.

Стягнуто з Євтушенка Т.М. на користь держави 640,00 грн. судового збору.

Стягнуто з Євтушенка Т.М. на користь Євтушенка Д.Т. 200,00 грн. витрат на юридичну допомогу.

Допущено негайне виконання рішення в частині стягнення аліментів у межах суми платежу за один місяць.

В іншій частині позовних вимог відмовлено.

Висновок місцевого суду в частині стягнення з відповідача на користь держави судового збору у розмірі 640,00 грн. не відповідає матеріалам справи та нормам матеріального права, виходячи з наступного.

З матеріалів справи вбачається, що, відповідно до посвідчення серії АВ № 236939 від 04 лютого 2007 року, відповідач Євтушенко Т.М. є інвалідом першої групи довічно.

За змістом до ч.2 ст.88 ЦПК України, якщо сторону, на користь якої ухвалено рішення, звільнено від оплати судових витрат, з другої сторони стягуються судові витрати на користь осіб, що їх понесли, пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог. Якщо обидві сторони звільнені від оплати судових витрат, вони компенсуються за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Згідно п.9 ч.1 ст.5 ЗУ «Про судовий збір» від сплати судового збору під час розгляду в усіх судових інстанціях звільняються, інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів.

Суд першої інстанції на вказану обставину уваги не звернув та помилково стягнув з відповідача 640,00 грн. судового збору на користь держави.

З урахуванням наведеного, рішення місцевого суду в частині розподілу судового збору скасовано, з постановленням в цій частині нового рішення, про компенсацію судового збору за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 16 березня 2017 року, справа № 542/1546/16-ц)

2) Рішенням Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 01 лютого 2017 року позов ПАТ КБ «ПриватБанк» до Ткаченка А.В. про стягнення заборгованості за кредитним договором задоволено.

Стягнуто із Ткаченка А.В. на користь ПАТ КБ «ПриватБанк» 28 072,07 грн. заборгованості станом на 31.07.2016 року за кредитним договором б/н від 31 вересня 2016 року та 1378,00 грн. судового збору.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив із того, що внаслідок неналежного виконання відповідачем умов кредитного договору утворилась заборгованість, яка підлягає до стягнення з відповідача на користь банку у розмірі 28072,07 грн., що підтверджено документально.

Колегія суддів погодилася з висновками районного суду в частині стягнення з відповідача заборгованості по тілу кредиту, процентах і неустойці (пені), оскільки вони відповідають фактичним обставинам справи та нормам матеріального і процесуального права.

Проте, колегія суддів також частково погодилася з доводами апеляційної скарги про притягнення Ткаченка А.В. тричі до цивільно-правової відповідальності шляхом нарахування пені та двох штрафів, виходячи з наступного.

Цивільно-правова відповідальність - це покладення на правопорушника основаних на законі невиконання обов'язку новим, або у приєднанні до невиконаного обов'язку нового додаткового.

Покладення на боржника нових додаткових обов'язків як заходу цивільно-правової відповідальності має місце, зокрема, у випадку стягнення неустойки (пені, штрафу).

Відповідно до статті 549 ЦК України неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторів у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання (частина друга статті 549 ЦК України). Пеней є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання (частина третя статті 549 ЦК України).

За положеннями статті 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Відповідно до статті 549 ЦК України штраф і пеня є одним видом цивільно-правової відповідальності, а тому їх одночасне застосування за одне й те саме порушення - строків виконання грошових зобов'язань за кредитним договором свідчить про недотримання положень, закріплених у статті 61 Конституції України щодо заборони подвійної цивільно-правової відповідальності за одне і те саме порушення.

Вказаний правовий висновок викладений Верховним Судом України у справі №6-2003цс15 від 21 жовтня 2015 року.

Місцевий суд, пославшись на викладені обставини та норми цивільного права, дійшов помилкового висновку, що правова природа, підстави застосування і формула розрахунку пені та штрафу є відмінними та не є подвійною цивільно-правовою відповідальністю.

Умовами кредитного договору передбачено нарахування пені за несвоєчасне погашення заборгованості по будь-якому грошову зобов'язанню на 5 і більше днів або при виникненні прострочки на суму більше 50 грн. , передбаченому договором більш ніж на 120 днів, та нарахування штрафу при порушення строків платежу більш ніж на 120 днів.

Такі умови вказують, що передбачені договором пеня і штраф застосовуються одночасно за одне й те саме порушення - строків виконання грошових зобов'язань за кредитним договором, що свідчить про недотримання положень, закріплених у статті 61 Конституції України щодо заборони подвійної цивільної відповідальності за одне і те саме порушення.

Щодо доводів про подвійний штраф, то вони є неспроможними, оскільки він визначений як один вид відповідальності, що має дві складові - фіксовану частину і процентну складову.

На підставі викладеного, колегія суддів прийшла до висновку про скасування рішення суду першої інстанції, оскільки позовні вимоги банку підлягають частковому задоволенню зі стягненням із відповідача суми кредитної заборгованості за виключенням штрафу в розмірі 1812,96 грн. (500 грн. + 1312,96 грн.), що становить 26259,11 грн.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 04 травня 2017 року, справа №

3) Рішенням Новосанжарського районного суду Полтавської області від 04 травня 2017 року позов задоволено.

Визнано поновленим Договір оренди землі від 20 червня 2003 року, укладений між Новосанжарською районною державною адміністрацією та Білоконом В.В., на земельну ділянку площею 65,7622 га з кадастровим номером 5323483000:00:001:0946 до 04 липня 2018 року на умовах договору оренди від 20 червня 2003 року, зареєстрований 04 липня 2003 року за № 6 в Новосанжарському районному відділі земельних ресурсів.

Стягнуто з Новосанжарської районної державної адміністрації на користь Білокона В.В. 640 грн. судових витрат.

Задовольняючи позовні вимоги Білокона В.В. суд першої інстанції виходив з того, що позивач не лише належним чином виконував свої обов'язки за договором оренди землі, але й за відсутності протягом одного місяця після закінчення строку договору листа - повідомлення орендодавця про заперечення у поновленні договору оренди землі майже 4 роки продовжує користуватись земельною ділянкою, сплачує орендну плату.

Проте колегія суддів не може погодитися з даним висновком виходячи з наступного.

За правилами ч. 1 ст. 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» (п. 11) викладена правова позиція, відповідно до якої, оскільки правом на звернення до суду за захистом наділена особа в разі порушення, невизнання або оспорювання саме її прав, свобод чи інтересів, а також у разі звернення до суду органів та осіб, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси (ч. 1 та 2 ст. 3 ЦПК України), то суд повинен встановити, чи були порушені, невизнані або оспорені права, свободи чи інтереси цих осіб, а якщо були, то вказати, чи є залучений у справі відповідач відповідальним за це.

Як вбачається з матеріалів справи договір оренди земельної ділянки укладений 20 червня 2003 року між Білоконом В.В. та Новосанжарською РДА розпорядженням голови Новосанжарської РДА № 361 від 04 серпня 2008 був продовжений, на 5 років, тобто до 04 серпня 2013 року.

Відповідно до ч. 4 ст. 4 Закону України «Про оренду землі» (в редакції від 06 вересня 2012 року) орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у державній власності, є органи виконавчої влади, які відповідно до закону передають земельні ділянки у власність або користування.

Згідно ч. 4 ст. 122 ЗК України, що набрав чинності 01 січня 2013 року, центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів у галузі земельних відносин та його територіальні органи передають земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності, крім випадків, визначених частиною восьмою цієї статті, у власність або у користування для всіх потреб.

Тобто, на момент закінчення строку дії договору та подачі позову, ч. 4 ст. 122 ЗК України було змінено розпорядника земельними ділянками сільськогосподарського призначення державної власності з Новосанжарської РДА на Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області.

Таким чином, позов про поновлення договору оренди землі повинен пред'являтися саме до Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області, як розпорядника земельними ділянками сільськогосподарського призначення державної власності.

Разом з тим, відповідно до п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» заміна неналежного відповідача здійснюється в порядку, визначеному ст. 33 ЦПК України. Після заміни неналежного відповідача або залучення співвідповідача справа розглядається спочатку в разі її відкладення або за клопотанням нового відповідача чи залученого співвідповідача та за його результатами суд відмовляє в позові до неналежного відповідача та приймає рішення по суті заявлених вимог щодо належного відповідача.

При цьому, колегія суддів звернула увагу, що клопотання про заміну чи залучення в якості відповідача Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області позивачем не заявлялося. Тоді як, суд апеляційної інстанції позбавлений можливості залучити відповідача на стадії апеляційного розгляду, так як перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції на момент його винесення.

Оскільки позов був пред'явлений до неналежного відповідача, а Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області, як розпорядник земельної ділянки, до участі у справі в якості відповідача не залучено, рішення суду скасовано та ухвалено нове про відмову у задоволенні позову до Новосанжарської РДА про поновлення договору оренди землі.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 20 вересня 2017 року, справа № 542/242/17)

4) Рішенням Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 26 листопада 2014 року позов ПАТ акціонерного банку «Укргазбанк» задоволено.

Стягнуто солідарно з Ящук О.П., Яцини В.Є. на користь ПАТ акціонерного банку «Укргазбанк» заборгованість за кредитним договором № 447 від 13 грудня 2006 року станом на 26 травня 2014 року на загальну суму 11037, 22 доларів США та з Ящук О.П. на користь ПАТ акціонерного банку «Укргазбанк» у повернення сплаченого судового збору 1293, 03 грн.

Апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції що позовні вимоги щодо солідарного стягнення з відповідачів суми кредитної заборгованості та заборгованості по процентах є обґрунтованими та такими, що виникли в межах шестимісячного строку чинності поруки.

Разом з цим колегія суддів визнала помилковими висновки місцевого суду про солідарне стягнення з відповідачів всієї суми нарахованої Банком пені у зобов'язанні та її нарахування в іноземній валюті.

Згідно даних та розрахунку пені по кредитному договору Ящук О.П., загальна сума пені неналежного виконання зобов'язань за кредитним договором, яка знаходиться в межах шестимісячного строку чинності поруки становить 79, 22 дол. США, з них пеня за несвоєчасне повернення кредиту 51, 20 дол. США та пеня за несвоєчасну сплату процентів 28, 02 дол. США.

Здійснений розрахунок пені не піддається сумніву, оскільки є простим математичним розрахунком зробленим на підставі наданих вихідних даних щодо суми боргу як по тілу кредиту так і по відсоткам із застосуванням ставки пені у розмірі 0,1 % від суми невиконаного зобов'язання за кожен день прострочення платежу за період з 04 січня 2014 року по 05 травня 2014 року.

Між тим, відповідно до положень ч. 3 ст. 559 ЦК України, пененю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Згідно зі статтею 99 Конституції України грошовою одиницею України є гривня. Гривня є законним платіжним засобом на території України (ч. 1 ст. 192 ЦК України).

Згідно зі статтею 192 ЦК України законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. Іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом.

Грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях. Використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом (частини перша та третя статті 533 ЦК України).

Відповідно до ч 2 ст. 546 ЦК України - пеня є видом забезпечення виконання зобов'язання, виходячи зі ст. 5 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19 лютого 1993 року, відповідно до вимог ст. 192 ЦК України - розрахунок пені має здійснюватись у грошові одиниці України - гривні.

Відповідно до частини другої статті 533 ЦК України, якщо в зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті в гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом.

Отже, виходячи зі змісту вказаних вимог закону пеня в даних спірних правовідносинах повинна обчислюватись і стягуватись лише в національній валюті України - гривні.

На зазначене суд першої інстанції уваги не звернув та не здійснив перерахунку даного грошового зобов'язання в гривню відповідно до еквіваленту суми за офіційним курсом НБУ.

Враховуючи викладене та те, що судом першої інстанції стягнуто з відповідачів солідарно загальну суму заборгованості, колегія суддів прийшла до висновку про скасування рішення суду в повному обсязі та ухвалення нового про часткове задоволення позову.

Результати перегляду ухвал місцевих судів

Протягом 2017 року предметом апеляційного оскарження в переважній більшості були ухвали, пов'язані із прийняттям справи до судового провадження та її послідовним рухом. Оскільки вирішення цих питань пов'язане із забезпеченням та реалізацією права громадян на судовий захист, в цьому узагальненні більше уваги звернуто на апеляційну практику з цих питань. Решта ухвал постановлена з інших процесуальних питань, в тому числі про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, з питань забезпечення позову та доказів, щодо підсудності, зупинення провадження, тощо.

У звітному періоді переглянуто 100 ухвал про повернення заяв позивачам в порядку ст.121 ЦПК України.

За наслідками їх апеляційного розгляду - 80 ухвал скасовано, з направленням справи до суду першої інстанції в порядку ст. 311 ЦПК України, 2 ухвали змінено та 18 ухвал залишено без змін.

Значна кількість скасованих ухвал свідчить про недотримання суддями місцевих судів вимог, визначених положеннями ст.119 та ст. 120 ЦПК України.

Судами Полтавської області переважна кількість позовних заяв була залишена без руху, а в подальшому повернута позивачам, з підстав не усунення недоліків, до яких судді відносили - не подання доказів на обґрунтування заявлених вимог, не чітке та не в повній мірі викладення обставин, на які посилається позивач, відсутність чи часткова оплата судового збору, не вірне визначення статусу учасників процесу.

Проте інколи суди допускалися повернення позовної заяви незважаючи на усунення недоліків позивачем.

Таким прикладом є ухвала судді Київського районного суду м. Полтави від 20.09.2017 року, якою позовну заяву Назарова С.В. до Київської районної у м. Полтаві рада про визнання усиновлення незаконним та скасування рішення визнано неподаною та повернуто позивачу.

Визнаючи позовну заяву Назарова С.В. неподаною та повертаючи її з усіма матеріалами останньому, суд виходив з того, що оскільки позивачем у строк зазначений в ухвалі про залишення позову без руху виявлені судом недоліки не усунені, є всі підстави для застосування положень ч.2 ст. 121 ЦПК України.

Проте, перевіривши матеріали справ колегія дійшла висновку, що позивачем Назаровим С.В. у встановлений законом строк усунути недоліки, які були зазначені в ухвалі про залишення позову без руху, а тому суддею місцевого суду, було прийняте передчасне та необґрунтоване рішення щодо визнання даної заяви неподаною та повернення її заявнику, чим грубо порушено гарантоване право останнього на судовий захист.

Встановлені обставини стали підставою для скасування ухвали та направлення справи до суду для вирішення питання про відкриття провадження.

Іншим прикладом є ухвала судді Шишацького районного суду Полтавської області від 16.08.2017 року, якою позовну заяву Козака А.Ф. до Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області про визнання права на земельну частку визнано неподаною та повернуто позивачу.

Повертаючи заяву суд виходив з того, що позивач не усунув недоліки зазначені в ухвалі про залишення позовної заяви без руху – не вказав у позовній заяві ціну позову, не зазначив якими доказами він підтверджує визначену ціну позову на день звернення до суду, та не вказав якими саме неправомірними діями відповідача порушені його права як позивача та яким чином судові рішення по справі може вплинути на права та обов'язки всіх третіх осіб, зазначених у заяві.

Проте, такі висновки, на думку колегії суддів, не відповідають вимогам процесуального закону та матеріалам справи.

Судовою колегією встановлено, що позивач звільнений від сплати судового збору як інвалід другої групи, при цьому заявляючи вимогу майнового характеру, останній позбавлений був можливості визначити розмір ціни позову у зв'язку зі змістом зазначеної вимоги.

Також, суд першої інстанції вказав, що позивач не зазначив, якими саме неправомірними діями відповідача порушені права позивача та яким чином судові рішення по даній справі може вплинути на права та обов'язки третіх осіб, зазначених у заяві.

Проте, у відповідності до норм *ст. 130 ЦПК України*, суд у попередньому судовому засіданні може уточнити позовні вимоги або заперечення проти позову, визначити факти, які необхідно встановити для вирішення спору, з'ясувати, які докази подані кожною стороною, за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, вирішити питання про витребування доказів.

Отже, з урахуванням наведеного, колегія суддів дійшла висновку про передчасність повернення позову.

Непоодинокими є випадки постановлення місцевими судами ухвал про повернення позовних заяв в зв'язку з непідсудністю, внаслідок вибуття відповідачів з зареєстрованого місця проживання в інше місце.

Одним з таких прикладів є ухвала Глобинського районного суду Полтавської області від 19.01.2017 року, якою передано на розгляд Автозаводському районному суду м. Кременчука цивільну справу за позовом Органу опіки та піклування виконавчого комітету Кременчуцької міської ради до Кіндратець О.В. про позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів.

Передаючи справу на розгляд іншому суду, місцевий суд виходив з тих підстав, що відповідач знявся з реєстрації місця проживання в с. Троїцьке Глобинського району в серпні 2001 року та переїхав на постійне місце проживання до м. Кременчука, про що повідомив і сам відповідач, зауваживши при цьому, що належний йому паспорт ним втрачено.

Колегія суддів не погодилась з вказаним висновком суду з огляду на те, що пояснення відповідача, які суд взяв до уваги, щодо його реєстрації в м. Кременчуці по вул. 40 років Жовтня, у гуртожитку №2, жодним чином не підтверджені та спростовані довідками відділів ведення Реєстру територіальних громад Крюківської та Автозаводської районних адміністрацій, згідно яких відомості щодо реєстрації Кіндратець О.В. на території вищевказаних районів відсутні.

Враховуючи безпідставне застосування судом положень п.2 ч.1 ст. 116 ЦПК України та помилково передачу справу іншому суду, колегія суддів дійшла висновку про скасування ухвали та направлення справи до суду для продовження розгляду.

Іншим прикладом помилкового повернення позову з підстав порушення правил підсудності є ухвала судді Октябрського районного суду м. Полтави від 19.08.2017 року, якою позовну заяву Овсій Л.В. до Петро-Давидівської сільської ради Диканського району, Спиці І.А. про визнання протиправних нотаріальних дій, скасування свідоцтва про право на спадщину за заповітом, скасування державної реєстрації прав на земельну ділянку, визнання заповіту недійсним повернуто позивачу разом з усіма додатками.

Постановляючи ухвалу, місцевий суд виходив з тих підстав, що відповідачі зареєстровані та знаходяться в Диканському районі Полтавської області, а отже у відповідності до норм ст. 109 ЦПК України спір не підлягає розгляду за територіальною підсудністю Октябрському районному суду м. Полтави.

Колегія суддів не погодилась з вказаним, оскільки суд не з'ясував наступне.

Частиною 1 ст. 114 ЦПК України визначено, що позови, які виникають з приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини.

У п. п. 41, 42 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 року № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» судам роз'яснено, що у разі конкуренції правил підсудності (наприклад, при об'єднанні позовів, на один з яких поширюється дія правила про виключну підсудність) мають застосовуватися правила виключної підсудності.

В даному випадку предметом оскарження є заповіт, посвідчений секретарем Петро-Давидівської сільської ради, Диканського району. Вказану нотаріальну дію позивач просить визнати протиправною, визнати заповіт нечітким та незрозумілим, із застосуванням наслідків його недійсності.

Колегія суддів з'ясувавши, що основна та більш вартісна частини нерухомого майна, яка

увійшла до складу спадкового майна та є предметом заповіту, знаходиться в Октябрському районі м. Полтави, дійшла до висновку про підсудність розгляду даного спору Октябрському районному суду м. Полтави.

Протягом 2017 року мали місце випадки помилкового вирішення судами першої інстанції питань територіальної підсудності, здебільшого при розмежуванні положень ст.109 та ст.110 ЦПК України, що призводило до невірних висновків про відсутність у позивача права на альтернативну підсудність в категорії спорів про захист прав споживачів, стягнення аліментів, відшкодування шкоди, завданої злочином.

Так, ухвалою Октябрського районного суду м. Полтави від 21.08.2017 року задоволено клопотання представника ТОВ «Авто Просто» та передано справу за позовом Мосієнка М.Г. до ТОВ "Авто Просто" про визнання неправомірним збільшення розміру зобов'язання за підсудністю Голосіївському районному суду м. Києва.

При цьому суд першої інстанції виходив з того, що з позовної заяви не вбачається, що позивач посиляється на порушення його прав як споживача, не зазначає, які саме права його порушені, способи захисту та згідно п. 2 ч. 1 ст. 116 ЦПК України направив справу за місцезнаходженням ТОВ "Авто Просто".

Колегія суддів не погодилась з вказаним висновком, оскільки спірна угода спрямована на задоволення особистих потреб позивача як споживача фінансових послуг, а отже на спірні правовідносини поширюються норми ЗУ «Про захист прав споживачів». Вказане узгоджується з приписами ч. 5 ст. 110 ЦПК України, згідно якої позови про захист прав споживачів можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування споживача або за місцем заподіяння шкоди чи виконання договору. Аналогічні роз'яснення з цього приводу містить і п. 5 Постанови Пленуму ВСУ «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів» №5 від 12.04.1996 року, з наступними змінами і доповненнями, в якому визначено, що відповідно до ст. 24 ЗУ «Про захист прав споживачів», - споживачі за власним вибором звертаються до суду за місцем свого проживання, або за місцем знаходження відповідача, або за місцем заподіяння шкоди, або за місцем виконання договору і жоден із цих судів не вправі відмовити у прийнятті позовної заяви або передати її до іншого суду з мотивів непідсудності.

Враховуючи наявне у позивача право альтернативної підсудності, колегія суддів дійшла висновку про наявність підстав для задоволення апеляційної скарги, скасування ухвали та направлення справи до суду першої інстанції для продовження розгляду.

За 12 місяців 2017 року апеляційним судом розглянуто 54 скарги на ухвали місцевих судів про відмову у відкритті провадження, з яких 16 ухвал залишено без змін, а 38 – скасовано.

Наведені статичні дані свідчать про поширеність помилок, які допускаються суддями місцевих судів при вирішенні питання про наявність чи відсутність підстав для відкриття провадження по справі.

Ухвалою судді Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 25.09.2017 року відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом Огromного В.І. до Миргородського міськрайонного ВДВС Головного ТУЮ у Полтавській області про зняття арешту з майна.

При цьому суд дійшов висновку, що в даному позові ВДВС є суб'єктом владних повноважень, а арешт накладено в порядку проведення виконавчих дій у зв'язку із здійсненням державним органом свої функцій у публічно-правовій сфері.

Проте, суд першої інстанції не звернув уваги на те, що позивач звернувся до суду з позовом про захист своїх майнових прав, що узгоджується з положеннями ЦК України та свідчить про цивільно-правові відносини, оскільки його вимоги стосуються усунення перешкод у розпорядженні та користуванні своєю власністю, а не зі скаргою на дії державного виконавця в частині виконання судового рішення та накладення арешту на майно боржника в межах процедури виконавчого провадження.

За вказаних обставин, колегія суддів дійшла висновку про скасування ухвали суду першої інстанції та направлення матеріалів позовної заяви для вирішення питання про відкриття

провадження у справі.

Ухвалою Олександрівського районного суду м. Полтави від 13.03.2017 року відмовлено у відкритті провадження за позовною заявою Могильника В.В. до ТОВ «Юнісон», ПАТ «Укргазпромбанк» про визнання договору про відступлення права вимоги за договором іпотеки та договором банківського кредиту недійсним.

Відмовляючи у відкритті провадження у справі, суд першої інстанції виходив із того, що дана справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки заявлені позивачем вимоги стосуються визнання недійсної угоди укладеної між юридичним особами, що свідчить про підсудність даної справи господарському суду.

Колегія суддів не погодилася з таким висновком суду

Визначаючи підвідомчість справи (родову підсудність), суд повинен виходити із характеру спірних правовідносин та суб'єктного складу сторін.

Матеріалами позовної заяви доводиться, що 10.02.2011 року між ПАТ «Укргазпромбанк» та Могильником В.В., як фізичною особою був укладений іпотечний договір, за яким Могильник В.В. передав Банку в іпотеку належну йому, як фізичній особі, квартиру, для забезпечення виконання зобов'язань Позичальника – ПП «Фірма «ВЛМ», в повному обсязі щодо повернення кредиту, сплати процентів за користування кредитом, комісій, пені, штрафних санкцій, тощо, які встановлені Договором банківського кредиту. та будь-якими змінами та доповненнями до нього.

В свою чергу, позивач Могильник В.В. не виступав у Договорі іпотеки як суб'єкт господарювання.

Оскаржуванім Договором про відступлення права вимоги (заміни кредитора в зобов'язанні) від 21.12.2012 року Відповідач 2 – ПАТ «Укргазпромбанк» передав, а Відповідач 1 – ТОВ «Юнісон» набув право вимоги до фізичної особи Могильника В.В. за договором іпотеки.

З урахуванням вищевикладеного, колегія суддів вважає, що Могильник В.В. звернувся до суду як фізична особа, право якої, на його думку, порушено та підлягає судовому захисту.

Таким чином, оскільки спір виник із цивільних правовідносин, він повинен розглядатись в порядку цивільного судочинства.

Аналіз скасованих ухвал, розглянутих апеляційним судом протягом 2017 року свідчить про типовість помилок, які допускаються місцевими судами при вирішенні питань підвідомчості справ.

Ухвалою Полтавського районного суду Полтавської області від 23.11.2017 року відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом КП Полтавської міської ради "Полтава-сервіс" до Константинової А.А. про стягнення заборгованості за договором оренди.

Відмовляючи у відкритті провадження на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК України, суд першої інстанції вказав, що спірні правовідносини виникли між двома суб'єктами господарювання КП «Полтава-сервіс» Полтавської міської ради та Константиною А.А., з чого випливає, що даний спір підлягає розгляду в порядку господарського судочинства, так як договір, що оскаржується, є господарським.

До вказаного висновку суд дійшов неповно з'ясувавши всі обставини.

Так, дійсно, справи у спорах, що виникають при укладенні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів, у яких сторонами є юридичні особи, розглядаються господарськими судами.

Однак суд не врахував той факт, що підприємницька діяльність фізичної особи підприємця Константинової А.А. була припинена 22.01.2015 року, тобто на час звернення до суду з позовом відповідачка мала статус фізичної особи.

Таким чином, суд першої інстанції помилково дійшов висновку про відмову у відкритті провадження, чим порушив порядок, встановлений для вирішення даного питання.

Ухвалою Крюківського районного суду м. Кременчука від 10.04.2017 року відмовлено у відкритті провадження по справі за позовом Управління СЗН Тульчинської РДА до Бичкова М.Т. про

відшкодування переплаченої суми щомісячної адресної допомоги, як внутрішньо переміщеній особі з підстав, що даний спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Колегія суддів не погодилася з вказаним, оскільки, в даному випадку, позов заявлено про стягнення грошових коштів, що стали власністю громадянина, і, на думку позивача, були набуті ним безпідставно, що свідчить про приватноправовий, а не публічний характер правовідносин, які виникли між сторонами.

Аналогічний висновок викладений Верховним Судом України в постанові від 30.03.2016 року у справі № 6-495цс16.

Відтак, у справі, яка переглядається, суд першої інстанції дійшов помилкового висновку про відмову у відкритті провадження по справі на підставі п. 1 ч.2 ст. 122 ЦПК України (справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства), що стало підставою для скасування ухвали з направленням матеріалів справи до суду для вирішення питання про відкриття провадження у справі.

Статті 201 та 202 ЦПК України визначають обов'язок та право суду зупинити провадження у справі, проте інколи суди не досліджуються необхідність такого зупинення або приходять до помилкового висновку про зупинення провадження, не обґрунтовуючи вказане та не мотивуючи свій висновок про те, в чому саме полягає взаємопов'язаність двох справ та не можливість розгляду однієї справи без вирішення іншої.

Ухвалою Чутівського районного суду Полтавської області від 30.05.2017 року зупинено провадження по справі за позовом Дрозда М.О. до Антуф'євої М.В., про визначення місця проживання дитини та стягнення аліментів до набрання законної сили рішенням Кобеляцького районного суду Полтавської області по справі за позовом Антуф'євої М.В. до Дрозда М.О. про позбавлення батьківських прав.

При цьому суд виходив з того, що в справі про позбавлення батьківських прав Дрозда М.О. має бути розглянуто питання про належне ставлення останнього до батьківських обов'язків відносно малолітньої дитини. Крім того, судом враховано, що в разі позбавлення батьківських прав один із батьків втрачає право на проживання із дитиною.

Зважаючи на те, що спір по обох справах стосується виконання батьківських обов'язків сторонами відносно їх спільної доньки, дослідження яких буде проводитись, як по справі про визначення місця проживання дитини, так і позбавлення батьківських прав, колегія суддів вважає за необхідне скасувати ухвалу суду першої інстанції щодо зупинення провадження по даній справі.

Крім того, зважаючи на передачу на розгляд до Чутівського районного суду позовної заяви Антуф'євої М.В. до Дрозда М.О. про позбавлення батьківських прав, вбачається необхідність вирішення питання про об'єднання цих справ в одне провадження.

З огляду на викладене, ухвала суду першої інстанції, що перешкоджає подальшому провадженню у справі підлягає скасуванню з направленням справи для продовження розгляду до того ж суду.

Ухвалою Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 29.06.2017 року задоволено клопотання ПАТ КБ «ПриватБанк» та зупинено провадження у справі за позовом Буйволенка С.О. до ПАТ КБ "ПриватБанк" про стягнення процентів за користування безпідставно набутими коштами, на підставі п.4 ч.1 ст.201 ЦПК України.

Зупиняючи провадження у справі, суд першої інстанції виходив із того, що Вищим спеціалізованим Судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ відкрито касаційне провадження у справах за позовом Буйволенка С.О. до ПАТ КБ «ПриватБанк» про розірвання договору банківського рахунку та стягнення з банку на його користь належних йому на рахунку коштів, пені, інфляційних витрат та трьох відсотків річних та за позовом Буйволенка С.О. до ПАТ «КБ «ПриватБанк» про стягнення на його користь пені, які пов'язані з розглядом даної справи.

Вказані обставини на думку суду унеможливають розгляд справи, оскільки мова йде про спір між одними і тими ж сторонами та про той же предмет спору.

Однак, з таким висновком суду колегія суддів погодитись не може.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст.201 ЦПК України суд зобов'язаний зупинити провадження у справі

у разі неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального чи адміністративного судочинства.

Така підстава виникає в процесі тоді, коли постановлення рішення можливо після підтвердження фактів, що мають преюдиційне значення для даної справи, в іншій справі, що розглядається в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального чи адміністративного судочинства.

Зупинення провадження з підстав, передбачених п.4 ч.1 ст.201 ЦПК допускається лише тоді, коли розглядати справу далі неможливо. Ця неможливість полягає в тому, що обставини, які є підставою позову або заперечень проти нього, є предметом дослідження в іншій справі і рішення суду у цій справі безпосередньо впливає на вирішення спору.

В розумінні ЦПК України з відкриттям касаційного провадження оскаржуване в касаційному порядку судові рішення не втрачає чинності автоматично. Сам факт відкриття касаційного провадження по вказаним справам не є обов'язковою підставою для зупинення провадження у цій справі у розумінні п.4 ч.1 ст.201 ЦПК України.

Наведені обставини стали підставою для скасування ухвали з передачею справи до суду першої інстанції для продовження розгляду.

Також в 2017 році цивільною палатою Апеляційного суду Полтавської області переглянуто 51 апеляційну скаргу на ухвали судів першої інстанції, постановлених в порядку ст. 207 ЦПК України, за результатами розгляду яких 37 ухвал скасовано, 14 залишено без змін.

Ухвалою колегії суддів від 17.03.2017 року скасовано ухвалу Лубенського міськрайонного суду від 02.02.2017 року, якою позовні вимоги Деменка О.В. до Деменко Л.І., Власенко Є.І. щодо виділення позивачу в натурі 17/50 частини житлового будинку та надвірних будівель, припинення права спільної часткової власності на 17/50 частин домоволодіння із відповідною частиною господарських будівель, зміну розміру часток інших співвласників закрито.

Закриваючи провадження з підстав визначених п.2 ч.1 ст. 205 ЦПК України суд першої інстанції виходив з того, що позивач звернувся з аналогічним позовом, який уже був предметом розгляду суду апеляційної інстанції, з приводу якого 14.05.2015 року було винесено рішення.

Проте, суд не звернув увагу, що в поданому позивачем позові останнім змінено розмір належної йому частки у житловому будинку та господарських будівлях, відповідно до частки земельної ділянки на які він набув власність, що суттєво впливає на варіанти виділу. Відповідно позивачем по новому викладено обставини справи та надано нові докази, які підтверджують його вимоги.

Вказане свідчить про те, що судом при прийнятті рішення про наявність підстав для закриття провадження у частині позовних вимог щодо виділення позивачу в натурі 17/50 частини житлового будинку та надвірних будівель, припинення права спільної часткової власності на 17/50 частин домоволодіння із відповідною частиною господарських будівель, зміну розміру часток інших співвласників, зроблено неправильні та передчасні висновки, про неможливість розгляду даних вимог.

Непоодинокими є ухвали судів, в яких останні на підставі норм п.3 ч.1 ст. 207 ЦПК України помилково залишають позовні заяви без розгляду внаслідок повторної неявки належним чином повідомленого позивача. При цьому, суди невірно визначають поняття «повторності», оскільки повторна неявка в розумінні ч.3 ст.169 ЦПК України є неявка позивачами в два поспіль призначені судові засідання.

Також частими є безпідставні випадки залишення позовних заяв без розгляду з підстав повторної неявки позивачів, з огляду на відсутність в матеріалах справ доказів належного повідомлення позивача про розгляд справи.

Так, ухвалою Ленінського районного суду м. Полтави від 11.10. 2017 року заяву Ємець К.В. про скасування рішення третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Український правовий союз" від 15.07.2016 року про стягнення з Ємець К.В. на користь Шевченка Є.М. суми боргу за договором безвідсоткової позики від 01.04.2015 року в розмірі 20000 грн. та 500 грн. третейського

збору залишено без розгляду у зв'язку з повторною неявою.

При цьому суд виходив з тих підстав, що заявник будучи належним чином повідомленою про судові засідання призначене на 27.09.2017 року та надавши заяву про перенесення розгляду справи призначеної на 11.10.2017 року, в зв'язку зі станом здоров'я, була належним чином повідомлена, що в свою чергу є підставою для застосування норм ч.3 ст. 169 ЦПК України.

Колегія суддів не погодилася з вказаним висновком суду, оскільки наслідки у вигляді залишення заяви без розгляду застосовуються у випадках належного повідомлення позивача про час та місце розгляду справи.

Так, матеріалами підтверджено, що заявник була належним чином повідомлена про розгляд справи призначеної на 27.09.2017 року, про те, докази, які б свідчили про належне повідомлення Ємець К.В. щодо розгляду справи призначеної на 11.10.2017 року були відсутні.

При цьому, наявна в справі електронна форма звернення громадян, яка надійшла до місцевого суду 11.10.2017 року від Ємець К.В. щодо перенесення розгляду справи в зв'язку зі станом здоров'я, не свідчила про належне повідомлення сторони, оскільки як зазначала сама заявник про розгляд справи призначеної на 11.10.2017 року вона дізналася в день розгляду справи на сайті суду, одночасно матеріали справи не свідчили про отримання останньою судової повістки на вказаний день

Враховуючи відсутність доказу про належне повідомлення заявника, колегія суддів визнала передчасним висновок суду про залишення позовної заяви без розгляду на підставі п. 3 ч.1 ст. 207 ЦПК України.

Аналогічними прикладами є ухвала Ожтбряського районного суду м. Полтави від 07.08.2017 року по справі за позовом Дубровської Г.В., Дубровського В.О. до Дубровської Л.Г. про визнання договорів дарування житлового будинку недійсними; ухвала Київського районного суду м. Полтави від 08.06.2017 року по справі за позовом ПАТ «Демітекс» до Цибулі Ю.Г. про витребування майна із чужого незаконного володіння та інші, в яких були відсутні докази про належне повідомлення судом позивача про час та місце розгляду справи.

Протягом 2017 року апеляційною інстанцією було розглянуто 39 скарг на ухвали судів про закриття провадження у справі, з яких 29 залишено без змін, 18 ухвал скасовано та 1 змінено.

Ухвалою Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 31.01.2017 року провадження у справі за позовом Вовка І.Г. до Регіонального відділення Фонду державного майна України по Полтавській області, Бойко Л.І., ТОВ "Агрофірма "Миргородська", приватного нотаріуса Полтавського міського нотаріального округу Полежаєвої Н.П. про переведення прав та обов'язків покупця за договором купівлі - продажу закрито з тих підстав, що зазначений спір підвідомчий господарському суду та не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Проте вказаного висновку суд дійшов з порушенням норм процесуального права.

Так, позивач звернувся до суду, як фізична особа, про захист своїх прав, як співвласник спірного нерухомого майна, 1/2 частина якого належить йому на праві спільної часткової власності саме як фізичній особі.

Крім того, як вбачається з позовних вимог позивача, останній звернувся до суду за захистом свого цивільного права – переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності, яке було порушено при оформленні нотаріусом договору купівлі – продажу частки нежитлової будівлі. При цьому, спірний договір купівлі – продажу позивачем не оспорується.

Враховуючи те, що Вовк І.Г. звернувся до суду, як фізична особа, прохає захистити своє порушене право в порядку ст. 362 ЦК України, колегія суддів дійшла висновку про безпідставність закриття провадження у справі, оскільки дана справа підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Під час розгляду апеляційних скарг на ухвали про забезпечення позову, відмову в забезпеченні позову доводами апеляційних скарг було посилення на відсутність обґрунтування

необхідності в забезпеченні позову та обрання того чи іншого способу забезпечення позову, посилаючись на неправильне застосуванням ст. 152 ЦПК України та наводились мотиви як відсутності підстав для забезпечення позову так і не відповідності виду забезпечення заявлених позивачем вимог.

Ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчука задоволено заяву Михно Л.В. про забезпечення позову по справі за позовом Михно Л.В. до Михна О.О., КС «Глобинська» про звільнення майна з-під арешту, виключення з акту запису майна.

Зупинено продаж арештованого майна - сідлового тягача марки RENAULT та заборонено Глобинському ВДВС та ДП «Сетам» вчиняти будь-які дії по продажу сідлового тягача марки RENAULT, до розгляду справи по суті.

Задовольняючи заяву про забезпечення позову місцевий суд виходив з того, що існують обставини, які можуть утруднити чи зробити неможливим виконання можливого рішення суду та відчуження вказаного майна.

Проте, з таким висновком суду першої інстанції погодитися не можна з наступних підстав.

Постановляючи ухвалу місцевий суд не звернув увагу на п. 2 постанови Пленуму «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову» № 9 від 22.12.2006 року, відповідно до якого вирішуючи питання щодо застосування певного виду забезпечення позову недопустимо забезпечувати позов шляхом зупинення виконання судових рішень, що набрали законної сили.

Задовольняючи заяву Михно Л.В., шляхом заборони Глобинському ВДВС вчиняти будь-які дії стосовно майна, яке було виставлено на прилюдні електронні торги в процесі виконавчого провадження, суд першої інстанції фактично зупинив виконання рішення суду, яке набрало законної сили.

Крім того, суд помилково заборонив вчиняти будь-які дії по продажу транспортного засобу третій особі (ВДВС), а не стороні по справі, між якими існує спір.

Місцевий суд також безпідставно заборонив вчиняти будь-які дії по продажу транспортного засобу ДП «Сетам», яке взагалі не залучено до участі в справі.

Враховуючи порушення норм процесуального права при постановленні ухвали, остання була скасована колегією суддів, а заяву про забезпечення позову залишено без задоволення.

Ухвалою Великобагачанського районного суду Полтавської області від 17.11.2016 року задоволено заяву про забезпечення позову по справі за позовом Пушкіна С.О. до ПАТ КБ «Приватбанк» про захист прав споживачів та визнання окремих пунктів кредитного договору недійсним та накладено арешт на двокімнатну квартиру № 104, в м. Полтава, вул. Калініна, 16, яка належить позивачу на праві власності.

Вимагаючи забезпечення позову шляхом накладення арешту на іпотечну квартиру, позивач посилався на отримані від банку листи про намір здійснити реєстрацію права власності на предмет іпотеки, тоді як він не згоден з розміром заборгованості за кредитним договором. На його думку, зазначені обставини вказують на ймовірність вчинення відповідачем дій на порушення його права власності на предмет іпотеки.

Задовольняючи заяву, суд першої інстанції не зазначив, в чому полягає необхідність накладення арешту та заборони, а лише формально послався на врахування при вирішенні зазначеного питання предмету спору, правовідносин сторін та наявності передбачених законом підстав для забезпечення позову у спосіб, про який заявив позивач.

Однак суд не звернув увагу на те, що предметом заявленого позову є окремі умови кредитного договору, а не договору іпотеки, яким передбачені умови звернення стягнення на предмет іпотеки. Позивачем визнається наявність кредитної заборгованості, розмір якої він вважає необхідним перерахувати у зв'язку із заявленими вимогами щодо недійсності окремих умов кредитного договору. Також слід врахувати, що при укладенні договору іпотеки на іпотечне майно (квартиру) накладена заборона шляхом внесення нотаріусом відповідного запису в державний реєстр, а тому повторне накладення арешту на цю квартиру судом є безпідставним.

Враховуючи, що підстави переходу до іпотекодержателя права власності а іпотечну квартиру

в позасудовому порядку передбачені умовами договору іпотеки, який є чинним, підстави для заборони банку вчиняти дії відповідно до умов іпотеки – відсутні.

Колегія суддів не знайшла підстав для забезпечення позову, оскільки відсутні дані про існування реальної загрози невиконання чи утруднення виконання можливого рішення, а тому дійшла висновку про скасування ухвали про забезпечення позову та відмову в задоволенні заяви.

Значну кількість скасованих в 2017 році ухвал складають ухвали, постановлені судами першої інстанції при вирішенні питань щодо обмеження у праві виїзду за кордон, забезпечення позову, зупинення провадження, про відстрочку виконання рішення, про примусове входження до приміщення, поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання та інші.

З вказаної категорії протягом 2017 року кількість переглянутих апеляційною інстанцією ухвал склала 529, з них 296 ухвал залишено без змін, 231 скасована та 2 ухвали змінені.

Продовжують залишатись помилки при вирішенні питань, пов'язаних з розглядом подань державних виконавців про встановлення тимчасового обмеження у виїзді боржника за межі України. При цьому, суди не завжди вимагають від державних виконавців надання доказів щодо ухилення боржників від виконання судових рішень, не наполягають на явці останніх в судові засідання, подекуди самі судові ухвали складані формально та поверхнево.

Одним з таких прикладів є ухвала Ленінського районного суду м. Полтави якою задоволено подання Ленінського ВДВС Полтавського МУЮ про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України та тимчасово, до погашення заборгованості, що утворилась при виконання наказу №18/286/12 від 18.04.2012 року, виданого Господарським судом Полтавської області, про стягнення з ТОВ «Кочерга та Лакутін» на користь КП «Центральна диспетчерська служба міських пасажирських перевезень» коштів суми 65375,10 грн. обмежено право виїзду з України громадянина України Кочерги ВВ.С., з тимчасовою відмовою у видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон, тимчасовим затриманням та вилученням паспорта громадянина України для виїзду за кордон.

При цьому місцевий суд виходив з того, що Кочерга В.С. є керівником боржника - ТОВ «Кочерга та Лакутін», яке ухиляється від виконання судового рішення.

Колегія суддів не погодилася з вказаним висновком за наступних обставин.

Так, відповідно до ч.1 ст. 377-1 ЦПК України, питання про тимчасове обмеження боржника-фізичної особи або керівника боржника-юридичної особи у праві виїзду за межі України при виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом за місцезнаходженням органу державної виконавчої служби за поданням державного виконавця, погодженим з начальником відділу державної виконавчої служби.

За змістом наведеної норми, суб'єктом тимчасових обмежень у здійсненні права виїзду за межі України - є фізична особа – боржник, або керівник юридичної особи - боржника.

З подання начальника Ленінського ВДВС Полтавського МУЮ вбачається, що заходи тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України стосувались Кочерги В.С. саме як керівника ТОВ «Кочерга та Лакутін». Між тим, згідно виписки з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, керівником ТОВ «Кочерга та Лакутін» з 14.04.2012 року є Цимбал В.А., а не Кочерга В.С.

Вказаний факт підтверджено ксерокопією трудової книжки Кочерги В.С., згідно записів якої останній був звільнений з посади директора товариства відповідно до наказу №33 від 14.04.2012 року

Отже, на дату ухвалення судом рішення про застосування щодо Кочерги В.С. обмежень у праві виїзду за межі України, він не був керівником підприємства - боржника, і відповідно не являвся суб'єктом, до якого можуть бути застосовані визначені положеннями ст. 377-1 ЦПК України обмеження.

На зазначені обставини суд першої інстанції належної уваги не звернув та не пересвідчився в тому, чи являється Кочерга В.С. керівником підприємства-боржника, внаслідок чого дійшов помилкового висновку про можливість обмежити останнього в праві виїзду за межі України.

Встановлені колегією суддів обставини стали підставою для скасування ухвали та постановлення нової про відмову в задоволенні подання.

Статтею 373 ЦПК України встановлені підстави для відстрочки і розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішень. Проте інколи суди допускаються помилок при вирішенні вказаних питань.

Ухвалою апеляційного суду від 10.08.2017 року скасовано ухвалу Автозаводського районного суду м.Кременчука від 07.08.2014 року в частині вирішення питання про передачу у власність Руденко Г.А. квартири №22 по вул. Київській, 32 у м. Кременчуці та постановлено нову ухвалу, якою відмовлено Руденко Г.А. в задоволенні вимоги про передачу їй у власність вищезазначеної квартири в порядку зміни способу виконання рішення Автозаводського районного суду м. Кременчука від 12.11.2013 року. В іншій частині ухвалу залишено без змін.

Задовольняючи заяву Руденко Г.А., суд першої інстанції виходив з доведеної обставин, які унеможливають виконання ухваленого судом рішення, яким стягнуто на користь Руденко Г.А. заборгованість за договором позики у розмірі 1 518 100 грн. та яке набрало законної сили.

Колегія суддів не погодилася з висновком суду, виходячи з наступного.

У постанові Верховного Суду України №6-1829 цс15 від 25 листопада 2015 року зроблений правовий висновок про те, що суд, вирішуючи питання про зміну способу і порядку виконання рішення суду в порядку ст.373 ЦПК України, не вправі змінювати рішення суду по суті та самостійно змінювати спосіб захисту, передбачений статтею 16 ЦК України.

Ухвалюючи рішення про передачу у власність Руденко Г.А. квартири, що належала Мельникову О.І., суд першої інстанції фактично змінив суть рішення суду, яке набрало законної сили, а також спосіб захисту порушеного права, обраний позивачем, що є недопустимим.

Передача стягувачу майна боржника на виконання рішення суду про стягнення грошових коштів можлива у межах виконавчого провадження лише за наявності умов, передбачених ст.62 ЗУ «Про виконавче провадження» у редакції за станом на серпень 2014 року, тобто у разі, неможливості реалізації належного боржнику майна, яке описане і арештоване державним виконавцем у загальному порядку.

Крім того, судовою колегією було встановлено, що квартира була передана Мельниковим О.І. в іпотеку АКІБ «Укрсиббанк».

Вказані обставини стали підставою для скасування ухвали.

Прикладом порушення норм процесуального права під час розгляду подання державного виконавця про примусове входження до приміщення є ухвала Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 18.04.2017 року якою відмовлено в задоволенні подання державного виконавця з тих підстав, що державним виконавцем не надано відомостей про те, хто є власником кв. 61 в буд. 62 по вул. Щорса в м. Кременчуці.

Проте, при розгляді подання місцевим судом було порушено вимоги ст. 376 ЦПК України, яка передбачає, що питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника - фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, при виконанні судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи або судом, який ухвалив рішення за поданням державного виконавця, приватного виконавця. Суд негайно розглядає подання, зазначене в частині першій цієї статті, без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця, приватного виконавця.

Тобто розгляд даного питання не потребує виклику сторін, а лише участь державного виконавця.

Матеріали справи не містили доказів щодо повідомлення належним чином державного виконавця про час та місце розгляду подання.

У даному випадку подання розглянуто без участі державного виконавця, що вплинуло на неможливість встановлення місцевим судом фактичних обставин, від яких залежить вирішення подання.

До подання державним виконавцем було додано ксерокопії Інформаційних довідок з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, які

належним чином не були посвідчені та містили протиріччя, що потребувало додаткового з'ясування та їх вивчення.

Встановлені колегією судді обставини стали підставою для скасування ухвали з направленням справи для продовження розгляду.

Підстави скасування рішень місцевих судів із закриттям провадження у справі або залишенням позовних заяв без розгляду.

Відповідно до ч. 1 ст. 310 ЦПК України рішення суду підлягає скасуванню в апеляційному порядку із закриттям провадження у справі з підстав, визначених ст. 205 цього Кодексу.

У звітний період судовою палатою у цивільних справах Апеляційного суду Полтавської області скасовано із закриттям провадження у справі 28 судових рішень.

п. 1 ч. 1 ст. 205 ст. 310 ЦПК України

З підстав передбачених **п. 1 ч. 1 ст. 205 ст. 310 ЦПК України**, скасовано рішення Ленінського районного суду м. Полтави від 21 червня 2017 року, яким у задоволенні позову Кучеренка Максима Миколайовича до Подільського відділу державної виконавчої служби міста Полтава Головного територіального управління юстиції України у Полтавській області про скасування арешту на частку в квартирі – відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив з того, що позивачем не надано доказів про наявність підстав для скасування арешту.

Проте, колегія суддів не погодилася з такими висновками місцевого суду.

Так, в пункті 3 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 року № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ, роз'яснено, що вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, суди повинні виходити з того, що відповідно до статей 15, 16 ЦПК у порядку цивільного судочинства суди розглядають справи про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин, а також з інших правовідносин.

Відповідно до роз'яснень постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03 червня 2016 року «Про судову практику в справах про зняття арешту з майна» № 5, за наявності кримінального провадження власник чи інший володілець майна може звернутися до суду за захистом свого порушеного, невизнаного чи оспорюваного права власності у загальному порядку. Після підтвердження цього права зазначена особа, як і титульний власник майна, у тому числі й особа, яка не є учасником кримінального провадження, має право на звернення з клопотанням про скасування арешту та вирішення інших питань, які безпосередньо стосуються її прав, обов'язків чи законних інтересів, у порядку, передбаченому статтями 174, 539 Кримінального процесуального кодексу України, **до суду, що наклав арешт чи ухвалив вирок.**

Як вбачається з копії постанови про арешт майна боржника та оголошення заборони на його відчуження від 14 лютого 2001 року, державним виконавцем Ленінського відділу Державної виконавчої служби при примусовому виконанні виконавчого листа, виданого 18 лютого 2000 року Октябрським районним судом м. Полтави про конфіскацію у Кучеренка М.М. всього майна на користь держави постановлено накласти арешт на все майно, що належить Кучеренку М.М. Заборонено здійснювати відчуження будь-якого майна, яке належить, а саме: 1/3 частину квартири № 111 по вул. Б. Хмельницького, 18/12 в м. Полтаві (а.с. 45).

Таким чином, арешт на майно Кучеренка М.М. був накладений у ході виконання виконавчого листа, виданого 18 лютого 2000 року Октябрським районним судом м. Полтави **про конфіскацію** у Кучеренка М.М. всього майна на користь держави.

Згідно положень Кримінального кодексу України в редакції 1960 року, який був чинний на момент видачі виконавчого листа, конфіскація майна є додатковим видом покарання і полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є особистою власністю особи, засудженої виключно у порядку кримінального судочинства.

Як встановлено судом, виконавчий лист про конфіскацію майна Кучеренка М.М., у ході виконання якого було винесено постанову про накладення арешту на 1/3 частину квартири № 111 по вул. Б. Хмельницького, 18/12 в м. Полтаві, був виданий за результатами розгляду Октябрським

районним судом м. Полтави кримінальної справи по обвинуваченню Кучеренка М.М. у вчиненні кримінального правопорушення.

Таким чином, розгляд питання скасування арешту належить до компетенції суду, що ухвалив вирок, а саме Октябрського районного суду м. Полтави, у порядку, передбаченому 539 Кримінального процесуального кодексу України.

Згідно п.1 ч.1 ст.205 ЦПК України, суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

У зв'язку з зазначеним, справа за вказаним вище позовом не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства та провадження у ній підлягає закриттю. Клопотання про зняття арешту на частку квартири підлягає розгляду в порядку визначеному кримінально-процесуальним законодавством Октябрським районним судом м. Полтави.

п.2 ч.1 ст. 205, ч.1 ст. 310 ЦПК України

З підстав, передбачених **п.2 ч.1 ст. 205, ч.1 ст. 310 ЦПК України**, скасовано рішення Октябрського районного суду м. Полтави від 12 липня 2017 року, яким позов Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «Приватбанк» до Корнева Ігоря Володимировича про звільнення майна з-під арешту; третя особа: відділ примусового виконання рішень управління держаної виконавчої служби Головного управління юстиції у Полтавській області - задоволено.

Звільнено з-під арешту, накладеного постановою від 19.03.2015 року відділом примусового виконання рішень управління держаної виконавчої служби Головного управління юстиції у Полтавській області (ВП №46955724), громадську будівлю (магазин непродовольчих товарів) та земельну ділянку площею 1232 кв.м, на якій розташований вказаний об'єкт, що знаходиться за адресою: м. Полтава, вул. Фрунзе, 71.

Стягнуто з Корнева Ігоря Володимировича на користь Публічного акціонерного товариства комерційний банк «Приватбанк» судовий збір в сумі 1378,00 грн.

Задовольняючи позовні вимоги, місцевий суд виходив із того, що вказане обтяження на майно позичальника перешкоджає вчиненню позивачем юридичних дій щодо реалізації права банку, як заставодержателя по кредитному договору, одержати задоволення з вартості заставного майна внаслідок невиконання боржником своїх зобов'язань.

Проте, такі висновки суду не відповідають обставинам справи, виходячи з наступного.

Частиною 1 ст.26, ст.30 ЦПК України передбачено, що сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач.

Відповідно до п.2 ч.1 ст.205 ЦПК України, суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі у зв'язку з відмовою позивача від позову або укладенням мирової угоди сторін, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет з тих саме підстав.

Згідно п.33 постанови Пленуму Верховного суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12.06.2009 року №2 суд зупиняє або закриває провадження у справі чи залишає заяву без розгляду з підстав, передбачених відповідно статтями 201, 202, 205, 207 ЦПК, перелік яких є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

У відповідності до ч.2 ст.223 ЦПК після набрання рішенням законної сили сторони та інші особи, які брали участь у справі, а також їх правонаступники не можуть знову заявляти в суді ті ж позовні вимоги, з тих же підстав, або оспорювати в іншому процесі встановлені судом факти і правовідносини.

Неможливість повторного розгляду справи за наявності рішення суду, що набрало законної сили, постановленого між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав, ґрунтується на правових наслідках дії законної сили судового рішення.

Закриття провадження у справі у цьому випадку можливе лише за умови, що рішення, яке набрало законної сили, є тотожним до позову, який розглядається, тобто збігаються сторони, предмет і підстави позовів. Нетотожність хоча б одного елементу не перешкоджає заінтересованим особам звернутися до суду з позовом і не дає суду підстав закривати провадження у справі.

Матеріалами даної справи встановлено, що ПАТ КБ «ПриватБанк» повторно звернувся до суду з аналогічними позовами від 22.09.2016 року та від 27.09.2016 року, оскільки тотожними у них є

сторони: позивач – ПАТ КБ «ПриватБанк», відповідач-Корнев Ігор Володимирович, третя особа: Відділ примусового виконання рішень управління державної виконавчої служби Головного управління юстиції у Полтавській області; предмет – звільнення з під арешту майна, а саме: громадську будівлю (магазин непродовольчих товарів) та земельну ділянку площею 1232 кв.м. на якій розташований вказаний об'єкт, що знаходиться за адресою: м. Полтава, вул. Європейська (Фрунзе) №71), а також тотожні підстави: скасування арешту, накладеного на виконання рішення Апеляційного суду Полтавської області від 26.05.2016 року про звернення стягнення на предмет іпотеки, у зв'язку з неналежним виконанням боржником своїх зобов'язань за кредитним договором №PLLAGB08000041 від 15.06.2005 року та наявної по ньому заборгованості в розмірі 7931366,40 грн.

Зазначення в позовній заяві різних номерів виконавчих проваджень: ВП №46955724 та ВП №46955949 колегія суддів, до уваги не приймає за наявності всіх підстав вважати дані позови ПАТ КБ «ПриватБанк» є тотожними.

З урахуванням вищевикладеного, зважаючи на те, що рішення Октябрського районного суду м. Полтави від 16 лютого 2017 року про звільнення майна з-під арешту набрало законної сили, наявні підстави для застосування положень п.2 ч.1 ст.205 ЦПК України, та закриття провадження по справі.

На підставі наведеного колегія суддів дійшла висновку про те, що рішенням місцевого суду підлягає скасуванню із закриттям провадження по даній справі.

п.3 ч.1 ст. 205 ЦПК України

3 підстав, передбачених **п.3 ч.1 ст. 205 ЦПК України**, скасовано заочне рішення Зіньківського районного суду Полтавської області від 31 січня 2017 року, яким позов Мартиненка Миколи Олексійовича до Приватного підприємства «Агроєкологія» про розірвання договорів оренди землі – задоволено.

Розірвано договір оренди землі від 15 січня 2008 року, укладений між Мартиненком М.О. та ПП «Агроєкологія», зареєстрований у Зіньківському районному відділі Полтавської РФ ДП «Центру ДЗК при Держкомземі України» 04 лютого 2009 року за №040955500024, та договір оренди землі від 15 січня 2008 року, укладений між Мартиненком М.О. та ПП «Агроєкологія», зареєстрований у Зіньківському районному відділі Полтавської РФ ДП «Центру ДЗК при Держкомземі України» 22 квітня 2010 року за №041055500956. Вирішено питання судових витрат. Роз'яснено порядок перегляду та оскарження заочного рішення.

Ухвалою Зіньківського районного суду Полтавської області від 29 червня 2017 року заяву ПП «Агроєкологія» про перегляд заочного рішення Зіньківського районного суду Полтавської області від 31.01.2017 року - залишено без задоволення.

14 липня 2017 року ПП «Агроєкологія» подано апеляційну скаргу на заочне рішення Зіньківського районного суду Полтавської області від 31 січня 2017 року, в якій посилаючись на порушення судом норм процесуального і матеріального права, просить рішення суду першої інстанції скасувати, та ухвалити нове про відмову в задоволенні позовних вимог Мартиненка М.О.

18 липня 2017 року на адресу апеляційного суду надійшла заява Мартиненка М.О. про відмову від позову та закриття провадження у справі, з посиланням на вимоги статті 174 ЦПК України, в якій визначено право позивача протягом усього часу судового розгляду відмовитись від позову. Зі змісту заяви вбачається, що йому роз'яснено наслідки відмови від позову його представником.

Дослідивши матеріали справи, колегія суддів прийшла до висновку, що заява Мартиненка М.О. про відмову від позову підлягає задоволенню з наступних підстав.

У відповідності до вимог статті 11 ЦПК України суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням фізичних чи юридичних осіб, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених ними вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі; особа, яка бере участь у справі, розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд.

Згідно з вимогами статей 31, 174 ЦПК позивач може відмовитися від позову, протягом усього часу судового розгляду, зробивши відповідну заяву. У разі відмови позивача від позову суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі - частина 3 статті 174 ЦПК України.

Повноваження апеляційного суду та підстави для скасування рішення із закриття провадження у справі передбачені статтями 307, 310 ЦПК України.

Так, рішення суду підлягає скасуванню в апеляційному порядку із закриттям провадження у справі з підстав, визначених статтями 205 ЦПК України. У відповідності до пункту 3 частини 3 статті 205 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо позивач відмовився від позову і

відмова прийнята судом.

Аналіз зазначених норм права вказує на те, що позивач має право відмовитись від позову в апеляційній інстанції відповідно до загальних правил незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу. Приймавши відмову позивача від позову, суд апеляційної інстанції зобов'язаний скасувати рішення суду першої інстанції та закрити провадження у справі.

п.4. ч.1 ст. 205 ЦПК України

З підстав, передбачених **п.4. ч.1 ст. 205 ЦПК України**, скасовано рішення Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 22 грудня 2016 року яким позовні вимоги Управління з питань комунального майна та земельних відносин виконавчого комітету Лубенської міської ради до Шаповал Тетяни Володимирівни про розірвання договору оренди, зобов'язання повернути майно та стягнення заборгованості за договором оренди – задоволено.

Розірвано договір оренди №44 від 25 квітня 2014 року нежитлого приміщення загальною площею 130,1 кв.м, що знаходиться за адресою: вул. Радянська, 23 (проспект Володимирський, 23) м. Лубни Полтавської області, укладений між Управлінням з питань комунального майна та земельних відносин виконавчого комітету Лубенської міської ради та фізичною особою – підприємцем Шаповал Тетяною Володимирівною.

Зобов'язано Шаповал Тетяну Володимирівну повернути Управлінню з питань комунального майна та земельних відносин виконавчого комітету Лубенської міської ради нежиле приміщення загальною площею 130,1 кв.м, що знаходиться за адресою: вул. радянська, 23 (проспект Володимирський, 23) м. Лубни Полтавської області.

Стягнуто з Шаповал Тетяни Володимирівни на користь Управління з питань комунального майна та земельних відносин виконавчого комітету Лубенської міської ради заборгованості за договором оренди №44 від 25 квітня 2014 року в розмірі 81331 грн. 21 коп., яка складається із: 77126 грн. 80 коп. заборгованість по орендній платі, 4204 грн. 41 коп. заборгованість по пені.

Стягнуто з Шаповал Тетяни Володимирівни на користь Управління з питань комунального майна та земельних відносин виконавчого комітету Лубенської міської ради судовий збір в розмірі 4 134 грн.

З даним рішенням не погодилася Шаповал Т.В. та подала на нього апеляційну скаргу.

В ході апеляційного розгляду справи Управління з питань комунального майна та земельних відносин виконавчого комітету Лубенської міської ради Полтавської області, заявило клопотання про закриття провадження у справі в зв'язку з укладенням мирової угоди та прохало визнати умови мирової угоди.

Відповідно до ч. 4 ст. 175 ЦПК України у разі укладення сторонами мирової угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі.

Згідно ч. 5 ст. 175 ЦПК України закриваючи провадження у справі, суд за клопотанням сторін може постановити ухвалу про визнання мирової угоди. Якщо умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права, свободи чи інтереси інших осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у визнанні мирової угоди і продовжує судовий розгляд.

Колегією суддів встановлено, що сторони досягли згоди з приводу вирішення спору мирним шляхом, про що 27 лютого 2017 року уклали угоду.

Представники сторін мають повноваження на закінчення справи, шляхом укладення мирової угоди. Умови даної угоди не порушують прав, свобод чи інтересів сторін та інших осіб, та можуть бути визнані судом.

Сторонам роз'яснено наслідки укладення мирової угоди та закриття провадження з цих підстав, визначені ст. 206 ЦПК України, а саме: відсутність у сторін права на повторне звернення до суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

На підставі вищевикладеного, судова колегія дійшла висновку про скасування рішення Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 22 грудня 2016 року та закриття провадження у справі.

ч.6 ст. 235 ЦПК України

Згідно ч. 6 ст. 235 ЦПК України якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву

без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

Так, колегією суддів скасоване рішення Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 17 лютого 2017 року, яким заяву Рудь Алли Анатоліївни, заінтересовані особи - територіальна громада Оріхівської сільської ради Лубенського району Полтавської області, Лубенський районний відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Полтавській області про встановлення батьківства - задоволено.

Встановлено, що померлий 25 вересня 2005 року Муравйов Анатолій Гнатович був батьком Рудь (до шлюбу Мушка) Алли Анатоліївни, 22 вересня 1985 року народження.

З рішенням суду не погодилася Чумак Валентина Василівна, яка в апеляційній скарзі посилалась на те, що рішення суду впливає на її право на спадкування, оскільки вона є племінницею померлого 25.09.2005 року Муравйова А.Г. Рішенням суду від 19.12.2016 року їй визначено додатковий строк на прийняття спадщини після померлого дядька. Крім того, зазначила, що суд першої інстанції при вирішенні питання по заяві Рудь А.А. про встановлення батьківства не залучив її до участі у справі. Вказувала, що в даному випадку існує спір про право на спадщину, який підлягає розгляду в позовному провадженні. В зв'язку з чим, просила скасувати рішення місцевого суду та залишити заяву без розгляду.

Перевіривши матеріали справи, доводи апеляційної скарги, колегія суддів прийшла до висновку про задоволення апеляційної скарги, з огляду на наступне.

Ухвалюючи рішення про задоволення заяви Рудь А.А., суд першої інстанції виходив з того, що заявницею доведено факт батьківства, а заява підлягає розгляду в порядку окремого провадження.

Однак, колегія суддів не погодилася з висновками місцевого суду, виходячи з наступного.

Окреме провадження - це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав (ч. 1 ст. 234 ЦПК України).

Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 234 ЦПК України та роз'яснень, викладених у п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення», суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, якщо: згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян; чинним законодавством не передбачено іншого порядку їх встановлення; заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення; встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право.

Згідно п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року №7 «Про судову практику у справах про спадкування» справи про спадкування розглядаються судами за правилами позовного провадження, якщо особа звертається до суду з вимогою про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які можуть вплинути на спадкові права й обов'язки інших осіб та (або) за наявності інших спадкоємців і спору між ними.

Так, звертаючись до суду з заявою про встановлення факту батьківства в порядку окремого провадження, заявниця Рудь А.А. зазначила, що не має можливості отримати у спадок спадкове майно, що залишилося після померлого батька Муравйова А.Г.

Разом з тим, до апеляційної скарги Чумак В.В. надано копію рішення Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 19 грудня 2016 року, що набрало законної сили 10.01.2017 р., у справі № 539/3526/16-ц, про задоволення її позову до територіальної громади в особі Оріхівської сільської ради Лубенського району Полтавської області, третя особа приватний нотаріус Лубенського районного нотаріального округу Юрченко Марина Андріївна про визначення додаткового строку на прийняття спадщини.

Визнано, що строк для прийняття спадщини, що відкрилася після смерті Муравйова Анатолія Гнатовича, пропущено Чумак Валентиною Василівною з поважної причини.

Визначено Чумак Валентині Василівні додатковий строк 1 (один) місяць для подання заяви про прийняття спадщини, що відкрилася після смерті Муравйова Анатолія Гнатовича, який помер 26 вересня 2005 року.

Строк для подання заяви про прийняття спадщини рахувати з дня набрання рішенням

законної сили (а.с. 44).

Отже, з поданої Рудь А.А. заяви про встановлення факту батьківства вбачається спір про право на спадщину після померлого 26.09.2005 року Муравйова А.Г.

Згідно ч.6 ст.235 ЦПК України якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

Згідно ч.4 ст.256 ЦПК України суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо з заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, вбачається спір про право, а якщо спір про право буде виявлений під час розгляду справи, - залишає заяву без розгляду.

Як роз'яснено в абзаці п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення», у тому разі, коли буде виявлено, що встановлення підвідомчого судові факту пов'язане з вирішенням спору про право, суд відмовляє в прийнятті заяви до розгляду в окремому провадженні, а якщо це буде виявлено під час розгляду справи, залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

Проте, суд першої інстанції належним чином не встановив обставини, що мають значення для справи, не з'ясував, чи відсутні або наявні інші спадкоємці після померлого 26.09.2005 року Муравйова А.Г. та дійшов передчасного висновку про задоволення заяви Рудь А.А. про встановлення факту батьківства в порядку окремого провадження.

Приймаючи до уваги те, що з матеріалів справи вбачається спір про право на спадщину після померлого Муравйова А.Г., відносно якого заявник прохає встановити факт батьківства, колегія суддів прийшла до висновку про те, що вказана заява не підлягає розгляду в порядку окремого провадження, а повинна розглядатися за правилами позовного провадження.

З огляду на вищенаведене, рішення суду першої інстанції підлягало скасуванню з залишенням заяви Рудь А.А. про встановлення батьківства - без розгляду.

Також, з підстав, передбачених **ч.6 ст. 235 ЦПК України**, скасовано рішення **Полтавського районного суду Полтавської області від 09 серпня 2017 року, яким заяву** Набієва Ельсєвара Салман оглу про встановлення факту родинних відносин, заінтересовані особи: Набієв Ельбрус Салман, Державна міграційна служба України в Полтавській області – задоволено.

Встановлено факт того, що Набієв Ельсєвар Салман оглу, 03 лютого 1977 року народження, та Набієв Ельбрус Салман, 03 квітня 1971 року народження, являються рідними братами.

З даним рішенням суду не погодилася Державна міграційна служба України у Полтавській області та подала на нього апеляційну скаргу, в якій просила рішення суду першої інстанції скасувати та ухвалити нове, яким відмовити у задоволенні вимог у повному обсязі. Апелянт вважає рішення суду першої інстанції незаконним і необґрунтованим, оскільки судом неповно з'ясовано всі обставини справи, висновки суду не відповідають дійсним обставинам, та порушено норми матеріального права. Вказує, на те, що заявник не вичерпав всі можливі засоби для відновлення втрачених документів (свідцтва про народження). Не надав докази, що підтверджують факт відмови йому у видачі посвідки на тимчасове проживання. Також апелянт вказує на те, що суд не перевіряв чи має взагалі дана заява розглядатися в порядку окремого провадження, безпідставно відкрив провадження у справі.

Суд, заслухавши доповідь судді доповідача, перевірявши законність та обґрунтованість судового рішення в межах доводів апеляційної скарги та заявлених позовних вимог, прийшов до висновку про часткове задоволення скарги.

Задовольняючи заяву Набієва Ельсєвара Салман оглу, суд першої інстанції виходив з доведеності даного факту родинних відносин та неможливості його встановлення іншим шляхом, ніж у судовому порядку.

Однак, з таким висновком місцевого суду, колегія суддів не погодилася, оскільки вважає його передчасним, виходячи з наступного.

Відповідно до ч.2 ст. 234 Цивільного процесуального кодексу України суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

В порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення фактів, якщо чинним законодавством не передбачено іншого порядку їх встановлення, заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений або знищений документ, який посвідчує факт, що має

юридичне значення (Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» від 31.03.1995 № 5 (далі - Постанова Пленуму)).

Суд розглядає справи про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами (ч.1 ст. 256 Цивільного процесуального кодексу України).

Статтею 258 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що у заяві повинно бути зазначено, в тому числі, причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт. До заяви додаються докази, що підтверджують викладені в заяві обставини, і довідка про неможливість відновлення втрачених документів.

У відповідності з ч.6 ст. 235 ЦПК України якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

З матеріалів справи вбачалося, що заявник звернувся з заявою про встановлення факту родинних відносин з метою отримання права на тимчасове проживання в Україні.

Управління Державної міграційної служби України в Полтавській області, в свою чергу заперечує проти такого порядку встановлення даного факту.

Звідси – вбачається спір про право між цими особами.

Окрім того, суд бере до уваги, що згідно пункту 10 Постанови Пленуму суд може встановити факт родинних відносин, якщо в органах РАЦС не зберігся відповідний запис чи відмовлено в його відновленні, або ж він може бути відновлений лише на підставі рішення суду.

Разом з тим, доказів відмови органів РАЦС в наданні йому відповідного свідоцтва про народження заявник не надав.

Міжнародними угодами, зокрема Конвенцією про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, підписаної в м. Мінську 22.01.1993, в редакції Протоколу від 28 березня 1997 року, передбачено можливість пересилки документів про громадянський стан безпосередньо через органи реєстрації актів громадянського стану Договірних Сторін.

Матеріали даної справи не містили доказів, які б вказували на те, що Набієв Ельсевар Салман оглу звертався до відповідних органів для одержання посвідки на тимчасове проживання, у чому йому було відмовлено, і з яких підстав.

Згідно з вимогами ст. 310 ЦПК України рішення суду підлягає скасуванню в апеляційному порядку із закриттям провадження у справі або залишенням заяви без розгляду з підстав, визначених статтями 205 і 207 цього Кодексу.

На підставі вищевикладеного, суд дійшов висновку про скасування рішення Полтавського районного суду Полтавської області від 09 серпня 2017 року, з постановлення ухвали про залишення без розгляду заяви Набієва Ельсєвара Салман оглу про встановлення факту родинних відносин.

Реагування апеляційного суду на виявлені порушення

Показник реагування судом апеляційної інстанції на виявлені по справам порушення за 2017 рік становить три окремі ухвали.

Так, при апеляційному розгляді справи за позовом Суревої К.Г. до Мінько В.М. про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, визнання права користування житловим приміщенням було встановлено, що суд першої інстанції, задовольняючи позовні вимоги Суревої К.Г., та, визнаючи за нею право користування квартирою №29 по вул. Гвардійській, 7 в м. Кременчуці Полтавської області, належним чином не з'ясував хто був наймачем вказаної квартири, не витребував такої інформації у балансоутримувача будинку. При цьому, встановивши, що в спірній квартирі, яка фактично відноситься до комунальної власності, зареєстрованими були Мінько О.О., який помер 14 червня 2014 року, та Мінько В.М., котра в даній квартирі не проживала з 2000 року, – помилково задовольнив позов в цій частині, не навівши обґрунтувань щодо порушення такого права Суревої К.Г. з боку відповідача Мінько В.М., безпідставно залишивши при цьому поза увагою те, що належним відповідачем по даній справі має бути територіальна громада в особі Кременчуцької міської ради.

На підставі вищевказаного судового рішення, Сурева К.Г. 19.12.2014 року була зареєстрована як наймач у квартирі за вказаною адресою, що підтверджується довідкою, виданою ТОВ

«Житлорембудсервіс».

Враховуючи, що рішенням Апеляційного суду Полтавської області від 14.02.2017 року скасовано рішення Автозаводського районного суду м. Кременчука від 13.10.2014 року, яке стало підставою для реєстрації Суревої К.Г. у спірній квартирі, та у задоволенні її позовних вимог відмовлено, колегія суддів визнала за необхідне повідомити про встановлені факти Кременчуцьку міську раду для вжиття заходів для повернення зазначеної квартири до комунальної власності.

Під час розгляду справи за позовом Єрошенко Н.А. до Близнюк Н.М. про стягнення коштів за спричинену матеріальну та моральну шкоду, апеляційним судом виявлено порушення закону, встановлено причини та умови, які сприяли такому порушенню, у зв'язку з чим направлено до Білицької селищної ради Кобеляцького району окрему ухвалу для вжиття заходів організаційно-правового характеру для перевірки відомостей щодо порушення Близнюк Н.М. правил добросусідства відносно Єрошенко Н.А.

Також окрему ухвалу було винесено апеляційним судом за результатами розгляду справи за позовом ПАТ КБ "ПриватБанк" до Бурячинського С.В., Чернова Я.М. про стягнення заборгованості.

При цьому колегія суддів зауважила, що в зв'язку з незадовільним станом роботи пошти щодо направлення на адресу суду рекомендованих повідомлень про вручення поштових відправлень, адресованих саме ПАТ КБ «Приватбанк», що носить системний характер, по справі мали місце неодноразові відкладення судових засідань, що в свою чергу негативно позначилось на організації роботи суду та строках розгляду справ. Інформацію про виявлені порушення доведено до відома генерального директора ПАТ «Укрпошта» для вжиття відповідних заходів.

§ 2. Справи у порядку кримінального судочинства

Загальні статистичні дані.

Як вбачається зі статистичних звітів, впродовж 2017 року в провадженні Апеляційного суду Полтавської області на розгляді перебувало 814 кримінальних проваджень за апеляційними скаргами на вироки за КПК в ред. 2012 року, (в тому числі враховано залишок кримінальних справ станом на 01.01.2017 року) та 2 справи з апеляційними скаргами на вироки (КПК в ред. 1960) року та всього - 816 кримінальних проваджень (справ).

Так, за звітний період апеляційним судом розглянуто 423 кримінальних проваджень стосовно 474 осіб за апеляційними скаргами на вироки, або 52 ,0% від загальної кількості кримінальних справ, які перебували в провадженні апеляційного суду, (з них 2 вироки щодо 2 осіб за КПК 1960 р.)

Окрім цього, по 14 кримінальним провадженням було прийнято рішення про відмову у відкритті апеляційного провадження, по 41 провадженню прийнято рішення про повернення скарги особі, яка її подала, 45 апеляційних проваджень закрито в зв'язку з відмовою апелянтів від апеляційних скарг.

Згідно з ч.ч.1,2 ст. 407 КПК України за наслідками апеляційного розгляду за апеляційною скаргою на вирок суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- залишити вирок без змін;
- змінити вирок;
- скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- скасувати вирок і закрити кримінальне провадження;
- скасувати вирок і призначити новий розгляд у суді першої інстанції;
- скасувати вирок суду на підставі угоди і направити кримінальне провадження:
 - до суду першої інстанції для проведення судового провадження;
 - до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування.

Згідно статистичних даних в 2017 році апеляційною інстанцією перевірено вироки місцевих судів відносно 474 осіб, з них:

- скасовано вироків щодо 76 осіб або 16% з числа розглянутих, з них:

- з направленням справи на новий розгляд – щодо 36 осіб, або 47,4 % (від загальної кількості скасованих вироків);
- з закриттям провадження по справі – щодо 8 осіб, або 10,5%;
- з постановленням нового вироку – щодо 31 осіб, або 40,7%;
- з направленням кримінального провадження до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування - щодо 1 особи, або 1,3%
- змінено вирок щодо 75 осіб, або 15,8% (в тому числі 1 вирок в ред. КПК 1960 р.);
- вирок залишено без зміни щодо 323 осіб, або 68,1% (в тому числі 1 вирок в ред. КПК 1960 р.)

Таблиця 7. Результати апеляційного перегляду вироків (у особах)

		КПК 1960 р.		КПК 2012 р.	
скасовано вирок		-	-	76	16,%
з них	скасовано угоду та вирок за нею із направленням:			1	1,3%
	- до органу досудового розслідування			1	1,3%
	з направленням на додаткове розслідування	-	-		
	з направленням справи на новий розгляд	-	-	36	47,4%
	з закриттям провадження по справі	-	-	8	10,5%
	з постановленням нового вироку	-	-	31	40,7%
змінено вирок		1	0,2%	75	15,8%
вирок залишено без змін		1	0,2%	323	68,1%

Більш детально інформація щодо результатів апеляційного перегляду по судам області.

Таблиця 8. Якість вироків районних судів сумарно КПК 1960 р. та КПК 2012 р.

	Розглянуто	Без змін	Змінено	Скасовано					Якість
				всього:	з них:				
					д.р.	н.р.	закр.	н.вир.	
Автозаводський	24	18	3	3		2		1	75%
Великобагачанський	13	4	3	6		5	1		30,8%
Гадяцький	18	14	3	1				1	77,8%
Глобинський	10	8		2				2	80%
Гребінківський	1		1						0%
Диканський	8	6	1	1	1				75%
Зіньківський	12	8	2	2		1	1		66,7%
Карлівський	1	1							100%
Київський	70	48	11	11		8		3	69,6%
Кобеляцький	10	4	3	3		2		1	40%
Козельщинський	8	5	2	1				1	62,5%
Комсомольський	26	19	3	3				3	76%
Котелевський	12	8	2	2				2	66,7%
Кременчуцький	27	24	3						88,9%
Крюківський	19	15	2	2		1	1		78,9%
Ленінський	16	11	2	3		1		2	68,75%
Лохвицький	1			1				1	0%
Лубенський	37	28	4	5		3	1	1	75,7%
Машівський	10	4	1	5		3	1	1	40%
Миргородський	18	9	7	2			1	1	50%
Новосанжарський	12	9	1					1	75%
Октябрський	51	33	12	6		1		5	64%
Оржицький	4	2	2						50%
Пирятинський	4	1		3		2	1		25%
Полтавський	28	20	3	5		3		2	71,4%
Решетилівський	6	4	1	1		1			66,7%
Семенівський	5	4		1				1	80%
Хорольський	4	3	1						75%
Чорнухинський	8	4	1	3		1		2	50%
Чутівський	5	2	1	2		1	1		40%
Шишацький	5	5							100%

	Розглянуто	Без змін	Змінено	Скасовано					Якість
				всього:	з них:				
					д.р.	н.р.	закр.	н.вир.	
Інші суди	2	2							100%
всього	474	323	75	76	1	36	8	31	66,8%

Як вбачається з наведеної таблиці, якість роботи 13 судів нижче середньо-обласного показника.

Без змінених та скасованих вироків у 2017 році спрацював лише Карлівський районний суд, на розгляді апеляційної інстанції перебувала тільки 1 справа та Шишацький районний суд за результатами перегляду лише 5 справ.

Вище середньообласного показника стабільності (66,8%) спрацювали слідуючі районні суди: Кременчуцький – 88,9%; Семенівський та Глобинський – по 80%; Крюківський м. Кременчука – 78,9%; Гадяцький – 77,8%; м. Комсомольська – 76%; Лубенський 75,7%; Автозаводський м. Кременчука, Диканський, Новосанжарський, Хорольський – по 75

Серед гірших, що спрацювали нижче за середньообласні показники якості розгляду опинилися місцеві суди: Гребінківський, Лохвицький – 0%; Пирятинський – 25%; Великобагачанський – 30,8%; Чутівський, Кобеляцький, Машівський – по 40%; Оржицький, Миргородський, Чорнухинський – по 50%.

Згідно статистичних даних в провадженні Апеляційного суду Полтавської області у 2017 році надійшло 320 кримінальних проваджень за апеляційними скаргами на ухвали районних судів, отже враховуючи залишок кримінальних проваджень даної категорії, який становить – 71, в провадженні Апеляційного суду у 2017 році перебувало 391 провадження.

Так, Апеляційним судом Полтавської області за аналітичний період розглянутоскарги на ухвали місцевих судів відносно 209 осіб (у 2016 році розглянуто 269). За результатами розгляду:

- залишено без змін 135 ухвал або 64,6% від кількості розглянутих (2016 рік – залишено без змін 170, що становило 63,2%);
- скасовано – 72, що становить 34,5% (2016 рік – 83 або 30,9%);
- змінено – 2 або 1% (2016 рік – 16 або 5,9%).

Окрім цього, по 19 кримінальних провадженнях було прийнято рішення про відмову у відкритті апеляційного провадження, по 29 провадженнях прийнято рішення про повернення скарги особі, яка її подала, 19 апеляційних проваджень закрито в зв'язку з відмовою апелянтів від апеляційних скарг.

Порівнюючи дані показники з аналогічним періодом за попередній рік можна стверджувати що вони є сталими та навіть трішки кращими.

Більш детально якість постановлених місцевими судами рішень за результатами апеляційного перегляду ілюструє наступна таблиця.

Таблиця 9. Якість ухвал районних судів (в особах)

Найменування суду	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Ухвалу змінено	Усього скасовано ухвал	Ухвали скасовано				Якість
					із призначенням нов. судового розгляду	із закриттям провадження	із постановленням нової ухвали,		
							повністю	частково	
Автозаводський	11	4		7	5		2		36,3%
Великобагачанський	0								
Гадяцький	0								
Глобинський	3	2		1			1		66,6%

Найменування суду	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Ухвалу змінено	Усього скасовано ухвал	Ухвали скасовано				Якість
					із призначенням нов. судового розгляду	із закриттям провадження	із постановленням нової ухвали,		
							повністю	частково	
Гребінківський	0								
Диканський	1			1	1				0%
Зіньківський	0								
Карлівський	0								
Київський	17	12	1	4	2		2		70,6%
Кобеляцький	0								
Козельщинський	3	1		2			2		33,3
Комсомольський	7	4		3	2		1		57,1%
Котелевський	1	1							100%
Кременчуцький	2	1		1			1		50%
Крюківський	48	41	1	6			6		85,4
Ленінський	25	14		11	4		7		56%
Лохвицький	0								
Лубенський	5	1		4	1		3		20%
Машівський	6	5		1			1		83,3%
Миргородський	6	3		3	3				50%
Новосанжарський	3	1		2	2				33,3%
Октябрський	7	5		2	1		1		71,4%
Оржицький	2	2							100%
Пирятинський	2	1		1	1				50%
Полтавський	49	34		15	6		9		69,4
Решетилівський	1			1			1		0%
Семенівський	0								
Хорольський	1			1	1				0%
Чорнухинський	2	1		1			1		50%
Чутівський	3	1		2	2				33,3%
Шишацький	2	1		1			1		50%
Інші суди	2			2	2				0%
УСЬОГО	209	135	2	72	33	0	39	0	64,6%

Отже, вбачається з наведеної таблиці якість роботи 16 судів є нижчою від середньо-обласного показника.

Так, зокрема, дещо нижче середнього якість ухвал (від 50% до 64%) у Комсомольському, Кременчуцькому, Ленінському, Миргородському, Пирятинському, Чорнухинському, Шишацькому районних судах. Від 20% до 50 % мають Автозаводський, Козельщинський, Лубенський, Новосанжарський, Чутівський районний суд. Водночас якість роботи Диканського, Решетилівського, Хорольського судів взагалі становить 0%.

Також можна проаналізувати кількість проваджень які перебували на розгляді в Апеляційному суді Полтавської області за скаргами учасників процесу на ухвали районних судів за їх видами.

Більш детальна інформація міститься в наведеній нижче таблиці.

Таблиця 10. Результати апеляційного розгляду за скаргами на ухвали за їх видами (в особах)

№ з/п	Види ухвал	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Ухвалу змінено	Усього скасовано ухвал	Ухвали скасовано		
						із призначенням нового судового розгляду	із закриттям провадження	із постановленням нової ухвали
1	Про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного характеру	2	1		1			1
2	Про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів виховного характеру	2	1		1			1

№ з/п	Види ухвал	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Ухвалу змінено	Усього скасовано ухвал	Ухвали скасовано		
						із призначенням нового судового розгляду	із закриттям провадження	із постановленням нової ухвали
3	Про закриття кримінального провадження	7	3	1	3	2		1
4	Про повернення скарги	0						
5	Про відмову у відкритті провадження	0						
6	Про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру	43	12		31	23		8
7	Про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні	2	2					
8	Про вирішення питань, пов'язаних з виконанням вироку	145	111	1	33	6		27
9	Про наслідки кримінального провадження за нововиявленими обставинами	5	3		2	2		
10	Інші	3	2		1			1
11	УСЬОГО	209	135	2	72	33	0	39

Отже, з наведеного, вбачається, що найбільше до апеляційного суду надійшло кримінальних проваджень за скаргами на ухвали районних судів про вирішення питань, пов'язаних з виконанням вироку, які становлять 69,3% від загальної кількості даної категорії, а також на ухвали про повернення обвинувальних актів, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, що становить 20,6%.

Підстави скасування вироків судів першої інстанції

Як вбачається з вищенаведеного та статистичних звітів, за наслідками апеляційного перегляду вироків місцевих судів у першому півріччі 2017 року судові рішення прийняті за нормами КПК 1960 року апеляційною інстанцією не скасовувалися, разом з тим, апеляційним судом було скасовано вирок прийняті за нормами КПК 2012 року.

Підставами для скасування вироків були:

- невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи – 5;
- істотне порушення кримінально-процесуального закону – 31;
 - неправильне застосування кримінального закону – 16;
- невідповідність призначеного судом покарання ступені тяжкості злочину та особі засудженого – 10.

Варто зазначити про зменшення показника постановлених нових вироків який становив 31, в той час, як в минулому році їх було 42.

Аналізуючи наведені дані видно, що найбільше допущено було випадків порушення норм процесуального права. Більш докладно далі.

Невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження (ст. 411 КПК в ред. 2012)

Відповідно до п.2 ч.3 ст. 374 КПК України у разі визнання особи винною у мотивувальній частині вироку зазначаються формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення, статті закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнається особа. Однак, суди не завжди виконують вижезазначені вимоги.

Так, постановленням нового вироку скасовано вирок Полтавського районного суду Полтавської області від 13 грудня 2016 року стосовно Стаховського І.В. в частині засудження за ч.3 ст.

15, ч.3 ст. 185 КК України. Оскільки, як вбачається з вироку суду Стаховський І.В. засуджений за ч.2 ст. 185 КК України до 2 років позбавлення волі; та ч.3 ст. 15, ч.3 ст. 185 КК України до 3 років позбавлення волі. На підставі ч.1 ст. 70 КК України остаточне покарання визначено шляхом поглинення менш суворого більш суворим та призначено у виді 3 років позбавлення волі. Відповідно до ст.ст. 75, 104 КК України Стаховський І.В. звільнений від відбування призначеного покарання з випробуванням строком на 1 рік.

Разом з тим в мотивувальній частині вироку судом встановлені фактичні обставини тільки трьох епізодів крадіжок майна потерпілих, і не встановлено фактичних обставин незакінченого замаху на заволодіння ним дизельним паливом СТОВ « Вітчизна» в с.Короленківка Карлівського району Полтавської області.

За таких обставин колегія суддів прийшла до висновку про необхідність скасування вироку суду стосовно засудження Стаховського І.В. за ч.3 ст. 15, ч.3 ст. 185 КК України та постановлення нового вироку.

Колегією суддів встановлено, що 18 жовтня 2016 року близько 19 години Стаховський І.В. з метою таємного викрадення чужого майна прийшов на територію молочно-тваринної ферми №2 СТОВ «Вітчизна» с. Короленківка Карлівського району Полтавської області, де проник через відчинені двері до ангарного приміщення та з паливного баку колісного трактора марки «Беларусь» таємно намагався викрасти 18 літрів дизельного палива, чим завдав СТОВ «Вітчизна» матеріальних збитків на загальну суму 364 грн. 19 коп., але не довів свій злочинний умисел до кінця з причин які не залежали від нього, оскільки Стаховський був помічений та зупинений працівниками СТОВ «Вітчизна».

В судовому засіданні Стаховський І.В. свою вину по даному епізоду визнав повністю та дав визнавальні показання по суті обвинувачення, отже дії Стаховського І.В. по даному епізоду кваліфіковано за ч.3 ст. 15, ч.3 ст. 185 КК України, як незакінчений замах на таємне викрадення чужого майна, поєднане з проникненням в інше приміщення.

З аналогічних підстав скасований також вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 02 вересня 2017 року щодо Половини С.М., вирок Машівського районного суду Полтавської області від 07 вересня 2016 року щодо Кушніра О.М. та вирок Полтавського районного суду Полтавської області від 11 травня 2016 року щодо Горбика О.В., вирок Ленінського районного суду м. Полтави від 30 серпня 2016 року щодо Вершиніної Л.І., вирок Київського районного суду м. Полтави від 23 травня 2017 року з постановленням нових вироків.

Істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону (ст. 412 КПК України)

З підстав істотного порушення вимог процесуального закону скасовано вирок стосовно 18 осіб.

Як свідчить практика розгляду справ в апеляційній інстанції, з вказаної підстави і в минулі роки скасовувалися вирок місцевих судів, не дивлячись на те, що про такі причини скасування вироків суддями систематично надається відповідна інформація. Здебільшого, мали місце випадки розгляду кримінальних проваджень за відсутності осіб, участь яких була обов'язковою.

Так, скасовано вирок Київського районного суду м. Полтави від 28 жовтня 2017 року стосовно обвинувачених Гришка В.О. та Бикової Ю.Г.

Оскільки, пунктом 5 ч.2 ст.412 КПК України встановлено, що судові рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо судові провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання.

Із матеріалів кримінального провадження вбачається, що обвинувальний акт щодо Гришка В.О. та Бикової Ю.Г. надійшов до Київського районного суду м. Полтави 26.10.2016 року, підготовче засідання було призначено на 28.10.2016 року та в той же день було призначено до розгляду і розглянуто з ухваленням обвинувального вироку. Між тим, потерпілий Оданець А.К., який перебував у списку осіб, що підлягають виклику до суду (а.с.16), ні в підготовче судові засідання ні для розгляду кримінального провадження по суті судом не викликався. Заяв про розгляд кримінального провадження без його участі до суду першої інстанції від потерпілого не надходило.

Таким чином, враховуючи, що потерпілий Оданець А.К. не був належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання, вирок Київського районного суду м. Полтави щодо Гришка В.О. та Бикової Ю.Г. скасовано з призначенням нового розгляду у суді першої інстанції.

На цій підставі також скасовано вироки Чутівського районного суду Полтавської області від 20 січня 2017 року стосовно Нечипоренка О.В., Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 18 березня 2016 року стосовно Тарасюка В.П., Решетилівського районного суду Полтавської області від 28 квітня 2017 року щодо Ільяшенка В.Г..

Також, не заважаючи на те, що у попередні роки неодноразово зверталася увага місцевих судів, мають випадки незабезпечення належного фіксування судового провадження.

Так, вироком Київського районного суду м. Полтави від 11 жовтня 2016 року засуджено Осіпова О.Ю. за ч.3 ст. 185 КК України на 3 роки позбавлення волі. На підставі ст. 71 КК України, за сукупністю вироків визначено остаточне покарання у виді 3 років і 1 місяця позбавлення волі.

Перевіряючи вказане рішення суду, колегією суддів було встановлено, що судом першої інстанції до матеріалів кримінального провадження приєднано 1 технічний носій, а саме робоча копія технічної фіксації, на якому зафіксовано судові провадження. При цьому, вказаний вище технічний носій містить звукозапис 5 судових засідань, які відповідають журналам судових засідань, а саме 13 та 22 липня, 08 та 12 серпня, і 11 жовтня 2016 року. Проте, при намаганні прослухати перебіг судового засідання за 11.10.2016 даний файл взагалі не відтворюється, наведене підтверджується довідкою районного суду від 06.03.2017 про неспроможність відтворення звукозапису судового засідання від 11.10.2016, а тому звукозапис вказаного судового засідання взагалі відсутній, що само по собі свідчить про відсутність технічного носія, на якому зафіксоване судове провадження.

Зважаючи на те, що в матеріалах провадження на технічному носії інформації не зафіксоване судове провадження у суді першої інстанції, а тому вирок суду скасований у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

З аналогічних підстав скасований також вирок Пирятинського районного суду Полтавської області від 09 червня 2016 року стосовно Компанійця О.М.

Також, серед найчастіших порушень процесуального законодавства є порушення особи на захист, показним є вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 28 листопада 2016 року щодо Кривенка О.А..

Так, як встановлено при апеляційному розгляді справи, обвинувачений Кривенко О.А. на момент вчинення інкримінованого йому злочину є депутатом Засульської сільської ради, у зв'язку з чим, відповідно до вимог розділу шостого КПК України кримінальне провадження стосовно даної категорії осіб повинно проводитись в особливому порядку.

Так, відповідно до п.1 ч.1 ст. 481 КПК України, письмове повідомлення про підозру адвокату, депутату місцевої ради, сільському, селищному, міському голові здійснюється Генеральним прокурором України, його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень.

В порушення вимог даної норми кримінального процесуального закону письмова підозра депутату сільської ради Клименку О.А. була вручена слідчим слідчого відділення Лубенського МВ УМВС України в Полтавській області.

Крім того, з матеріалів кримінального провадження вбачається, що досудове розслідування даного провадження було призупинено у зв'язку з хворобою Кривенка О.А..

Ухвалою слідчого від 26.05.2016 року досудове розслідування було відновлено, а вже 27 травня 2016 року прокурором затверджений обвинувальний акт стосовно Кривенка О.А.

За таких обставин колегія суддів прийшла до висновку, що доводи сторони обвинувачення про можливість ознайомлення в повному обсязі з матеріалами провадження є сумнівними, так як є і сумнівним строк, визначений слідчим суддею, для сторони захисту для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, що призвело до порушення права на захист, а тому вирок суду скасовано, кримінальне провадження направлено в той же суд на новий судовий розгляд зі стадії підготовчого засідання.

Також, Колегією суддів Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області ухвалою від 29 вересня 2017 року скасовано також вирок Київського районного суду м. Полтави від 28 квітня 2017 року стосовно обвинувачених Вардосанідзе Ш.А., Осіашвілі В.О., Фесюри Я.М., Тютюнника Р.З. з призначенням нового судового розгляду у суді першої інстанції.

Оскільки, Осіашвілі В.О. обвинувачується у вчиненні ряду злочинів, зокрема ч. 4 ст. 187 та ч. 4 ст. 189 КК України за які законом передбачене покарання до 12 та 15 років позбавлення волі і які відповідно до *ст. 12 КК України* відносяться до особливо тяжких.

Частиною 3 статті 46 КПК України передбачено одночасну участь у судовому засіданні до п'яти захисників одного обвинуваченого.

Як вбачається з матеріалів кримінального провадження, інтереси обвинуваченого в ході судового розгляду представляли захисники - адвокат Козир Л.М. та Целовальник Е.Д.

27.04.2017 в судовому засіданні головуючий суддя оголосив про відсутність захисника обвинуваченого Осіашвілі В.О. – Целовальник Е.Д., яка надала суду заяву про відкладення розгляду провадження у зв'язку з хворобою. Обвинувачений Осіашвілі В.О. також заявив клопотання про відкладення розгляду провадження через хворобу захисника, при цьому заперечував можливість продовжувати розгляд без захисника Целовальник Е.Д., що підтримував його інший захисник Козир Л.М., що підтверджується журналом та записом на технічному носії інформації, на якому зафіксовано судові провадження в суді першої інстанції (т. 7 а.п. 83).

Проте суд першої інстанції не зважаючи на думку обвинуваченого Осіашвілі В.О. про неможливість продовжувати розгляд провадження без захисника Целовальник Е.Д., ухвалив рішення про продовження судового розгляду, чим було порушено право на захист останнього.

Окрім цього, у першому півріччі 2017 року є також випадок розгляду кримінального провадження незаконним складом суду.

Так, 29 лютого 2016 року до Великобагачанського районного суду Полтавської області надійшло кримінальне провадження щодо Куріна В.Л., Чехлатого О.М., Булези М.М., Гриженка В.М. та Лісконога С.Ю. і того ж дня, згідно з протоколом автоматизованого розподілу судової справи, визначено склад колегії суддів: Лисенко Н.В., Хоралець В.В., Ячало Ю.І.

Відповідно до звіту про автоматичний розподіл, 29 лютого 2016 року судді Хоралець В.В. та Ячало Ю.І. були виключені під час вибору доповідача через відсутність спеціалізації в обох суддів та хворобу судді Хоралець В.В.

Водночас, згідно з довідкою №7 від 1 березня 2016 року, виданою завідуючим відділенням Великобагачанської центральної районної лікарні, суддя Хоралець В.В. з 26 лютого по 1 березня 2016 року перебував в терапевтичному відділенні лікарні та продовжував лікування, термін якого складав 2 тижні.

Хвороба судді Хоралець В.В. стала підставою для звернення в.о. голови Великобагачанського районного суду Полтавської області з поданням до апеляційного суду про зміну підсудності через те, що неможливо утворити склад суду для судового розгляду.

Апеляційний суд Полтавської області ухвалою від 3 березня 2016 року залишив подання без задоволення, а кримінальне провадження повернув до місцевого суду з вказівкою про проведення автоматизованого розподілу.

Проте, після надходження провадження до суду першої інстанції, всупереч наведеним вимогам закону та вказівці апеляційного суду, визначення колегії суддів для даного судового провадження автоматизованою системою документообігу суду не проводилося і провадження було розглянуте складом колегії: Лисенко Н.В., Хоралець В.В. та Ячало Ю.І.

Неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність

Як вбачається з судової статистики, у 1 півріччі 2017 року неправильне застосування закону про кримінальну відповідальність стало причиною скасування вироків щодо 5 осіб.

Найбільше припускалися помилок місцеві суди при призначенні покарань за сукупністю злочинів та сукупністю вироків.

Так, апеляційною інстанцією скасовано вирок Глобинського районного суду Полтавської

області від 14 червня 2016 року стосовно Марченко М.В. та Саранчі М.С.

Оскільки, суд першої інстанції постановляючи вирок та призначаючи Саранчі М.С. покарання за сукупністю вироків не врахував, що відповідно до вимог ч.4 ст. 71 КК України, остаточне покарання з сукупністю вироків має бути більшим від покарання, призначеного за новий злочин, а також від невідбутої частини покарання за попереднім вироком.

Як вбачається з матеріалів справи, Саранча М.С. був засуджений вироком Семенівського р\с Полтавської області від 9.11.2015 року за ч.3 ст. 185 КК України на 4 роки позбавлення волі зі звільненням від відбування покарання з іспитовим строком на 3 роки згідно ст. 75 КК України

За таких обставин, призначене місцевим судом обвинуваченому остаточне покарання за сукупністю вироків у виді 3 років 6 місяців позбавлення волі, не відповідає вимогам ч.4 ст. 71 КК України, оскільки є меншим від невідбутої частини покарання за попереднім вироком.

З аналогічних підстав скасований вирок Гадяцького районного суду Полтавської області від 23 листопада 2016 року стосовно Кацюби А.О., вирок Київського районного суду м. Полтави від 06 січня 2017 року стосовно Ковалю Є.О., вирок Машівського районного суду від 22 лютого 2017 року стосовно Самойлова О.О.

Також в аналізуємому періоді траплялися випадки при призначенні покарання обвинуваченим судом першої інстанції не застосовано закон, що підлягав застосуванню.

Наприклад, вироком Глобинського районного суду Полтавської області від 07 вересня 2016 року Кондрат'єв А.О. засуджений за ч.3 ст. 185 КК України на 3 роки позбавлення волі.

Апеляційним судом встановлено, що Кондрат'єв А.О. був засуджений же й 14.05.2015 Глобинським районним судом Полтавської області за ч. 1 ст. 185 КК України на 1 рік позбавлення волі і на підставі ст. 75 КК України Кондрат'єв А.О. звільнений від відбування покарання з випробуванням з встановленням іспитового строку тривалістю 1 рік (а.п. 51).

У мотивувальній частині вироку суд зазначив, що Кондрат'єв А.О. вчинив крадіжку майна належного потерпілому Анацькому М.Ф. у період іспитового строку 8 травня 2016 року, але не призначив покарання за правилами ст. 71 КК України, посилаючись на наявність ухвали Глобинського районного суду Полтавської області від 24.05.2016, якою Кондрат'єва А.О. звільнено від покарання, призначеного Глобинським районним судом Полтавської області від 14.05.2015, що не узгоджується з приписами ст. 71 КК України, оскільки обвинувачений після постановлення вироку Глобинського районного суду Полтавської області від 14.05.2015, але до повного відбуття покарання вчинив новий злочин, а тому суд першої інстанції до покарання, призначеного за новим вироком, повинен був повністю або частково приєднати невідбуту частину покарання за попереднім вироком.

З аналогічних підстав скасовано також і вирок Полтавського районного суду Полтавської області від 01 червня 2017 року щодо Єременка М.М., вирок Київського районного суду м. Полтави від 15 березня 2017 року щодо Смолянського О.О.

Загалом, майже по всіх справах даної категорії вбачаються однакові проблеми, які можливо пояснити неухильністю при застосуванні кримінального закону та хибними сподіваннями на бездоганне знання норм матеріального права.

Невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого (ст. 414 КПК України).

Досить часто суди при призначенні покарання обвинуваченим застосовували положення статей 69,75 КК України, коли підстав для цього не було.

Так, вироком Комсомольського міського суду Полтавської області засуджений Свіріненко С.Б. за ч.1 ст. 121 КК України до 5 років позбавлення волі. На підставі ст. 75 КК України звільнений від відбування покарання з іспитовим строком на 3 роки, з покладенням відповідних обов'язків передбачених ст. 76 КК України.

При апеляційному розгляді колегією суддів встановлено, що звільняючи Свіріненка С.Б. від відбування покарання з випробуванням суд першої інстанції не навів переконливих доводів на підтвердження прийнятого рішення про можливість його виправлення без реального відбування покарання, а послався лише на особу обвинуваченого та фактичні обставини провадження не розкривши, а ні дані про особу Свіріненка С.Б., які б давали підстави для такого висновку, а ні у чому полягають фактичні обставини, що істотно зменшують суспільну небезпечність злочину вчиненого обвинуваченим, а тому прийняв рішення скасувати вирок та постанови свій призначивши покарання обвинуваченому без застосування ст. 75 КК України.

Подібні порушення були виявлені у вироках Октябрського районного суду м. Полтави, Козельщинського районного суду, Чорнухинського районного суду, Комсомольського міського суду, Новосанжарського районного суду

Підстави зміни вироків судів першої інстанції

Загалом, порівняно з підставами скасування вироків, зміни вироків здебільшого однорідні і полягають у призначенні місцевим судом вочевидь несправедливого покарання через його суворість.

Так, згідно статистичних даних у 1 півріччі 2017 року було змінено вироків щодо 75 осіб, а це 15,7% від кількості перевірених (в тому числі 1 ухвала за КПК в ред. 1960 р):

- у зв'язку з пом'якшенням міри покарання, якщо покарання за своєю суворістю не відповідає тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого – щодо 35 осіб (в тому числі 1 ухвала за КПК в ред. 1960 р.);
- у зв'язку зі зміною правової кваліфікації кримінального правопорушення і застосуванням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність про менш тяжке кримінальне правопорушення – щодо 4 осіб;
- у зв'язку зі зміною сум, що підлягають стягненню щодо 2 осіб.

Як видно із проаналізованих ухвал апеляційного суду, переважна більшість вироків змінено через невідповідність призначених покарань засадам, визначеним у ст. 65 КК України, а тому найбільшу питому вагу має зміна вироків з пом'якшенням призначеного покарання, яке за своєю суворістю не відповідає тяжкості правопорушення та особі обвинуваченого.

Досить часто, при призначенні покарань, суди не завжди в достатній мірі враховують дані про особу обвинуваченого, характер та ступінь суспільної небезпечності вчинених злочинів, обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання, як це передбачено ст. 65 КК України. При призначенні покарання не завжди суди звертали увагу на наявність підстав передбачених ст. 69 КК України, та допускали помилки при призначенні покарань за сукупністю злочинів та сукупністю вироків, ст..ст. 65,69, 70, 71 КК України, не рідко плутаючи ці інститути.

Так, колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області прийшла до висновку про зміну вироків Кременчуцького районного суду Полтавської області від 23 лютого 2016 року в частині призначення покарання обвинуваченому Каяну О.Є.

Оскільки районний суд припустився помилки, а саме, призначаючи Каяну О.Є. остаточне покарання суд першої інстанції призначив його за сукупністю вироків, за правилами статті 71 КК України. Кримінальні правопорушення в даному кримінальному провадженні вчинені Каяном О.Є. на початку жовтня 2014 року та 29.11.2014 року. Вироком Крюківського районного суду м.Кременчука Полтавської області від 30.06.2015 року остаточне покарання Каяну О.Є. призначено за правилами ст.71 КК України, за сукупністю з вироком Автозаводського районного суду м.Кременчука Полтавської області від 30.10.2014 року, таким чином в даному кримінальному провадженні остаточне покарання Каяну О.Є. слід призначити за правилами ч.4 ст.70 КК України.

Подібні порушення були допущено Кобеляцьким районним судом Полтавської області при

винесенні вироку від 27 грудня 2017 року стосовно Михайленка В.С., Автозаводським районним судом м. Кременчука Полтавської області від 09 вересня 2016 року щодо Чирви М.Ю., стосовно Давальченко Л.В. засудженої вироком Комсомольського міського суду Полтавської області від 26 липня 2017 року.

Також ухвалою Апеляційного суду Полтавської області змінено вирок Київського районного суду Полтавської області від 21 листопада 2016 року, а саме пом'якшено покарання Белову О.В.

Оскільки, судом при призначенні покарання не було враховано те, що на утриманні обвинуваченого мається неповнолітня дитина 2007 року народження, батьки похилого віку та наявність ряду тяжких хвороб, а саме ВІЛ 4 клінічної стадії та «гепатит С», в зв'язку з чим відповідно до ухвали Комсомольського міського суду Полтавської області від 16.10.2012 року він був звільнений умовно-достроково терміном 2 роки 11 місяців від відбування покарання на підставі ст.408 КПК України (за хворобою).

Відповідно до абз.1 п.8 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» № 7 від 24.10.2003 року, призначення основного покарання, нижчого від найнижчої межі, передбаченої законом за даний злочин, або перехід до іншого, більш м'якого виду основного покарання, або не призначення обов'язкового додаткового покарання (ст. 69 КК) може мати місце лише за наявності декількох (не менше двох) обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного.

За таких обставин, колегія суддів прийшла до висновку про можливе пом'якшити Белову О.В. покарання і врахувавши пом'якшуючі покарання обставини, застосувала ст. 69 КК України.

З аналогічних підстав також змінено і вирок Великобагачанського районного суду Полтавської області від 13 лютого 2017 року щодо Бондаренка В.О. та Луговського Г.Л., вирок Гадяцького районного суду Полтавської області від 20 квітня 2017 року стосовно Ісаєнка С.О. та інші.

Також змінено вирок Гребінківського районного суду Полтавської області від 08 грудня 2016 року щодо Тарасенка Д.С.

Так, колегія суддів апеляційного суду визнала доводи прокурора про неможливість призначення обвинуваченому додаткового покарання у виді позбавлення права керування транспортними засобами обґрунтованими.

Санкцією ч.2 ст.286 КК України передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років або без такого.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, викладених в п.21 постанови №14 від 23 грудня 2005 року «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті», застосування до винного, який взагалі не мав права керувати транспортними засобами, додаткового покарання у виді позбавлення такого права є неможливим.

Як встановив суд, Тарасенко Д.С. не отримував посвідчення водія та не мав права керувати транспортними засобами.

Тому рішення суду про призначення обвинуваченому додаткового покарання у виді позбавлення такого права суперечить наведеним вимогам закону, отже вирок в цій частині скасовано.

Поряд з цим, визнав слушними доводи апеляційної скарги щодо вирішення питання про речові докази.

Згідно з п.2 ч.4 ст.374 КПК України, у резолютивній частині вироку зазначається, зокрема, рішення щодо речових доказів і документів.

Вирішення питання про речові докази та документи повинно здійснюватися відповідно до вимог ст.100 цього Кодексу та бути чітким і зрозумілим.

Приписами ч.1 ст.100 КПК України встановлено, що речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю.

Як вбачається з резолютивної частини вироку, суд ухвалив повернути речові докази за

належністю.

Проте таке формулювання суперечить наведеним вимогам закону та є неконкретним з огляду на те, що власниками і володільцями речових доказів є різні особи.

Враховуючи наведене, в резолютивній частині вироку необхідно конкретизувати осіб, яким необхідно повернути речові докази, а саме автомобіль ВА3-2107 днз 617-12 МА та електролампи з фар цього автомобіля – володільцю Харині М.В., а велосипед Кама (рама№2982) та сумку з речами Пісні В.В. – потерпілому Кочуру В.О., а тому колегія суддів змінила вирок і в цій частині, вирішивши питання речових доказів відповідно до ст. 100 КПК України.

Як видно, у деяких випадках можна вважати, що суди припускаються помилок більше через неуважність, аніж через необізнаність.

Також поширеною є і помилкова кваліфікація дій підсудних, яка здебільшого являється результатом недостатньо повного з'ясування судом усіх обставин справи та неповного дослідження відповідних доказів.

Характерною в даному випадку є ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 11 січня 2017 року, якою змінено вирок Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 16 липня 2015 року в частині кваліфікації дій обвинуваченого Радченка В.О., перекваліфіковано дії обвинуваченого з ч.1 ст. 122 КК України на ч.2 ст. 125 КК України та призначено покарання за ч.2 ст. 125 КК України у виді двох місяців арешту.

Оскільки, суд перекваліфіковує дії обвинуваченого з ч.1 ст. 122 на ст. 128 КК України, послався на те, що при допиті обвинуваченого та дослідженні інших доказів, судом не було доведено направленість умислу обвинуваченого на завдання потерпілій середньої тяжкості тілесних ушкоджень. При цьому, мотивуючи необережне спричинення потерпілій середньої тяжкості тілесних ушкоджень, судом допущено суперечності щодо умислу та необережності дій обвинуваченого.

Так у вирокі зазначено, що відчувачи образу за протиправні дії обвинуваченого, потерпіла підійшла до автомобіля обвинуваченого та вдарила по корпусу. В цей час Радченко В.О. підійшовши до Полякової Я.Б. з тилового боку, схопив її обома руками за комір шуби, піддавши тілу прискорення, відштовхнув з силою Полякову Я.Б. на асфальтове покриття.

Отже із самого формулювання судом обвинувачення вбачається, що обвинувачений не просто відштовхнув потерпілу в сторону від автомобіля, а обома руками, надавши їй прискорення, з великою силою кинув на асфальтове покриття.

Допитана в судовому засіданні як першої так і апеляційної інстанції, потерпіла дала показання про те, що після того як обвинувачений її двічі штовхнув від чого вона падала, будучи ображеною такою несправедливою його поведінкою, щоб виразити своє відношення до його дій, вона підійшла до автомобіля та вдарила долонею по боковому склу. В цей момент до неї підбіг обвинувачений, схопив двома руками за комір шуби та з великою силою жбурнув її об асфальтове покриття майданчику, після чого вона знепритомніла і прийшла до тями тільки в лікарні.

Аналогічні показання дали в суді першої інстанції свідки Галаган О.М. та Шлепетите Є.М.

Крім цього, із переглянутого в судовому засіданні відеозапису із камери відеоспостереження з бару «Ахтамар», видно, як обвинувачений перший раз штовхнув потерпілу, від чого та поточилася та збила дитину, потім другий раз обвинувачений рукою штовхнув в обличчя потерпілу, від чого та впала. Потім піднявшись, за допомогою невідомого чоловіка, вона підійшла до лівого боку автомобіля та долонею стукнула у вікно. В цей час обвинувачений підбіг до потерпілої ззаду, схопив двома руками за комір та надаючи велике прискорення жбурнув на землю. При цьому, при уповільненому перегляді видно, що обвинувачений супроводжував падіння потерпілої, тримаючи руками аж поки та не впала на землю та не знепритомніла.

Отже з огляду на те, що обвинувачений є чоловіком міцної статури, набагато сильніший від потерпілої, двома руками схопивши потерпілу за комір шуби та надаючи їй велике прискорення, жбурнув її на асфальтне покриття майданчика, при цьому супроводжуючи її падіння руками, не міг не усвідомлювати, що при такому падінні потерпіла отримає тілесні ушкодження.

Таким чином, колегія суддів прийшла до висновку про те, що дії обвинуваченого носили умисний цілеспрямований характер, направлений на заподіяння потерпілій тілесних ушкоджень, при цьому до наслідків він відносився байдуже, а тому перекваліфікувала його дії на ч.2 ст. 125 КК України.

Мають місце і помилки районних судів при визначенні кваліфікуючої ознаки «повторність».

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 18 липня 2017 року змінено вирок Октябрського районного суду м. Полтави від 19 травня 2017 року стосовно обвинуваченого Мурашка К.О. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст. 185 КК України, виключивши кваліфікуючу ознаку «повторно».

Оскільки, як вбачається з обвинувального акту та встановлених в ході судового розгляду обставин, дії Мурашка К.О. за першим епізодом кваліфіковано як таємне викрадення чужого майна, вчинене за попередньою змовою групою осіб, без кваліфікуючої ознаки повторності, проте судом в мотивувальній частині вироку помилково зазначена така кваліфікуюча ознака дій Мурашка К.О., а тому вона виключена.

Також ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 15 листопада 2017 року виключена кваліфікуюча ознака повторності з мотивувальної частини вироку Октябрського районного суду м. Полтави від 25 квітня 2017 року щодо Головка С.О.

Колегія суддів визнала доводи апеляційної скарги прокурора про помилкову вказівку суду про вчинення Головком С.О. крадіжки «повторно» при кваліфікації його дій слушними.

Відповідно до примітки 1 ст.185 КК України, у цій статті повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених ст.185, 186, 187, 189-191 та ст.262 цього Кодексу.

Як правильно встановив місцевий суд, Головка С.О. на підставі ст.89 КК України визнаний таким, що не має судимості.

Пленум Верховного Суду України в п.20 постанови від 6 листопада 2009 року №10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» роз'яснив, що ознака повторності відсутня, зокрема, якщо судимість за раніше вчинений злочин було погашено чи знято в установленому законом порядку. У разі вчинення декількох посягань на власність перший злочин за відсутності інших кваліфікуючих ознак належить кваліфікувати за частиною першою відповідної статті, а інші як вчинені повторно - за іншими частинами відповідних статей КК України.

Оскільки Головка О.С. вчинив одне посягання на власність, вказівка суду про наявність у його діях кваліфікуючої ознаки «повторно» суперечить наведеним вимогам закону, а тому колегією суддів виключена з мотивувальної частини вироку.

З аналогічних підстав змінено і вирок Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 24 листопада 2016 року стосовно Поліщука В.В.

Також, не зважаючи, на те що у попередні роки зверталася неодноразово увага суддів місцевих судів на необхідність вивчення більш детально кримінального провадження і в частині вирішення питання щодо цивільних позовів та стягнення з обвинувачених також матеріальної шкоди пов'язаної з витратами на правову допомогу потерпілим, проведенням судових експертиз, однак судді припускаються помилок й надалі.

Так ухвалою апеляційного суду змінено вирок Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 15 вересня 2017 року щодо Онишків В.І., Євтухова М.А. та Данилюк Д.В.

Так, як відповідно до ст. 126 КПК України суд повинен при винесенні вироку чи ухвали вирішити питання щодо процесуальних витрат, якими згідно до вимог ст. 118 КПК України є витрати, пов'язані із залученням експертів.

Розміри сум процесуальних витрат зазначені у розрахунках висновків проведених у даному провадженні експертиз, але суд в супереч вимогам ст. 374 КПК України не прийняв рішення про відшкодування процесуальних витрат.

Тому колегії суддів довелося виправляти цю помилку, змінюючи вирок, вказавши про необхідність стягнути з обвинувачених на користь держави процесуальні витрати за проведення судових експертиз.

З цих підстав також були змінені вирокі Київського районного суду м. Полтави від 16 вересня 2016 року, Кременчуцького районного суду Полтавської області від 14 квітня 2016 року.

Підстави скасування ухвал судів першої інстанції

Загалом, у 2017 році апеляційною інстанцією скасовано 68 ухвал районних судів стосовно 72 осіб, що становить 53,7% від загальної кількості.

Як вже раніше, у першому розділі, зазначалось найбільше до Апеляційного суду Полтавської області надійшло скарг на ухвали районних судів, якими вирішувалися питання, пов'язані з виконанням вироків. Так, їх налічується щодо 145 осіб, з них 111 ухвал залишено без зміни, тобто 76,5% та 33 скасовано, тобто 22,7%

Тому необхідно приділити особливу увагу ухвалам районних судів, в яких вирішувалось питання пов'язані з виконанням вироку. До питань, що вирішуються судом на стадії виконання вироку відносяться питання:

- 1) про відстрочку виконання вироку;
- 2) про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання;
- 3) про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;
- 4) про звільнення від відбування покарання вагітних жінок, і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- 5) про направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років;
- 6) від звільнення від покарання за хворобою;
- 7) про застосування до засуджених примусового лікування та його припинення;
- 8) про направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком;
- 9) про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку;
- 10) про заміну покарання відповідно до ч.5 ст. 53, ч.3 ст. 57, ч.1 ст. 58, ч.1 ст. 62 Кримінального кодексу України;
- 11) про застосування покарання за наявності кількох вироків;
- 12) про тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колоній до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді;
- 13) про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках, передбачених частинами 2 і 3 ст. 74 Кримінального Кодексу України;
- 14) інші питання про всякого роду сумнівів і протиріччя, що виникають при виконанні вироку (ст. 537 КПК).

Як видно із змісту п. 14 ст. 537 КПК, перелік питань, що вирішуються судом на стадії виконання вироку, не є вичерпним.

Найбільше в апеляційному суді підлягали перегляду ухвали про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання засуджених.

А тому необхідно, в першу чергу, зупинитися на причинах їх скасування.

Однією з причин скасування ухвал даної категорії є не правильний висновок районного суду про виправлення засудженого, не врахування його даних про поведінку, ставлення до праці.

Показовою та такою, яка висвітлює основну причину скасування ухвал районних судів є Ухвала Колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області від 16 січня 2017 року, якою скасовано ухвалу Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 27 вересня 2016 року щодо Костюченка С.О., та постановлено нову ухвалу, якою задоволено клопотання засудженого про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання призначеного вироком.

Так, відповідно до ст.81 КК України до осіб, що відбувають покарання, зокрема, у виді

позбавлення волі, може бути застосоване умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення та після фактичного відбуття ним не менше двох третин строку покарання, призначеного судом у разі, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі.

Висновок суду щодо можливості звільнення засудженого від відбування покарання умовно-достроково повинен ґрунтуватися на всебічному врахуванні даних про його поведінку і ставлення до праці за весь час відбування покарання.

Пленум Верховного Суду України у пункті 17 постанови від 26 квітня 2002 року «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким» роз'яснив про необхідність під час розгляду даного питання ретельно з'ясовувати ставлення засудженого до вчиненого злочину, праці та навчання, додержання ним вимог режиму, участь у самодіяльних організаціях засуджених виправно-трудової установи, а також його наміри щодо прилучення до суспільно корисної праці та потребу в наданні допомоги при обранні місця проживання і працевлаштування.

Як вбачається з матеріалів справи, Костюченко С.О. вироком Оржицького районного суду Полтавської області від 1 квітня 2014 року визнаний винуватим та засуджений за ч.1 ст.185, ст.71 КК України на 3 роки 7 місяців позбавлення волі.

При цьому початок строку покарання визначений 15 квітня 2014 року, а кінець строку - 24 жовтня 2017 року з урахуванням застосування положень ч.5 ст.72 КК України.

Таким чином, Костюченко С.О. відбув більше, ніж дві третини призначеного вироком суду покарання.

За час перебування в Полтавському слідчому ізоляторі засуджений характеризувався задовільно, режим утримання не порушував, стягнень не мав.

Відбуваючи покарання в Кременчуцькій виправній колонії УДПтС України в Полтавській області №69, Костюченко С.О. дотримується встановлених вимог порядку відбування покарання та правил внутрішнього розпорядку, не мав жодного стягнення, а лише заохочення – подяку за сумлінну поведінку і ставлення до праці.

Під час відбування покарання бере участь у суспільному житті колективу засуджених відділення. Активно приймає участь у реалізації програми диференційованого виховного впливу «Духовне відродження», у вільний від роботи час відвідує православну церкву при установі.

При цьому, згідно з характеристикою, затвердженою начальником виправної колонії, Костюченко С.О. визнає вину, щиро розкаюється, підтримує соціальні зв'язки з рідними, по відношенню до представників адміністрації стриманий, виконує їх законні вимоги, на заходи виховного характеру реагує позитивно.

Висновки місцевого суду про недоведеність виправлення Костюченка С.О. у зв'язку з тим, що він на час розгляду його клопотання не працює, спростовуються тим, що засуджений був звільнений з роботи у зв'язку зі скороченням виробництва, а до цього сумлінно працював на посаді зварювальника. Не зважаючи на відсутність роботи за спеціальністю, засуджений систематично приймає участь у благоустрої території виправної колонії.

Враховуючи викладене, після повного та всебічного вивчення даних про особу засудженого, з огляду на його ставлення до вчиненого злочину, праці, додержання ним вимог режиму, колегія суддів прийшла до висновку що Костюченко С.О. сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення, а тому звільнив його його умовно-дострокового від відбування покарання у виді позбавлення волі, призначеного вироком Оржицького районного суду Полтавської області від 1 квітня 2014 року.

З аналогічних підстав скасовані також ухвала Ленінського районного суду м. Полтави від 20 жовтня 2016 року щодо засудженого Гальченка В.В., ухвала Полтавського районного суду Полтавської області щодо засудженої Колотієвської А.В., ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 01 березня 2017 року стосовно засудженого Крутька С.С., ухвала Полтавського районного суду Полтавської області від 09 червня 2017 року стосовно Духневича Д.Г., ухвала Полтавського районного суду Полтавської області від 30 січня 2017 року щодо засудженого Гулузаде Д.Д.-огли, ухвалу Крюківського районного суду м. Кременчука від 21 червня 2017 року

стосовно засудженого Руденка В.В. та інші.

Також слід, зазначити, що іноді районні суди приходять до помилкового висновку про можливість звільнити засудженого умовно-достроково, не врахувавши те, що він не довів своєю сумлінною поведінкою та ставленням до праці свого виправлення.

Наприклад, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 10 липня 2017 року скасовано ухвалу Ленінського районного суду м. Полтави від 03 травня 2017 року, якою звільнено Адамчука М.І. умовно-достроково та постановлено відмовити засудженому у його клопотанні про звільнення.

Оскільки, апеляційним судом встановлено, що останній за час відбування покарання має 11 стягнень 4.01.2005, 5.06.2005, 19.08.2005, 13.02.2006 за порушення розпорядку дня в СІЗО, 11.01.2005, 18.05.2005, 7.06.2005 за недбале чергування в СІЗО, 14.11.2012 за нетактовну поведінку з представником адміністрації установи, 16.07.2013 за завішування спального місця, 10.12.2013 за невихід на роботу, 8.07.2014 за відмову прибирати спальне приміщення згідно графіка, які погашені та зняті; 9 заохочень 3.05.2007, 20.12.2007, 20.06.2008, 13.03.2009, 9.10.2010, 8.04.2011, 1.06.2013, 1.11.2014 за сумлінну поведінку та ставлення до праці, 6.01.2016 за сумлінну поведінку та активну участь в самодіяльних організаціях.

Під час відбування покарання Адамуком М.І. були допущені порушення, за які стягнення не накладалися та адміністрація обмежилася бесідою із засудженим, а саме: 9.06.2009 не виконав команду «підйом», 13.01.2012 біля спального місця кидає сміття, 12.12.2013 безпідставно не вийшов на роботу, 8.08.2014 відмовився прибирати спальне приміщення відділення згідно графіку.

З аналогічних підстав скасовано ухвалу Ленінського районного суду м. Полтави від 16 грудня 2016 року стосовно Карнова Д.С., ухвалу Ленінського районного суду м. Полтави від 17 травня 2017 року стосовно засудженого Паська В.І., ухвалу Комсомольського міського суду від 16 травня 2017 року стосовно Кравченка С.А., ухвалу Крюківського районного суду м. Кременчука від 26 липня 2017 року стосовно засудженого Литвина К.В. та інші

На розгляді в апеляційній інстанції також перебували і скарги прокурорів на ухвали районних судів, якими були повернуті обвинувальні акти у кримінальних провадженнях прокурорам, таких кримінальних справ у 2017 році було переглянуто 43 та за результатами розгляду: 12 ухвал було залишено без зміни, тобто 25,6% та 31 ухвала скасована, тобто 72%, що вказує, здебільшого, на безпідставність повернення обвинувальних актів судами прокурорам.

Характерною в даному випадку є ухвала Автозаводського районного суду м. Кременчука від 10.11.2016 року, яка скасована апеляційною інстанцією та направлено обвинувальний акт стосовно Яковлева М.О. на новий судовий розгляд зі стадії підготовчого провадження.

Так, своє рішення місцевий суд мотивував тим, що обвинувальний акт не відповідає ст. 291 КПК України, оскільки обвинувачення пред'явлене Яковлеву М.О. не конкретизоване, не зазначено кваліфікуючу ознаку «повторність», обвинувальний акт підписаний неповноважною особою, в реєстрі не зазначено час проведення процесуальних дій, а також не зазначено всі процесуальні дії і документи які приймалися органами досудового розслідування.

Колегія суддів, прийшла до висновку, що обставини на які посилається районний суд спростовуються доводами наведеними в апеляційній скарзі прокурора, оскільки кваліфікуюча ознака «повторність» відсутня в диспозиції ст. 263 КК України і тому не могла бути вказана прокурором в обвинувальному акті. Щодо часу та місця придбання Яковлевим пістолету в обвинувальному акті вказано, що останній на протязі 2015 року знайшов предмет схожий на пістолет і в подальшому зберігав, встановити більш точну дату та час, аніж зі слів обвинуваченого в ході досудового розслідування не представилось можливим, про що зазначено в обвинувальному акті. Є технічною помилкою дата про призначення прокурора яка, як зазначив суд, передує даті внесення відомостей до ЄРДР.

Таким чином, обвинувальний акт відповідає вимогам ст. 291 КПК України.

З аналогічних підстав скасована також і ухвала Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 14 листопада 2016 року щодо Власова Ю.М., ухвала Чорнухинського

районного суду Полтавської області від 20 березня 2017 року стосовно Власенка В.А., ухвала Автозаводського районного суду м. Кременчука від 15 травня 2017 року стосовно Остапчука М.В. та інші.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що здебільшого підставами скасування ухвал районних судів стали невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження, неповнота судового розгляду.

Підстави зміни ухвал судів першої інстанції

Так, за аналізований період апеляційною інстанцією було змінено лише 2 ухвали районних судів, а саме ухвалу про закриття кримінального провадження та ухвалу, якою вирішувалося питання пов'язане з виконанням вироку.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 23 жовтня 2017 року змінено ухвалу Київського районного суду м. Полтави від 21 липня 2017 року щодо Кривошликова П.А. якою звільнено останнього від кримінальної відповідальності за ч.3 ст. 185 КК України на п. 7 ч.1 ст. 284 КПК України.

Колегія суддів, виключила з резолютивної частини ухвали вказівку суду про звільнення Кривошликова П.А. від кримінальної відповідальності на підставі п.7 ч.1 ст. 284 КПК України та постановила вважати кримінальне провадження щодо Кривошликова П.А. за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст. 185 КК України закритим на підставі п.7 ч.1 ст. 284 КПК України.

Оскільки, суд першої інстанції припустився помилки звільняючи Кривошликова П.А. від кримінальної відповідальності за ч.3 ст. 185 КК України на підставі п.7 ч.1 ст. 284 КПК України зважаючи на те, що закриття кримінального провадження на підставі п.7 ч.1 ст. 284 КПК України не є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, а виключний перелік підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності та умови такого звільнення передбачені Розділом IX Кримінального кодексу України.

Також ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 08 листопада 2017 року змінено ухвалу Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 07 червня 2017 року, якою задоволено клопотання Середи В.М. про застосування до нього Закону України № 838-VIII від 26.11.2015 року «Про внесення змін до КК України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» та зараховано Середі В.М. в строк відбування покарання призначеного за вироком Гадяцького районного суду Полтавської області від 25.03.2016 року за ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 186, ст. 70 ч. 1, ст. 71 КК України до 5 років 7 місяців позбавлення волі - строк попереднього ув'язнення, а саме: період з 25.03.2016 року по 26.04.2016 року, відповідно до Закону України № 838-VIII від 26.11.2015 року «Про внесення змін до КК України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання».

Оскільки, колегія суддів при розгляді даної справи прийшов до висновку про те, що суд першої інстанції допустив неточності під час розгляду клопотання Середи В.М. в частині строку покарання призначеного вироком суду Гадяцького районного суду Полтавської області від 25 березня 2016 року та зарахував йому не в повному обсязі у строк відбуття покарання у вигляді позбавлення волі строк попереднього ув'язнення засудженого, починаючи з 25.03.2016 по 26.04.2016.

Причини скасування ухвал слідчих суддів

За змістом положень чинного КПК, основним призначенням слідчого судді є здійснення судового захисту прав і законних інтересів осіб, які приймають участь в кримінальному процесі, забезпечення законності і обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудових стадіях кримінального провадження.

До компетенції слідчого судді суду першої інстанції належить прийняття рішень про застосування заходів кримінально-процесуального примусу, запобіжних заходів, що обмежують конституційні права людини, розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора.

Аналіз статистичних даних

У 2017 році в провадженні Апеляційного суду Полтавської області перебувало **724** апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів, винесених за клопотаннями органів досудового розслідування, слідчого, прокурора або за скаргами на їх дії.

За звітний період на розгляд до апеляційного суду **надійшло 695** апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів місцевих судів області.

Залишок на початок звітної періоду складає **-29 проваджень**.

Із вказаної кількості апеляційних скарг, які знаходилися на розгляді апеляційного суду **розглянуто 687** апеляційних скарг поданих на ухвали слідчих суддів області, а саме :

- **515** апеляційних скарг залишено без змін, або **75%** ;
- відмовлено у відкритті провадження по 94 апеляційним скаргам, або **13,7%**;
- повернуто апеляційних скарг – 35, або **5,1%**;
- закрито апеляційний розгляд по 43 апеляційним скаргам, або **6,2%**.

Залишок нерозглянутих проваджень на кінець звітної періоду складає **- 37 проваджень**.

За результатами перевірки ухвал слідчих суддів за поданими апеляційними скаргами усього **розглянуто 515 ухвал, прийнятих по суті, з них:**

- залишено без змін **336** ухвал, що становить **65,2%** від загальної кількості переглянутих в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів;
- скасовано ухвал із постановленням нової ухвали – **179, або 34,8%**.

Для порівняння, **впродовж 2016 року** апеляційним судом **переглянуто 498** ухвал за поданими апеляційними скаргами, з яких:

- залишено без змін **325** ухвал, що становить **65,3%** від загальної кількості переглянутих в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів;
- скасовано ухвал із постановленням нової ухвали – **173, що у відсотковому значенні складає 34,7%**.

Загалом, порівнюючи з попереднім звітним періодом, показник якості розгляду проваджень за результатами перевірки ухвал слідчих суддів за поданими апеляційними скаргами протягом 2017 року залишився майже незмінним та у відсотковому значенні складає становить **65,2%** від загальної кількості переглянутих в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів.

Таблиця 11. Результати перевірки ухвал слідчих суддів за апеляційними скаргами (за кількістю осіб)

№ з/п	Апеляційну скаргу подано на ухвалу про	Усього розглянуто (сума граф 2-3)	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу
1	застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою	127	107	20
2	відмову в застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою	18	10	8
3	продовження строку тримання під вартою	20	19	1
4	застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту	26	19	7
5	відмову в застосуванні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту	4	4	
6	продовження строку домашнього арешту	1	1	
7	арешт майна	94	60	34
8	відмову у арешті майна	29	15	14
9	тимчасовий доступ до речей і документів	1	1	
10	відсторонення від посади	7	2	5
11	відмову у задоволенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження	44	23	21
12	відмову у задоволенні скарги на постанову прокурора про закриття кримінального провадження	2	1	1
13	повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора	68	37	31
14	відмову у відкритті провадження по скарзі на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора	33	19	14

15	застосування екстрадиційного арешту	1	1	
16	інші	40	17	23
17	УСЬОГО (сума рядків 1-16)	515	336	179

Слід зазначити, що найбільша кількість ухвал слідчих суддів, які перевірялися апеляційним судом за поданими апеляційними скаргами учасників процесу протягом 2017 року, надходили із Октябрського та Київського районних судів м.Полтави, Крюківського та Автозаводського районних судів м.Кременчука Полтавської області.

Таблиця 12. Розгляд апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів (за кількістю осіб)

№ з/п	Найменування суду	Усього розглянуто (сума граф 2-3)	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу	Якість розгляду справ за результатами перегляду протягом 2017р	Якість розгляду справ за результатами перегляду протягом 2016р
1	Автозаводський районний суд м. Кременчука	42	31	11	73,8%	69,2%
2	Великобагачанський районний суд Полтавської області	3	3		100%	100%
3	Гадяцький районний суд Полтавської області	9	7	2	77,8%	40%
4	Глобинський районний суд Полтавської області	12	9	3	75%	56,3%
5	Гребінківський районний суд Полтавської області	5	5		100%	100%
6	Диканський районний суд Полтавської області	3	2	1	66,7%	100%
7	Зіньківський районний суд Полтавської області	9	3	6	33,3%	100%
8	Карлівський районний суд Полтавської області	3	1	2	33,3%	72,7%
9	Київський районний суд м. Полтави	83	49	34	72,2%	80%
10	Кобеляцький районний суд Полтавської області	4	3	1	59%	40%
11	Козельщинський районний суд Полтавської області	4	3	1	75%	100%
12	Комсомольський міський суд Полтавської області	6	5	1	83,3%	28,6%
13	Котелевський районний суд Полтавської області	1	1		100%	66,7%
14	Кременчуцький районний суд Полтавської області				-	0%
15	Крюківський районний суд м. Кременчука	18	11	7	61,1%	79,5%
16	Ленінський районний суд м. Полтави	3	2	1	66,7%	-
17	Лохвицький районний суд Полтавської області	6	5	1	83,3%	40%
18	Лубенський міськрайонний суд Полтавської області	13	10	3	78%	80%
19	Машівський районний суд Полтавської області	3	1	2	33,3%	100%
20	Миргородський міськрайонний суд Полтавської області	12	6	6	50%	80%
21	Новосанжарський районний суд Полтавської області	4	2	2	50%	66,7%
22	Октябрський районний суд м. Полтави	235	155	80	66%	60%
23	Оржицький районний суд Полтавської області	2		2	0%	100%
24	Пирятинський районний суд Полтавської області	2		2	0%	0%

№ з/п	Найменування суду	Усього розглянуто (сума граф 2-3)	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу	Якість розгляду справ за результатами перегляду протягом 2017р	Якість розгляду справ за результатами перегляду протягом 2016р
25	Полтавський районний суд Полтавської області	4		4	0%	100%
26	Решетилівський районний суд Полтавської області	5	4	1	80%	50%
27	Семенівський районний суд Полтавської області	3	3		100%	100%
28	Хорольський районний суд Полтавської області	8	6	2	75%	100%
29	Чорнухинський районний суд Полтавської області	4	2	2	50%	0%
30	Чутівський районний суд Полтавської області	2	2		100%	100%
31	Шишацький районний суд Полтавської області	6	5	1	83,3%	75%
	Інші суди	1		1	0%	-
	УСЬОГО	515	336	179	65,2%	65,3%

Слід зазначити, що у порівнянні з 2016 роком, протягом звітної періоду прослідковується покращення показників якості розгляду справ за результатами перевірки апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів області у наступних судах: Октябрському районному суді м.Полтави, Комсомольському міському суді, Автозаводському районному суді м.Кременчука Полтавської області, Гадяцькому, Глобинському, Кобеляцькому, Котелевському, Лохвицькому, Решетилівському, Чорнухинському та Шишацькому районних судах.

Разом з тим, помітні погіршення таких показників якості проглядаються у Диканському, Зіньківському, Карлівському, Козельщинському, Кременчуцькому, Машівському, Новосанжарському, Оржицькому, Полтавському, Хорольському районних судах, Миргородському міськрайонному суді, та Крюківському районному суді м.Кременчука Полтавської області.

Стабільними показниками з-поміж інших судів області слід відмітити Великобагачанський, Гребінківський, Семенівський та Чутівський районні суди Полтавської області, Київський та Ленінський районні суди м.Полтави, Лубенський міськрайонний суд Полтавської області.

З наведеного вбачається, що якість розгляду справ за результатами перевірки апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів області протягом 2017 року становить 65,2%, що на 0,1% менше від даного показника за 2016 рік, який становить 65,3%.

Порівнюючи динаміку середньообласних показників якості розгляду справ за результатами перевірки апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів області за попередні роки, можна зробити висновок, що в цілому якість розгляду справ слідчими суддями є досить високою.

Запобіжні заходи

1.1. Тримання під вартою

Частиною 2 ст. 29 Конституції України передбачено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та порядку, встановлених законом.

Відповідно до ч.1 ст. 183 КПК України – тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 цього Кодексу, крім випадків, передбачених частиною п'ятою статті 176 цього Кодексу.

Відповідно до ч. 2 ст. 177 КПК України підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний,

обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених цим Кодексом.

Досить поширеною є практика коли слідчі судді не виконують вимоги ст. 194 КПК України, відповідно до якої під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про:

1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;

2) наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених статтею 177 цього Кодексу, і на які вказує слідчий, прокурор;

3) недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні.

У відповідності до пункту 1 частини першої статті 178 КПК України, при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у статті 177 цього Кодексу, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження зобов'язаний оцінити в сукупності із іншими обставинами також і вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 194 КПК України, під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення.

Тобто, кримінальний процесуальний закон чітко вказує, на обов'язок слідчого судді або суду встановлювати наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення, а при оцінці сукупності обставин у справі, необхідно враховувати вагомість наявних доказів про вчинення кримінального правопорушення.

Виходячи із позиції, наведеної у рішенні Європейського суду з прав людини по справі "Нечипорук і Йонкало проти України" від 21.04.2011, то слідчий суддя (суд), оцінюючи докази на предмет доведеності обставин, передбачених п.1 ч.1 ст. 194 КПК України, повинен виходити з того, що підозра визнається обґрунтованою лише у тому випадку, якщо існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про котру йдеться, могла вчинити правопорушення.

- неврахування слідчим суддею недоведеності стороною кримінального провадження обставин, які свідчать про обґрунтованість підозри у вчиненні підозрюваним кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 194 КПК України);

Ухвалою слідчого судді Ожтєбрьського районного суду м. Полтави від 13 жовтня 2017 року стосовно Л. застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою строком на 60 діб – задоволено. Визначено заставу в розмірі 60 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 96 000 грн.

Задовольняючи клопотання слідчого та обираючи відносно підозрюваного запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, слідчий суддя вказав, що в матеріалах провадження містяться достатні дані, які вказують на те, що Л. міг вчинити інкриміноване йому кримінальне правопорушення, висунута підозра є обґрунтованою. Окрім того, слідчий суддя врахував тяжкість кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється Л., обставини його вчинення, дані про його особу, який працює на посаді начальника сектору реагування патрульної поліції Лубенського ВП ГУНП в Полтавській області, володіє знаннями та навичками оперативної роботи, та, використовуючи своє службове становище, може впливати на свідків та інших підозрюваних у кримінальному провадженні, а також ризики переховування підозрюваного від органів досудового розслідування та суду,

знищення, сховання або спотворення будь-яких із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином.

Ухвалою апеляційного суду від 07.11.2017 ухвала слідчого судді скасована. Постановлена нова ухвала, якою в задоволенні клопотання слідчого про обрання відносно Л. запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відмовлено.

При цьому колегія суддів у своєму рішенні зазначила, що **у клопотанні слідчого не зазначено, які саме обставини дають підстави підозрювати Л. у вчиненні злочину, і відсутні посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини, що залишилися поза увагою слідчого судді безпідставно.**(11-сс/786/541/17)

Траплялися випадки безпідставного застосування найсуворішої міри запобіжного заходу - тримання під вартою.

- неврахування слідчим суддею недоведеності стороною кримінального провадження обставин, які свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні (п. 3 ч. 1 ст. 194 КПК України).

Ухвалою слідчого судді Карлівського районного суду Полтавської області від 27 жовтня 2017 року стосовно Г. застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, встановлено строк дії ухвали 60 днів до 24 грудня 2017 року включно. Визначено заставу у розмірі 20 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що складає 32 000 грн.

Задовольняючи клопотання слідчого, слідчий суддя вказав, що надані слідчим докази доводять обставини наявності обґрунтованої підозри відносно Г. у вчиненні ним кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.307 КК України, стороною обвинувачення доведено наявність ризиків, передбачених п.п.1,2,3 ч.1 ст.177 КПК України, та не вбачав підстав для застосування більш м'якого запобіжного заходу.

Ухвалою апеляційного суду Полтавської області від 06.11.2017 хвалу слідчого судді скасовано та постановлено нову ухвалу, якою клопотання слідчого задоволено частково. Застосовано до підозрюваного Г. запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту поклавши на нього відповідні обов'язки.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначена, що Г. має постійне місце проживання, вину визнає повністю, співпрацює зі слідством, має на утриманні батьків, які є пенсіонерами, а батько є інвалідом 2 групи, що свідчить про міцність соціальних зв'язків.

Під час апеляційного розгляду, прокурором не доведено, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти встановленим ризикам, передбаченим ст.177 КПК України, а тому підстави для застосування найсуворішого запобіжного заходу відсутні. (11-сс/786/571/17).

З огляду на наведений приклад, слідчим суддям необхідно ретельно перевіряти викладені у клопотанні доводи, якими слідчі обґрунтовують необхідність тримання підозрюваного під вартою, перевіряти відповідність цих доводів доданим до клопотання документам.

Так, відповідно до ст. 178 КПК України при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у статті 177 КПК, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі:

1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;

2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;

3) вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого;

4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців;

- 5) наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;
- 6) репутацію підозрюваного, обвинуваченого;
- 7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;
- 8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;
- 9) дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;
- 10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення;
- 11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини.

Слідчий суддя, суд має зважати, що слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу за відсутності для цього підстав, передбачених ст. 177 КПК. Тому в разі розгляду відповідного клопотання, не підкріпленого визначеними у КПК метою та підставами, останнє має бути відхилено.

При розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу суддя повинен виходити звертати увагу на обґрунтованість заявленого клопотання та докази, які відповідно до ч.5 ст. 132, ч.3 ст. 184 КПК України повинні бути надані до клопотання; враховувати положення ст. 183 КПК України, відповідно до частини 1 якої тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор не доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України та обов'язково перевіряти певні обставини на їх відповідність критеріям, визначеним ч.2 ст. 183 КПК України для застосування виняткового запобіжного заходу.

- неврахування слідчим суддею при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу положень ч. 2 ст. 183 КПК, що потягло необґрунтоване застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 10 липня 2017 року стосовно С. підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.289 КК України, застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів до 6 вересня 2017 року та визначений розмір застави – 20 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, тобто 32000 грн., з покладенням певних обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК України.

Ухвалою апеляційного суду від 01.08.2017 дана ухвала слідчого судді скасована з постановленням нової ухвали якою клопотання слідчого задоволено частково.

Застосовано до підозрюваного С. запобіжний захід у вигляді застави в розмірі 20 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що становить 32000 гривень.

Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів в ухвалі зазначила, що С. підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.289 КК України, за який передбачено покарання у виді штрафу від однієї тисячі до однієї тисячі двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавлення волі на той самий строк. При цьому підозрюваний є раніше не судимою особою.

Матеріали клопотання слідчого не містять даних про те, що С. переховувався від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджав кримінальному провадженню або йому повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину. Відсутність таких даних підтвердив і прокурор в засіданні суду апеляційної інстанції.

За таких обставин рішення слідчого судді про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою суперечить вимогам п.3 ч.2 ст.183 КПК України, а тому підлягає скасуванню через істотне порушення цього Кодексу.

Відповідно до положень ч. 4 ст. 183 КПК України при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчий суддя, враховуючи підстави та обставини, передбачені ст.ст. 177, 178 КПК, має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні:

- 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;
- 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини;
- 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею.

Незважаючи на вимоги вище приведеної статті КПК України на практиці Апеляційного суду Полтавської області продовжують траплятись випадки скасування ухвал слідчих суддів області з підстав необґрунтованості визначення розміру застави при наявності підстав, визначених ч. 4 ст. 183 КПК.

- неврахування слідчим суддею при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою положень ч.4 ст. 183 КПК, що потягло необґрунтоване визначення розміру застави у кримінальному провадженні.

Слідчий суддя Октябрського районного суду м. Полтави від 25 травня 2017 року своєю ухвалою, за клопотанням слідчого, застосував до підозрюваного Н. за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст. 121 КК України запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів та одночасно визначив розмір застави у сумі 128 000 гривень, із покладенням обов'язків, передбачених ст.194 КПК України.

При апеляційному перегляді ухвали слідчого судді, встановлено, що рішення слідчого судді в частині визначення розміру застави не відповідає вимогам кримінального процесуального законодавства.

На переконання колегії суддів, слідчий суддя обираючи альтернативний запобіжний захід, належним чином не врахував, що Н. підозрюється у вчиненні злочину із застосування насильства та який спричинив загибель людини. Відтак, визначення розміру застави є недостатнім засобом для забезпечення належної процесуальної поведінки Н.

На підставі чого, ухвалою колегії суддів апеляційного суду обрано щодо Н. запобіжний захід у вигляді тримання під вартою строком на 60 днів без визначення застави. (11-сс/786/260/17)

Водночас трапляються випадки порушення слідчими суддями вимог ч. 3 ст. 183 КПК, що призводить до скасування судових рішень.

- неврахування слідчим суддею при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою положень ч.3 ст. 183 КПК, що потягло необґрунтоване невизначення розміру застави у кримінальному провадженні.

Ухвалою слідчого судді Зіньківського районного суду Полтавської області від 09 червня 2017 року застосовано до підозрюваного П. запобіжний захід у виді тримання під вартою строком на 60 діб.

Задовольняючи подання слідчого, слідчий суддя взяв до уваги дані про особу підозрюваного П., який раніше притягувався до кримінальної відповідальності, негативно характеризується за місцем проживання, тяжкість злочину, який йому інкримінується, наявність ризиків, визначених п.п. 1,3,5 ч.1 ст. 177 КПК України, які є доведеними слідчим та прокурором.

При апеляційному перегляді ухвали встановлено, що слідчий суддя, прийшовши до правильного висновку про необхідність тримання підозрюваного П. під вартою, всупереч положенням статті 183 ч.3 КПК України, не визначив розміру застави.

При цьому колегія суддів звернула увагу, що сама по собі відсутність майна у підозрюваного, на що посилається слідчий суддя у своїй ухвалі, не є підставою для незастосування застави відповідно до положень ч.3 ст.184 КПК України, оскільки вона може бути сплачена як самим підозрюваним так і іншою особою.

Ухвалою апеляційного суду від 07.07.2017 ухвалу слідчого судді скасовано із постановленням нової ухвали про обрання запобіжного заходу П. у виді тримання під вартою із визначенням застави

Відповідно до ч.3 ст. 183 КПК України слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити розмір застави, достатній для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим обов'язків, передбачених цим Кодексом, крім випадків, передбачених частиною четвертою цієї статті.

За результатами аналізу причин скасування ухвал слідчих суддів встановлено, що трапляються випадки визначення розміру застави, який об'єктивно не був достатнім для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених КПК.

- визначення слідчим суддею альтернативного запобіжного заходу у вигляді застави у недостатньому розмірі, без урахування положень ч. 4 ст. 182 КПК України.

Ухвалою слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтави від 16 червня 2017 року застосовано до підозрюваного К. запобіжний захід у виді тримання під вартою строком на 60 діб. Одночасно визначено заставу в розмірі 80 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 128000 грн.

Задовольняючи подання слідчого частково, слідчий суддя суду першої інстанції взяв до уваги особу підозрюваного, тяжкість злочину, який інкримінується Колесникову О.Є., за вчинення якого передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років, наявність ризиків, визначених ст. 177 КПК України, а саме: можливість вчинити інші кримінальні правопорушення шляхом зловживання службовим становищем, перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином, незаконно впливати на свідків, переховуватися від органів слідства та суду.

Визначаючи заставу в розмірі 80 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що становить 128000 грн. слідчий суддя зазначив, що прокурор в судовому засіданні не довів необхідність призначення застави в розмірі 750 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що становить 1200000 грн.

При апеляційному перегляді ухвали слідчого судді встановлено, що визначаючи розмір застави слідчий суддя не врахував фактичні обставини вчиненого кримінального правопорушення, існуючі для досудового розслідування ризики, неможливість забезпечення належної процесуальної поведінки підозрюваного шляхом застосування такої суми застави.

Колегія суддів вважає, що заставу в розмірі 400 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що становить 640000 гривень у національній грошовій одиниці, з покладенням обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК України, є достатньою у співставленні з існуючими ризиками та даними про особу підозрюваного.

Визначаючи розмір застави колегія суддів враховує, що підозрюваний обґрунтовано підозрюється у вчиненні тяжкого корупційного злочину перебуваючи на державній службі, він та його родина мають досить значні суми заощаджень і визначена судом сума застави є посиленою для нього та його родини. Колегія суддів вважає, що внесення визначеної апеляційним судом суми застави, буде вагомим стримуючим фактором та буде забезпечувати належну процесуальну поведінку підозрюваного.

Ухвалою апеляційного суду від 17.07.2017 ухвалу слідчого судді скасовано, постановлено нову ухвалу, якою обрано відносно підозрюваного Колесникова О.Є. запобіжний захід у виді тримання під вартою строком на 60 діб. Визначено К. заставу розміром 400 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 640 000 грн. у національній грошовій одиниці.

Підстави скасування ухвал слідчих суддів місцевого суду про відмову у застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою :

Відмовляючи в застосуванні до підозрюваних запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, слідчі судді в переважній більшості випадків застосовували до підозрюваних більш м'які запобіжні заходи, передбачені ч. 1 ст. 176 КПК України і лише встановивши відсутність у кримінальному провадженні жодного з ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, слідчі судді постановляли ухвали про відмову в задоволенні клопотання в повному обсязі.

Разом з цим, на практиці апеляційного суду траплялися випадки необґрунтованої відмови слідчими суддями у задоволенні клопотання про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

- неврахуванням слідчим суддею наявності достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених статтею 177 КПК України і на які вказував слідчий, прокурор. (п. 2 ч. 1 ст. 194 КПК України).

Ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 05 червня 2017 року відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою підозрюваного К.та обрано відносно нього запобіжний захід у виді домашнього арешту без застосування електронного засобу контролю, та покладено ряд обов'язків.

Відмовляючи у задоволенні клопотання та обираючи запобіжний захід у виді домашнього арешту, слідчий суддя посилався на характер вчиненого злочину, відсутність фактичних збитків для потерпілого, відсутність даних про те, що К. по інших кримінальних провадженнях не виконує покладених на нього обов'язків.

Ухвалою апеляційного суду від 19.07.2017 ухвалу слідчого судді скасовано. Постановлено нову ухвалу якою клопотання слідчого задоволено. Обрано відносно підозрюваного К. запобіжний захід у виді тримання під вартою строком на 60 діб, до 11.00 год 02.08.2017 року та визначено К. заставу розміром 80 прожиткових мінімумів доходів громадян, що становить 128 000 грн.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначила, що оцінюючи доводи клопотання щодо наявності ризиків передбачених ст.177 КПК України, слідчий суддя прийшов до помилкового висновку про відсутність таких, які б давали підстави для застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

У своєму клопотанні слідчий посилався на можливість підозрюваного переховуватися від органів досудового розслідування та суду незаконно впливати на потерпілого та свідків, можливості вчинення іншого кримінального правопорушення.

Колегія суддів звертає увагу, що Кривченко Р.С. підозрюється у вчиненні тяжкого кримінального правопорушення. Загроза призначення досить суворого покарання є одним із факторів, які на думку колегії суддів можуть вплинути на процесуальну поведінку підозрюваного. Перебуваючи на волі підозрюваний може продовжувати злочинну діяльність про, що зокрема свідчать і дані про особу, який в даний час притягується до кримінальної відповідальності різними місцевими органами поліції або справи вже розглядаються в суді і в саме в цей період він вчиняє новий злочин.

На вказані обставини слідчим суддею не було звернуто уваги. (11-сс/786/294/17)

1.2. Домашній арешт

Домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби.

Проведене узагальнення засвідчило, що при застосуванні такого заходу забезпечення кримінального провадження, як домашній арешт слідчі судді загалом дотримуються вимог КПК. Водночас мають місце порушення слідчими суддями норм КПК, що стало підставою для скасування судових рішень.

Під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту суд має з'ясувати місце проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Слідчому судді, суду при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту слід звертати увагу, що вжите законодавцем у ч. 5 ст. 181 КПК словосполучення "житло цієї особи" охоплює випадки, коли підозрюваний, обвинувачений: 1) є власником (співвласником) такого житла; 2) зареєстрований у такому житлі; 3) постійно або тимчасово проживає у такому житлі без реєстрації тощо.

Правильною слід вважати практику тих слідчих суддів, які застосовують цей запобіжний захід у згаданих випадках, з'ясувавши при цьому думку власника житла (якщо він відомий) та

оцінивши усі обставини в сукупності, у тому числі: міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання; наявність у нього родини й утриманців (місце їх фактичного проживання); достатність застосування такого запобіжного заходу для запобігання ризикам, визначеним у ст. 177 КПК, зокрема спробам підозрюваного, обвинуваченого переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду тощо.

Суду слід мати на увазі, що при виконанні такої ухвали у судовому провадженні орган внутрішніх справ зобов'язаний негайно повідомити суд про взяття на облік особи, стосовно якої застосовано домашній арешт.

Підстави скасування ухвали слідчих суддів про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

- слідчим суддею при розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу, в порушення вимог п. 3 ч. 1 ст. 194 КПК України не перевірено недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів.

Так, ухвалою слідчого судді Київського районного суду м. Полтави від 16 лютого 2017 року задоволено клопотання слідчого та застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту без застосування електронних засобів контролю щодо І. з покладенням відповідних обов'язків.

Ухвалюючи таке рішення, слідчий суддя вказав, що прокурором доведено обставини, передбачені пунктами 1 та 2 ч. 1 ст. 194 КПК України. Разом з тим, слідчий врахував дані про особу підозрюваної, позитивні характеристики, а також те, що вона проживає одна та повинна організовувати своє життя.

Проте слідчим суддею не перевірялася можливість застосування щодо підозрюваної І. більш м'яких запобіжних заходів.

Колегією суддів встановлено, що І. в цілому характеризується позитивно, втратила постійну роботу однак має наміри працевлаштуватися за спеціальністю, добросовісно ставиться до покладених на неї процесуальних обов'язків та не давала підстав для сумніву в тому, що більш м'який запобіжний захід не зможе забезпечити її належну процесуальну поведінку. Крім того, стороною обвинувачення належним чином не обґрунтовано яким чином спілкування І. з колишніми колегами-пенсіонерами може вплинути на хід досудового розслідування.

Переглянувши ухвалу слідчого судді, колегія суддів прийшла до висновку, що запобіжний захід у виді особистого зобов'язання, із покладенням обов'язків, передбачених ст.194 КПК України забезпечить належну процесуальну поведінку підозрюваної.

- неврахування слідчим суддею положень 178 КПК України, зокрема, даних про особу підозрюваного.

Ухвалою слідчого судді Ожтєбрьського районного суду м.Полтава від 24 листопада 2017 року відносно П., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст. 186, ч.2 ст.189 КК України, відмовлено в застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрано запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту строком на 60 діб до 19.20 год. 21.01.2018 року, із покладенням передбачених ст. 194 КПК України обов'язків.

Мотивуючи прийняте рішення, слідчий суддя зазначив про обґрунтованість підозри у вчиненні П. інкримінованого злочину та наявність ризиків, передбачених ст.177 КПК України, та дійшов висновку, що запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту може запобігти вказаним ризикам.

Переглянувши ухвалу слідчого судді в апеляційному порядку, колегія суддів дійшла переконання, що висновок слідчого судді про необхідність застосування до П. запобіжного заходу у вигляді цілодобового домашнього арешту є необґрунтованим.

Вирішуючи питання про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя не врахував, що П. вперше притягається до кримінальної відповідальності, позитивно характеризується, має постійне місце проживання, де проживає разом з матір'ю, яка є інвалідом II групи і потребує його допомоги. Крім того, підозрюваний 21.11.2017 переніс оперативне втручання, у зв'язку з чим йому необхідний медичний нагляд поза межами місця проживання.

Ухвалою апеляційного суду від 12.12.2017 ухвалу слідчого судді скасовано, постановлено нову ухвалу, якою застосовано відносно підозрюваного запобіжний захід у вигляді домашнього арешту в певний період доби з покладенням обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК України.

Заходи забезпечення кримінального провадження

Порядок та підстави застосування заходів забезпечення кримінального провадження визначені в главах 11 – 18 розділу II КПК України.

У відповідності до ч. 2 ст. 131 КПК України, заходами забезпечення кримінального провадження є:

- виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;
- накладення грошового стягнення;
- тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- відсторонення від посади;
- тимчасовий доступ до речей і документів;
- тимчасове вилучення майна;
- арешт майна;
- затримання особи;
- запобіжні заходи.

Необхідно відзначити, що кожному із вищезазначених заходів забезпечення кримінального провадження законодавцем приділено окремі норми, якими регулюються порядок та підстави їх застосування і лише в ст. 132 КПК України визначені загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Так, згідно ч. 3 ст. 132 КПК України, застосування заходів забезпечення кримінального провадження допускається лише в разі доведення слідчим, прокурором того, що:

- 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;
- 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Положення коментованої норми кримінального процесуального закону слід застосовувати в системному зв'язку з положеннями, які містяться в главах 11 – 18 КПК України щодо кожного окремого заходу забезпечення кримінального провадження.

1.1. Відсторонення від посади

Підстави та порядок застосування слідчим суддею такого заходу забезпечення кримінального провадження як відсторонення від посади, а також порядок продовження строку відсторонення від посади та його скасування, регламентовані ст. ст. 154 – 158 КПК України.

Системний аналіз зазначених норм кримінального процесуального закону дає можливість прийти до висновку, що підставою застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади під час досудового розслідування є наявність достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

При цьому, ч. 1 ст. 154 КПК України передбачає можливість застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади під час досудового розслідування лише щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого

чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу.

У відповідності до ч. 1 ст. 157 КПК України, слідчий суддя, суд відмовляє у задоволенні клопотання про відсторонення від посади, якщо слідчий, прокурор не доведе наявність достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

Підстави скасування ухвал слідчих суддів про відсторонення особи від посади.

- недоведеність слідчим та прокурором того, що перебуваючи на займаній посаді, підозрювана особа зможе незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження (ч. 1 ст. 157 КПК України).

Ухвалою колегії суддів апеляційного суду від 23 лютого 2017 року скасовано ухвалу слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтави від 06 лютого 2017 року та відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про відсторонення Б. від посади начальника відділу Держгеокадастру Полтавського району строком на 2 місяці.

Колегією суддів прийшла до висновку про необхідність відмови в задоволенні поданого клопотання встановивши, що на момент розгляду клопотання свідки із числа працівників Держгеокадастру Полтавського району були звільнені із займаних посад, а відтак відсутні обставини, які б слугували обґрунтованими підставами для застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження.

Таким чином, слідчим суддям слід враховувати мету застосування заходу забезпечення кримінального провадження, який полягає у відстороненні від посади, оскільки об'єктивні обставини кримінального провадження можуть свідчити про те, що потреби у відстороненні особи від посади немає.

- неврахування слідчим суддею відсутності будь-яких, передбачених ст.157 КПК України правових підстав для відсторонення особи від посади.

Ухвалою слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтави від 25 вересня 2017 року відсторонено підозрюваного Т. від посади начальника Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства строком до 03.10.2017 року.

Згідно ухвали слідчого судді Т. підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого ст. 366-1 КК України, тобто у невнесенні до декларацій за 2015 та 2016 роки відомостей про об'єкти, не прийняті в експлуатацію, об'єкти, право власності на які не зареєстровані в установленому порядку та об'єкти нерухомості.

Скасовуючи таку ухвалу та відмовляючи у задоволенні клопотання старшого слідчого про відсторонення від посади підозрюваного Т., колегія суддів апеляційного суду в ухвалі зазначила, що слідчий суддя встановивши відсутність підстав для відсторонення підозрюваного від посади, мотивував своє рішення лише необхідністю усунення сумнівів щодо використання останнім свого службового становища в ході досудового розслідування.

Такої підстави законом не передбачено, а отже слідчий суддя безпідставно задовольнив клопотання слідчого.

В той же час, конкретних обґрунтованих фактів того, яким чином підозрюваний, займаючи посаду начальника Полтавського обласного управління лісового господарства зможе, використовуючи своє службове становище, впливати на хід досудового розслідування кримінального провадження, прокурором при розгляді клопотання доведено не було, і при апеляційному розгляді не встановлено також.

Інших обставин, які могли б слугувати обґрунтованими підставами для застосування такого

заходу забезпечення кримінального провадження матеріали судового провадження не містять.

Таким чином, колегії суддів дійшла висновку, що подане слідчим клопотання про відсторонення підозрюваного Т. від посади не має правового підґрунтя.

Згідно ч. 1 ст. 156 КПК України, клопотання про відсторонення від посади слідчим суддею розглядається за участю слідчого та/або прокурора, підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника.

Проте на практиці зустрічаються випадки грубого порушення слідчими суддями вищевказаних положень КПК України.

- клопотання про відсторонення від посади розглянуто слідчим суддею, в порушення вимог ч. 1 ст. 156 КПК України, без участі захисника підозрюваного.

Так, при апеляційному перегляді ухвали слідчого судді Ожтябрьського районного суду м. Полтави від 23 грудня 2016 року було встановлено, що клопотання слідчого про відсторонення від посади Т. розглянуто без участі його захисника, хоча підозрюваний наполягав на обов'язковій участі захисника.

Таким чином слідчим суддею було порушено право на захист підозрюваного Т., що є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 409 КПК України є підставою для скасування судового рішення.

Водночас, в апеляційній інстанції прокурором доведено наявність підстав, зазначених у клопотанні слідчого, для відсторонення Т. від займаної посади, а тому апеляційним судом ухвалою Ожтябрьського районного суду м. Полтави від 23 грудня 2016 року скасовано, у зв'язку з істотним порушенням та постановлено нову ухвалу, якою клопотання слідчого задоволено частково та відсторонено підозрюваного Т. від займаної посади оперуповноваженого відділення поліції №1 Полтавського ВП ГУНП в Полтавській області шляхом заборони підозрюваному від прямих чи опосередкованих контактів у будь який спосіб із будь яким із працівників Полтавського ВП ГУНП в Полтавській області та шляхом заборони начальнику Полтавського ВП ГУНП в Полтавській області допускати підозрюваного до участі у роботі до 05 січня 2017 року.

1.2. Арешт майна

Арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Арешт майна скасовується у встановленому цим Кодексом порядку.

У статті 170 КПК України, чітко закріплені цілі накладення арешту на майно: збереження речових доказів; можливість спеціальної конфіскації; конфіскація майна як виду покарання чи заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

При цьому обов'язок доведення необхідності застосування цього засобу забезпечення та цілі накладення арешту на майно перед слідчим суддею покладено на прокурора, слідчого.

Застосування заходу забезпечення кримінального провадження у виді арешту майна є видом втручання у право на мирне володіння майном, що повинно мати законні підстави та мету, а також бути пропорційним публічному інтересу.

Арешт може бути накладено на нерухоме і рухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права, які перебувають у власності підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в

силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, і перебувають у нього або в інших фізичних, або юридичних осіб з метою забезпечення можливої конфіскації майна або цивільного позову.

Заборона на використання майна, а також заборона розпоряджатися таким майном можуть бути застосовані лише у випадках, коли їх незастосування може призвести до зникнення, втрати або пошкодження відповідного майна або настання інших наслідків, які можуть перешкодити кримінальному провадженню.

Метою застосування арешту майна є забезпечення можливості конфіскації майна або цивільного позову. При цьому слід пам'ятати, що сторона кримінального провадження, яка подає клопотання про арешт майна зобов'язана навести підстави, у зв'язку з якими потрібно здійснити арешт майна (правову кваліфікацію правопорушення, яке передбачає покарання у вигляді конфіскації майна, докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди). У свою чергу, слідчий суддя, задовольняючи клопотання про накладення арешту на майно, зобов'язаний навести ці підстави у рішенні.

Враховуючи зазначену мету арешту майна, вартість майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову, має бути співмірною з розміром шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, або ж, якщо метою арешту майна є забезпечення конфіскації, то вартість арештованого майна має узгоджуватись із санкцією статті, яка передбачає покарання за злочин, у вчиненні якого підозрюється чи обвинувачується особа.

Слідчим суддям при накладенні арешту на майно слід детально з'ясовувати та застосовувати найменш обтяжливий спосіб арешту майна, оскільки встановлюючи заборони будь-яким чином розпоряджатися таким майном та користуватися ним існує ризик зупинення або надмірного обмеження правомірної підприємницької діяльності особи, або інших наслідків, які суттєво можуть вплинути на інтереси інших осіб.

Підстави скасування ухвал слідчих суддів місцевого суду про арешт майна

- необґрунтоване застосування найбільш обтяжливого способу арешту майна.

Ухвалою слідчого судді Комсомольського міського суду Полтавської області від 27 липня 2017 року задоволене клопотання слідчого та накладено арешт на спеціальний вантажний фургон (автомобіль) марки «ГАЗ-3307», належний К., із позбавленням права відчуження, розпорядження, використання та проведення будь-яких ремонтних робіт до скасування арешту майна у встановленому Кримінальним процесуальним кодексом порядку.

Ухвалою апеляційного суду від 19.08.2017 ухвала слідчого судді скасована. Постановлена нова ухвала якою клопотання слідчого задоволено частково.

Накладено арешт на автомобіль марки «ГАЗ-3307», що належить К., шляхом заборони відчуження його в будь-який спосіб.

Заборонено проведення будь-яких відновлювальних робіт, пов'язаних з пошкодженнями, отриманими в результаті ДТП.

Обґрунтовуючи прийняте рішення колегія суддів зазначила, що застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна із заборонами відчуження, у даному випадку, є виправданим та необхідним у кримінальному провадженні.

Водночас, органом досудового розслідування не наведено фактичних обставин та підстав, відповідно до *ст. 170 КПК України*, за якими розпорядження та користування вказаним транспортним засобом, окрім, проведення будь-яких відновлювальних робіт, пов'язаних з ушкодженнями, отриманими в результаті ДТП, може перешкодити даному кримінальному провадженню, а тому зазначення в клопотанні та ухвалі слідчого судді про необхідність заборонити розпорядження та користування майном є недоведеними у відповідності до вимог ч. 11 *ст. 170 КПК України*.

Проведеним аналізом встановлено, що слідчі судді продовжують допускати помилки при

вирішенні питання про арешт майна, зокрема, це стосується неналежної перевірки підстав для накладення арешту на майно.

- неврахування слідчим суддею відсутності правових підстав для накладення арешту на майно, визначених ст. 170 КПК України.

Ухвалою слідчого судді Київського районного суду м. Полтави від 15 червня 2017 року накладено арешт на грошові кошти, що знаходяться на особистому картковому рахунку С., який відкрито в ПАТ КБ «Приватбанк», на їх використання, а також заборону розпорядження ними, та зупинити проведення всіх видаткових операцій по ньому, окрім операцій щодо розрахунку з державним бюджетом та операцій по надходженню грошових коштів.

Ухвалою апеляційного суду від 19.07.2017 судові рішення скасовано. Постановлено нову ухвалу, якою у задоволенні клопотання прокурора про арешт грошових коштів, що знаходяться на особистому картковому рахунку С. відмовлено.

З приводу незаконності та необґрунтованості ухвали слідчого судді колегія суддів зазначила, що прокурором у клопотанні про арешт майна було викладено лише фактичні обставини вчинення кримінальних правопорушень. При цьому, жодного посилання на будь-яку правову підставу, відповідно до якої, прокурор вважав можливим накладення арешту на майно, а саме грошові кошти, розміщені на особистому картковому рахунку С. ним не наведено.

Крім того, оскаржувана ухвала слідчого судді, також не містить посилання на конкретну правову підставу, відповідно до якої можливе накладення арешту на зазначене майно, що визначені у ст. 170 КПК України, а тільки посилання на наявність підстав для задоволення клопотання з метою запобігання подальшій діяльності з використанням банківських рахунків транзитно-конвертаційної групи підприємств.

Прокурором не надано будь-яких відомостей про причетність С. до даного кримінального провадження, ні про відповідність майна, на яке слідчий просив накласти арешт, критеріям, зазначеним у статті 98 КПК України.

Ухвалою слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтави від 01 червня 2017 року поновлено строк для звернення до суду та задоволено клопотання старшого слідчого про накладення арешту, накладено арешт на автомобіль КАМАЗ, з позбавленням його права відчуження.

Ухвалою апеляційного суду від 06.09.2017 ухвалу слідчого судді скасовано. Постановлено нову ухвалу, якою відмовлено в задоволенні клопотання слідчого про накладення арешту на автомобіль.

Під час апеляційного перегляду встановлено, що у провадженні СВ Полтавського РВП ПВП ГУНП в Полтавській області перебувають матеріали кримінального провадження №42016170000000262 від 09.09.2016 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 289 КК України.

З матеріалів провадження та пояснень слідчого під час апеляційного перегляду встановлено, що транспортний засіб КАМАЗ є речовим доказом в іншому кримінальному провадженні, внесеному до ЄРДР та зник зі спеціального майданчика УДАІ УМВС України в Полтавській області. Натомість, клопотання про арешт зазначеного транспортного засобу внесено в рамках кримінального провадження, внесеного до ЄРДР за №42017170300000262 за фактом незаконного заволодіння цим же транспортним засобом.

При цьому, посилання слідчого на те, що накладення арешту нібито викликane необхідністю проведення трасологічної експертизи не знайшло свого підтвердження оскільки ні на час розгляду клопотання слідчим суддею 01.06.2017 року, ні на час апеляційного перегляду 06.09.2017 року проведення такої експертизи не призначено.

Звертаючись до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на майно яке є предметом злочину, слідчий не навів будь-яких переконливих доводів на обґрунтування необхідності накладення арешту на зазначений в клопотанні транспортний засіб, а обмежився лише загальними фразами про те, що арешт предмету злочину в даному випадку виправданий інтересами держави, пов'язаними з порушенням загальносуспільних інтересів.

Насамкінець в ухвалі колегією суддів зазначено, що під час апеляційного перегляду встановлено, що спірний транспортний засіб не вибував незаконним шляхом з володіння ні власника транспортного засобу, ні володільця. Накладення арешту на це майно не відповідає підставам і меті відповідно до положень ст.170 КПК України. Крім того, це майно не відповідає критеріям ст.98 КПК України, а доводи слідчого про те, що цей транспортний засіб є речовим доказом в іншому

кримінальному провадженні є непереконалими та не дають підстав для його арешту, оскільки кримінальні провадження не об'єднані.

Внаслідок неправильного застосування норм КПК України, мали місце випадки і безпідставного не накладення арешту на майно.

Підстави скасування ухвал слідчих суддів про відмову у арешті майна.

- неврахування слідчим суддею даних, що зазначене у клопотанні слідчого майно, відповідає критеріям, зазначеним у статті 98 цього Кодексу. (ч. 3 ст. 170 КПК України)

Відмовляючи в задоволенні клопотання прокурора про арешт майна, а саме, автомобіля „VolkswagenJetta”, який належить К., слідчий суддя зазначив, що К. надано документи, що підтверджують походження грошових коштів за які був придбаний даний автомобіль.

Окрім того, на даний час, підозру у кримінальному провадженні не пред'явлено жодній особі, цивільний позов не заявлявся, а К. жодного відношення до даного кримінального провадження не має. Тому, надані прокурором дані, щодо необхідності накладення арешту на майно, не доведено.

Ухвалою апеляційного суду від 07.07.2017 ухвалу слідчого судді скасовано. Постановлено нову ухвалу, якою частково задоволено клопотання прокурора та накладено арешт на майно, а саме: автомобіль марки „VolkswagenJetta”, який був вилучений під час проведення обшуку, шляхом встановлення заборони відчуження та розпорядження.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначила, що надані К. зазначені документи, жодним чином не підтверджують факт придбання автомобіля „VolkswagenJetta”, саме за готівкові кошти, отримані внаслідок реалізації нерухомого майна.

Окрім того, 24.02.2016 року речові докази у кримінальному провадженні – готівкові кошти в сум 898 500 грн. було передано К. (підозрюваному) на відповідальне зберігання, а тому останній мав фактичну можливість придбати вказаний автомобіль.

Колегією суддів встановлено, що фактичним володільцем автомобіля є син К. - А., який вчиняючи кримінальні правопорушення, постійно використовував вказаний автомобіль, шляхом проведення особистих зустрічей, наданням порад та вказівок, що підтверджується матеріалами проведених негласних слідчих (розшукових) дій.

Вказаний автомобіль є знаряддям вчинення кримінальних правопорушень та повністю відповідає критеріям, визначеним ст.98 КПК України, а тому посилання прокурора про наявність підстав для задоволення клопотання колегія суддів визнала слушними.

Аналіз причин скасування ухвал слідчих суддів про відмову у задоволенні скарг на рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження.

Слід зазначити про те, що скарги на рішення слідчих, прокурорів про закриття кримінального провадження займають досить значний відсоток від усіх скарг, які надходять на розгляд слідчим суддям.

Суб'єктами закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування, відповідно до ч. 3 ст. 284 КПК України, є слідчий та прокурор.

Прийняття рішення про закриття кримінального провадження стало одним із найпопулярніших процесуальних рішень під час досудового розслідування. До того ж, як показує практика, такі рішення слідчих та прокурорів завжди є законними та обґрунтованими.

Так, ст. 283 КПК України визначає, що однією з форм закінчення досудового розслідування є закриття кримінального провадження, а ст. 284 КПК передбачає підстави та порядок такого закриття.

Відповідно до п.п.3,4 ч.1 ст. 303 КПК України на досудовому провадженні можуть бути оскаржені рішення слідчого про закриття кримінального провадження та рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи.

Порядок розгляду слідчим суддею скарги на постанову про закриття кримінального провадження є загальним та здійснюється відповідно до ст.306 КПК України. Для розгляду скарги

на рішення про закриття кримінального провадження законом встановлено п'ятиденний строк.

Слідчий суддя, розглядаючи в судовому засіданні скаргу на постанову про закриття кримінального провадження, має з'ясувати, чи усі вимоги ст. 284 КПК виконані особою, що винесла постанову, а саме: постанова про закриття кримінального провадження має містити відомості про дату і місце її винесення, посаду, прізвище, ініціали особи, що її винесла, назву і номер кримінального провадження; результат проведеного досудового розслідування з вказівкою даних про осіб, стосовно яких здійснювалося кримінальне переслідування; мотиви закриття кримінального провадження з посиланням на отримані під час розслідування докази; пункт, частина, стаття КПК, на підставі якої прийнято рішення про скасування запобіжних заходів, а також про скасування накладення арешту на майно, та вирішення питання про речові докази і порядок оскарження постанови. Недотримання цих вимог є безумовною підставою для скасування слідчим суддею постанови про закриття кримінального провадження.

Також під час розгляду аналізованого виду скарг слідчі судді повинні враховувати положення ч. 2 ст. 9 КПК, яка встановлює, що прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Враховуючи те, що процесуальне рішення про закриття кримінального провадження має істотне значення для кримінального провадження, слідчі судді при розгляді скарги на відповідні постанови повинні з'ясовувати питання дотримання вимог щодо всебічності та повноти дослідження, оскільки така неповнота може призвести до прийняття необґрунтованого рішення про закриття кримінального провадження.

Правова природа аналізованого виду оскарження процесуального рішення слідчого та прокурора передбачає необхідність перевірки не лише дотримання процесуального порядку закриття кримінального провадження посадовими особами органів досудового розслідування, а й підстав його закриття.

Недотримання відповідних вимог зумовлює прийняття слідчими суддями рішень про скасування постанов слідчого, прокурора.

Вирішуючи питання про законність та обґрунтованість оскарженого рішення про закриття кримінального провадження, суддя, виходячи зі змісту ст. 307 КПК, може прийняти одне з таких рішень: скасувати постанову про закриття кримінального провадження; відмовити у задоволенні скарги. Це рішення має бути виражене у формі ухвали.

Таким чином, основною причиною скасування ухвал слідчих суддів місцевих судів продовжує залишатися :

- неналежна перевірка слідчими суддями постанов слідчих про закриття кримінального провадження на предмет повного, всебічного і неупередженого дослідження кримінального провадження та дотримання слідчими вимог ч. 2 ст. 9 КПК;

Так, колегія суддів апеляційного суду скасовуючи ухвалу слідчого судді Київського районного суду м. Полтави від 04.11.2016 року та постанову старшого слідчого СВ Відділення поліції № 1 Полтавського відділу поліції ГУНП в Полтавській області від 22.08.2016 року про закриття кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12013180100003825 в своїй ухвалі від 16 лютого 2017 року зазначила про неповноту досудового розслідування. Так, незважаючи на великий обсяг проведеної слідчим роботи, слідчим не з'ясовано коло службових осіб Управління ПФУ в Полтавській області які переводили С. без його згоди з одного виду пенсії на інший та осіб на яких було покладено обов'язки щодо виконання судових рішень щодо

С., а також не виконано в повному обсязі вказівки старшого прокурора прокуратури Київського району м. Полтави та начальника слідчого управління ГУНП в Полтавській області щодо проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення обставин кримінального провадження. Зокрема, слідчим не витребувано посадові інструкції службових осіб ГУ Пенсійного фонду в Полтавській області, відповідальних за переведення С з одного виду пенсійного забезпечення на інший та за виконання судових рішень; не отримано та не проаналізовано інформацію Київського ВДВС Полтавського МУО щодо відкритих виконавчих проваджень розпочатих за судовими рішеннями на користь С. та не допитано державних виконавців з приводу здійснення заходів, направлених на виконання судових рішень на користь С.

Поряд з цим, мають місце випадки, коли слідчі судді в недостатній мірі звертають на чисельні помилки та недопрацювання слідчого чи прокурора та їх передчасні висновки про можливість винесення постанови про закриття кримінального провадження.

Трапляються випадки коли слідчі судді допускають

- істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Так, мали місце випадки розгляду слідчими суддями скарг на постанову слідчого про закриття кримінального провадження без належного повідомлення скаржника та його захисника про дату та час розгляду скарги.

Наприклад: Скасовуючи ухвалу слідчого судді районного суду про відмову у задоволенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження, апеляційний суд у ході перевірки матеріалів даного провадження встановив допущення слідчим суддею під час розгляду скарги порушення положень КПК України, яке полягало у неналежному повідомленні учасників про дату й час розгляду скарги, що стало перешкодою для її всебічного розгляду. Крім того, судові рішення не відповідає вимогам ст. 370 КПК України. Слідчий суддя встановивши відсутність клопотання щодо поновлення пропущеного строку не виконав вимог ч.2 ст. 304 КПК України та ухвалив рішення про відмову у задоволенні скарги.

Разом з цим, зважаючи на те, що слідчий суддя не повернув В. скаргу на підставі ч.2 ст. 304 КПК України, за змістом ст. 306 КПК України він мав би розглядати скаргу за правилами судового розгляду, передбаченого ст.ст. 318-380 КПК України. Натомість, слідчий суддя таких вимог не дотримався, так як у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання, що згідно положень статей 412, 415 КПК України стало причиною для скасування ухвали та призначення нового судового розгляду.

Поряд з цим, мають випадки незабезпечення належного фіксування судового провадження.

Так, підставою для скасування ухвали слідчого судді Автозаводського районного суду м.Кременчука Полтавської області від 02 серпня 2017 року за апеляційною скаргою Б. слугувало відсутність у матеріалах провадження журналу судового засідання у суді першої інстанції. Колегія суддів зазначила, що згідно наявної в матеріалах провадження довідки районного суду, фіксування судового розгляду провадження за заявою скаржника Б. та у зв'язку з неявкою у судові засідання інших учасників процесу, відповідно до ч. 4 ст. 107 КПК України не здійснювалося.

Водночас статтею 108 КПК України передбачено ведення під час судового засідання журналу судового засідання, який є однією з форм фіксування кримінального провадження та у якому відображається увесь перебіг судового засідання.

Нездійснення фіксування судового засідання технічними засобами не позбавляє секретаря судового засідання обов'язку фіксувати перебіг розгляду справи у журналі судового засідання.

З ухвали слідчого суддів бачається, що розгляд скарги відбувався з секретарем судового засідання, однак, в порушення ст. 108 КПК України, журнал судового засідання в матеріалах справи відсутній.

Причини скасування ухвал слідчих суддів про повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора

Під час проведеного узагальнення встановлені складності у ході вирішення слідчими суддями питання дотримання строків звернення зі скаргами на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, зокрема постанову про закриття провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 304 КПК скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, передбачені ч.1 ст. 303 цього Кодексу, можуть бути подані особою протягом 10 днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Однак у судовій практиці частими є випадки, коли копія постанови про закриття кримінального провадження надсилається особі у спосіб, який унеможливорює встановлення дати отримання, наприклад, в разі надсилання копії постанови звичайним, а не рекомендованим листом.

У таких випадках за відсутності чітких документальних підтверджень пропуску встановленого строку слідчим суддям доцільно розглядати скарги на постанови про закриття кримінального провадження по суті й уникати визначення моменту початку перебігу строку оскарження датою винесення постанови.

Разом із тим результати аналізу ухвал слідчих суддів свідчать про те, що висновок щодо пропуску встановленого процесуального строку не завжди належним чином підтверджується матеріалами відповідних скарг.

Основними причинами скасування апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів про повернення скарг на постанову про закриття кримінального провадження слідчого, прокурора продовжують залишатися :

- передчасне повернення скарг через помилковість висновку слідчих суддів про подачу скарг після закінчення строку, передбаченого ч. 1 ст. 304 КПК; (п.3 ч.2 ст. 304 КПК)

Ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 25.07.2017 повернуто скаргу потерпілого Б. на рішення слідчого про закриття кримінального провадження.

В обґрунтування прийнятого рішення слідчий суддя зазначив, що скарга подана до суду 19.07.2017 року поза межами строку на оскарження (постанова від 30.06.2017), тому немає можливості перевірити чи подано скаргу в строк, передбачений законодавством та відсутнє клопотання про його поновлення.

Під час апеляційного перегляду встановлено, що слідчим суддею безпідставно не прийнято до уваги посилання скаржника на дату отримання ним копії оскаржуваного рішення від якої і повинен відраховуватися строк на оскарження постанови слідчого відповідно до положень ст. 304 КПК України.

При апеляційному розгляді прокурор підтвердив, що Б. дійсно отримав копію постанови слідчого про закриття кримінального провадження.

Таким чином, скарга Б. подана до суду в межах десятиденного строку на оскарження постанови слідчого з моменту отримання скаржником відповідного рішення та підлягає розгляду слідчим суддею.

Аналіз ухвал слідчих суддів засвідчує помилковість висновків останніх з питання недотримання заявниками строків оскарження рішень певних посадових осіб в порядку ст. 303 КПК України у зв'язку із тим, що заявник, як отримувач поштової кореспонденції, не має змоги довести дату отримання ним оскаржуваної постанови, а судді не звертають уваги на докази, які пов'язанні з розв'язанням даного питання (супровідні листи, конверти, поштові повідомлення та ін.), судді не витребують матеріали кримінального провадження, з огляду яких можливо з'ясувати питання щодо направлення оскаржуваного рішення та його отримання заінтересованою особою, що свідчить про неповне з'ясування суддями даних обставин, наслідком чого є скасування постановлених рішень.

При розгляді проваджень з приводу рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора,

слідчим суддям з метою з'ясування дотримання заявником строку на оскарження необхідно звертати увагу чи виконують органи досудового розслідування вимоги ч. 5 ст. 284 КПК України стосовно направлення заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику прийнятого рішення та враховувати, що в більшості випадках листування слідчого чи прокурора з громадянами відбувається простою кореспонденцією, що ускладнює доведення заінтересованою стороною дати отримання оскаржуваного рішення. За наявності даних обставин та враховуючи вимоги, передбачені ст. 370 КПК України щодо законності, обґрунтованості і вмотивованості судового рішення, слідчі судді повинні приймати заходи з метою перевірки вказаних обставин. Практика направлена на прийняття до розгляду подібних скарг, що знаходиться у площині дотримання прав громадян на оскарження процесуального рішення та доступу до правосуддя.

Предметом апеляційного оскарження є ухвали слідчих суддів про повернення скарги та про відмову у відкритті провадження за скаргою, тобто рішення, постановлені без розгляду порушеного перед слідчим суддею питання по суті. У більшості випадків суд апеляційної інстанції, встановивши, що прийняте слідчим суддею рішення про повернення скарги або відмову у відкритті провадження за нею, не відповідає вимогам законодавства, приймає рішення про направлення відповідної скарги на розгляд слідчому судді, а не розглядає таку скаргу по суті.

- помилковість висновку слідчих суддів про те, що скарги не підлягають розгляду у цьому суді (п.2 ч.2 ст. 304 КПК)

Ухвалою слідчого судді Київського районного суду м.Полтави від 10.08.2017 скаргу С. подану у порядку ст. 303 КПК повернуто скаргнику посилаючись на те, що скарга не підсудна слідчому судді Київського районного суду м.Полтави, оскільки С. оскаржує дії прокурора Лубенської місцевої прокуратури, яка розташована поза межами юрисдикції Київського районного суду м.Полтави.

Колегія суддів з такими висновками слідчого судді не погодилася з таких підстав.

Відповідно до змісту глави 26 КПК України та з урахуванням положень статей 7,9 ч.6 КПК скарги на дії чи бездіяльність слідчого та прокурора у кримінальному провадженні мають подаватись до слідчого судді місцевого суду в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

У даному випадку, досудове розслідування провадиться другим відділом розслідування кримінальних проваджень СУ фінансових розслідувань ГУ ДФС у Полтавській області,, який знаходиться в межах територіальної юрисдикції Київського районного суду м.Полтави.

Виходячи з викладеного, ухвала слідчого судді скасована із призначенням нового розгляду у суді першої інстанції.

Причини скасування ухвал слідчих суддів про відмову у відкритті провадження по скаргі на рішення, дії або бездіяльність слідчого, прокурора.

Відповідно до ч. 4 ст. 304 КПК України слідчий суддя відмовляє у відкритті провадження у разі, якщо скарга подана на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, що не підлягає оскарженню.

У контексті питання щодо причин скасування ухвал слідчих суддів ***про відмову у відкритті провадження*** досить часто такою причиною було

неправильне тлумачення положень ч. 1 ст. 303 КПК в частині визначення переліку рішень, дій чи бездіяльності, які є предметом оскарження під час досудового розслідування.

Відмовляючи у відкритті провадження за скаргою М. на бездіяльність слідчого СВ Кременчуцького ВП ГУНП в Полтавській області щодо не вирішення клопотання під час досудового розслідування кримінального провадження. В обґрунтування прийнятого рішення слідчий суддя зазначив, що скарга подана на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, що не підлягає оскарженню.

Скасовуючи ухвалу слідчого судді колегія суддів зазначила, що зі змісту скарги адвоката М., він 2 листопада 2017 року в якості захисника звернувся до слідчого СВ Кременчуцького ВП ГУНП в

Полтавській області з клопотанням про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, проте станом на 6 листопада 2017 року відповіді не отримав.

Приписами ст.220 КПК України встановлено, що клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання вноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин - надсилається їй.

Оскільки клопотання захисника всупереч вимогам ст.220 КПК України не було вирішене слідчим, адвокат М. оскаржив таку бездіяльність до суду, що передбачено приписами п.1 ч.1 ст.303 КПК України.

Відповідно до визначених повноважень суду апеляційної інстанції **зміна** апеляційним судом ухвал слідчих суддів **не передбачена**, що повинно стимулювати слідчих суддів до більш ретельного підходу щодо розв'язання питань, які відносяться до їх повноважень.

§ 3. Справи про притягнення до адміністративної відповідальності

Відповідно до статистичних даних протягом звітного періоду до місцевих судів Полтавської області надійшло 24309 справ про адміністративні правопорушення (у тому числі 2108 залишок нерозглянутих справ на початок звітного періоду), з них 4072 справи повернуто та 20284 справи (щодо 20382 осіб) розглянуто з винесенням постанов (84,44 %).

Залишок нерозглянутих справ про адміністративне правопорушення на кінець звітного періоду по області складає 2061 справ.

За аналогічний період 2016 року до місцевих судів Полтавської області надійшло 23387 справи про адміністративні правопорушення (831 залишок нерозглянутих справ на початок звітного періоду), з них розглянуто з винесенням постанов 19078 справи (81,58 %).

Слід зазначити, що за 2017 рік **найбільше справ** про адміністративне правопорушення в кількості 5539 (у тому числі: 4906 надійшло за звітний період), з яких розглянуто *4131 справу*, перебувало в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області. Наступними по кількості справ – є Октябрський районний суд м. Полтава, у провадженні якого перебувало справ у кількості 3045 (у тому числі: 2652 надійшло за звітний період), з яких *2581 справу* розглянуто; Крюківський районний суд м. Кременчука Полтавської області, у провадженні справ якого перебувало у кількості 2386 (у тому числі: 2136 надійшло за звітний період), з яких *2067 справи* розглянуто; Київський районний суд м. Полтава, у провадженні якого перебувало справ у кількості 2184 (у тому числі: 2024 надійшло за звітний період), з яких *2104 справи* розглянуто.

Найменше справ про адміністративне правопорушення у вказаний вище період у кількості: 257 (у тому числі 255 – надійшло за звітний період), з яких розглянуто 256 справ, перебувало у Котелевського районного суду Полтавської області; 272 (у тому числі 268 – надійшло за звітний період), з яких розглянуто 261 справу, перебувало у Зіньківського районного суду Полтавської області; 274 (у тому числі 274 – надійшло за звітний період), з яких розглянуто 274 справу, перебувало у Лохвицького районного суду Полтавської області.

Із загальної кількості справ про адміністративні правопорушення впродовж 2017 року найбільше суддями місцевих судів було розглянуто:

- керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції за ст. 130 КУпАП - 4726 справ,
- дрібне хуліганство за ст. 173 КУпАП - 4050 справ,
- порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна за ст. 124 КУпАП – 3362 справи,
- вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування за ст. 173-2 КУпАП - 3338 справи,
- порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків за ст. 163-1 КУпАП - 1146 справ,
- порушення правил адміністративного нагляду за ст. 187 КУпАП – 1007 справ,
- неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) за ст. 163-2 КУпАП – 837 справ.
- розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді за ст. 178 КУпАП – 718 справ
- порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці за ст. 41 КУпАП - 616 справ.

У тому числі за аналітичний період було розглянуто 207 справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

За результатами розгляду суддями місцевих судів Полтавської області справ про адміністративні правопорушення в 2017 році на 12001 особу *накладено адміністративні стягнення*, з них у виді:

- штрафу – на 10196 осіб, тобто 84,96 % (від загальної кількості осіб, на яких накладено адміністративні стягнення),
- громадських робіт – на 1290 осіб, тобто 10,75%,
- адміністративного арешту - щодо 311 осіб, тобто 2,59%,
- попередження – щодо 160 осіб, тобто 1,33%.
- позбавлення спеціального права – щодо 25 осіб, тобто 0,21%,
- іншого виду адміністративного стягнення – щодо 13 осіб, тобто 0,11%,
- конфіскація предмета – щодо 6 осіб, тобто 0,05 %

Додаткове адміністративне стягнення було накладено на 474 особи. З них додаткове покарання у вигляді конфіскації предмета, грошей застосовано до 471 особи, оплатне вилучення предмета – до 3 осіб.

Адміністративними правопорушеннями *заподіяно шкоду* на загальну суму 102296 грн. Відшкодовано 22298 грн.

Загальна сума накладених штрафів становить 36791907 грн, з яких добровільно сплачено 8624589 грн.

Всього суддями області в 2017 році *закрито провадження* в 8106 справах про адміністративні правопорушення (в порівняння за 2016 рік закрито проваджень в 4806 справах), у тому числі:

- у зв'язку із закінченням строків, передбачених ст. 38 КУпАП та ст. 328 Митного кодексу України для накладення адміністративного стягнення, судді закрили провадження у справах щодо 5034 осіб (62,10% від загальної кількості закритих проваджень справ);
- за малозначністю правопорушення з усім зауваженням на адресу правопорушника про недопустимість подібного діяння суди звільнили від адміністративної відповідальності 1422 особи (17,54% від кількості осіб, щодо яких справи закриті провадженням).
- за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення закрито 1421 матеріал (17,53% від загальної кількості закритих);
- у зв'язку з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу щодо 26 осіб (0,32 % від кількості осіб, щодо яких справи закриті провадженням);

- у зв'язку з передачею справи прокурору, органу досудового розслідування щодо 13 осіб (0,16 % від кількості осіб, щодо яких справи закриті провадженням).

Разом з тим, за результатами проведеного узагальнення встановлено, що до апеляційної інстанції **за апеляційними скаргами учасників судового провадження в 2017 році надійшло 631 справа про адміністративні правопорушення з постановами** (у тому числі 53 справи залишок апеляційних скарг на початок звітнього періоду), що складає 3,11 % від кількості провадження, по яким закінчено. З вказаних справ 99 апеляційних скарг на постанови суддів місцевих судів було повернуто з різних підстав.

На кінець звітнього періоду не знайшли свого розгляду 124 скарги на постанови суддів місцевих судів по справам про адміністративні правопорушення.

Отже, з загальної кількості оскаржених судових рішень перевірено законність за 2017 рік **408 постанов у справах про адміністративне правопорушення**, із них:

- 242 постанови – залишено без змін, тобто 59,31%,
- 23 постанови - змінено, тобто 5,64 %
- 143 постанови – скасовано, тобто 35,05 %.

За аналогічний період 2016 року, до апеляційної інстанції надійшло 294 рішень по справам про адміністративні правопорушення, з яких перевірено законність 192 постанов, з яких:

- 99 постанов – залишено без зміни, тобто 51,56 %,
- 26 постанов - змінено, тобто 13,54 %
- 67 постанов – скасовано, тобто 34,90 %.

Оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, є важливою умовою захисту прав громадян і посадових осіб, запобігання правопорушенням, забезпечення законності в діяльності цих органів, ефективним засобом виховання поваги до закону, прав і свобод, честі та гідності інших людей.

Місцеві суди, в основному, належним чином здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення. Водночас вони ще припускаються помилок при розгляді справ, що призводить до перегляду винесених постанов.

Тобто з вказаного вбачається, що якість суддів місцевих судів у справах про адміністративне правопорушення за 2017 рік відносно того ж періоду минулого року, покращилася.

Таблиця 14. Результати апеляційного розгляду рішень по справах про адміністративні правопорушення

№	Найменування судів	Перебувало в провадженні (в т.ч. залишок на початок звітнього періоду)	Повернуто з різних підстав	Розглянуто усього	Залишено без змін	Змінено	Скасовано			
							усього	із закриттям провадження у справі	у т.ч. через відсутність події і складу адміністративного правопорушення	з прийняттям нової постанови
1	Автозаводський р.с м. Кременчук	65(5)	6	42	27	2	13	8	6	5
2	Великобагачанський р.с	11(1)	5	3	3					
3	Гадяцький р.с	5		5	3		2	2	1	
4	Глобинський р.с	18	5	9	6		3	3	2	
5	Гребінківський р.с	3	1	1			1	1		
6	Диканський р.с	10	1	6	3	1	2	2	1	
7	Зіньківський р.с	7(1)	4	3	2		1	1		
8	Карлівський р.с	2	1	1	1					
9	Київський р.с	115(10)	13	76	46		30	26	17	4

№	Найменування судів	Перебувало в провадженні (в т.ч. залишок на початок звітнього періоду)	Повернуто з різних підстав	Розглянуто усього	Залишено без змін	Змінено	Скасовано			
							усього	із закриттям провадження у справі	у т.ч. через відсутність події і складу адміністративного правопорушення	з прийняттям нової постанови
	м. Полтава									
10	Кобеляцький р.с	8(1)	1	7	4	1	2	2	2	
11	Козельщинський р.с	13(1)	6	7	4		3	2	2	1
12	Комсомольський м.с	10(1)	1	9	4	1	4	4	4	
13	Котелевський р.с	2(2)		2			2	2	2	
14	Кременчуцький р.с	9	1	5	5					
15	Крюківський р.с м. Кременчука	78(3)	8	50	34	1	15	12	9	3
16	Ленінський р.с м. Полтава	53(4)	5	41	18	2	21	19	15	2
17	Лохвицький р.с	1								
18	Лубенський м.р.с	30(4)	4	22	15		7	7	6	
19	Машівський р.с	5	1	3	3					
20	Миргородський м.р.с	26(2)	6	15	9		6	1	1	5
21	Новосанжарський р.с	11	2	6	3	1	2	2	2	
22	Октябрський р.с м. Полтава	79(9)	20	45	27	8	10	7	6	3
23	Оржицький р.с	5(1)	2	2	2					
24	Пирятинський р.с	5(1)	1	2	2					
25	Полтавський р.с	27(5)		23	9	3	11	9	7	2
26	Решетилівський р.с	7		6	3		3	2	1	1
27	Семенівський р.с	1	1							
28	Хорольський р.с	5		4	2		2	1	1	1
29	Чорнухинський р.с	4	1	2	1	1				
30	Чутівський р.с	8(1)	2	4	1	1	2	1	1	1
31	Шишацький р.с	8(1)	1	7	5	1	1			1
	УСЬОГО:	631(53)	99	408	242	23	143	114	86	29

Як показує практика найбільш оскаржуваними рішеннями у справах про адміністративне правопорушення, які були переглянуті апеляційною інстанцією за аналітичний період, є справи щодо:

- керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130 КУпАП) – 389 постанов,
- порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна (ст. 124 КУпАП) – 82 постанови,
- адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (ст. 172-7 КУпАП – 23 справи, ст. 172-6 КУпАП – 20 справ, ст. 172-5 КУпАП – 3 справи, ст. 172-4 КУпАП – 1 справа, ст. 172-8 КУпАП – 1 справа) – 48 справ,
- вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (ст. 173-2 КУпАП) – 18 постанов,
- дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП) – 13 постанов;
- порушення ст. 483, ст. 472 Митного кодексу – 8 та 3 постанови, відповідно.

Якість роботи суду, яка визначається за результатами апеляційного перегляду постанов за 2017 рік становить 59,31%.

Згідно наведеної вище таблиці вбачається, що 166 постанов, переглянутих апеляційною інстанцією – змінено (23 постанови) та скасовано (143 постанови).

Так, з кількості розглянутих постанов найбільше скасовано та змінено рішень по справам про адміністративні правопорушення Гребінківському районному суду Полтавської області та Котелевському районному суду Полтавської області – 100%, Полтавському районному суду

Полтавської області - 56,53 %, Ленінському районному суду м. Полтава – 56,09 %, Комсомольському міському суду Полтавської області – 55,55%, Диканському районному суду Полтавської області, Новосанжарському районному суду Полтавської області, Решетилівському районному суду Полтавської області, Хорольському районному суду Полтавської області, Чутівському районному суду Полтавської області, Чорнухинському районному суду Полтавської області – 50% кожному.

Із загальної кількості скасованих постанов суддів (143 постанов):

1) 114 постанов скасовано із закриттям провадження у справі, з них:

- 86 постанов – через відсутність події і складу адміністративного правопорушення.

Переважна більшість постанов суддів місцевого суду, які апеляційною інстанцією скасовані та провадження закрито через відсутність події і складу адміністративного правопорушення було у зв'язку з неналежним з'ясуванням обставин правопорушення, наприклад:

постановою судді Ленінського районного суду м. Полтава від 29 листопада 2016 року Прус А.В. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 212-3 КУпАП України та піддано адміністративному стягненню у виді штрафу у розмірі 425 грн 00 коп за те, що Прус А.В. будучи керівником Приватного підприємства «Промислова компанія «Парус» 23 липня 2016 року отримавши адвокатський запит Циплінського Д.О. від 19 липня 2016 року, в порушення вимог ст.ст. 20, 24 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» не надав на цей запит відповідь.

1 червня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Корсун О.М.) постанову судді Ленінського районного суду м. Полтава від 29 листопада 2016 року щодо Пруса А.В. скасовано та закрито провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо Пруса А.В. за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 212-3 КУпАП.

Таке рішення суддя апеляційної інстанції мотивував тим, що, постановляючи рішення, суддя першої інстанції не з'ясував належним чином обставини справи, а саме не перевіряв чи дійсно Прус А.В. отримував адвокатський запит. Під час апеляційного перегляду було встановлено, що за повідомленням начальника Поштамту (м. Полтава) Коломієць Н.М. рекомендований лист № 6102305575053 від 20.07.2016, який слідував на адресу: ПП ПК «Парус» пров. Ломаний, буд. 6. кв. 55 м. Полтава, 36022 надійшов 23.07.2016 до відділення поштового зв'язку Полтава-22. Цього ж дня вказаний лист приписаний до ф.8 (книга реєстрації поштових відправлень) та виданий в доставку листоноші В1Т3 Полтава-22 Журавель Ю.М.. З вини листоноші ВПЗ Полтава-22, яка здійснювала доставку вказаного рекомендованого листа та має незначний досвід роботи допущено порушення вимог «Правил надання послуг поштового зв'язку» щодо вручення реєстрованого поштового відправлення, а саме: лист доставлений 23.07.2016 простим порядком через абонентську поштову скриньку, тому підтвердити отримання адресатом рекомендованого листа № 6102305575053 не можливо. За порушення вимог п. 99 «Правил надання послуг поштового зв'язку», які затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 5.03.2009 №270, за неналежне та безвідповідальне ставлення до своїх посадових обов'язків листоношу відділення поштового зв'язку Полтава-22 Журавель Ю.М. притягнуто до дисциплінарної відповідальності у вигляді догани № 1025-К від 3.10.2016. Тобто Прус А.В. не отримав адвокатського запиту. Дані обставини мали місце під час розгляду справи у суді першої інстанції, але залишилися поза увагою судді.

Іншими причинами для скасування та закриття провадження через відсутність події і складу адміністративного правопорушення, апеляційна інстанція вважає:

- відсутність належних та допустимих доказів вчинення правопорушення, наприклад:

постановою судді Новосанжарського районного суду Полтавської області від 27 квітня 2017 року Касян О.О. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП та накладено на нього адміністративне стягнення у виді штрафу в сумі 10200 грн з позбавленням права керування транспортними засобами на 1 рік, за те, що Касян О.О. 5.02.2017 о 22.00 год з вираженими ознаками алкогольного сп'яніння в селі Драбинівка, Новосанжарського

району, керував автомобілем Таврія Славута д.н.з. 56999. Від проходження медичного огляду на стан сп'яніння за допомогою алкотестеру відмовився в присутності свідків, чим порушив вимоги п 2.5 ПДР України.

4 грудня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Гонтар А.А.) постанову судді місцевого суду щодо Касяна О.О. скасовано, а провадження по справі закрито у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП.

Своє рішення суддя апеляційної інстанції мотивував тим, що протокол по адміністративне правопорушення не відповідає вимогам закону, так як у ньому зазначено лише одного свідка відмови Касяна О.О. від проходження огляду на стан сп'яніння – Юрченка Ю.О., який в судовому засіданні апеляційної інстанції повідомив, що побачив Касяна О.О. вперше у місцевому суді, а особу, яка сиділа у автомобілі працівників поліції під час складання протоколу, він не бачив. Письмові показання свідка Ярохи В.В., який не зазначений свідком у постанові про адміністративне правопорушення та не допитаний судом не можуть бути покладені в основу рішення суду. Інших доказів, зокрема відеозйомки суду не надані. Тобто наявні в матеріалах справи докази не доводять вини Касяна О.О.

- порушення вимог чинного законодавства при складанні протоколу про адміністративне правопорушення, наприклад:

постановою судді Глобинського районного суду Полтавської області від 20 лютого 2017 Корчак Р.М. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП з накладенням адміністративного стягнення у виді штрафу в розмірі 60 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 10200 грн з позбавленням права керування транспортними засобами на 1 рік за те, що Корчак Р.М. 19 січня 2017 року близько 22 год., керував автомобілем ВАЗ-2107 д.н.з. ВІ 6270 ВС по вул. Гагаріна в м. Глобине Полтавської області, в порушення п.2.9 Правил дорожнього руху України, в стані алкогольного сп'яніння.

23 березня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Костенком В.Г.) постанову судді місцевого суду щодо Корчака Р.М. скасовано, а провадження по справі закрито.

Своє рішення суддя апеляційної інстанції мотивував тим, що протокол про адміністративне правопорушення складений за відсутності свідків. Більше того в екземплярах протоколів, який направлений в суд та вручений Корчаку Р.М. містяться істотні розбіжності, а саме у протоколі, направлено до суду є записи про те, що стан сп'яніння проводився в Глобинській ЦРЛ та до протоколу долучено висновок № 8 медичного огляду і відео, які відсутні в протоколі, врученому Корчаку Р.М.. А також суддею апеляційної інстанції вказано на наявні суперечності в акті медичного огляду та висновку № 8 про результати огляду Корчака Р.М. від 19.01.2017 унеможливили визнання огляду вказаної особи в медичному закладі таким, що проведений у відповідності до вимог закону. З огляду на вказане суддя апеляційної інстанції дійшов висновку про відсутність належних та допустимих доказів винуватості Корчака Р.М. у вчиненні правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП.

Також апеляційною інстанцією були скасовані постанови суддів першої інстанції та закрито провадження у справі з таких підстав:

- 11 постанов – у зв'язку з порушенням прав особи, передбачених ст. 286 КУпАП, наприклад:

постановою судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 28 липня 2017 року Руденко І.А. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП та підданий адміністративному стягненню у вигляді штрафу в розмірі 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 10200 грн з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 1 рік, за те, що Руденко І.А. 2.05.2017 о 22 год. 00 хв. в м. Кременчук, по вул. О.Древеля, керував автомобілем «Mitsubishi Pajero», д.н.з. 008854, з ознаками алкогольного сп'яніння: нестійка хода, запах алкоголю з порожнини рота. почервоніння обличчя. Від проходження огляду на стан сп'яніння в КОНД та за допомогою приладу «Драгер» відмовився в присутності свідків, чим порушив п. 2.5 ПДР України та вчинив адміністративне правопорушення,

передбачене ст. 130 ч.1 КУпАП..

18 жовтня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Захожаєм О.І.) постанову судді місцевого суду про притягнення Руденка І.А. до адміністративної відповідальності за ч.1 ст. 130 КУпАП скасовано, а провадження у справі закрито у зв'язку з закінченням строків притягнення Руденка І.А. до адміністративної відповідальності, передбачених ст. 38 КУпАП.

Таке рішення суддя апеляційної інстанції мотивував тим, що суд розглянув справу без участі особи, яка притягується до адміністративної відповідальності та Руденко І.А. був неналежно повідомлений про розгляд справ. Більше того останній надав апеляційному суду документи, які вказують на те, що він на момент розгляду справи перебував в зоні АТО та не міг брати участь у судовому засіданні та здійснити захист своїх прав.

Разом з тим на час розгляду справи в апеляційній інстанції закінчився строк, передбачений ст. 38 КУпАП.

- 9 постанов – у зв'язку з закінченням строків накладення адміністративного стягнення, наприклад:

постановою судді Гадяцького районного суду Полтавської області від 14 березня 2017 року провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо Роя О.В. за ст. 124 КУпАП закрито у зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення. З протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що Рой О.В. 1.10.2016, близько 16.15 год., керуючи автомобілем «Renault Trafic» д.н.з. ВІ 0925 ВМ по вул. Полтавській в м. Гадяч Полтавської області, виконуючи поворот ліворуч не надав переваги в русі та здійснив зіткнення з автомобілем «VW Passat» д.н.з. ВІ 2774 ВС, під керуванням водія Зубенка О.М., чим порушив вимоги п.п. 10.1, 10.4 ПДР України.

14 квітня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Захожаєм О.І.) постанову судді місцевого суду від 14 березня 2017 року щодо Роя О.В. скасовано, Роя О.В. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст.124 КУпАП, а провадження у справі щодо нього закрито у зв'язку з закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності, передбачених ст. 38 КУпАП.

Таке рішення суддя апеляційної інстанції мотивував тим, що винуватість Роя О.М. підтверджується наявними в матеріалах справи доказами, у тому числі поясненнями самого Роя О.М.. Проте у зв'язку з тривалим розглядом справи через призначення автотехнічної експертизи, витребуванням додаткових даних, необхідних для проведення експертизи, тримісячний строк накладення адміністративного стягнення на час розгляду провадження у суді першої інстанції, передбачених ст. 38 КУпАП, закінчився.

- 4 постанови – у зв'язку з малозначністю, наприклад:

постановою судді Ленінського районного суду м. Полтава від 2 червня 2017 року Зеленську Н.А. визнано винуватою у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.160 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 17 грн без конфіскації предметів торгівлі, за те, що Зеленська Н.А. 6 травня 2017 року близько 10 год. 00 хв. на площі Слави, 1 в м. Полтаві здійснювала торгівлю з рук розсадою у невстановленому місці, без відповідних дозвільних документів, чим порушила правила торгівлі.

30 червня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Рябішиним А.А.) постанову судді місцевого суду щодо Зеленської Н.А. скасовано, постановлено нову постанову, якою Зеленську Н.А. визнано винуватою у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 160 КУпАП та звільнено її від адміністративної відповідальності за малозначністю вчиненого, обмежившись усним зауваженням, а провадження по справі закрито.

У своїй постанові суддя Апеляційного суду Полтавської області вказав, що хоча вина Зеленської Н.А. доведена у суді першої інстанції, не спростовується під час апеляційного перегляду постанови, та кваліфікація її дій є правильною, проте судом не було повністю враховано особу правопорушниці, яка щиро кається, має на утриманні малолітню дитину, вперше притягується до адміністративної відповідальності, її дії щодо здійснення торгівлі з рук розсадою у невстановленому

місці, без відповідних дозвільних документів, не завдали реальної шкоди державним та суспільним інтересам, правам і свободам громадян через це суд апеляційної інстанції дійшов висновку про малозначність вчиненого правопорушення.

- 2 постанови – у зв'язку з наявністю по тому самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, а також повідомлення про підозру особі у кримінальному провадженні по даному факту, наприклад:

постановою судді Київського районного суду м. Полтава від 28 серпня 2017 року Мотчаний В.В. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст.173 КУпАП та призначено адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 85 грн за те, що Мотчаний В.В. 9 червня 2017 року близько 16-45 год., перебуваючи у громадському місці по вул. Зіньківській, 6/1 а м. Полтава у приміщенні ТОВ магазин «Ельдорадо», висловлювався нецензурною лайкою, чіплявся до персоналу магазину та відвідувачів, голосно кричав, чим порушив громадський порядок та спокій громадян.

10 жовтня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Томилком В.П.) постанову судді щодо Мотчаного В.В. скасовано та на підставі п.8 ст. 247 КУпАП провадження щодо Мотчаного В.В. закрито.

При цьому суддя апеляційної інстанції обґрунтував своє рішення тим, що Мотчаний В.В. вчинив правопорушення, а саме конфлікт з Дацієм А.В., який є начальником охорони магазину «Ельдорадо», за що на нього було складено протокол про адміністративне правопорушення. Разом з цим за тих же обставин за спричинення легких тілесних ушкоджень Дацію А.В. Київським районним судом м. Полтава від 25.09.2017 Мотчаний В.В. визнаний винуватим та йому призначено покарання за ч.2 ст. 125 КК України. Тобто суддя апеляційної інстанції дійшов висновку про те, що висновок місцевого суду про вчинення Мотчаним В.В. дрібного хуліганства суперечить вироку Київського районного суду м. Полтава від 25.09.2017 про вчинення останнім по даному факту злочину, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК України.

- 1 постанова із закриттям справи на підставі ст. 303 КУпАП, а саме:

постановою судді Октябрського районного суду м. Полтава від 15 лютого 2005 року Діденко Р.В. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.130 КУпАП та призначено адміністративне стягнення у виді позбавлення права керування всіма видами транспортних засобів строком на 2 роки, за те, що Діденко Р.В. 8.01.2005 о 22 годині 00 хвилин по вулицях м. Полтави керував автомобілем ВАЗ- 21063, номерний знак 067-74 ОК в стані алкогольного сп'яніння.

4 квітня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Томилком В.П.) постанову судді місцевого суду про накладення на Діденка Р.В. адміністративного стягнення за ч.1 ст.130 КУпАП у вигляді 2 років позбавлення права керування транспортними засобами скасовано, а провадження по справі закрито.

При цьому суддя апеляційної інстанції обґрунтував своє рішення тим, що постанова судді місцевого суду є такою, що не підлягає виконанню, а провадження по справі підлягає закриттю, оскільки більше 12 років не була звернута до виконання вказана постанова, посвідчення водія у Діденка Р.В. не вилучалося і він з дня постановлення рішення, а саме з 15.02.2005 продовжував безперешкодно керувати транспортним засобом.

- 1 постанова із передачею матеріалів на розгляд трудового колективу для застосування заходів громадського впливу;

постановою судді Київського районного суду м. Полтава від 18 квітня 2017 року Макуха О.М. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП та призначено адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 10200 грн з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 1 рік, за те, що Макуха О.М. 22 січня 2017 року о 9:06

год. по вул. Вільямса у м. Полтава, в порушення п. 2.9а ПДР, керував автомобілем «Hyundai Accent» д.н.з. ВІ 8800 ВА в стані алкогольного сп'яніння.

12 жовтня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Корсун О.М.) постанову судді щодо Макухи О.М. скасовано. На підставі ч.1 ст. 21 КУпАП Макуху О.М. звільнено від адміністративної відповідальності та передано матеріали на розгляд трудового колективу ТОВ «М'ясна ярмарка» «Добриня-2007» для застосування щодо нього заходів громадського впливу. На підставі ч.2 ст. 284 КУпАП справу про адміністративне правопорушення закрито.

Своє рішення суддя апеляційної інстанції обґрунтував тим, що Макуха О.М. вперше притягується до адміністративної відповідальності, у його крові виявлений не значний вміст алкоголю, працює охоронником ТОВ «М'ясна ярмарка «Добриня 2007» і його робота пов'язана з використанням автомобіля, і це є єдине джерело доходів для утримання його сім'ї, має позитивну характеристику, здатен виправитися під наглядом колективу, відсутні тяжкі наслідки внаслідок вчиненого, отже, з врахуванням всіх цих обставин суддя апеляційної інстанції дійшов висновку за можливе передати матеріали справи про адміністративне правопорушення відносно Макухи О.М. на розгляд трудового колективу.

Окрім цього встановлено, що судом були допущені порушення прав, передбачених ст. 268 КУпАП, так як від Макухи О.М. на адресу суду першої інстанції надходили заяви про відкладення розгляду справи, у зв'язку з перебуванням на лікарняному, що підтверджується листками непрацездатності, проте справа розглянута у відсутність останнього.

2) 29 постанов суддів скасовано з постановленням нової постанови, з них:

- 17 постанов із закриттям провадження у зв'язку з закінченням строків накладення адміністративного стягнення;
- 4 постанови із накладенням штрафу;
- 3 постанови із закриттям провадження по справі за малозначністю;
- 2 постанови із закриттям провадження у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення.
- 1 постанова, якою матеріали щодо особи, яка притягується до відповідальності передано командирі військової частини для вирішення питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності;
- 1 постанова з відмовою у задоволенні подання та закриттям провадження;
- 1 постанова з призначенням нового розгляду у суді першої інстанції;

Наприклад:

1) постановою судді Київського районного суду м. Полтава від 9 вересня 2016 року Носаненко Г.Ю. змінено стягнення у виді 30 годин громадських робіт, призначене постановою Київського районного суду м. Полтава від 6.06.2016 за ч.1 ст. 173-2 КУпАП на адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту строком на 6 діб з часу затримання, за те, що Носаненко Г.Ю. ухилялась від виконання стягнення у виді 30 годин громадських робіт, накладеного 6 червня 2016 року Київським районним судом м. Полтави за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 173-2 КУпАП. У зв'язку з чим районний суд задовольнив подання інспектора Київського РВ м. Полтави КВІ УДПТС в Полтавській області про заміну Носаненко Г.Ю. адміністративного стягнення у виді 30 годин громадських робіт адміністративним арештом строком на 6 діб з часу затримання.

28 березня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Томилком В.П.) постанову судді місцевого суду щодо Носаненко Г.Ю. скасовано. Постановлено нову постанову, якою у задоволенні подання інспектора Київського РВ м. Полтава КВІ УДПТС в Полтавській області про заміну Носаненко Г.Ю. адміністративного стягнення у виді громадських робіт на адміністративний арешт відмовлено, а провадження по справі закрито.

Таке рішення суддя Апеляційного суду Полтавської області мотивував тим, що суддею місцевого суду не враховано, що Носаненко Г.Ю. має дитину 5-ти років, водночас відповідно до чинного законодавства адміністративний арешт не може бути застосовано до жінки, що має дитину віком до 12 років.

2) постановою судді Октябрського районного суду м. Полтава від 13 листопада 2017 року провадження у справі про притягнення Рижова ОК. до адміністративної відповідальності за ст. 124 КУпАП закрито за відсутністю в його діях складу вказаного правопорушення. З протоколу про

адміністративне правопорушення вбачається, що Рижов О.К. 14.10.2017 о 14.10 год., керуючи транспортним засобом „РУТА 232 спг“, д.н.з. ВІ 1997 АА, на перехресті вул. Великотирнівська та вул. І.Мазепи в м. Полтава, при повороті ліворуч не пропустив автомобіль „Mitsubishi Outlander, д.н.з. АЕ 8775 НЕ, під керуванням Сокирка С.І., що рухався у зустрічному напрямку прямо, внаслідок чого відбулося зіткнення. В результаті зіткнення транспортний засіб „РУТА 232 спг“ скоїв наїзд на транспортний засіб „ВАЗ 21063“, д.н.з. 13696 СН, під керуванням Малимоненка А.І., який зупинився на світлофорі. Своїми діями Рижов О.К. порушив п.16.6 ПДР України.

15 грудня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Нізельковською Л.В.) постанову судді місцевого суду щодо Рижова О.К. скасовано. Постановлено нову постанову, якою Рижова О.К. визнано винуватим у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП та накладено на нього адміністративне стягнення у виді штрафу в сумі 340 грн.

Таке рішення суддя Апеляційного суду Полтавської області мотивував тим, що дослідженими в ході апеляційного розгляду матеріалами та поясненнями учасників ДТП підтверджується факт того, що саме діями Рижова О.К., який при повороті ліворуч не надав дорогу транспортному засобу, що рухався у зустрічному напрямку, створено небезпеку для дорожнього руху, внаслідок чого сталося зіткнення автомобілів, що залишилося поза увагою судді місцевого суду.

3) постановою судді Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 20 вересня 2017 року Яценка В.М. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП та піддано адміністративному стягненню у виді штрафу на користь держави у розмірі 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 10200 грн з позбавленням права керування транспортними засобами на 1 рік, за те, що Яценко В.М. 22.06.2017 о 16.15 год. на автодорозі Хорол Миргород в с. Петрівці Миргородського району, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння керував трактором ЮМЗ 6, д.н.з. ПБ 1786. В присутності двох свідків відмовився від проходження медичного огляду на стан алкогольного сп'яніння у закладах охорони здоров'я, чим порушив вимоги п.2.5 Правил дорожнього руху..

25 жовтня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Гонтар А.А.) постанову судді місцевого суду щодо Яценка В.М. скасовано. Постановлено нову постанову, якою призначено новий судовий розгляд справи про притягнення Яценка В.М. до адміністративної відповідальності за ч.1 ст. 130 КУпАП.

Таке рішення суддя Апеляційного суду Полтавської області мотивував тим, що справа про адміністративне правопорушення перебувало в провадженні судді Городівського О.А., якому Яценко В.М. заявив відвід. Проте даним суддею було розглянуто справу про адміністративне правопорушення та притягнуто Яценка М.В. до адміністративної відповідальності, без ухвалення процесуального рішення щодо клопотання про відвід, що на думку судді апеляційної інстанції, є підставою вважати постанову судді незаконною.

Окрім цього, Апеляційним судом Полтавської області було **змінено 23 постанови місцевих судів, з них.**

- 10 постанов – в частині накладення адміністративного стягнення;
- 8 постанов, якими виключено з постанови чи доповнено зміст постанови;
- 3 постанови, якою звільнено за малозначністю;
- 1 постанова – щодо зміни підстав закриття провадження по справі;
- 1 постанова, якою змінено кваліфікацію адміністративного правопорушення.

Наприклад:

1) постановою судді Октябрського районного суду м. Полтава від 11 жовтня 2016 року Дем'яненка В.О. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП та призначено адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 10200 грн на користь держави з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 1 рік за те, що Дем'яненко В.О. 11.09.2016 приблизно о 4 год по вул. Леніна в м. Лохвиця Полтавської обл., керував мопедом «SABUR» без номерного знаку, з явними ознаками алкогольного сп'яніння, а саме: запах алкоголю з порожнини рота, порушення мови і в порушення п. 2.5 ПДР від проходження огляду на стан алкогольного сп'яніння у встановленому законом порядку, а саме на місці шляхом продукття алкотестера «Драгер» та у медичному закладі, відмовився.

27 липня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Корсун О.М.) постанову судді місцевого суду щодо Дем'яненка В.О. змінено та накладено на Дем'яненка В.О. адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – 10200 грн. В іншій частині постанову залишено без змін.

Таке рішення суддя Апеляційного суду Полтавської області мотивував тим, що призначаючи Дем'яненку В.О. покарання у виді штрафу з позбавлення права керування транспортними засобами не врахував того, що Дем'яненко В.О. не є водієм та не має посвідчення водія.

2) постановою судді Чорнухинського районного суду Полтавської області від 7 липня 2017 року Малько В.Г. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 130 КУпАП та призначено адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі одна тисяча двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 20400 грн з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 3 роки, за те, що Малько В.Г. 29 квітня 2017 року близько 4 год. на перехресті вулиць Садова та Лисенко в м. Лубни Полтавської області вживав алкоголь після дорожньо-транспортної пригоди за його участю до проведення уповноваженою особою медичного огляду з метою встановлення стану алкогольного сп'яніння, чим порушив вимоги п.2.10«є» *Правил дорожнього руху України*.

26 жовтня 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Костенком В.Г.) постанову судді місцевого суду щодо Малька В.Г. змінено. Перекваліфіковано дії Малька В.Г. з ч.4 ст. 130 КУпАП на ч.1 ст. 130 КУпАП, пом'якшено адміністративне стягнення та накладено на нього стягнення у виді штрафу в розмірі 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 10200 грн. В іншій частині постанову залишено без змін.

Таке рішення суддя Апеляційного суду Полтавської області мотивував тим, що матеріали справи не містять належних доказів того, що Малько В.Г. вживав алкогольні напої після дорожньо-транспортної пригоди за його участю до проведення уповноваженою особою медичного огляду з метою встановлення стану алкогольного сп'яніння, а тому при кваліфікації дій порушника за ч.4 ст. 130 КУпАП суддя допустив помилку.

3) постановою судді Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 21 квітня 2017 року Осташка В.Л. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130, ст. 124 КУпАП та застосовано адміністративне стягнення у виді штрафу на користь держави у розмірі 10200 грн з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 1 рік, за те, що Осташко В.Л. 29 січня 2017 року о 13 год. 15 хв. в місті Кременчуці по вулиці І. Приходька, будинок 43/13, керував автомобілем «Шевроле Авео», державний номерний знак ВІ 7735 ВМ, з ознаками алкогольного сп'яніння, а саме: нестійка хода, запах алкоголю з порожнини рота. Від проходження огляду на стан сп'яніння в установленому законом порядку водій відмовився у присутності двох свідків. Зазначеними діями водій Осташко В.Л. порушив вимоги пункту 2.5 *Правил дорожнього руху України*.

8 листопада 2017 року суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Герасименко В.М.) постанову судді місцевого суду щодо Осташка В.Л. змінено. Провадження у справі щодо Осташка В.Л. за ст. 124 КУпАП закрито зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП. В іншій частині постанову судді залишено без змін.

Таке рішення суддя Апеляційного суду Полтавської області мотивував тим, що відомостей про пошкодження, окрім автомобіля Осташка В.Л., інших транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна відсутні, тому в діях Осташка В.Л. відсутній склад адміністративного правопорушення, передбачений ст. 124 КУпАП. Вину Осташка В.П. у вчиненні адміністративного правопорушення за ч.1 ст. 130 КУпАП суд апеляційної інстанції вважає доведеною.

З проведеного узагальнення вбачається, що місцеві суди, при винесенні постанов у справах про адміністративне правопорушення, не завжди виконували вимоги ст. 280 КУпАП щодо встановлення під час розгляду справи всіх необхідних обставин, особу правопорушника, ступінь його вини, характер вчиненого адміністративного правопорушення, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність.

Досить часто справи про адміністративні правопорушення суддями, в порушення вимог, передбачених ст. 268 КУпАП розглядалися за відсутності осіб, які притягувалися до адміністративної відповідальності, при цьому в матеріалах справ не було даних про повідомлення останніх про час судового розгляду.

Адміністративні матеріали не завжди якісно оформляються працівниками поліції, досить часто не містять достатніх відомостей про особу правопорушника, обставини його вчинення та інші докази, які підтверджують винуватість особи у вчиненому, а наявні матеріали не відповідають вимогам чинного законодавства. Натомість суди, внаслідок порушення вимог щодо своєчасного, всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин кожної справи не завжди реагують на вказані факти.

Інколи у судах допускалася одностороння оцінка наявних у справі доказів винуватості особи, що тягне неправильну кваліфікацію.

Суддями місцевих судів допускалися й інші помилки, які були результатом поверховості та неповноти судового розгляду даної категорії справ.

Слід звернути увагу, що переважна більшість суддів постанови про притягнення до адміністративної відповідальності складали відповідно до вимог ст. 283 КУпАП, однак допускали при цьому і певні недоліки. У деяких постановках обставини правопорушення викладено вкрай стисло, не зазначено час і місце його вчинення, не наведено пояснення особи, яка притягається до відповідальності і ставлення її до вчиненого правопорушення, пояснення свідків та інші докази вини правопорушника, мотивовані висновки суду, а лише одним реченням зазначаються ознаки правопорушення.

Розділ III. Застосування судами Полтавської області практики Європейського суду з прав людини та дотримання судами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЕКПЛ або Конвенція) та Протоколи до неї є частиною національного законодавства України, відповідно до статті 9 Конституції України, як чинний міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Ратифікація Конвенції відбулася на підставі Закону України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.; Конвенція набула чинності для України 11.09.1997 р.

Ратифікувавши Конвенцію та протоколи до неї, держава передусім бере зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції та цих протоколах.

У пункті 1 частини першої Закону України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р., на підставі якого відбулася ратифікація Конвенції та окремих протоколів до неї, зазначено, що: *«Україна повністю визнає на своїй території [...] щодо визнання обов'язковою і безукладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції»*.

Відповідно до змісту ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», при розгляді справ українські суди повинні застосовувати Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Також, п.12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року №14 «Про судові рішення у цивільній справі» роз'яснив, що «в мотивувальній частині кожного рішення у разі необхідності мають бути посилання на Конвенцію та рішення Європейського суду, які згідно

з Законом №3477 «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є джерелом права і підлягають застосуванню в такій справі».

Рішення Європейського суду є офіційною формою роз'яснення основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, та у зв'язку з цим - джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні.

В контексті забезпечення дотримання принципів Конституції та Конвенції, задля утвердження верховенства прав та європейських підходів до розуміння прав людини 23 лютого 2006 року ВРУ було прийнято Закон України № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Основними цілями цього Закону є застосування практики Європейського суду з прав людини з метою забезпечення виконання рішення ЄС з прав людини у справах проти України та впровадження в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини.

Таке законодавче визнання обов'язкової юрисдикції Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, зумовлює вивчення практики ЄС з прав людини та застосування національного законодавства з урахуванням позиції ЄС з прав людини, оскільки саме в його рішеннях розкривається зміст більшості положень Конституції.

Метою проведення даного узагальнення є виявлення відповідності роботи судів, як органів в ході професійної діяльності яких здійснюється перш за все захист порушених прав і свобод осіб і громадян, європейській практиці відновлення прав та дотримання судами положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Кожен суддя має розуміти, що ратифікувавши Конвенцію та протоколи до неї, держава передусім зобов'язалася гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у цих документах. У пункті 1 частини першої Закону України №475/97-ВР від 17 липня 1997 року, на підставі якого відбулася ратифікація Конвенції та окремих протоколів до неї, зазначено, що «Україна повністю визнає на своїй території дію статті 25 Конвенції щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції».

Стаття 18 цього Закону України № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначає порядок посилання на Конвенцію та практику Суду. При цьому варто зауважити, що йдеться саме про «практику Суду» у значенні, розкритому у статті 1 цього Закону, тобто практику ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини, а не лише про рішення щодо України. Важливо пам'ятати, що у Законі України № 3477-IV немає положень, які б забороняли застосовувати рішення чи ухвали ЄСПЛ, постановлені щодо інших країн.

У разі, коли Суд визнає факт порушення прав заявника з боку держави-відповідача, така держава зобов'язана не тільки вжити заходів індивідуального характеру (наприклад, виплатити справедливую сатисфакцію чи здійснити перегляд справи у судовому порядку), але також у багатьох випадках вжити певних заходів загального характеру. Відповідно до статті 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», заходи загального характеру вживаються з метою усунення зазначеної в рішенні Суду системної проблеми та її першопричини – недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді. Заходами загального характеру зокрема є: внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування; внесення змін до адміністративної практики; забезпечення юридичної експертизи законопроектів, і забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду для прокурорів, адвокатів,

працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи, та інші заходи.

Саме тому вірне та системне застосування практики Європейського суду з прав людини судом при ухваленні рішень сприяє реальному закріпленню верховенства права, як загального принципу, гарантованого Конституцією України (ст. 8), та справедливому судовому розгляду спорів і втіленню положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

§ 1. Застосування практики ЄСПЛ та Конвенції при розгляді справ у порядку цивільного судочинства.

Загальні статистичні дані

На виконання плану роботи судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Полтавської області на I півріччя 2018 року суддею апеляційного суду Полтавської області, Абрамовим П.С., проведено аналіз застосування судами області практики Європейського суду з прав людини та дотримання судами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді цивільних справ у 2017 році.

Вказаний аналіз був поведений на підставі узагальненої судами першої інстанції області інформації, яка надійшла на виконання запиту апеляційного суду.

З урахування цього, слід звернути увагу на те, що місцеві суди в недостатній мірі відповідально віднесли до виконання завдання. Так, наприклад, декілька судів не провели узагальнення практики застосування висновків ЄС та Конвенції, а обмежилися лише надісланням інформації щодо статистичних даних та копій судових рішень. Серед таких: Глобинський районний суд, Зіньківський районний суд, Лохвицький районний суд та Хорольський районний суд.

Позитивним є те, що у порівнянні з минулим звітним періодом, місцеві суди, якими проведена узагальнююча робота, більш відповідально віднесли до виконання аналізу практики кожного із судів. Хоча отримана інформація і містить деякі неточності статистичних даних, поданих судами, при відстеженні їх відповідності згідно ЄДР судових рішень України.

Так, наприклад, **Решетилівський районний суд Полтавської області**, узагальнюючи інформацію щодо застосування судом усталеної практики Європейського суду з прав людини та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод вказав, що воно мало місце лише при ухваленні рішення по одній справі.

В свою чергу, згідно ЄДР судових рішень цим судом було винесено 4 судових рішень із застосуванням положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та 4 рішень із застосуванням практики Європейського суду з прав людини.

Також, **Октябрський районний суд м. Полтави, Автозаводський районний суд м. Кременчука, Гребінківський районний суд, Глобинський районний суд, Чутівський районний суд, Чорнухинський районний суд, Миргородський міськрайонний суд** в недостатній мірі дослідили ухвалені судом рішення та вказали занижену кількість справ, у яких при вирішенні спору про визнання умов договору недійсним було вчинено застосування практики ЄС з прав людини та положень п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який вказував на обов'язок суду давати обґрунтування своїх рішень, у порівнянні з даними ЄДР судових рішень.

Так, наприклад, Октябрським районним судом м. Полтави надано інформацію про застосування практики ЄС та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при ухваленні рішень у 41 справі, у той час як за даними ЄДР судових рішень відстежуються посилання судом на практику та норми Конвенції у 247 судових рішеннях.

Миргородський міськрайонний суд в ході узагальнюючої роботи залишив поза увагою

чисельну кількість справ за заявами в порядку виконання судових рішень у справах про стягнення заробітної плати з ДП ПАК «Хліб України» «Миргородський комбінат хлібопродуктів №1», при вирішенні яких суд також керувався положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Внаслідок цього надана судом інформація щодо кількості рішень, при ухваленні яких застосовувалася практика ЄС та Конвенція зменшилася на 167 судових рішень.

Зокрема, відповідно до інформації, наданої місцевими судами Полтавської області **протягом 2017 року** ними при вирішенні спорів та заяв **у 1400 справах** застосовано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, а також практику ЄСПЛ. Згідно даних реєстру Судових рішень – цей показник становить **близько 2108 справ**.

У порівнянні з попередніми звітними періодами показник цих справ становить: на – **218 справ більше** (за даними отриманими з ЄДРС – на 755 справи більше) у порівнянні з 2016 роком (мало місце застосування у 1182 справах (за даними ЄДР – у 1353 справах), більше ніж у **2015 році** (у 528 справах (згідно даних реєстру Судових рішень – близько 900 справ); та більше ніж у **п'ять разів більше, у порівнянні з 2014 роком** (становив - 208 справ, згідно даних судів, та 480 справ, згідно даних ЄДР судових рішень).

Також встановлено, що під час розгляду цивільних справ окрім застосування усталеної практики Європейського суду з прав людини (мало місце у 1501 справі з загальної кількості – 2108 справ), місцевими судами для вирішення спорів та врегулювання спірних правовідносин застосовувалися одночасно і положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Проте, зі змісту досліджених судових рішень, встановлено, що застосування положень Конвенції полягало у більшості випадків фактично у автоматичному посиланні при ухваленні судового рішення на ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, згідно якої кожен при вирішенні питань щодо його цивільних прав і обов'язків, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Також суд зазначав, що Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини є складовою частиною загальнонаціонального законодавства України, і **при цьому ніяких інших висновків при вмотивуванні підстав задоволення чи відмови у задоволенні позовних вимог не висловлював**.

Слід відмітити, що такі посилання, звісно ж не суперечать чинному законодавству, але і не свідчать саме про застосування судом положень Конвенції для вирішення спору між учасниками правовідносин, або відновлення права особи.

Також при обробці статистичних даних, отриманих від місцевих судів області, окрім збільшення чисельності судових рішень, у яких суди застосовують як практику ЄС з прав людини, так і положення Конвенції (зазначено вище), позитивним зрушенням є також і той факт, що всіма судами області без виключення, хоч у деяких і в незначній кількості (наприклад: Семенівський районний суд – у 3 судових рішеннях, Диканський районний суд- у 6 рішеннях, Решетилівський районний суд – у 7 рішеннях, Машівський районний суд – у 9 рішеннях), але мало місце їх застосування протягом 2017 року.

(У порівнянні з 2015 роком, коли: три суди області взагалі не застосовували в своїй практиці ні Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, ні практику Європейського суду, зокрема: Диканський районний суд Полтавської області, Решетилівський районний суд Полтавської області, Семенівський районний суд Полтавської області).

Практика застосування практики ЄСПЛ та Конвенції при розгляді цивільних справ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод складається з преамбули і 59 статей. При цьому основний її текст доповнюють протоколи, які поступово розширюють перелік прав та свобод, або вносять зміни до Конвенції.

Доречно нагадати основні дати прийняття Конвенції та Протоколів до неї.

04.11.1950 – Підписання Конвенції.

Прийняття протоколів до Конвенції:

20.03.1952 – Перший протокол.

16.09.1963 – Протокол № 4.

28.04.1983 – Протокол № 6.

22.11.1984 – Протокол № 7.

06.11.1990 – Протокол № 9.

25.03.1992 – Протокол № 10.

11.05.1994 – Протокол № 11.

04.11.2000 – Протокол № 12.

03.05.2002 – Протокол № 13.

14.05.2004 – Протокол № 14.

27.05.2009 – Протокол № 14-bis.

24.06.2013 – Протокол № 15.

02.10.2013 – Протокол № 16.

Конвенція та протоколи до неї гарантують: право на життя (стаття 2); право на справедливий суд (стаття 6); право на повагу до сімейного та приватного життя (стаття 8); свободу думки, совісті і віросповідання (стаття 9); свободу вираження поглядів, зокрема свободу засобів масової інформації (стаття 10); свободу зібрань та об'єднань (стаття 11).

Аналіз практики Європейського суду з прав людини визначає загальні положення та принципи судочинства, які мають застосовуватися судами під час розгляду цивільних справ, а саме: верховенство прав, принцип законності, принцип процесуальної рівності, принцип змагальності, принцип гласності та відкритості, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень, обов'язковість судових рішень.

Звертаючись до практики ЄС, «Під терміном «закон» [...] слід розуміти як норми, встановлені писаним правом, так і правила, що сформувалися у прецедентному праві. Закон має відповідати якісним вимогам, насамперед, вимогам «доступності» та «передбачуваності» (див. рішення у справі *«Толстой-Мілославський проти Сполученого Королівства» (TolstoyMiloslavsky v. theUnitedKingdom)*, заява № 18139/91, рішення від 23 червня 1995 року, п. 37).

Суд зазначає, що «закон» повинен бути належним чином доступним: громадянин повинен мати змогу отримати адекватну інформацію за обставин застосування правових норм у конкретному випадку. Крім того, норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку. Громадянин повинен мати можливість – у разі необхідності за належної правової допомоги – передбачити, наскільки це розумно за конкретних обставин, наслідки, до яких може призвести певна дія (див. рішення у справі *«Толстой-Мілославський проти Сполученого Королівства»*).

Ці наслідки не повинні бути «передбачуваними» з абсолютною точністю: досвід показує, що це недосяжно. Знову ж, тоді як певність є дуже бажаною, вона може призвести до надмірної закостенілості, а закон повинен пристосовуватися до обставин, що змінюються. Таким чином, не можна уникнути ситуації, коли багато законів викладені термінами, які є, тією чи іншою мірою, неясними і тлумачення та застосування яких є питанням практики (див. рішення у справі *«Санді*

Таймс" проти Сполученого Королівства» від 26 квітня 1979 року, серія А, № 30, п. 49). **Наскільки чітко не були б сформульовані правові положення, завжди існує елемент судового тлумачення, оскільки завжди існує потреба у роз'ясненні спірних питань та в пристосуванні до зміни обставин.** Ухвала щодо прийнятності Заяви № 65518/01 *«Салов проти України»* (*Salov v. Ukraine*) від 27 квітня 2004 р.

Саме тому, застосування як висновків рішень ЄС з прав людини, так і положень Конвенції, в свою чергу має на меті забезпечити належний захист прав і основоположних свобод громадян держави та інших осіб.

Так, за підставами застосування Конвенції та практики ЄС у місцевих судах Полтавської області протягом аналізованого періоду, склалася наступна картина:

Посилання на п. 1 ст. 6 та ст. 13, ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод міститься у близько 537 судових рішеннях місцевих судів.

В свою чергу, п.1 ст. 6, ст. 13 Конвенції з огляду на порушення права на виконання рішення суду протягом розумного строку застосований у більшості:

- при вирішенні питання про відкриття провадження (при визнанні заяв неподаними та їх поверненні) з посиланням на висновки ЄСПЛ з приводу того, що не повинно бути занадто формального ставлення до передбачених законом вимог, так як доступ до правосуддя повинен бути не лише фактичним, але й реальним (Рішення Суду у справі Жоффе де ля Прадель проти Франції від 16.12.1992 р.). Та на рішення Європейського суду з прав людини у справах «Осман проти Сполученого королівства» від 28.10.1998 року та «Креуз проти Польщі» від 19 червня 2001 року, на рішення в справі "Bellet v. France (Белле проти Франції)" Європейський суд з прав людини зазначив, що право на доступ до суду має "застосовуватися на практиці і бути ефективним". Для того, щоб право на доступ було ефективним, особа повинна мати реальну можливість оскаржити дію, що порушує його права".;
- при вирішенні питання про відвід, самовідвід судді з посиланням на вимогу «безсторонності», згідно з судовою практикою Європейського суду з прав людини (рішення у справі «Білуха проти України»);
- залишаючи позовні заяви без розгляду, застосовували висновки ЄСПЛ, викладені у рішенні в справі «Уейт і Кеннеді проти Німеччини», у якому суд вказував, що право на доступ до суду, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції, не є абсолютним і може підлягати у деяких випадках обмеженням, які обмеження презумуються, оскільки за своїм місцем право на доступ до суду вимагає регламентації з боку держави;
- при вирішенні питання про відмову у задоволенні заяви про перегляд заочного рішення, застосовували висновки ЄСПЛ у справі «Гурепка проти України №2», у якому наголошується на принципі рівності сторін – одному із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду, який передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість відстоювати свою позицію у справі в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом;
- при вирішенні питання про поновлення строку, з посиланням на те, що «при вирішенні питання пропуску строку на вчинення дій має застосовуватися правило встановлення всіх обставин з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру (висновки ЄСПЛ у справі «Ілхан проти Туреччини від 22 червня 2000 року). Також з посиланням на принцип правової визначеності, який передбачає дотримання принципу *res judicata*, тобто принципу остаточності рішення (висновки ЄСПЛ у справі «Устименко проти

України»;

- при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби; поданнями державних виконавців в ході виконання судового рішення; інших питань, пов'язаних з виконанням судових рішень, - з посиланням на те, що Європейський Суд з прав людини зауважив, що право на суд стало б ілюзорним, якщо б правова система держави дозволяла, щоб кінцеве та обов'язкове рішення суду залишалось невиконаним, що завдавало б шкоду одній зі сторін. Виконання рішень, ухвалених будь-яким судом, слід розглядати як невід'ємну частину «судового розгляду» для цілей ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

Так, наприклад:

Вирішуючи питання про наявність підстав для задоволення самовідводу судді, Лохвицький районний суд у справі № 538/726/17 застосував висновки ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11) (пункти 104 та 106), де зазначено, що існування безсторонності для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції повинно встановлюватися згідно з: (i) суб'єктивним критерієм, врахувавши особисті переконання та поведінку конкретного судді, тобто чи мав суддя особисту упередженість або чи був він об'єктивним у цій справі, та (ii) об'єктивним критерієм, іншими словами, шляхом встановлення того, чи забезпечував сам суд та, серед інших аспектів, його склад, достатні гарантії для того, щоб виключити будь-який обґрунтований, сумнів у його безсторонності (серед інших, рішення у справах «Фей проти Австрії» (Feyv. Austria), від 24 лютого 1993 року, Series A № 255, пп. 28 та 30, та «Веттштайн проти Швейцарії» (Wettsteinv. Switzerland), заява № 33958/96, п. 42, ЕЧНК 2000-XII). У цьому відношенні навіть вигляд має певну важливість - іншими словами, «має не лише здійснюватися правосуддя - ще має бути видно, що воно здійснюється». Адаже йдеться про довіру, яку в демократичному суспільстві суди повинні вселяти у громадськість (див. рішення від 26 жовтня 1984 року у справі «ОСОБА_5 проти Бельгії» (DeCubbertv. Belgium), Series A, № 86).

При розгляді справи за позовом Стецюк А.В. до Шишацької селищної ради про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини **вцивільній справі №6-551/216/17, Шишацький районний суд, задовольняючи позовні вимоги, вказав, що відповідно до рішення Європейського суду з прав людини від 27 червня 2000 року у справі «Ілхан проти Туреччини»** визначено, що при вирішенні питання пропуску строку на вчинення дій має застосовуватися правило встановлення всіх обставин з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру. Та, про керування також висновками ЄСПЛ у справі «Федоренко проти України від 01 червня 2006 року, з приводу збереження справедливої рівноваги між інтересами суспільства та необхідністю дотримання фундаментальних прав окремої людини, визнав поважною причину пропуску позивачем строк для подання заяви про прийняття спадщини.

У справах № 534/900/17 за позовом Головацької Я.М. до Головацького Д.В. про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини, № 534/615/17 за позовом Кушнір С.П. до Москової В.М. про визнання заповіту недійсним, № 534/1066/17 за позовом Кременчуцького об'єднаного управління пенсійного фонду України до Ринкевич Т.І. про відшкодування переплати пенсії, Комсомольський міський суд, залишаючи позовні заяви без розгляду, застосував рішення ЄСПЛ у справі «Уейт і Кеннеді проти Німеччини», вказавши, що право на доступ до суду, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції, не є абсолютним й може підлягати в деяких випадках обмеженням, такі обмеження презумуються, оскільки за своїм змістом право на доступ до суду вимагає регламентації з боку держави. Суд повинен переконатися в тому, що застосовані заходи не обмежують та не знижують доступу до суду таким чином, що порушується сам зміст цього права. Більше того, обмеження буде співмірним з п. 1 ст. 6 Конвенції, якщо воно не переслідує законну мету, та якщо не існує розумної співмірності між застосованими заходами і переслідуваною метою.

У справі № 553/3688/16-ц за позовом фізичних осіб про скасування рішення про державну реєстрацію права власності на нерухоме майно Октябський районний суд м. Полтави, залишаючи позовну заяву без розгляду, керувався гарантованим статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод правом на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, та взяв до уваги і норми

статті 17 Конвенції, згідно яких жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Також суд застосував висновки ЄСПЛ у справі «Калашников проти Росії» де суд зазначив, що розумність тривалості провадження визначається залежно від конкретних обставин справи, враховуючи критерії, визначені у прецедентній практиці Суду, зокрема, складність справи, поведінка заявника та поведінка компетентних органів влади, та у справі «Пономарьов проти України» - що сторони в розумні інтервали часу мають вживати заходів, щоб дізнатись про стан відомого їм судового провадження.

Надавши аналіз цим нормам Конвенції та практики Європейського суду дійшов висновку, що питання про порушення **статті 17 Конвенції**, яка закріплює один із основоположних принципів Конвенції - принцип неприпустимості зловживання правами, може поставати лише у сукупності з іншою статтею Конвенції, положення якої у конкретному випадку дають підстави для висновку про зловживання особою наданим їй правом.

Окремою гілкою застосування практики ЄСПЛ виступає правозастосовча діяльність судів області при вирішенні заяв в порядку окремого провадження про встановлення фактів на тимчасово окупованій території України (38 судових рішень протягом аналізованого періоду).

Так, суди посилаються на практику Міжнародного суду ООН, так звані «намібійські винятки»: документи, видані окупаційною владою, повинні визнаватися, якщо їх невизнання веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. Так, у Консультативному висновку Міжнародного суду ООН від 21 червня 1971 року «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії» зазначено, що держави - члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність триваючої присутності Південної Африки в Намібії, але «у той час як офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії після припинення дії мандата є незаконними і недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів».

Європейський суд з прав людини послідовно розвиває цей принцип у своїй практиці. Так, якщо у справі «Лоїзиду проти Туреччини» (Loizidou v. Turkey, 18.12.1996, §45) ЄСПЛ обмежився коротким посиланням на відповідний пункт названого висновку Міжнародного суду, то у справах «Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey, 10.05.2001) та «Мозер проти Республіки Молдови та Росії» (Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23.02.2016) він приділив значну увагу аналізу цього висновку та подальшої міжнародної практики. При цьому ЄСПЛ констатував, що «Консультативний висновок Міжнародного Суду, що розуміється в сукупності з виступами і поясненнями деяких членів суду, чітко показує, що в ситуаціях, подібних до тих, що наводяться в цій справі, зобов'язання ігнорувати, не брати до уваги дії існуючих *de facto* органів та інститутів [окупаційної влади] далеко від абсолютного. Для людей, що проживають на цій території, життя триває. І це життя потрібно зробити більш стерпним і захищеним фактичною владою, включаючи їх суди; і виключно в інтересах жителів цієї території дії згаданої влади, які мають відношення до сказаного вище, не можуть просто ігноруватися третіми країнами або міжнародними організаціями, особливо судами, в тому числі й цим [ЄСПЛ]. Вирішити інакше означало б зовсім позбавляти людей, що проживають на цій території, всіх їх прав щоразу, коли вони обговорюються в міжнародному контексті, що означало б позбавлення їх навіть мінімального рівня прав, які їм належать» (Cyprus v. Turkey, 10.05.2001, §96). Спираючись на сформульований у цій справі підхід, ЄСПЛ у справі «Мозер проти Республіки Молдови та Росії» наголосив, що «першочерговим завданням для прав, передбачених Конвенцією, завжди має бути їх ефективна захищеність на території всіх Договірних Сторін, навіть якщо частина цієї території знаходиться під ефективним контролем іншої Договірної Сторони [тобто є окупованою]» (Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23.02.2016, §142). При цьому, за логікою Міжнародного суду ООН і ЄСПЛ, визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті захисту прав мешканців окупованих територій ніяким чином не легітимізує таку владу.

З урахуванням цього, суди застосовували названі загальні принципи («Намібійські винятки»), сформульовані в рішеннях Міжнародного суду ООН та Європейського суду з прав людини, в контексті оцінки документів про смерть особи, виданих закладами, що знаходяться на окупованій території, як доказів, приходячи до висновку, що можливості збору доказів смерті особи на окупованій території можуть бути істотно обмеженими, у той час як встановлення цього факту має істотне значення для реалізації цілої низки прав людини, включаючи право власності (спадкування), право на повагу до приватного та сімейного життя тощо

Застосування практики ЄСПЛ щодо дотримання ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя районними судами області при ухваленні судових рішень мало місце по 77 справах, у категоріях: позбавлення батьківських прав, визначення місця проживання дитини, усунення перешкод у користуванні житлом, визнання осіб такими, що втратили право на користування житловим приміщенням.

Слід звернути увагу, що Втручання у право на повагу до сімейного життя становить порушення статті 8, якщо воно здійснюється не «згідно із законом», не має однієї або кількох законних цілей, зазначених у пункті 2 статті 8, а також не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення такої цілі чи цілей (див. рішення від 7 серпня 1996 р. у справі «Йогансен проти Норвегії» (*Johansen v. Norway*), Reports 1996-III, с. 1001–1002, п. 52). Під необхідністю втручання мається на увазі, що воно відповідає нагальній соціальній потребі, і, зокрема, є пропорційним до поставленої законної мети (див., наприклад, згадане вище рішення у справі «Кутцнер проти Німеччини», п. 60, та рішення від 18 грудня 2008 р. у справі «Савіни проти України» (*Savinu v. Ukraine*), заява № 39948/06, п. 47). Рішення у справі «Курочкин проти України» (*Kurochkin v. Ukraine*) від 20 травня 2010 року, заява № 42276/08.

Суди мають звертати увагу на те, що виправданість втручання у права, гарантовані Конвенцією має місце за сукупності трьох умов: законності, легітимності умов та принципу пропорційності.

Поняття «приватне життя» у практиці ЄСПЛ не є чітко визначеним, і охоплює широкий спектр питань, серед яких:

- персональні дані про людину;
- деякі аспекти фізичного та соціального «я» особи («Мікулич проти Хорватії» (*Mikulić v. Croatia*) від 7 лютого 2002 р., заява № 53176/99, п. 53);
- встановлення та підтримання стосунків з іншими людьми та зовнішнім світом («Бурґартц проти Швейцарії» (*Burghartz v. Switzerland*) від 22 лютого 1994 року, серія А, № 280-В, п. 47; «Німієц проти Німеччини» (*Niemietz v. Germany*) від 16 грудня 1992 р., Серія А, № 251-В, п. 29);
- ім'я, прізвище особи (зміна, написання) («Гійо проти Франції» (*Guillot v. France*) (№ 1) від 23 вересня 1996 р., заява № 22500/93; «Булгаков проти України» (*Bulgakov v. Ukraine*) від 11 вересня 2007 р., заява № 59894/00); «Гарнага проти України» (*Garnaga v. Ukraine*) від 16 травня 2013 року, заява № 20390/07;
- зовнішній вигляд особи;
- визначення персональної ідентичності (вибір імені, способу одягатись, сексуальна ідентичність тощо (див., наприклад, рішення у справі «В. проти Франції» (*B. v. France*) від 25 березня 1992 року, серія А, № 232-С, п. 63; «Бурґартц проти Швейцарії» (*Burghartz v. Switzerland*) від 22 лютого 1994 р., серія А, № 280-В, п. 24; «Даджен проти Сполученого Королівства» (*Dudgeon v. the United Kingdom*) від 22 жовтня 1991 року, серія А, № 45, п. 41);
- право визначати своє приватне життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб («Пек проти Сполученого Королівства» (*Peck v. The United Kingdom*) від 28 січня 2003 р., заява № 44647/98);
- право на доступ до інформації, пов'язаної з особою та визначенням її правового статусу («Гаскін проти Сполученого Королівства» (*Gaskin v. the United Kingdom*) від 7 липня 1989 р., серія А, № 159, п. 39; «Мікулич проти Хорватії» (*Mikulić v. Croatia*) від 7 лютого 2002 р., заява № 53176/99; «Од'євр проти Франції» (*Odievre v. France*) від 13 лютого 2003 р., заява № 42326/98);
- здоров'я людини, медичне втручання («Гласс проти Сполученого Королівства» (*Glass v. the United Kingdom*) від 9 березня 2004 р., заява № 61827/00), вільне розпорядження своїм тілом («Крістіна Гудвін проти Сполученого Королівства») від 11 липня 2002 р.;
- збирання медичних даних, складання історії хвороби, конфіденційність медичних даних («Пантелеєнко проти України» (*Panteleyenko v. Ukraine*) від 29 червня 2006 р., заява № 11901/02);
- право особи на фізичну і моральну (психічну) цілісність («Х та Y проти Нідерландів» (*X and Y v. the Netherlands*) від 26 березня 1985 р., серія А, № 91, п. 22);
- право на особистісний розвиток;

- право особи на безпечне довкілля («*Лопес Остра проти Іспанії*» (*LopezOstra v. Spain*) від 9 грудня 1994 р. заява № 16798/90, «*Геттон та інші проти Сполученого Королівства*» (*Hattonandothers v. TheUnitedKingdom*), заява № 36022/97, «*Гримковська проти України*» (*Grimkovskaya v. Ukraine*) від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03); та ін.

Так, розглядаючи справу №524/8209/16-ц за позовом Стадніченка С.О. до Стадніченко Т.В. про встановлення місця проживання дитини, застосував висновки в справі «*M.S. v. UKRAINE*»(Заява № 2091/13) від 11.07.2017 Європейський суд з прав людини вказав, що рішення суду, яким визначено місце проживання дитини являє собою втручання в сімейне життя. Так само у суду відсутні сумніви в тому, що оскаржувана міра була основою внутрішнього законодавства і що вона переслідує законну мету захисту «прав і свобод інших», а саме прав дитини. При визначенні чи є втручання «необхідним у демократичному суспільстві», Суд розглянув питання про те, чи були в світлі всієї справи причини, наведені для виправдання цього заходу, релевантними і достатніми для цілей пункту 2 статті 8 Конвенції. Безсумнівно, розгляд того, що найкращим чином відповідає інтересам дитини, має вирішальне значення в кожному випадку такого роду. Суд зазначив, що в даний час досягнуто згоди, в тому числі в міжнародному праві, щодо підтримки ідеї про те, що у всіх рішеннях, що стосуються дітей, їх найкращі інтереси повинні мати першочергове значення.

Також застосування норм ст. 8 Конвенції мало місце при вирішенні судами питань щодо обґрунтованості подання державних виконавців на надання дозволу на примусове входження до житла.

У справі № 544/128/17 за поданням в.о. начальника Пирятинського РВ ВДВС ГТУЮ у Полтавській області про примусове входження до житла, суд, відмовляючи у задоволенні посилався на ст. 12 Загальної декларації прав людини 1948 року, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, п. 1 ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року, згідно яких ніхто не може зазнавати безпідставного посягання на недоторканість свого житла. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина може зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного виконання і поваги до прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві (п. 2 ст. 39 Загальної декларації прав людини 1948 року, ст. 18 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Окрім цього, ст. 8 Конвенції застосовувалася судами і при врегулюванні правовідносин при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав.

Наприклад: У справі № 546/1089/16-ц за позовом органу опіки і піклування Решетилівської районної державної адміністрації Полтавської області до Андраша І.В. про позбавлення батьківських прав, стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини, суд при ухваленні рішення застосував висновки ЄСПЛ у справі «Савіні проти України», яке 18 березня 2009 року набуло статусу остаточного, у якому зазначається, що при вирішенні питання про відібрання дітей від батьків необхідно чітко встановити чим зумовлено незадовільність виховання дітей; чи є такі дії єдиним безальтернативним вирішенням цієї проблеми та чи є достатньо виправданим таке серйозне втручання в сімейне життя.

Норми ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що врегульовують свободу вираження поглядів, та судова практика ЄС з прав людини щодо врегулювання спорів, пов'язаних із порушенням цієї статті, застосовувалася районними судами протягом 2017 року при ухваленні судових рішень у категорії справ здебільшого про захист честі, гідності та ділової репутації, в - 17-ти справах.

При цьому основними є посилання на рішення ЄС з прав людини: «Лінгенс проти Австрії», «Нікула проти Фінляндії», «Яновський проти Польщі», «Ляшко проти України», «Джерсилд проти Данії», «Швидка проти України», «БладетТромсо і Стенсаас проти Норвегії»

У справі № 553/4048/16-ц **Ленінський районний суд м. Полтави** послався на рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лінгенс проти Австрії», згідно якого визначено, що існування фактів можна довести, а правдивість критичного висловлювання не підлягає доведенню. Вимога доводити правдивість критичного висловлювання є неможливою для виконання і порушує свободу на власну точку зору, що є фундаментальною частиною права, захищеного ст. 10 Конвенції.

При вирішенні спору у справу № 526/568/16-ц **Глобинський районний суд Полтавської області** враховано висновки ЄСПЛ у справі «Швидка проти України», свобода вираження поглядів, гарантована пунктом 1 статті 10 Конвенції, є однією з важливих засад демократичного суспільства і однією з базових умов прогресу суспільства в цілому та самореалізації кожної окремої особи. Відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції свобода вираження поглядів стосується не тільки «інформації» чи «ідей», які сприймаються зі схваленням чи розглядаються як необразливі або несерйозні, але й тих, які можуть ображати, шокувати чи непокоїти. Саме такими є вимоги плюралізму, толерантності та широти поглядів, без яких немає «демократичного суспільства». Крім того, стаття 10 захищає не тільки зміст ідей і інформації, що виражаються, але і форму їх поширення.

При вирішенні спору у справі № 544/332/16-ц **Октябрський районний суд Полтавської області**, вмотивовуючи висновки, вказував, що Європейський суд з прав людини у своїй практиці виходить з принципу відповідно до якого свобода висловлювань також охоплює інформацію чи ідеї, які ображають, шокують чи дратують має, звичайно, також особливу важливість стосовно преси. Хоча преса не повинна переступати обмеження, встановлені, між іншим, "для захисту репутації інших", її завданням є, проте, передавати інформацію і ідеї щодо політичних питань і щодо інших питань, які представляють загальний інтерес.

Преса здійснює суттєву функцію у демократичному суспільстві, і це є фактором особливої важливості для рішення Суду у справах про захист честі і гідності. Суд уважно ставиться до того факту, що журналістська свобода також охоплює можливі звернення до рівня перебільшення чи навіть провокації. Саме тому національна межа розуміння окреслюється інтересом демократичного суспільства у наданні можливості пресі виконувати належну їй по праву роль "сторожового собаки суспільства" у поширенні інформації, що представляє серйозний громадський інтерес. Зазначений правовий висновок викладений у рішенні Європейського суду з прав людини від 20 травня 1999 року «БладетТромсо і Стенсаас проти Норвегії».

У справі «Лінгенс проти Австрії» (рішення від 8 липня 1986 року) Європейський Суд з прав людини визначив, що для журналістів може бути неприйнятним позбавлення судовими рішеннями можливості вираження критичної оцінки, незважаючи на те, чи міг він чи вона довести свою правдивість.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄС з прав людини у категорії спорів, що стосуються врегулювання права власності, успішно застосовується місцевими судами області. Так, виявлено її застосування судами у 610-ти справах.

Мали місце посилання на рішення ЄС з прав людини: ««Фабрис проти Франції», «Скетч проти Сполученого королівства», «Федоренко проти України», « «Новоселецький проти України», «Золотас проти Греції», «Кечко проти України».

При вирішенні даної категорії справ місцеві суди вірно враховують правові висновки Верховного Суду України, висловлені за результатами розгляду справи № 6-2510цс15 та справи № 6- 92цс13.

У цивільній справі № 554/5223/17 про стягнення заборгованості по заробітній платі **Октябрський районний суд м. Полтави** вірно застосував ст. 1 Першого Протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, згідно з якою кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права». Також суд вказав, що Європейський суд з прав людини в зміст поняття майна включає і «правомірні очікування»/»законні сподівання» вчиняти певні дії.

Застосував висновки ЄСПЛ у справі «Кечко проти України», де суд зазначив, що «поняття власності», яке міститься в першій частині статті 1 Протоколу №1, має автономне значення, яке не

обмежене власністю на фізичні речі і не залежить від формальної класифікації в національному законодавстві: деякі інші прав та інтереси, наприклад, борги, що становлять майно, можуть також розглядатися як «майнові права», і таким чином, як «власність» і цілях вказаного положення.

Надавши оцінку обставинам справи, та застосувавши норми чинного законодавства України, суд дійшов висновку про задоволення позову.

Окрім цього, у справі **№535/1082/16-ц** за позовом про визнання в порядку спадкування права власності на нерухоме майно Диканський районний суд застосував висновки ЄСПЛ у справі "Case of Oneryildis v. Turkey" (справа відкрита за заявою № 48939/99 та розглянута Великою палатою) де суд визнав, що поняття "майно" охоплює не лише річ, яка реально існує (матеріальна складова), але також стосується засобів праводомогання (юридична складова), включаючи право вимоги, відповідно до якого особа може стверджувати, що вона має принаймні "законне сподівання" стосовно ефективного здійснення права власності.

У справі **№524/1394/16-ц** за позовом про стягнення компенсації сплаченої орендної плати за землю та зустрічним позовом про визнання незаконним рішення органу місцевого самоврядування, визнання недійсним договору оренди земельної ділянки Автозаводський районний суд м. Кременчука при вирішенні справи зазначив, що відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі Перший протокол, Конвенція) кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Предметом безпосереднього регулювання статті 1 Першого протоколу є втручання держави в право на мирне володіння майном, зокрема, й позбавлення особи права власності на майно шляхом його витребування на користь держави.

Перший протокол ратифікований Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 й з огляду на приписи частини першої статті 9 Конституції України, статті 10 ЦК України застосовується судами України як частина національного законодавства.

При цьому розуміння змісту норм Конвенції та Першого протоколу, їх практичне застосування відбувається через практику (рішення) Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ), яка згідно зі статтею 17 Закону України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» застосовується українськими судами як джерело права.

Відповідно до сталої практики ЄСПЛ (рішення від 23 вересня 1982 року в справі «Спорронг і Л'оннрот проти Швеції», рішення від 21 лютого 1986 року в справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства») положення статті 1 Першого протоколу містить три правила: перше правило має загальний характер і проголошує принцип мирного володіння майном; друге стосується позбавлення майна і визначає певні умови для визнання правомірним втручання у право на мирне володіння майном; третє визнає за державами право контролювати використання майна за наявності певних умов для цього. Зазначені правила не застосовуються окремо, вони мають тлумачитися у світлі загального принципу першого правила, але друге та третє правило стосуються трьох найважливіших суверенних повноважень держави: права вилучати власність у суспільних інтересах, регулювати використання власності та встановлювати систему оподаткування.

У практиці ЄСПЛ (серед багатьох інших, рішення ЄСПЛ у справах «Спорронг і Л'оннрот проти Швеції» від 23 вересня 1982 року, «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1986 року, «Щокін проти України» від 14 жовтня 2010 року, «Серков проти України» від 7 липня 2011 року, «Колишній король Греції та інші проти Греції» від 23 листопада 2000 року, «Булвес» АД проти Болгарії» від 22 січня 2009 року, «Трегубенко проти України» від 2 листопада 2004 року, «East/West Alliance Limited» проти України» від 23 січня 2014 року) також напрацьовано три критерії, які слід оцінювати на предмет сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу, а саме: чи є втручання законним; чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес; чи є такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним визначеним цілям. ЄСПЛ констатує порушення статті 1 Першого протоколу, якщо хоча б одного критерію не буде дотримано.

Критерій законності означає, що втручання держави у право власності особи повинно здійснюватися на підставі закону нормативно-правового акту, що має бути доступним для

заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у питаннях застосування та наслідків дії його норм. Сам лише факт, що правова норма передбачає більш як одне тлумачення, не означає, що закон непередбачуваний. Сумніви щодо тлумачення закону, що залишаються, враховуючи зміни в повсякденній практиці, усувають суди в процесі здійснення правосуддя.

Втручання держави в право власності особи є виправданим, якщо воно здійснюється з метою задоволення «суспільного», «публічного» інтересу, при визначенні якого ЄСПЛ надає державам право користуватися «значною свободою (полем) розсуду». Втручання держави в право на мирне володіння майном може бути виправдане за наявності об'єктивної необхідності у формі суспільного, публічного, загального інтересу, який може включати інтерес держави, окремих регіонів, громад чи сфер людської діяльності.

Принцип «пропорційності» передбачає, що втручання в право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно з національним законодавством і в інтересах суспільства, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу, якщо не було дотримано справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. «Справедлива рівновага» передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між метою, що передбачається для досягнення, та засобами, які використовуються. Необхідний баланс не буде дотриманий, якщо особа несе «індивідуальний і надмірний тягар».

Надавши оцінку встановленим судом обставинам та застосовавши правові норми, суд дійшов висновку про невідповідність заходу втручання держави (Кременчуцької міської ради) в право власності позивача за зустрічним позовом критеріям правомірного втручання в право особи на мирне володіння майном, сформованим у сталій практиці ЄСПЛ.

Застосування норм ст. 5 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод мало місце у справах про стягнення аліментів на дитину та розірвання шлюбу, а також при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої злочином.

У цивільній справі № 526/2417/16-цГадяцький районний суд Полтавської області при ухваленні рішення посилався на те, що Європейський суд з прав людини у справах «Світлорусов проти України», «Нечипорук і Йонкало проти України», «Корнейкова проти України», «Мироненко і Мартенко проти України» звернув увагу на окремі аспекти застосування національними судами п. 5 ст. 5 Конвенції, відповідно до якого кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має право на відшкодування шкоди у судовому порядку, з огляду на неможливість для заявників отримати відшкодування шкоди, завданої національними органами у контексті провадження в їхніх кримінальних справах.

Стаття 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – 36 справах, застосовано переважно у категорії справ протимчасове обмеження у праві виїзду за межі України та вилучення або без вилучення паспортного документа для виїзду за кордон.

У справі 524/404/17 за заявою особи про скасування заходів забезпечення позову у вигляді обмеження у праві виїзду за межі України, Автозаводський районний суд м. Кременчука при постановленні ухвали про відмову у задоволенні заяви послався на ст. 2 Протоколу №4 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї: кожен є вільним залишати будь-яку країну, включно зі своєю власною. На здійснення цих прав не може бути встановлено жодних обмежень, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання громадського порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб. Крім того, суд зазначив, що ст. 12 Міжнародного пакту про громадські та політичні права передбачає, що кожна людина має право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну. Згадані вище права не можуть бути об'єктом ніяких обмежень, крім тих, які передбачено законом, які є необхідними для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення або прав і свобод інших і є сумісними з іншими правами, визначеними в цьому Пакті.

Розділ II. Аналіз статистичних даних та критерії застосування Апеляційним судом Полтавської області практики Європейського суду з прав людини протягом 2017 року

Протягом 2017 року апеляційним судом Полтавської області закінчено апеляційне провадження у **2528-ми справах, що на 251 справ менше, ніж у попередньому звітному періоді (2779).**

При вирішенні цих справ, у **147-ми з них** колегією суддів чи суддею одноособово застосовано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, а також практику ЄСПЛ, що становить **5,8 %** від загальної кількості розглянутих справ.

У порівнянні з попереднім звітним періодом, слід відмітити, що показник застосування суддями норм Конвенції та практики ЄС з прав людини зменшився (протягом 2016 року ця цифра становила 196 та 6,9% від всіх ухвалених судом рішень), незважаючи на те, що у останні роки простежувалася стійка тенденція на збільшення даного показника, так як: у 2015 році кількість таких судових рішень становила – **116**(3,5 % від загальної кількості рішень, ухвалених за наслідками розгляду справ); у 2014 році – **67** (1,9 % від загальної кількості рішень).

З аналізу судових рішень вбачається, що положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод були застосовані апеляційним судом у 112 цивільних справах. При ухваленні рішень у 73 з загальної кількості - застосована практика ЄС з прав людини з посиланням на конкретні рішення.

З аналізу судових справ вбачається, що при застосуванні практики Європейського суду суд релевантно її застосовував.

Посилаючись на рішення Європейського суду, апеляційний суд розкривав зміст певних принципів та підходу Європейського Суду до вирішення певної категорії справ за статтями Конвенції 6,8,10,11, та протоколів до неї № 1, № 4.

Так встановлено, що застосування **ст. 2 Протоколу № 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод**, яка гарантує кожному право на вільне пересування мало місце в 15-ти справах, які стосувалися вирішення клопотань державних виконавців про обмеження у праві виїзду за кордон та спору про надання дозволу на виїзд неповнолітньої дитини за кордон.

У справі **№ 2-903/11** колегія суддів, вмотивовуючи підстави задоволення апеляційної скарги посилалася на ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї, який ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р. та відповідно до ст. 9 Конституції він є частиною національного законодавства України, встановлено право кожного вільно залишати будь-яку країну, включно зі своєю власною.

На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

З посиланням на **ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод** судом апеляційної інстанції всього ухвалено судових рішень за результатами закінчення апеляційного провадження - **97 справ.**

В 47-ми судових рішеннях апеляційний суд Полтавської області посилався на **ч. 1 ст. 6 Конвенції**, якими закріплено **право на справедливий суд та гарантування виконання рішення суду** детально аналізуючи та розкриваючи принципи «юридичної визначеності» «якості закону» «суду встановленого законом» та інші. (з посиланням на рішення Європейського суду в справах: «Горнсбі проти Греції», «Півень проти України», «Войтенко проти України», «Жовнір проти України», «Шмалько проти України», «Ромашов проти України», «Бакай та інші проти України»,

«Онопко проти України», «Скардіо проти Італії», «Васерман проти Росії» «Козачок проти України», «Бурдов проти Росії», „Трегубенко проти України", „Науменко проти України", „Полтораченко проти України" та „Тімотієвич проти України").

Так, у справі № 554/6513/16-цз позовом про встановлення факту родинних відносин та визнання права власності на майно в порядку спадкування, колегія суддів визнаючи доводи апеляційної скарги обґрунтованими, та встановивши, що справа була розглянута без залучення до участі у справі апелянта, вказував на те, що відповідно до прецедентної практики Європейського суду з прав людини, реалізуючи положення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо доступності правосуддя та справедливого судового розгляду, суд виходить з принципу недопустимості обмеження права громадян на звернення до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права. Кожен має право на ефективний засіб юридичного захисту (ст. 13 Конвенції). Зокрема у рішенні від 04 червня 1995 року у справі «Беллет проти Франції» (Bellet v. France) суд зазначив, що «стаття 6 § 1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права».

Колегія суддів вважає, що суд першої інстанції порушив вимоги статті 6 Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» щодо справедливого судового розгляду в такому його елементі, як право доступу до суду для захисту порушених прав чи інтересів та фактично позбавив апелянта права на судовий захист своїх спадкових прав.

Суд дійшов висновку, що розгляд справи у відсутності апелянта та незалучення її до розгляду у справі потягло за собою ухвалення рішення, яким було фактично усунуто її від можливості доведення суду наявності у неї права на спадкування.

Встановлено, що апеляційний суд при розгляді 28-мисправах посилався на **п. 1 статті 6 Конвенції** про захист прав людини і основоположних свобод, яка закріплює **право кожного на звернення до суду, на розгляд його справи упродовж розумного строку**.

Це стосувалось взагалі справ щодо відкриття провадження у справі, вирішення клопотання про звільнення від сплати судового збору, поновлення строку на апеляційне оскарження рішення суду.

Так, у справі № 554/1813/16-ц колегія суддів, скасувавши ухвалу суду першої інстанції про зупинення провадження у справі за позовом визнання незаконним і скасування наказів про звільнення, про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу та моральної шкоди, вказувала на те, що згідно пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка відповідно до статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Розумність тривалості судового розгляду має визначатися з огляду на обставини справи та наступні критерії: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів, а також важливість предмета позову для заявника у справі (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Фрідлендер проти Франції»).

Особлива сумлінність є необхідною при розгляді трудових спорів (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Руотоло проти Італії»).

В 22-хсправах судом було застосовано норми **п. 1 ст. 6 та 13 Конвенції**, які закріплюють **право кожного на звернення до суду з будь-яким позовом та на ефективний засіб юридичного захисту**.

Так, наприклад:

У справі № 537/5121/15-ц, вирішуючи питання обґрунтованості доводів апелянта на ухвалу про визнання позовної заяви неподаною та повернення її, суд звернув увагу на недотримання ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи.

Стосовно питання доступу до суду Європейський суд з прав людини передбачає, що процедурні гарантії, закріплені статтею 6, гарантують кожному право подання скарги щодо його прав та обов'язків цивільного характеру до суду чи органу правосуддя. Таким чином, втілюється право на звернення до суду, одним із аспектів якого є **право доступу**, тобто право розпочати провадження у судах з цивільних питань (справа «Голдер проти Сполученого Королівства»,

Право доступу до суду не може бути обмежене таким чином або такою мірою, що буде порушена сама його сутність. Ці обмеження не будуть сумісними з п. 1 статті 6, якщо вони не мають легітимної мети та не є пропорційними між використаними засобами та досягнутими цілями (рішення у справі «Б. Гомес де ла Торре проти Іспанії»).

Європейський суд з прав людини встановлює, що пункт 1 статті 6 гарантує кожному право на звернення до суду з позовом щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Таким чином, він втілює в собі «право на суд», яке, згідно з практикою Суду, включає в себе не тільки право ініціювати провадження, але й право розраховувати на «розгляд» спору судом (рішення у справах «Меньшакова проти України», «Кутіч проти Хорватії»).

З урахуванням цього та встановлених обставин справи, суд дійшов висновку про скасування ухвали суду першої інстанції та повернення справи для вирішення питання про відкриття провадження.

Статтю 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено право на повагу до приватного і сімейного життя. Пунктом 1 ст. 8 Конвенції передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Судом апеляційної інстанції у 9-ти справах застосовано норми **ч. 1 ст. 8 Конвенції**.

Так, в справі № 554/9585/16-ц за позовом про визнання особи такою, що втратила право користування приміщенням, апеляційний суд, не погодившись з висновками місцевого суду, вказував на те, що згідно правової позиції Європейського суду з прав людини п.1 ст.8 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод гарантує кожній особі окрім інших прав, право на повагу до її житла, яке охоплює, насамперед, право займати житло, не бути виселеною чи позбавленою свого житла.

Це покладає на Україну в особі її державних органів зобов'язання «вживати розумних і адекватних заходів для захисту прав» (рішення у справі *Powell and Rayner v. the U.K.* від 21.02.1990 р.). Такий загальний захист поширюється як на власника квартири (рішення у справі *Gillow v. the U.K.* від 24.11.1986 року), так і на наймача (рішення у справі *Larkos v. Cyprus* від 18.02.1999 року).

Пункт 2 ст.8 Конвенції чітко визначає підстави, за яких втручання держави у використання особою прав, зазначених в п.1 цієї статті, є виправданим. Таке втручання має бути передбачене законом і необхідне в демократичному суспільстві, а також здійснюватися в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, для охорони порядку і запобігання злочинності, охорони здоров'я чи моралі, захисту прав і свобод інших осіб. Цей перелік підстав для втручання є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню. Водночас державі надаються широкі межі розсуду, які не є однаковими і в кожному конкретному випадку залежать від цілей, зазначених у п.2 ст. 8 Конвенції.

В 37-ми справах судом апеляційної інстанції застосовано **статтю 1 Протоколу Першого до Конвенції** про захист прав людини і основоположних свобод щодо захисту власності, відповідно до якої кожна фізична або особова особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Так, при розгляді справи № 525/1385/16-ц, вирішуючи спірпровизнання права постійного користування майном (земельною ділянкою) в порядку спадкування за законом, апеляційний суд вказав наступне.

У відповідності з вимогами ст. 6, ст.1 протоколу № 1 ст. 14 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод, практики Європейського суду висловленої у справах «Рисовський проти України», «Кривенький проти України» дано аналіз питанню власності в контексті ст.1 протоколу № 1 Конвенції.

З цих справ можна зробити висновок, **що право постійного користування землею є – власністю особи**. Також держава (державні органи) не вправі «свавільно», всупереч вимог закону, позбавляти особу права власності(чи права користування).

Суд наголошує на тому, що перша та найбільш важлива вимога статті 1 Першого протоколу до Конвенції полягає у тому, що будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинно бути законним (див. рішення у справі «Іатрідіс проти Греції» (Iatridis v. Greece) [ВП], заява № 31107/96, п. 58, ECHR 1999-II). Вимога щодо законності у розумінні Конвенції вимагає дотримання відповідних положень національного законодавства та відповідності принципові верховенства права, що включає свободу від свавілля (див. рішення у справі «Антіріш проти Франції», від 22 вересня 1994 року, Series A № 296-A, п. 42, та «Кушогулу проти Болгарії» (Kushoglu v. Bulgaria), заява № 48191/99, пп. 49-62, від 10 травня 2007 року).

В рішенні Європейського суду з прав людини та основоположних свобод від 14 жовтня 2010 року у справі «Щокін проти України» визначено концепцію якості закону, зокрема з вимогою, щоб він був доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні. Відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості і точності порушує вимогу «якості закону». В разі коли національне законодавство припустило неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків осіб, національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для осіб підхід. **Тобто вирішення колізій у законодавстві завжди тлумачиться на користь особи.**

В зв'язку з чим необхідно зробити висновок про те, що право постійного користування земельною ділянкою, яке особи набули до набрання чинності Земельним Кодексом України редакції 2001 року, в разі смерті особи підлягає успадкуванню. **Зазначений висновок відповідає принципу Верховенства права.**

Застосувавши висновки ЄСПЛ та виходячи з встановлених обставин справ, суд дійшов висновку про скасування рішення суду першої інстанції.

В справі № 554/10398/16-ц за позовом про визнання недійсними та скасування рішень про надання у власність земельної ділянки, державного акту на право власності на земельну ділянку, повернення земельної ділянки, колегія суддів прийшла до висновку про те, що до спірних правовідносин про витребування земельних ділянок із володіння набувачів та повернення їх у власність держави підлягає застосуванню стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі Перший протокол, Конвенція), відповідно до якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Відповідно до сталої практики ЄСПЛ (серед багатьох інших, рішення ЄСПЛ у справах «Спорронг і Л'юонрот проти Швеції» від 23 вересня 1982 року, «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1986 року, «Щокін проти України» від 14 жовтня 2010 року, «Серков проти України» від 7 липня 2011 року, «Колишній король Греції та інші проти Греції» від 23 листопада 2000 року, «Булвес» АД проти Болгарії» від 22 січня 2009 року, «Трегубенко проти України» від 2 листопада 2004 року, «East/West Alliance Limited» проти України» від 23 січня 2014 року) напрацьовано три критерії, які слід оцінювати на предмет сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу, а саме: чи є втручання законним; чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес; чи є такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним визначеним цілям. ЄСПЛ констатує порушення статті 1 Першого протоколу, якщо хоча б одного критерію не буде дотримано.

Прийняття рішення про передачу в приватну власність землі державної чи комунальної власності позбавляє Український народ загалом (стаття 13 Конституції України) або конкретну територіальну громаду правомочностей власника землі в тому обсязі, який дозволяє її статус як землі

відповідно державної чи комунальної власності. В цьому контексті в сфері земельних правовідносин важливу роль відіграє конституційний принцип законності набуття та реалізації права власності на землю в поєднанні з додержанням засад правового порядку в Україні, відповідно до яких органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (статті 14, 19 Конституції України).

Отже правовідносини, пов'язані з вибуттям земель із державної чи комунальної власності, становлять «суспільний», «публічний» інтерес, а незаконність (якщо така буде встановлена) рішення органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, на підставі якого земельна ділянка вибула з державної чи комунальної власності, такому суспільному інтересу не відповідає.

Стаття 1 Першого протоколу гарантує захист права на мирне володіння майном особи, яка законним шляхом, добросовісно набула майно у власність, і для оцінки додержання «справедливого балансу» в питаннях позбавлення майна мають значення обставини, за якими майно було набуто у власність, поведінка особи, з власності якої майно витребується.

Згідно з практикою ЄСПЛ (наприклад, рішення від 8 липня 1986 року в справі «Літгоу та інші проти Сполученого Королівства») одним із елементів дотримання принципу «пропорційності» при втручанні в право особи на мирне володіння майном є надання їй справедливої та обґрунтованої компенсації, тому покупець, у якого вилучається майно, не позбавлений можливості порушувати питання про відшкодування завданих збитків на підставі статті 661 ЦК України, яка встановлює, що у разі вилучення за рішенням суду товару у покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу товару, продавець має відшкодувати покупцеві завдані йому збитки, якщо покупець не знав або не міг знати про наявність цих підстав.

Ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою закріплена свобода вираження поглядів, застосовано судом при розгляді 5-ти справ.

Всправі № 551/881/16-цз позовомпро захист ділової репутації та спростування недостовірної інформації, вирішуючи спір і даючи оцінку доказам у справі, апеляційний суд посилався на висновки ЄСПЛ у справі«**Українська Прес-Група**» проти України» (**Заява №72713/01**) рішення Європейського Суду з прав людини від 29 березня 2005 року.

Вказував, що у своїй практиці Суд розрізняє факти та оціночні судження. Якщо існування фактів може бути підтверджене, правдивість оціночних суджень не піддається доведенню. Вимога довести правдивість оціночних суджень є нездійсненною і порушує свободу висловлювання думки як таку, що є фундаментальною частиною права, яке охороняється ст. 10 Конвенції (див. наведене вище рішення у справі *Lingens v. Austria*, с. 28, § 46).

Однак навіть якщо висловлювання є оціночним судженням, пропорційність втручання має залежати від того, чи існує достатній фактичний базис для оспорюваного висловлювання. Залежно від обставин конкретної справи, висловлювання, яке є оціночним судженням, може бути перебільшеним за відсутності будь-якого фактичного підґрунтя (див. зазначене вище рішення *DeHaesGijssels v. Belgium*, стор. 236, § 47).

Оцінивши наявні в матеріалах справи докази, суд дійшов висновку, що висловлення відповідача містять в собі критику та власну оцінку факту, який мав місце, і категоричність цих висловлювань зумовлена обставинами, та висновку про відмову у задоволенні позову.

Також, застосування висновків ЄСПЛ апеляційним судом мало місце і в ході розгляду справ про відшкодування моральної шкоди.

Так, у справі № **554/8632/16-ц** при перегляді рішення суду першої інстанції у справі за позовом про відшкодування моральної шкоди, апеляційний суд вказав, що відповідно до практики Європейського суду з прав людини, яка зокрема міститься у рішеннях від 25.10.1993 року у справі «Гольм проти Швеції»; від 29.11.1996 у справі «Саундерс проти Сполученого Королівства», від 13 липня 2006 року у справі «Сілін проти України», від 15 травня 2008 року «Надточій проти України», висловлено позицію, що за певних обставин висновок про порушення прав є само по собі справедливою сатисфакцією за будь-яку моральну шкоду.

Надавши оцінку обставинам справи та висновкам місцевого суду – відмовив у задоволенні апеляційної скарги.

§ 2. Застосування практики ЄСПЛ та Конвенції при розгляді справ у порядку кримінального судочинства

Зі статистичної інформації вбачається, що застосування Конвенції та практики ЄСПЛ набувають для більшості місцевих судів Полтавської області все більшої актуальності.

Узагальнення показало, що суди здебільшого правильно поєднують у судових рішеннях норми національного та міжнародного законодавства, виходять з того, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії. Це зобов'язує суди при розгляді конкретних справ керуватись насамперед нормами Конституції України, як нормами найвищої юридичної сили, які мають перевагу над усіма іншими нормами права, в тому числі кодексальними нормами та нормами законів і міжнародних договорів, обов'язковість яких визнана Верховною Радою України.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) прийнята з метою додержання країнами-підписантами (учасниками Ради Європи) та забезпечення на своїй території прав та основоположних свобод людини.

З прийняттям Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року наша держава, як член Ради Європи, повністю визнала, зокрема, дію статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладання спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Більше десятиліття минуло з моменту ратифікації Конвенції, але на даний час забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина на такому ж рівні, як вони гарантуються Конвенцією і практикою ЄСПЛ, є суттєвою проблемою.

Кількість рішень, винесених Європейським судом з прав людини (далі – Європейський суд) проти України, не зменшується.

Тому не виникає сумніву в необхідності застосування судами України Конвенції та практики Європейського суду з метою запобігання в подальшому порушень Україною своїх зобов'язань.

Для судів України застосування Конвенції та практики Європейського суду стали особливо актуальними з прийняттям 23 лютого 2006 року Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Конвенції; з впровадженням в українське судочинство європейських стандартів прав людини; зі створенням для України передумов для зменшення заяв до Європейського суду проти України. Принципове значення має й те, що відповідно до ст.17 Закону суди України мають застосовувати при розгляді справ практику Європейського суду як джерело права.

В Україні Конвенція має такий самий статус, як і інші законодавчі акти і є частиною національного законодавства України згідно із положеннями статті 9 Конституції.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України та ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV "Про міжнародні договори України" чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України і застосовуються вони у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Міжнародні договори України, які набрали чинності у встановленому законом порядку та встановлюють інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідних актах законодавства України, мають перевагу над внутрішньодержавними законодавчими актами. Однак у ч. 2 ст. 9 Конституції України встановлено, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України,

можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Таким чином, з наведеного випливає, що міжнародні договори, які пройшли ратифікацію, за своєю юридичною силою є вищими від національних законів.

У разі наявності колізії між нормами національного законодавства України та Конвенції пріоритетному застосуванню підлягають застосуванню саме норми Конвенції як міжнародного договору.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) розглядає застосування в Україні практики Європейського суду як складову дії конституційного принципу верховенства права (ст.8 КПК, ст.8 Конституції України).

Рішення Європейського суду мають основоположне значення для вірного розуміння і практичного втілення загальних засад кримінального судочинства з метою забезпечення поваги до людської гідності, прав і свобод кожної особи. Забороняється піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському, або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність.

Відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу, її норми є нормами прямої дії. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй. Конституційний Суд України в рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо конституційності положень ст. 69 Кримінального кодексу України (КК) (справа про призначення судом більш м'якого покарання) наголосив: "верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільств".

Судові рішення мають ґрунтуватись на Конституції, а також на чинному законодавстві, яке їй не суперечить.

Це означає, що суди при розгляді справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акту в аспекті відповідності його Конституції України і в усіх необхідних випадках застосовувати Основний закон України як акт вищої юридичної сили.

Судам слід враховувати, що обов'язковими є не тільки виконання рішень Європейського суду, постановлених щодо України, а й застосування Конвенції та практики Європейського суду як джерела права. Зокрема, відповідно до статті 2 Закону про виконання, рішення Європейського суду є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції. При цьому стаття 17 зазначеного Закону прямо визначає, що національні суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права. Фактично це означає, що практика Європейського суду стосовно інших країн є обов'язковою для застосування суддями національних судів при вирішенні спорів.

Практика свідчить, що місцеві суди Полтавської області дедалі частіше посиляються на рішення Європейського суду, що має позитивне значення у справі наближення до загальноприйнятих світових стандартів судочинства і захисту прав людини.

Проте на практиці виникає і низка питань в процесі застосування положень Конвенції та практики Європейського суду.

Загальні статистичні дані.

Відповідно до наданої місцевими судами області інформації 26 судів області при винесенні 980 рішень застосовували Конвенцію та практику Європейського Суду з прав людини. Найчастіше застосовували Конвенцію та практику Європейського Суду з прав людини Ожтбрьський районний суд м. Полтава, Крюківський районний суд м. Кременчук Полтавської області, Кременчуцький районний суд Полтавської області, Великобагачанський районний суд Полтавської області, Автозаводський районний суд м. Кременчук Полтавської області, Гребінківський районний суд Полтавської області.

Таким чином, 83,9 % місцевих судів при винесенні рішень застосовують практику Європейського суду з прав людини та положення Конвенції.

Конвенція та рішення Європейського суду з прав людини застосовувались місцевими судами Полтавської області по:

- 449 вирокам та ухвалам по кримінальним провадженням;
- 531 ухвалам слідчих суддів.

Найчастіше суди посилаються на такі рішення Європейського суду: «Харченко проти України», «Летельє проти Франції», «Фрізен проти Росії», «Ізмайлов проти Росії», «Фокс, Кемпбел і Гартлі проти Сполученого Королівства», «Ферарі-Браво проти Італії», «Мюррей проти Сполученого Королівства», «Гарькавий проти України», «Лабіта проти Італії», «Ілійков проти Болгарії», «Ігнатов проти України», «Смирнов проти Росії», «Мамедова проти Росії», «Ернст та інші проти Бельгії», «Щокін проти України», «Хайредінов проти України».

Застосування рішень Європейського суду з прав людини та положень Конвенції суддями місцевих судів області

Застосування положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини під час розгляду кримінальних проваджень.

Ухвалюючи вироки місцеві суди найчастіше застосовували положення Конвенції та практику Європейського суду з прав людини під час вирішення питання про доведеність вини особи поза розумним сумнівом, а також при призначенні покарання.

Так, на ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод посилається Автозаводський районний суд м. Кременчук Полтавської області при ухваленні вироку від 20 червня 2017 року в кримінальному провадженні по обвинуваченню Каретника О.О. у вчиненні злочинів, передбачених ч.3 ст.27, ч.2 ст.28, ч.3 ст.305, ч.3 ст.311 КК України, Чехмейстера В.М. у вчиненні злочинів, передбачених ч.5 ст.27, ч.2 ст.28, ч.3 ст.305, ч.3 ст.311 КК України. Посилаючись на недоведеність поза межами розумного сумніву вини обвинуваченого Чехмейстера В.М. у вчиненні злочину, передбаченого ч.5 ст.27, ч.2 ст.28, ч.3 ст.305 КК України, суд зазначив, що він не має права самостійно відшукувати докази винуватості особи у вчиненні злочину, адже діючи таким чином, суд неминуче перебиратиме на себе функції обвинувача, позбавляючись статусу незалежного органу правосуддя, що є порушенням ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. На цій підставі обвинуваченого було виправдано за обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ч.5 ст.27, ч.2 ст.28, ч.3 ст.305 КК України.

Автозаводським районним судом м. Кременчук Полтавської області при ухваленні вироку від 11 жовтня 2017 року стосовно Білоконя Р.В. за ч.2 та ч.3 ст.185 КК України застосовано положення рішення у справі «Ізмайлов проти Росії», за змістом якого Європейський Суд зазначив, що при призначенні покарання «для того, щоб втручання вважалося пропорційним, воно має відповідати

тяжкості правопорушення і не становити «особистий надмірний тягар для особи», а також положення рішень у справах «Бакланов проти Росії» та «Фрізен проти Росії», в яких Європейський Суд з прав людини зазначив, що «досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи лише тоді стає значним, якщо встановлено, що під час відповідного втручання було дотримано принципу законності і воно не було свавільним».

На аналогічні рішення Європейського суду при призначенні покарання посиляються також судді інших місцевих судів, наприклад, Зінківський районний суд Полтавської області при винесенні вироку від 20 вересня 2017 року стосовно Винницької Л.М. за ч.1 ст.185 КК України; Ленінський районний суд м. Полтава при винесенні вироку від 6 лютого 2017 року стосовно Якименка С.В. за ч.1, ч.2 ст.185 КК України; Кременчуцький районний суд Полтавської області при винесенні вироку від 20 квітня 2017 року стосовно Раць Р.Р., Жовтецького С.С. та Сергєєва С.О. за ч.2 ст.289, ч.2 ст.185 КК України; Великобагачанський районний суд Полтавської області при винесенні вироку від 29 серпня 2017 року стосовно Лещенка О.А. за ч.3 ст.185 КК України.

Крім того, місцеві суди при винесенні вироків застосовували положення рішень Європейського Суду з прав людини при кваліфікації протиправних дій обвинувачених та вирішенні питання стосовно доведеності їх вини з огляду на принцип «поза розумним сумнівом».

Так, Київським районним судом м. Полтава при ухваленні вироку від 27 жовтня 2017 року стосовно Гриценка Е.В., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.309, ч.1 ст.115 КК України, перекваліфіковано дії останнього з ч.1 ст.115 на ч.2 ст.121 КК України, а також виправдано по епізоду вилучення наркотичних засобів в домогосподарстві в м. Хорол Полтавської області (епізод №3) за ч.2 ст.309 КК України у зв'язку з не встановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпанням можливостей їх отримати. При цьому, судом враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в п.43 рішення у справі «Кобець проти України», за змістом якої «при оцінці доказів він керується критерієм доведення «поза розумним сумнівом». Таке доведення має впливати із сукупності ознак чи неспростованих презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою.

Комсомольським міським судом Полтавської області при ухваленні вироку стосовно Малишева Д.Ю., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.2, ч.3 ст.185 КК України виключено з обсягу обвинувачення епізод крадіжки майна СТ «Мічуренець» від 6 березня 2016 року, кваліфікований за ч.2 ст.185 КК України у зв'язку з недоведеністю того, обвинуваченим вчинено кримінальне правопорушення та вичерпанням можливостей отримання достатніх доказів.

При цьому судом застосовано положення рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Барбера, Мессегуе і Джабардо проти Іспанії», за змістом якого тягар доведення вини обвинуваченого покладається на обвинувачення, а всі сумніви повинні тлумачитися на його користь. Обвинувач повинен повідомити обвинуваченому про докази, що мають проти нього для того, щоб він міг підготувати та надати доводи в свій захист, і, врешті-решт, обвинувачення повинно надати докази, достатні для визнання його винуватим. Крім того, судом враховано необхідність оцінювати докази керуючись критерієм доведення «поза розумним сумнівом» та зазначено, що таке доведення може впливати зі співіснування достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою висновків або подібних неспростованих презумпцій щодо фактів (п.53 рішення Суду від 20 вересня 2012 року у справі «Федорченко та Лозенко проти України»). Також має враховуватися якість доказів, включаючи те, чи не ставлять обставини, за яких вони були отримані, під сумнів їхню надійність та точність (п.86 рішення Суду від 11 липня 2013 року у справ «Веренцов проти України»).

Вказані правові позиції Європейського суду з прав людини також застосовані Ленінським районним судом при винесенні вироку від 16 лютого 2017 року, яким Мірошника І.М. визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.345 КК України (ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 22 червня 2017 року апеляційну скаргу обвинуваченого Мірошника І.М. залишено без

задоволення, а вирок Ленінського районного суду м. Полтава від 16 лютого 2017 року без змін).

Іншим прикладом є вирок Гадяцького районного суду Полтавської області від 13 грудня 2017 року, яким Шапошник Л.А. визнана невинуватою та виправдана за ч.1 ст.320 КК України у зв'язку з недоведеністю її винуватості у вчиненні злочину. Ухвалюючи вказаний вирок суд врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні у справі «Бербера, Мессеґе і Хабардо проти Іспанії», відповідно до якої принцип презумпції невинуватості вимагає, серед іншого, щоб, виконуючи свої обов'язки, судді не розпочинали розгляд справи з упередженої думки, що підсудний вчинив злочин, який йому ставиться в вину; обов'язок доказування лежить на обвинуваченні, і будь-який сумнів має тлумачитися на користь підсудного; правову позицію, викладену у рішенні по справі «Баннікова проти Росії», відповідно до якої усі докази, отримані внаслідок провокації правоохоронних органів, слід визнавати недопустимими, оскільки вони отримані внаслідок істотного порушення права людини на справедливий судовий розгляд, що закріплене у пункті 1 статті 6 Конвенції. Крім того, зазначив, що відповідно до рішення Європейського суду з прав людини у справі «Раманаускас проти Литви» провокація з боку правоохоронних органів має місце тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а з метою встановлення злочину, тобто отримання доказів і порушення кримінальної справи, впливають на суб'єкта, схиляючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений.

Застосування положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини під час досудового розслідування кримінальних проваджень.

В більшості випадків слідчі судді місцевих судів Полтавської області враховують положення Конвенції і рішення Європейського суду при розгляді клопотань слідчих про обрання та продовження стосовно підозрюваних запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Так, ухвалою слідчого судді Київського районного суду м. Полтава від 15 лютого 2017 року задоволено клопотання слідчого та застосовано до Мирошніченка Є.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.186 КК України, запобіжний захід у виді тримання під вартою. Задовольняючи вказане клопотання слідчий суддя послався на рішення Європейського Суду у справах:

- «Фокс, Кемпбел і Гартлі проти Сполученого Королівства», за змістом якого наявність обґрунтованої підозри передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати спостерігача в тому, що відповідна особа могла таки вчинити злочин, однак, те що можна вважати обґрунтованим, залежить від обставин;
- «Ферарі-Браво проти Італії», в якому Європейський Суд з прав людини зазначив, що питання про те, що арешт або тримання під вартою до суду є виправданим тільки тоді, коли доведено факт вчинення та характер інкримінованих порушень, ставити не можна, оскільки це є завданням попереднього розслідування, сприяти якому і має тримання під вартою;
- «Мюррей проти Сполученого Королівства», згідно з яким факти, які є причиною виникнення підозри, не повинні бути такими ж переконливими як ті, що є необхідними для обґрунтування обвинувального вироку чи й просто висунення обвинувачення, черга якого надходить на наступній стадії процесу кримінального розслідування.

При цьому, судом враховано, що наявність підстав для тримання особи під вартою та продовження строку тримання під вартою має оцінюватися в кожному кримінальному провадженні з урахуванням його конкретних обставин. Тримання під вартою та продовження строку тримання під вартою може бути виправдано за наявності того, що його вимагають справжні інтереси суспільства, які незважаючи на презумпцію невинуватості переважають над принципом поваги до особистої свободи. При розгляді питання про доцільність тримання особи під вартою судовий орган повинен брати до уваги фактори, які можуть мати відношення до справи: характер (обставини) і тяжкість передбачуваного злочину; обґрунтованість доказів того, що саме ця особа вчинила злочин, покарання, яке можливо буде призначено в результаті засудження; характер, минуле, особисті та

соціальні обставини життя особи, його зв'язки з суспільством.

Вказані правові позиції Європейського суду з прав людини враховані також слідчим суддею Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області при винесенні ухвали від 11 березня 2017 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою відносно Животовського К.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України; слідчим суддею Октябрського районного суду м. Полтава при винесенні ухвали від 4 серпня 2017 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно Години П.А., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.289 КК України; слідчим суддею Пирятинського районного суду Полтавської області при винесенні ухвали від 29 квітня 2017 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Литовченко Н.І., підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України; слідчим суддею Семенівського районного суду Полтавської області в ухвалі від 13 квітня 2017 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Джабієва В.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.185 КК України; слідчим суддею Хорольського районного суду Полтавської області в ухвалі від 9 січня 2017 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Алієва З.Ш., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.186 КК України; слідчим суддею Великобагачанського районного суду Полтавської області в ухвалі від 21 серпня 2017 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Білого О.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.289 КК України; слідчим суддею Глобинського районного суду Полтавської області в ухвалі від 13 грудня 2017 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Буранкулова Р.М., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.185 КК України; слідчим суддею Київського районного суду м. Полтава в ухвалі від 3 липня 2017 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Загорулька І.П., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.121 КК України; слідчим суддею Чорнухинського районного суду Полтавської області в ухвалі від 13 грудня 2017 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Остапира В.К., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.121 КК України.

Ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 13 вересня 2017 року задоволено клопотання слідчого СВ Кременчуцького ВП ГУ НП в Полтавській області Лянного В.С. та застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Пелевіна А.А., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 та ч.2 ст.307 КК України. Задовольняючи вказане клопотання слідчий суддя врахував тяжкість злочину, у вчиненні якого підозрюється особа, тяжкість покарання, що загрожує у разі визнання підозрюваного винним у вчиненні кримінального правопорушення, відсутність міцних соціальних зв'язків та офіційних джерел доходів, а також те, що у кримінальному провадженні в повному обсязі не зібрані докази. При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Мамедова проти Росії», відповідно до якої знищення доказів втрачає свою значимість після їх повного зібрання, а також в п.79 рішення у справі «Харченко проти України», за змістом якого тримання під вартою може бути виправданим у тій чи іншій справі лише за наявності специфічних ознак того, що цього вимагають істинні вимоги публічного інтересу, які, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважають правило поваги до особистої свободи.

Ухвалою слідчого судді Великобагачанського районного суду Полтавської області від 20 квітня 2017 року задоволено клопотання слідчого та продовжено строк дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою відносно Следського О.А., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України. При цьому судом застосовано правову позицію Європейського суду, викладену в рішенні у справі «Летельє проти Франції» від 26 червня 1991 року, в якому зазначено, що особлива тяжкість деяких злочинів може викликати таку реакцію суспільства і соціальні наслідки, які виправдовують попереднє ув'язнення як виключну міру запобіжного заходу протягом певного часу.

Крім того, судом враховано правові позиції, викладені в рішенні по справі «Лабіта проти Італії», за змістом якого відмовляючи у звільненні особи з-під варти, суди мають дослідити всі «за» і «проти» існування реального суспільного інтересу в перебуванні людини за ґратами, а також викласти ці міркування у своєму рішенні, та правову позицію, викладену в рішенні у справі «Ілійков проти Болгарії», в якому Європейський Суд зазначив, що «суворість передбаченого покарання» є суттєвим елементом при оцінюванні «ризиків переховування або повторного вчинення злочинів».

На аналогічні рішення Європейського суду посилаються також слідчі судді інших місцевих судів, наприклад, слідчий суддя Глобинський районний суд Полтавської області в ухвалі від 21 квітня 2017 року про продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно Гаспаряна Т.В., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 ст.307, ч.2 ст.307, ч.1 ст.317, ч.2 ст.317 КК України; слідчий суддя Октябрського районного суду м. Полтава в ухвалі від 27 лютого 2017 року про продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Швидкої Ю.О., підозрюваної у вчиненні злочинів, передбачених п.12 ч.2 ст.115 та ч.1 ст.185 КК України.; слідчий суддя Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області в ухвалі від 16 серпня 2017 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Ігнат'єва В.С., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 та ч.2 ст.307 КК України.

Але слід зауважити, що в ході аналізування практики встановлено і випадки, коли клопотання органів досудового розслідування про застосування відносно підозрюваних запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, не завжди відповідали вимогам статті 5 Конвенції та статей 176, 177, 178 Кримінального процесуального кодексу України.

Так, ухвалою слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 24 січня 2017 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого про застосування стосовно неповнолітнього Бендюка А.П., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.187 КК України, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, та застосовано до останнього запобіжний захід у вигляді домашнього арешту із застосуванням електронних засобів контролю. При прийнятті рішення слідчий суддя врахував вимоги п.п.3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини, згідно з якими обмеження права особи на свободу і особисту недоторканність можливе лише в передбачених законом випадках за встановленою процедурою. При цьому, ризик переховування обвинуваченого (підозрюваного) від правосуддя не може оцінюватися виключно на підставі суворості можливого судового рішення, а це слід робити з урахуванням низки відповідних фактів, які можуть підтверджувати існування такого ризику, або свідчити про такий його незначний ступінь, який не може служити підставою для запобіжного ув'язнення. Крім цього, положення ст.5 Конвенції передбачають, що кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження.

Ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 9 червня 2017 року відмовлено у задоволенні клопотання слідчого Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області Мандика О.В. про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно Кустола А.Є., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.289 КК України, та застосовано відносно останнього запобіжний захід у вигляді домашнього арешту із заборобою залишати житло цілодобово. Обираючи вказаний запобіжний захід слідчий суддя зазначив, що виключно тяжкість вчиненого особою кримінального правопорушення, не є безумовною підставою для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. При цьому врахував правову позицію, викладену у рішеннях Європейського суду з прав людини по справі «Харченко проти України» (п.80) та «Єлоєв проти України» (п.60), за змістом яких застосування такого виняткового запобіжного заходу як тримання під вартою виключно на підставі наявності підозри є прямим порушенням пункту 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Також, ухвалою слідчого судді Оржицького районного суду Полтавської області від 21 червня 2017 року задоволено клопотання захисників Божко Т.Б. та Дмитренко О.І., а також обвинувачених Дербенцова Ю.О. і Корсуна О.В. та змінено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Дербенцова Ю.О. з тримання під вартою на домашній арешт. При цьому, слідчим суддею враховано положення п.п.3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та правові позиції, викладені у рішеннях Європейського суду з прав людини у рішеннях по справах «Ніколова проти Болгарії», за змістом якої сама по собі тяжкість злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа, не може бути безумовною підставою для обрання чи продовження щодо цієї особи запобіжного заходу у вигляді взяття під вартою, та «Ноймайстер проти Австрії», відповідно до якого позбавлення волі особи (тримання під вартою) не повинно перетворюватися на своєрідну прелюдію до завчасного відбукання можливого у майбутньому виroku про позбавлення волі.

Ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 20 квітня 2017 року частково задоволено клопотання слідчого СВ Кременчуцького ВП ГУ НП в Полтавській області про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Горгиладзе Д.Х., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.289 КК України, та застосовано до останнього запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту. При цьому слідчий суддя врахував, окрім п.п.3, 4 ст.5 Конвенції, також правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у рішенні по справі «Курд проти Туреччини», за змістом якої тримання під вартою не можна виправдати тільки тяжкістю злочину, та у справі «Мамедова проти Росії», де вказано, що посилання на тяжкість обвинувачення, як на головний чинник при оцінці ймовірності того, що підозрюваний переховуватиметься від правосуддя, перешкоджатиме ходу розслідування є недостатнім.

Аналогічні положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод враховані слідчим суддею Київського районного суду м. Полтава в ухвалі від 21 лютого 2017 року, якою частково задоволено клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Бушми В.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.15, ч.2 ст.185 КК України, та застосовано відносно останнього запобіжний захід у вигляді домашнього арешту; слідчим суддею Глобинського районного суду Полтавської області в ухвалі від 15 жовтня 2017 року, якою відмовлено у задоволенні клопотання слідчого Глобинського ВП ГУ НП в Полтавській області Надточія М.В. про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Штифанова В.О., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України та застосовано відносно останнього запобіжний захід у виді домашнього арешту.

Ухвалою слідчого судді Київського районного суду м. Полтава від 6 липня 2017 року відмовлено в задоволенні клопотання старшого слідчого ВП №1 Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області Грінченка М.В. про продовження строку тримання під вартою Кузьменка М.А., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.185 КК України, та застосовано запобіжний захід у виді домашнього арешту. Мотивуючи прийняте рішення, слідчий суддя зазначив про відсутність підстав для продовження строку тримання під вартою та при цьому врахував положення ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Цигоній проти України» від 24 листопада 2011 року, за змістом якої Європейський суд встановив порушення п.3 ст.5 Конвенції та зазначив, що рішення суду про продовження строків тримання під вартою не містить належних і достатніх підстав для продовження тримання під вартою, так як суд не розглянув жодних альтернативних, тримання під вартою, запобіжних заходів.

Положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод також застосовуються місцевими судами при вирішенні питань про застосування під час досудового

розслідування кримінального провадження інших запобіжних заходів стосовно підозрюваних.

Так, ухвалою слідчого судді Глобинського районного суду Полтавської області від 20 грудня 2017 року задоволено клопотання слідчого Глобинського ВП ГУ НП в Полтавській області та застосовано запобіжний захід у виді особистого зобов'язання щодо Довганя О.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.185 КК України. При цьому, слідчим суддею враховано вимоги п.п. 3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом яких обмеження права особи на свободу і особисту недоторканність можливе лише в передбачених законом випадках за встановленою процедурою. При цьому, ризик переховування обвинуваченого від правосуддя не може оцінюватися виключно на підставі суворості можливого судового рішення, а це слід робити з урахуванням низки відповідних фактів, які можуть підтверджувати існування такого ризику, або свідчити про такий його незначний ступінь, який не може служити підставою для запобіжного ув'язнення.

Положення Конвенції та рішення Європейського суду з прав людини також враховуються слідчими суддями місцевих судів області при вирішенні питання щодо розміру застави при постановленні ухвал про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Так, слідчий суддя Гребінківського районного суду Полтавської області в ухвалі від 29 липня 2017 про застосування стосовно Потапенка І.О., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України, запобіжного заходу у виді тримання під вартою, обґрунтовуючи розмір застави, врахував правові позиції Європейського суду з прав людини, викладені в рішеннях по справах «В. проти Швейцарії» від 26 січня 1993 року та «Мангурсас проти Іспанії» від 8 січня 2009 року, за змістом яких розмір застави повинен бути належною гарантією того, що заявник вирішить не зникати через побоювання втратити цю заставу; при визначенні розміру застави виправданим є врахування серйозності обставин справи.

На положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішення Європейського суду з прав людини слідчі судді посилаються також і при вирішенні питання про надання дозволу на проведення обшуку.

Так, ухвалою слідчого судді Пирятинського районного суду Полтавської області від 7 червня 2017 року задоволено клопотання старшого слідчого СВ Пирятинського ВП ГУ НП в Полтавській області Пасічного С.П. та надано дозвіл на проведення обшуку у кримінальному провадженні за ч.3 ст.185 КК України в будинку за місцем проживання Ковалівського С.М. з метою відшукування та вилучення викрадених у потерпілого речей. При винесенні зазначеної ухвали слідчий суддя звернув увагу на положення ст.8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, приписами якої гарантовано право особи на повагу до житла та зазначено, що органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом і коли це необхідно в демократичному суспільстві і в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

Також, ухвалою слідчого судді Великобагачанського районного суду Полтавської області від 15 лютого 2017 року задоволено клопотання слідчого та надано дозвіл на проведення обшуку в домоволодінні Босого В.В. у кримінальному провадженні за ч.1 ст.309 КК України з метою відшукування та вилучення наркотичних засобів (коноплі). При цьому слідчий суддя врахував правові позиції, викладені в рішеннях Європейського суду з прав людини «Смирнов проти Росії» від 7 липня 2007 року (щодо зазначення конкретної мети обшуку та визначення формулювання обсягу обшуку) та «Ернст та інші проти Бельгії» від 15 липня 2003 року (щодо зазначення інформації про мету обшуку та про предмети, які підлягають вилученню).

Правові позиції, сформульовані у зазначених вище рішеннях Європейського суду з прав людини також застосовувались слідчим суддею Октябрського районного суду м. Полтава в ухвалі від 6 січня 2017 року, якою частково задоволено клопотання слідчого СВ Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області та надано дозвіл на проведення обшуку у кримінальному провадженні за ч.2 ст.203-2 КК України з метою відшукування і вилучення виявлених системних блоків, моніторів планшетів, відеотехніки, систем відео спостереження та іншої комп'ютерної техніки, що використовується для надання послуг у сфері азартних ігор.

Відсутність вказаних відомостей у клопотаннях органів досудового розслідування про надання дозволу на проведення обшуку стала підставою для відмови слідчими суддями у задоволенні зазначеної категорії клопотань.

Так, ухвалою слідчого судді Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 26 червня 2017 року відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про надання дозволу на проведення обшуку в житлі та іншому володінні особи, що належить Чижмовському І.В., Чижмовській Т.П., та Чижмовському В.В., у кримінальному провадженні за ч.1 ст.310 КК України.

Мотивуючи прийняте рішення, слідчий суддя зазначив про відсутність в клопотанні слідчого визначеного обсягу речей, які планується відшукати та врахував при цьому правову позицію Європейського суду, викладену в рішенні по справі «Смирнов проти Росії», за змістом якої невизначене формулювання обсягу обшуку дало органу влади на власний розсуд вирішувати, які матеріали підлягають вилученню, що призвело до вилучення окрім документів, що мають відношення до справи, деяких особистих речей. Європейський суд з прав людини визначив, що відсутність вказівки на конкретну мету обшуку є порушенням ст.6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Крім того, слідчий суддя також врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні «Ернст та інші проти Бельгії», відповідно до якої ордер на проведення обшуку не містив інформації щодо мети обшуку та про предмети, що підлягають вилученню. Таким чином слідчі були наділені широкими повноваженнями, обшуки не були пропорційними мети розслідування, що є порушенням ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

На аналогічні рішення Європейського суду з прав людини посиляється також слідчий суддя Гадяцького районного суду Полтавської області в ухвалі від 16 березня 2017 року про відмову в задоволенні клопотання слідчого про проведення обшуку автомобіля у кримінальному провадженні за ч.1 ст.388 КК України; слідчий суддя Київського районного суду м. Полтава в ухвалі від 04 січня 2017 року про зобов'язання органу досудового розслідування повернути майно, що належить ТОВ «Стейт оіл» та вилучене під час обшуків в межах кримінального провадження за ч.1, ч.2 ст.204 КК України; слідчий суддя Глобинського районного суду Полтавської області в ухвалі від 10 травня 2017 року про відмову в задоволенні клопотання слідчого Глобинського ВП ГУ НП в Полтавській області Стеценка О.І. про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.213 КК України.

При розгляді клопотань слідчих про тимчасовий доступ до речей і документів судами також застосовуються положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини.

Ухвалою слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 16 лютого 2017 року частково задоволено клопотання начальника СВ Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області Бондаренка Д.С. про надання тимчасового доступу до документів ПрАТ «МТС Україна», в яких міститься інформація про зв'язок кінцевих обладнань споживачів телекомунікаційних послуг. При цьому слідчий суддя керувався положеннями ст.8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також врахував правову позицію Європейського суду, викладену у рішенні по справі «Мейлоун проти Великобританії» від 2 серпня 1984 року, за змістом якої навіть інформація про набрані номери складає частину телефонних повідомлень, а тому передача цієї інформації поліції без згоди абонента прямо завдає шкоди здійсненню права, захищеного ст.8 Конвенції. Враховуючи

викладене, слідчий суддя при винесенні ухвали щодо обмеження права на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і кореспонденції особи, закріпленого ст.8 Конвенції, керувався критеріями законності (легітимної мети) – «здійснення згідно закону» та пропорційності.

Зазначені положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод враховані також слідчим суддею Новосанжарського районного суду Полтавської області при винесенні ухвали від 10 квітня 2017 року про відмову в задоволенні клопотання начальника СВ Новосанжарського ВП ГУ НП в Полтавській області Грузіна М.М. про дозвіл на тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю; слідчим суддею Гребінківського районного суду Полтавської області в ухвалі від 27 жовтня 2017 року про часткове задоволення клопотання слідчого СВ Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області про дозвіл на тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Ухвалою Комсомольського міського суду Полтавської області від 27 березня 2017 року частково задоволено скаргу Кропивко В.П. на бездіяльність слідчого Картузова І.А., що полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна та зобов'язано слідчого повернути вказане майно особі, у якої воно вилучалось. При цьому слідчий суддя зазначив, що слідчий та прокурор не звертались з клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна у відповідності до вимог ч.5 ст.171 КПК України та врахував положення статті 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Ухвалою Чорнухинського районного суду Полтавської області від 25 квітня 2017 року відмовлено у задоволенні клопотання слідчого СВ Чорнухинського ВП ГУ НП в Полтавській області Яворського В.В. про тимчасовий доступ до речей і документів. При цьому судом враховано правову позицію, викладену у рішеннях Європейського суду з прав людини по справі «Олссон проти Швеції» (п.67) та «Камензинд проти Швейцарії» (п.44), за змістом яких під поняттям необхідності слід розуміти, що втручання відповідає нагальній суспільній необхідності та що воно про порційне з правомірною метою, яку планується досягти.

На аналогічні положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод посилається слідчий суддя Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області в ухвалі від 29 серпня 2017 року, якою задоволено скаргу представника ТОВ «Новін Ком» на бездіяльність прокурора та зобов'язано Кременчуцьку місцеву прокуратуру Полтавської області повернути скаргнику тимчасово вилучене під час обшуку 24 липня 2017 року майно; слідчий суддя Київського районного суду м. Полтава в ухвалі від 10 липня 2017 року, якою задоволено скаргу Шипіціної О.В. на бездіяльність осіб, які здійснюють досудове розслідування та прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні за ч.5 ст.27, ч.3 ст.191, ч.3 ст.212 КК України та зобов'язано повернути скаргнику тимчасово вилучене майно; слідчий суддя Лубенського міськрайонного суду Полтавської області в ухвалі від 28 квітня 2017 року, якою задоволено скаргу представника ТОВ «В мережі» Орленка Р.Е. на бездіяльність слідчого Лубенського ВП ГУ НП в Полтавській області та зобов'язано слідчого повернути скаргнику тимчасово вилучене майно. При цьому слідчий суддя, крім положень Конвенції, врахував правові позиції, викладені в рішеннях Європейського суду з прав людини в рішеннях пор справі «Бакланов проти Російської Федерації» від 9 червня 2005 року та «Фрізен проти Російської Федерації» від 24 березня 2005 року, в яких наголошується на тому, що перша та найбільш важлива вимога статті 1 Протоколу №1 до Конвенції полягає у тому, що будь-яке втручання публічної влади у право на повагу до власності має бути законним, держави уповноважені здійснювати контроль за використанням власності шляхом виконання законів. Більше того, верховенство права, одна з засад демократичної держави, втілюється у статтях Конвенції. Питання у тому, чи було досягнуто справедливої рівноваги між вимогами

загального інтересу та захисту фундаментальних прав особи, має значення для справи лише за умови, що спірне втручання відповідало вимогам законності і не було свавільним.

Зазначені положення Конвенції та правові позиції Європейського суду з прав людини також були застосовані іншими місцевими судами Полтавської області, зокрема: слідчим суддею Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області в ухвалі від 20 березня 2017 року, якою скаргу задоволено скаргу Ермоленка Є.В. та зобов'язано старшого слідчого СВ Кременчуцького ВП ГУ НП в Полтавській області повернути Ермоленку Є.В. вилучене під час обшуку майно; слідчим суддею Олександрівського районного суду м. Полтава в ухвалі від 17 лютого 2017 року, якою задоволено скаргу в.о. голови Глобинської районної державної адміністрації Молодчина В.П. та зобов'язано слідчого СУ ГУ НП в Полтавській області Камініну А.О. повернути вилучений під час огляду автомобіль.

Розгляд клопотань про накладення арешту на майно.

Ухвалою Машівського районного суду Полтавської області від 29 березня 2017 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого Карлівського ВП ГУ НП в Полтавській області Михайленка Т.В. про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.203-2 КК України. В обґрунтування прийнятого рішення слідчий суддя зазначив про відсутність в клопотанні слідчого підстави та мети необхідності накладення арешту на вилучене майно у відповідності до приписів ст.170 КПК України. При цьому, слідчим суддею враховано правову позицію, викладену в рішенні у справі «Іатрідіс проти Греції» (п.58), за змістом якої володіння майном повинно бути законним. Вимога щодо законності у розумінні Конвенції вимагає дотримання відповідних положень національного законодавства та відповідності принципів верховенства права, що включає свободу від свавілля (п.42 рішення у справі «Антріш проти Франції» від 22 вересня 1994 року та пп.49-62 рішення у справі «Кушоглу проти Болгарії» від 10 травня 2007 року). Будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинно забезпечити «справедливий баланс» між загальним інтересом суспільства та вимогами захисту основоположних прав конкретної особи. Необхідність досягнення такого балансу відображена в цілому в структурі статті 1 Першого протоколу. Необхідного балансу не вдається досягти, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний та надмірний тягар (пп. 69 і 73 рішення у справі «Спорронг та Льонрот проти Швеції» від 23 вересня 1982 року). Іншими словами, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, яку прагнуть досягти (п.50 рішення у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1986 року).

Ухвалою Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 29 листопада 2017 року відмовлено в задоволенні клопотання старшого слідчого СВ ФР Кременчуцької ОДПІ ГУ ДФС у Полтавській області Охріменко В.Б. про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.199 та ч.1 ст.204 КК України. Мотивуючи прийняте рішення, слідчий суддя зазначив, що ініціатором клопотання не наведено достатніх і переконливих доказів, що майно, на яке необхідно накласти арешт, може бути певним чином приховане, знищене або ж воно зникне, а також що воно може бути зіпсовано, передано, перетворено чи відчужено. При цьому, слідчий суддя врахував приписи ст.1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та правові позиції, викладені у рішеннях Європейського суду у справах «Спорронг і Льонрот проти Швеції» від 23 вересня 1982 року народження, «Новоселецький проти України» від 11 березня 2003 року та «Федоренко проти України» від 1 червня 2006 року, за змістом яких Європейський суд з прав людини постійно вказує на необхідність дотримання справедливої рівноваги між інтересами суспільства та необхідністю дотримання фундаментальних прав окремої людини. Необхідність забезпечення такої рівноваги відображена в структурі ст.1 Першого протоколу – зокрема, необхідно, щоб була дотримана обґрунтована пропорційність між застосованими заходами та переслідуюваною метою, якої намагаються досягти шляхом позбавлення особи її власності.

Також, слідчим суддею враховано практику Європейського суду з прав людини, сформульовану у рішеннях по справах «Щокін проти України» від 14 жовтня 2010 року, «Серков проти

України» від 7 липня 2011 року, «Трегубенко проти України» від 2 листопада 2004 року, відповідно до якої напрацьовано три критерії, які слід оцінювати щодо сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном з гарантіями ст.1 Першого протоколу, а саме: чи вважається втручання законним; чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес; чи вважається такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним до визначених цілей.

Ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 1 серпня 2017 року задоволено клопотання слідчого СВ Кременчуцького ВП ГУ НП в Полтавській області Лянного О.В. та накладено арешт на тимчасово вилучене майно – скутер у кримінальному провадженні за ознаками злочину, передбаченого ст.290 КК України. Задовольняючи вказане клопотання слідчий суддя дійшов до висновку, що клопотання слідчого відповідає вимогам ст.171 КПК України, а вилучений транспортний засіб є речовим доказом у кримінальному провадженні та може мати на собі сліди злочину. При цьому слідчим суддею враховано розумність та співмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження, з урахуванням положень ст.1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та встановлено, що таке тимчасове обмеження права власності відповідає «інтересам суспільства» та ґрунтується на законі.

Правові позиції Європейського суду з прав людини, викладені у вказаних вище рішеннях, також враховані слідчим суддею Гребінківського районного суду Полтавської області в ухвалі від 25 липня 2017 року, якою задоволено клопотання заступника начальника СВ Пирятинського ВП ГУ НП в Полтавській області Лимаренка О.С. та накладено арешт на майно у кримінальному провадженні за ч.2 ст.121 КК України.

Іншим прикладом є ухвала слідчого судді Глобинського районного суду Полтавської області від 11 вересня 2017 року, якою відмовлено у задоволенні клопотання слідчого Глобинського ВП ГУ НП в Полтавській області про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.3 ст.197-1 КК України. При цьому слідчий суддя звернув увагу на відсутність в клопотанні мети та завдань накладення арешту та відсутність в матеріалах клопотання доказів, що підтверджують факт визнання майна, на яке слідчий просив накласти арешт, речовим доказом у кримінальному провадженні. Крім того, слідчим суддею враховано правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Смирнов проти Росії» від 7 червня 2007 року, за змістом якої при вирішенні питання про можливість утримання державою речових доказів належить забезпечувати справедливую рівновагу між, з одного боку, суспільним інтересом та правомірною метою, а з іншого боку вимогами охорони фундаментальних прав особи. Для утримання речей державою у кожному випадку має існувати очевидна істотна причина.

Застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини під час розгляду скарг на бездіяльність органу досудового розслідування.

Так, слідчим суддею Октябрського районного суду м. Полтава в ухвалі від 7 червня 2017 року відмовлено у відкритті провадження за скаргою Смілянського Є.А. на бездіяльність слідчого Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області, оскільки скаргу подано на бездіяльність, яка не підлягає оскарженню. При цьому слідчий суддя послався на рішення Європейського суду з прав людини у справах «Голдер проти Великої Британії» від 21 лютого 1975 року, «Осман проти Сполученого королівства» від 28 жовтня 1998 року, «Жоффе де ля Прадель проти Франції» від 16 грудня 1992 року, «Круз проти Польщі» від 19 червня 2001 року, за змістом яких право на суд не є абсолютним. Воно може бути піддане обмеженням, дозволеним за змістом, тому що право на доступ до суду за самою своєю природою потребує регулювання з боку держави.

Іншим прикладом застосування практики Європейського суду з прав людини є ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 14 червня 2017 року про відмову у задоволенні скарги Ткалича Ю.М. на бездіяльність прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. При цьому, слідчий суддя врахував правові позиції, викладені у рішенні Європейського суду з прав людини у справах «Павлюлінець проти України» від 6 вересня 2005 року (п.29), відповідно до яких право на порушення кримінальної справи проти третьої особи як таке не гарантується Конвенцією; «Іванов проти України» від 7 грудня 2006 року (пп.75-76), за змістом якої сумлінність за ініціювання слідчих дій або відмову у кримінально-правовому переслідуванні особи повністю покладається на державу; «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» від 28 травня 1985 року (п.57), згідно з якою право на суд не є абсолютним і може підлягати легітимним обмеженням.

Останнім часом судді місцевих судів застосовують Конвенцію та рішення Європейського суду не тільки при ухваленні вироків та розгляді клопотань органів досудового розслідування, але також і при призначенні провадження до судового розгляду, вирішенні питання про прийняття до розгляду скарги, про відвід, про повернення обвинувального акту прокурору та в інших випадках.

Так, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 15 вересня 2017 року під час підготовчого судового засідання у кримінальному провадженні стосовно Довганя О.Г., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.121 КПК України, задоволено клопотання прокурора та застосовано відносно обвинуваченого запобіжний захід у виді домашнього арешту без застосування електронних засобів контролю. Вирішуючи питання про застосування вказаного запобіжного заходу відносно обвинуваченого, судом враховано вимоги п.п.3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, за змістом яких обмеження права на свободу і особисту недоторканність можливе лише в передбачених законом випадках за встановленою процедурою. При цьому судом враховано тяжкість покарання, що загрожує обвинуваченому у разі визнання його винуватим у вчиненні злочину та наявність постійного місця проживання.

Ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 10 жовтня 2017 року під час судового розгляду кримінального провадження стосовно Воробйова В.Ю., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.309 та ч.2 ст.307 КК України, задоволено клопотання захисника обвинуваченого та зобов'язано Державну установу «Полтавська установа виконання покарань (№23)», де утримується під вартою обвинувачений, провести його медичне обстеження та в разі наявності медичних показань, надати відповідну медичну допомогу. При цьому, судом враховано положення ст.3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої на державу покладено обов'язок захищати фізичне здоров'я осіб, позбавлених волі, а також правову позицію, викладену у рішенні Європейського Суду з прав людини в п.72 рішення від 18 грудня 2008 року у справі «Ухань проти України», за змістом якої держава має забезпечити належний захист здоров'я ув'язнених, зокрема шляхом надання необхідної медичної допомоги.

Іншим прикладом є ухвала Комсомольського міського суду Полтавської області від 12 жовтня 2017 року, за змістом якої під час судового розгляду кримінального провадження стосовно Волочаєва Д.Г., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 та ч.3 ст.185, ч.2 ст.186 КК України, задоволено клопотання захисника обвинуваченого та доручено начальнику Державної установи «Полтавська установа виконання покарань (№23)» забезпечити проведення комплексного медичного обстеження щодо стану здоров'я Волочаєва Д.Г. (в тому числі, за необхідності, за межами слідчого ізолятора). При цьому, судом враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у рішенні по справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року, відповідно до якої лише той факт, що ув'язненого оглянув лікар і призначив певне лікування, не може автоматично привести до висновку, що медична допомога була адекватною (див. п.116 рішення від 29 листопада

2007 року у справі «Гумматов проти Азербайджану»). Органи влади повинні також забезпечити всебічний облік даних про стан здоров'я ув'язненого та про лікування, яке він отримував під час тримання його під вартою (див. п.83 рішення у справі «Худобін проти Росії»), а також, коли цього вимагає медичний стан, забезпечити регулярний і систематичний нагляд поряд із комплексною стратегією лікування, мета якої полягає не лише в реагуванні на симптоматичному рівні, а й у подоланні наявних в ув'язненого хвороб або недопущенні їх загострення (див.п.79 рішення у справі «Сарбан проти Молдови» від 4 жовтня 2005 року).

Слідчий суддя Лубенського міськрайонного суду Полтавської області в ухвалі від 12 квітня 2017 року при розгляді клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно підозрюваного Садкевича Д.М. задовольнив заяву останнього про застосування щодо нього фізичного тиску з боку органу досудового розслідування та проведення невідкладеного судово-медичного обстеження підозрюваного. При цьому врахував положення ст.3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якою на державу покладено обов'язок дбати про фізичний добробут осіб, яких позбавлено волі, та послався на рішення Європейського суду з прав людини «Петухов проти України», «Ухань проти України» та «Віслогузов проти України», за змістом яких державний орган повинен забезпечити ув'язненій особі достатній медичний нагляд для вчасного діагностування та лікування хвороб.

Аналогічні положення Конвенції та практики Європейського суду були враховані слідчим суддею Октябрського районного суду м. Полтава при винесенні ухвали від 10 лютого 2017 року, якою задоволено заяву захисника Кончукова П.В. в інтересах підозрюваного Скрипака Д.С. про захист прав людини в порядку ст.206 КПК України, та зобов'язано слідчого Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області провести невідкладне судово-медичне обстеження підозрюваного Скрипака Д.С.

Положення Конвенції про захист прав і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини також були враховані місцевими судами при вирішенні питання про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Так, ухвалою Октябрського районного суду м. Полтава від 9 серпня 2017 року задоволено клопотання заступника начальника ВРЗТ СУ ГУ НП в Полтавській області та встановлено захиснику Ошеці О.А. строк для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження по обвинуваченню Собакаря В.О. у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.286 КК України. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив, що захисник неодноразово не з'являвся на виклики слідчого для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, зволікаючи з ознайомленням з матеріалами досудового розслідування. При цьому судом враховано положення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та правові позиції, викладені у рішеннях Європейського суду з прав людини у справах «Ван Мехелен та інші проти Нідерландів» від 23 квітня 1997 року та «Полуфакін і Чернишов проти Росії», за змістом яких право на захист не є абсолютним, а за змістом статті 6 Конвенції прийнятими є лише вкрай необхідні заходи, які обмежують право на захист. Як зауважив Європейський суд, підпункт «б» пункту 3 статті 6 Конвенції гарантує обвинуваченому мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту, а це означає, що така підготовка охоплює все, що є «необхідним» для підготовки розгляду справи судом. Крім того, можливості, доступні кожному, хто обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, мають включати ознайомлення – для цілей підготовки свого захисту – з результатами розслідувань, які проводились протягом усього провадження у справі. Однак питання адекватності часу і можливостей, наданих обвинуваченому, слід вирішувати в контексті обставин кожної конкретної справи (рішення від 21 жовтня 2010 року у справі «Корнев і Карпенко проти України»).

Розгляд клопотань про продовження строку тримання під вартою відносно обвинувачених під час судового розгляду кримінального провадження.

Досить поширеною є практика застосування Конвенції з прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини під час вирішення питання про продовження строку тримання під вартою.

Так, ухвалою Кременчуцького районного суду Полтавської області від 20 червня 2017 року задоволено клопотання прокурора та продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Мещанінової Н.В., обвинуваченої у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України. При цьому суд зазначив про наявність ризиків, які були наявні і при обранні вказаного запобіжного заходу та врахував положення п. «С» ст.5 Конвенції, за змістом якої допускається взяття особи під варту з метою запобігти цій особі зникнути після скоєння злочину, а отже право на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним і може бути обмежене, але тільки на підставах та в порядку, які чітко визначені в законі.

Зазначені положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод враховані також Глобинським районним судом Полтавської області в ухвалі від 14 липня 2017 року про продовження строку дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Гаспаряна Т.В., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 ст.307, ч.2 ст.307, ч.1 ст.317, ч.2 ст.317 КК України; Гребінківським районним судом Полтавської області в ухвалі від 14 грудня 2017 року про продовження строку запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Потапенка І.О., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України; Ленінським районним судом м. Полтава в ухвалі від 13 вересня 2017 року про продовження строку дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Климаса В.О., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.3 ст.185, ст.360 КК України.

Також, Миргородський міськрайонний суд Полтавської області в ухвалі від 23 березня 2017 року, задовольняючи клопотання прокурора та продовжуючи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Олексенка В.І., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.3 ст.185 та ч.2 ст.186 КК України, врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні у справі «Лабіта проти Італії» від 6 квітня 2000 року, за змістом якої тримання під вартою є виправданим у тому випадку, якщо конкретні ознаки розкривають наявність публічного інтересу, що переважає, попри презумпцію невинуватості, над повагою до особистої свободи.

Крім того, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 24 липня 2017 року продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Зорі А.В., обвинуваченої у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.15 та ч.2 ст.185, ч.3 ст.186, ч.2 ст.185, ч.2 ст.15 та ч.2 ст.186 КК України. При цьому суд врахував правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини від 18 лютого 2010 року у справі «Гаркава проти України», за змістом якої особа не може бути позбавлена або не може позбавлятися свободи, крім випадків, встановлених у п.1 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та дійшов висновку про відсутність обставин, які б вказували на можливість зміни або скасування вказаного запобіжного заходу стосовно обвинуваченої.

Ухвалою Чутівського районного суду Полтавської області від 27 листопада 2017 року продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Нечая В.І. та Пусана Ю.О., обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого п.п.4,8,12 ч.2 ст.115 КК України. Мотивуючи прийняте рішення, суд дійшов до висновку про відсутність будь-яких даних, які б свідчили про

зменшення ризиків, передбачених п.п.1,3,5 ч.1 ст.177 КПК України. При цьому врахував правову позицію, викладену у п. 36 рішення Європейського суду з прав людини від 20 травня 2010 року у справі «Москаленко проти України», згідно з якою органи судової влади неодноразово посилались на імовірність того, що до заявника може бути застосоване суворе покарання, враховуючи тяжкість злочинів, у скоєнні яких він обвинувачується. У цьому контексті Європейський суд з прав людини нагадав, що суворість покарання, яке може бути призначено, є належним елементом при оцінці ризику переховування від суду чи скоєння іншого злочину. Також Європейський суд зазначив, що, враховуючи серйозність висунутих щодо заявника обвинувачень, державні органи могли виправдано вважати, що такий ризик існує.

Водночас, ухвалою Карлівського районного суду Полтавської області від 11 вересня 2017 року змінено запобіжний захід відносно Коваленка Б.О., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ст.118 КК України з тримання під вартою на цілодобовий домашній арешт. Ухвалюючи зазначене рішення, суд зазначив про ненадання стороною обвинувачення доказів на підтвердження того, що обвинувачений буде ухилятися від суду, а також звернув увагу на відсутність інших даних на підтвердження можливої неналежної процесуальної поведінки обвинуваченого. При цьому суд врахував тяжкість злочину, у вчиненні якого обвинувачується Коваленко Б.О., а також дані про його особу. Крім того, звернув увагу на правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в п.27 рішення по справі «Хайредінов проти України» від 14 жовтня 2010 року, за змістом якої «для того, щоб позбавлення свободи не вважалось свавільним, дотримання національного закону при його застосуванні є недостатнім». Такий захід має бути необхідним за конкретних обставин (див. рішення у справі «Нештак проти Словаччини»). Таким чином, Суд вважає, що тримання під вартою у відповідності до підпункту (с) пункту 1 статті 5 Конвенції має задовольняти вимогу пропорційності (див. рішення у справі «Ладент проти Польщі»).

Розгляд скарг на постанову про закриття кримінального провадження.

Ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 29 травня 2017 року задоволено скаргу Мотузко І.М. та скасовано постанову слідчого СВ Кременчуцького ВП ГУ НП в Полтавській області від 17 січня 2017 року про закриття кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань 22 липня 2013 року за ознаками злочину, передбаченого ч.1 ст.164 КК України.

В обґрунтування прийнятого рішення слідчий суддя зазначив, що постанова про закриття кримінального провадження є передчасною з огляду на те, що слідчим не в повному обсязі проведено слідчі дії. При цьому слідчий суддя врахував правову позицію Європейського суду з прав людини у рішенні по справі «Надточій проти України», згідно з якою принцип рівності сторін – один із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєва менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом.

Прийняття судом рішень у відповідності до п.п.1-5 ч.3 ст.314 КПК України під час проведення підготовчого судового засідання.

Ухвалою Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 30 січня 2017 року відмовлено в задоволенні клопотання прокурора про призначення спеціального судового провадження, а обвинувальний акт стосовно Толмачової Л.М., обвинуваченої у вчиненні злочинів, передбачених ч.3, ч.4, ч.5 ст.191, ч.1, ч.2 ст.366 КК України повернуто прокурору. При цьому, суд звернув увагу на те, що обвинувачена взагалі не повідомлена про судові засідання, а матеріали про те, що вона знала або повинна була знати про розпочате кримінальне провадження відсутні. Крім того, вказав що обвинувальний акт не містить відомостей щодо фактичного місця проживання обвинуваченої, що позбавляє суд можливості викликати останню для участі в підготовчому судовому засіданні, та, як наслідок, порушує її право на захист. При цьому, суд врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні по справі «Чопенко проти України» від 15 квітня 2015 року, за змістом якої при встановленні обґрунтованості кримінального обвинувачення

особисте заслуховування підсудного має бути загальним правилом (п.64).

Крім того, як впливає з гарантій, закріплених у підпункті «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, - і це є надзвичайно важливим для справедливості системи кримінального судочинства загалом – обвинувачений повинен мати адекватний захист як у суді першої інстанції, так і в апеляційному суді (п.33 рішення у справі «Лала проти Нідерландів» від 22 вересня 1994 року). Участь представника прокуратури в засіданні суду апеляційної інстанції, на якому підсудний або його представник були відсутніми, була визнана такою, що порушує право заявника на захист та принцип рівності сторін, що є невід’ємною складовою права на справедливий суд (п.38 рішення у справі «Бельзюк проти Польщі», п.п.38-45 рішення у справі «Сінічкін проти Росії» від 8 квітня 2010 року, п.44 рішення справи «ПіраліОруджов проти Азербайджану» від 3 лютого 2011 року, п.65 рішення у справі «Нефедов проти Росії» від 13 березня 2012 року) (ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 15 березня 2017 року апеляційну скаргу начальника відділу прокуратури Полтавської області залишено без задоволення, а ухвалу Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 30 січня 2017 року про повернення обвинувального акту стосовно Толмачової Л.М. прокурору для усунення недоліків – без зміни).

Ухвалою Ленінського районного суду м. Полтава від 22 червня 2016 року обвинувальний акт у кримінальному провадженні стосовно Бірюкова В.М. та Качаліна О.М., обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.186 КК України, повернуто прокурору. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив про відсутність документального підтвердження анкетних відомостей відносно Бірюкова В.М., а також зазначив про відсутність захисника у обвинуваченого Качаліна О.М., участь якого є обов’язковою з огляду на наявність у Качаліна О.М. психічних вад. При цьому суд врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, відображену в п.262 рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року, відповідно до якої «право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективний захист, наданий захисником...є однією з основних ознак справедливого судового розгляду», та в п.89 рішення у справі «Кромбах проти Франції» від 13 лютого 2001 року, де вказано, що «хоча право кожної особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвокатом не є абсолютним, воно становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду».

Ухвалою Чорнухинського районного суду Полтавської області від 20 березня 2017 року обвинувальний акт у кримінальному провадженні стосовно Власенка В.А., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 ст.125, ч.1 ст.296 КК України, повернуто прокурору. Мотивуючи прийняте рішення, суд зазначив, що копія обвинувального акту та копія реєстру матеріалів досудового розслідування, в порушення вимог ст.293 КПК України, вручена обвинуваченому не прокурором, а слідчим. Приймаючи зазначене рішення, суд врахував положення п.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якого кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов’язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

При цьому, справедливість під час провадження у справі необхідно оцінювати, беручи до уваги розгляд справи в цілому (рішення у справі «Даллос проти Угорщини» від 1 березня 2001 року).

Також, ухвалою колегії суддів Полтавського районного суду Полтавської області від 13 липня 2017 року обвинувальний акт у кримінальному провадженні стосовно Власенка І.І., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.121, ч.4 ст.187, ч.3 ст.186 КК України, повернуто прокурору. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив, що в обвинувальному акті, всупереч вимогам п.5 ч.2 ст.291 КПК України, не викладені фактичні обставини кримінального правопорушення. При цьому, суд врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у рішенні по справі «Абрамян проти Росії», за змістом якої Європейський суд більш ґрунтовно тлумачить норму, викладену в ст. 6 Конвенції, вказуючи на необхідність приділяти особливу увагу роз’ясненню

«обвинувачення» особі, стосовно якої порушено кримінальну справу, та як деталі вчинення злочину можуть відігравати вирішальну роль під час розгляду кримінальної справи. Оскільки саме з моменту доведення їх до відома підозрюваного він вважається офіційно письмово повідомлений про фактичні та юридичні підстави пред'явленого йому обвинувачення (рішення від 19 грудня 1989 року у справі «Камінські проти Австрії»). Крім того, Суд нагадує, що положення пп. «а» п.3 ст.6 Конвенції необхідно аналізувати у світлі більш загальної норми про право на справедливий судовий розгляд, гарантоване п.1 цієї статті. У кримінальній справі надання повної, детальної інформації щодо пред'явленого особі обвинувачення та, відповідно, про правову кваліфікацію, яку суд може дати відповідним фактам, є важливою передумовою забезпечення справедливого судового розгляду (п.52 рішення від 25 березня 1999 року у справі «Пелісьє та Сассі проти Франції», п.58 рішення від 25 липня 2000 року у справі «Матточія проти Італії», п.34 рішення від 20 квітня 2006 року у справі «І.Н. та інші проти Австрії»).

Розгляд клопотань про оголошення обвинуваченого у розшук.

Ухвалою Новосанжарського районного суду Полтавської області від 23 травня 2017 року відмовлено в задоволенні клопотання прокурора про оголошення в розшук Баратея О.С., обвинуваченого у вчиненні злочинів ч.1 ст.309 та ч.2 ст.185 КК України. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив про відсутність даних про те, що обвинувачений ухиляється від суду, оскільки обвинувальний акт не містить відомостей про фактичне місце проживання обвинуваченого, а тому останній жодного разу не був повідомлений про дату судового засідання, що свідчить про порушення права обвинуваченого на захист. При цьому судом враховано положення підпункту «с» пункту 3 ст.6 Конвенції, за змістом якого обвинувачений повинен мати адекватний захист як у суді першої інстанції, так і в апеляційному суді (п.33 рішення від 22 вересня 1994 року у справі «Лала проти Нідерландів»). Участь представника прокуратури в засіданні суду апеляційної інстанції, на якому підсудний або його представник були відсутніми, була визнана такою, що порушує право заявника на захист та принцип рівності сторін, що є невід'ємною складовою права на справедливий суд (п.38 рішення у справі «Бельзюк проти Польщі»; пп. 38-45 рішення у справі «Сінічкін проти Росії» від 8 квітня 2010 року; п.44 рішення у справі «ПіраліОруджов проти Азербайджану» від 3 лютого 2011 року; пп.41-48 рішення у справі «Нефедов проти Росії» від 13 березня 2012 року).

Вирішення питань про відводи суддів.

Ухвалою Гребінківського районного суду Полтавської області від 26 червня 2017 року задоволено заяву прокурора Пирятинського відділу Лубенської місцевої прокуратури Полтавської області Рожко І.С. про відвід судді Пирятинського районного суду Полтавської області Нагорної Н.В. у кримінальному провадженні по обвинуваченню Бондарчука Р.М. у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.309 КК України. При цьому суд зазначив, що Нагорна Н.В. не може брати участь у розгляді даного кримінального провадження, оскільки вона, як слідчий суддя, надавала дозвіл на проведення обшуку у домоволодінні Бондарчука Р.М. в даному кримінальному провадженні.

Мотивуючи прийняте рішення суд звернув увагу на правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Мироненко і Мартенко проти України» від 10 грудня 2009 року, за змістом якої наявність безсторонності має визначатися для цілей п.1 ст.6 Конвенції, за допомогою суб'єктивного та об'єктивного критеріїв. За суб'єктивним критерієм оцінюється особисте переконання та поведінка конкретного судді, тобто, чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у цій справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається, серед інших аспектів, чи забезпечував суд як такий та його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності (рішення у справах «Фей проти Австрії», «Веттштайн проти Швейцарії»). У кожній окремій справі слід визначити, чи мають стосунки, що розглядаються, таку природу та ступінь, що свідчать про те, що суд не є безстороннім (рішення у справі «Пуллар проти Сполученого Королівства» від 10 червня 1996 року). Особиста безсторонність суду презумується, поки не надано доказів протилежного.

Посилання на аналогічні правові позиції Європейського суду та положення Конвенції мають місце також в ухвалі Великобагачанського районного суду Полтавської області від 20 вересня 2017 року, якою відмовлено в задоволенні заяви захисника Садового В.В. в інтересах обвинуваченого

Осадчого О.М. про відвід судді Великобагачанського районного суду Полтавської області Миркушіної Н.С.; в ухвалі Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 24 травня 2017 року, якою відмовлено в задоволенні заяви Паська І.Д. про відвід судді Миргородського міськрайонного суду Полтавської області Куцин В.М.

Іншим прикладом є ухвала Гребінківського районного суду Полтавської області від 12 січня 2017 року, якою заяву Шовкопляса В.О. про повторний відвід судді Гребінківського районного суду Полтавської області Шпідька В.Г., який здійснює розгляд заяви у справі про повторний відвід судді Гребінківського районного суду Полтавської області Татищевої Я.В. залишено без розгляду. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив, що приписами КПК України не передбачено право учасника провадження заявляти відвід судді, який розглядає заяву про відвід, а тому таке повторне звернення без зазначення підстав для відводу судді є зловживанням з боку заявника. При цьому суд врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, висловлену ним в рішенні по справі «Мельник проти України», за змістом якої право на суд, одним з аспектів якого є право доступу до суду не є абсолютним; воно може бути обмеженим, особливо щодо умов прийнятності скарги. Тим не менше, право доступу до суду не може бути обмежено таким чином або у такій мірі, що буде порушена сама його сутність. Ці обмеження повинні мати законну мету та бути пропорційними між використаними засобами та досягнутими цілями.

Ухвалою Полтавського районного суду Полтавської області від 13 червня 2017 року задоволено заяву судді цього суду Путрі О.Г. про самовідвід у кримінальному провадженні відносно обвинувачених Калашова Е.З., Калашова А.З., Джафарова І.Д. та Гасанова В.С. Мотивуючи прийняте рішення суд зазначив, що під час розгляду вказаного кримінального провадження в суді апеляційної інстанції, колегією суддів судової палати з розгляду кримінальних справ ухвалювались судові рішення з участю судді, який є її близьким родичем. При цьому судом враховано положення п.1 ст.6 Конвенції та правові позиції, сформульовані у рішеннях Європейського суду з прав людини у справах «Беліос проти Швейцарії», «Очолан проти Туреччини», за змістом яких визначаючи, чи є суд незалежним, Європейський суд звертає увагу й на ті зовнішні ознаки незалежності, що можуть стосуватися навіть гіпотетичної можливості впливу на суд. Існування самої лише можливості зовнішнього впливу на суд Європейський суд з прав людини іноді визнає достатнім, щоб поставити під сумнів незалежність суду і застерігає, що навіть самі лише сумніви «розсудливого спостерігача» в тому, що суд незалежний та неупереджений, можуть мати певне значення в розумінні забезпечення громадянами права на справедливий суд («Ферантелі та Сантанджело проти Італії», «Хаусчілд проти Данії», «Веттстейн проти Швейцарії»).

Згідно з п.12 висновку №1 (2001) Консультативної ради європейських судів для Комітету Європи «Про стандарти незалежності судових органів і незмінності суддів» - незалежність судової влади означає повну неупередженість із боку суддів. Так, при винесенні судових рішень у відношенні сторін в судовому розгляді судді повинні бути безсторонніми, тобто вільними від будь-яких зв'язків, упередженості, які впливають або можуть сприйматися як такі, що можуть впливати на здатність судді приймати незалежне рішення. Значення цього принципу виходить далеко за конкретні інтереси визначеної сторони в якому-небудь спорі. Судова влада повинна користуватись довірою не тільки з боку сторін в конкретному розгляді, але й з боку суспільства в цілому. І суддя повинен бути не тільки реально вільним від будь-якого невідповідного зв'язку, упередженості або впливу, але він повинен бути вільним від цього і в очах «розсудливого спостерігача». В іншому випадку довіра до незалежності судової влади буде підірвана.

Ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 29 грудня 2017 року відмовлено у задоволенні заяви Сохацького М.Д. про відвід слідчого судді цього суду від розгляду скарги на постанову слідчого від 13 квітня 2016 року про закриття кримінального провадження №12015170220000742. Відмовляючи у задоволенні вказаної заяви суд дійшов до висновку про те, що вказана заява є безпідставною та необґрунтованою та врахував правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Персак проти Бельгії» від 1 жовтня

1982 року народження, відповідно до якої право на безсторонній суд включає як об'єктивні, так і суб'єктивні елементи. Об'єктивний критерій безсторонності полягає у тому, щоб встановити, чи існували при розгляді справи факти, які ставлять під сумнів незалежність суддів (приміром, легітимність складу суду). Другий критерій це критерій суб'єктивної безсторонності, тобто відсутність упередженості або тенденційності в поведінці судді при розгляді конкретної справи. За загальним правилом, існує презумпція особистої безсторонності суддів доти, доки не доведено інше. Неупереджений суддя складає свою думку у справі на підставі об'єктивних фактів, а не особистих почуттів та схильностей, тобто неупереджено, об'єктивно, справедливо. Об'єктивність судді має розглядатися у двох аспектах як внутрішній стан судді, його свобода від будь-яких схильностей, упередженостей, а також як дії судді сприймаються стороннім спостерігачем.

Розгляд заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Ухвалою Машівського районного суду Полтавської області від 16 лютого 2017 року закрито провадження за заявою Зубань В.І. про повторний перегляд вироку Карлівського районного суду Полтавської області від 14 серпня 2014 року за ново виявленими обставинами. Ухвалюючи зазначене рішення суд вказав, що у серпні 2015 року засуджена вже зверталась до суду із заявою про перегляд вказаного вироку за нововиявленими обставинами з тих же підстав, яку ухвалою Машівського районного суду Полтавської області від 20 жовтня 2015 року залишено без задоволення. Крім того, судом враховано положення п.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої право на справедливий судовий розгляд належить розуміти в контексті преамбули цієї Конвенції, яка проголошує верховенство права як складову частину спільної спадщини Договірних держав. Одним із основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, згідно з яким у разі остаточного вирішення справи судами, їхнє рішення, що набрало законної сили, не може ставитися під сумнів. Принцип юридичної визначеності вимагає поваги до остаточного рішення суду і жодна сторона не має права вимагати перегляду цього рішення лише з однією метою – домогтися повторного розгляду та ухвалення нового рішення у справі.

Крім того, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 22 грудня 2017 року залишено без задоволення заяву Лагуновського В.В. про перегляд вироку цього суду від 6 травня 2015 року за нововиявленими обставинами. Ухвалюючи вказане рішення суд врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні «Желтяков проти України» від 9 червня 2011 року, за змістом якої право на справедливий розгляд судом, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, повинно тлумачитися в контексті Преамбули Конвенції, яка, серед іншого, проголошує верховенство права як частину спільного спадку Договірних Держав. Одним із основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, який, *inter alia*, вимагає, щоб, коли суди остаточно вирішили питання, їхнє рішення не ставилось під сумнів (див. п.61 рішення у справі «Брумареску проти Румунії»). Більше того, як зазначив Європейський суд з прав людини – повага до принципу верховенства права та поняття справедливого судового розгляду вимагає, щоб усі підстави застосування зворотної сили закону аналізувалися з особливою пильністю (рішення ЄСПЛ у справі *Zielinski and Pradal & Gonzalez and Others v. France*).

Як висновок, слід зазначити, що місцеві суди Полтавської в цілому уміло застосовують практику Європейського суду з прав людини із законодавством України.

Застосування положень Конвенції про захист прав і основоположних свобод та практики Європейського суду апеляційним судом.

При перевірці рішень місцевих судів суддями апеляційного суду також застосовуються рішення Європейського суду з прав людини та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Так, Апеляційним судом Полтавської області протягом 2017 року розглянуто всього 1479

кримінальних проваджень. Із них за апеляційними скаргами учасників процесу на:

- вироки місцевих судів – 521;
- ухвали слідчих суддів – 687;
- інші ухвали місцевих судів – 271.

Згідно зі статистикою, наданою канцелярією Апеляційного суду Полтавської області у кримінальних провадженнях судді під час винесення 121 рішення застосовували практику Європейського суду з прав людини та Конвенцію, з них у 11 провадженнях - за апеляційними скаргами на вироки місцевих судів та у 110 провадженнях – за апеляційними скаргами на ухвали місцевих судів.

Протягом 2017 року суддями Апеляційного суду Полтавської області під час розгляду кримінальних проваджень було враховано правові позиції Європейського суду, викладені у рішеннях по справах: «Нечипорук і Йонкало проти України», «Фокс Кембелл і Гартлі проти Сполученого Королівства», «Феррарі-Браво проти Італії», «Мюррей проти Сполученого Королівства» «Девеєр проти Бельгії», «Екле проти Німеччини», «Колчінаєв проти Росії», «Меріт проти України», Белле проти Франції», «Бакланов проти Росії», «Фрізен проти Росії», «Барбера, Мессеґе і Хабардо проти Іспанії», «Маттоціа проти Італії», «Камазінські проти Австрії», «Лудіке, Белкасем і Коч проти ФРН», «Санніно проти Італії», «Єлоєв проти України»

Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та врахування практики Європейського Суду з прав людини під час розгляду кримінальних проваджень.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області задоволено клопотання ТОВ «Глобинський переробний завод» про поновлення строку на апеляційне оскарження ухвали Глобинського районного суду Полтавської області від 16 грудня 2016 року про звільнення Сафонова А.О. від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч.1 та ч.4 ст.358 КК України, у зв'язку із закінченням строків давності. При цьому, колегією суддів враховано положення ч.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Також враховано правову позицію Європейського Суду з прав людини, викладену в рішенні по справі «Белле проти Франції» від 4 грудня 1995 року, за змістом якої рівень доступу до суду, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права.

Аналогічна правова позиція врахована колегією суддів Апеляційного суду Полтавської області при винесенні ухвали від 4 січня 2017 року про поновлення ПСП «Маяк» строку на апеляційне оскарження ухвали Хорольського районного суду Полтавської області від 6 грудня 2016 року, якою задоволено заяву Сиви А.В. про розстрочку виконання вироку в частині цивільного позову про стягнення майнової шкоди та судових витрат у кримінальному провадженні.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14 лютого 2017 року змінено вирок Великобагачанського районного суду Полтавської області від 18 травня 2016 року стосовно Годуна О.М., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 та ч.3 ст.185 КК України, частині призначеного покарання. При цьому, колегією суддів враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в рішенні у справі «Барбера, Мессеґе і Хабардо проти Іспанії» за змістом якої п.2 ст.6 Конвенції вимагає, щоб при здійсненні своїх повноважень судді відійшли від упередженої думки, що підсудний вчинив злочинне діяння, так як обов'язок доведення цього лежить на

обвинуваченні та будь-який сумнів трактується на користь підсудного.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14 листопада 2017 року скасовано вирок Пирятинського районного суду Полтавської області відносно Цибенка С.М., а кримінальне провадження закрито на підстав п.3 ч.1 ст.284 КПК України в зв'язку з не встановленням достатніх доказів для доведення його винуватості в суді. При цьому, колегією суддів враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у рішенні по справі «Едвардс і Льюїс проти Сполученого Королівства» від 27 жовтня 2004 року, за змістом якої відповідно до вимоги справедливості, передбаченої статтею 6 Конвенції, прокуратура мала ознайомити захист з усіма доказами у справі як на користь, так і проти обвинуваченого, і те що у вказаній справі цього не було зроблено, призвело до недоліків судового розгляду.

Також, відповідно до принципу рівності сторін, сторона обвинувачення не вправі приховувати, не надавати обвинуваченому матеріали, що перебувають у неї або доступні їй, які можуть допомогти обвинуваченому звільнитися від кримінальної відповідальності чи отримати менш суворий вирок. Це право (і, відповідно обов'язок) було підтверджено у справі «Джасперс проти Сполученого Королівства» від 16 лютого 2000 року. Таке правило стосується й матеріалів, які можуть викликати сумнів щодо доказів, наданих обвинувачем.

Зазначені правові позиції також були враховані колегією суддів Апеляційного суду Полтавської області в ухвалі від 6 грудня 2017 року, якою змінено вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області та перекваліфіковано дії Нестеренка Г.Г. з ч.2 ст.307 на ч.2 ст.309 КК України. Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області дійшла до висновку про недопустимість протоколів негласних слідчих (розшукових) дій з огляду на те, що стороною обвинувачення на момент звернення до суду не були відкриті стороні захисту документи, які стали підставою для їх проведення.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 20 лютого 2017 року залишено без змін ухвалу Київського районного суду м. Полтава від 2 грудня 2017 року про повернення прокурору обвинувального акту у кримінальному провадженні за обвинуваченням Гурбанова Р.Р. за п.6 ч.2 ст.115, ч.1 та ч.4 ст.187 КК України та Мамедова С.Г. за ч.3 ст.187 КК України. Ухвалюючи вказане рішення, колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області погодилась з висновками місцевого суду про порушення права обвинувачених на захист, оскільки ні повідомлення про підозру, ні обвинувальний акт не були вручені обвинуваченим в перекладі на зрозумілу кожному з них мову, оскільки вони є іноземцями – уродженцями та громадянами Республіки Азербайджан та не володіють українською мовою.

При цьому, колегію суддів Апеляційного суду Полтавської області зазначено, що згідно з положеннями п.(а) ч.3 ст.6 Конвенції кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину, має право бути негайно і детально проінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення проти нього. Також враховано правові позиції, викладені у рішеннях Європейського суду з прав людини у справах:

- «Маттоція проти Італії», за змістом якого обвинувачений у скоєнні злочину має бути негайно детально поінформований про причину обвинувачення, тобто про ті факти матеріальної дійсності, які нібито мали місце і є підставою для висунення обвинувачення; а також про характер обвинувачення, тобто юридичну кваліфікацію згаданих фактів. Хоча ступінь детальності інформування обвинуваченого залежить від обставин конкретної справи, однак у будь-якому випадку відомості, надані обвинуваченому, повинні бути достатніми для повного розуміння останнім суті висунутого проти нього обвинувачення, що є необхідним для підготовки адекватного захисту;

- «Камазінські проти Австрії», відповідно до якого п.3 (е) ст.6 Конвенції не вимагає письмового перекладу всіх письмових доказів чи офіційних документів, що є в провадженні. Допомога перекладача має бути такою, щоб забезпечити розуміння підсудним справи проти нього і ведення свого захисту, зокрема завдяки тому, що через перекладача він може висувати на розгляд суду свою версію подій;

- «Лудіке, Белкасем і Коч проти ФРН», згідно з яким право на безоплатну допомогу перекладача застосовується не лише до усних виступів під час судового розгляду, а й до документальних матеріалів та досудового провадження. Зокрема, кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, хто не розуміє мову, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, має право на отримання безоплатної допомоги перекладача, що здійснює письмовий

і усний переклад усіх тих документів чи заяв у провадженні проти нього, розуміти які йому необхідно або які потрібно оголосити на суді мовою, що там використовується, для того, щоб здійснити своє право на справедливий судовий розгляд.

Іншим прикладом є ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 29 вересня 2017 року, якою скасовано вирок Київського районного суду м. Полтава щодо Вардосанідзе Ш.А., Осіашвілі В.О., Фесюри Я.М. та Тютюнника Р.З. та призначено новий судовий розгляд в суді першої інстанції. Обґрунтовуючи прийняте рішення, колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області звернула увагу на порушення права на захист одного з обвинувачених, оскільки судовий розгляд було продовження та завершено без участі одного із захисників обвинуваченого Осіашвілі В.О., щодо участі якого наполягав обвинувачений. При цьому, колегією суддів враховано правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Санніно проти Італії» від 27 квітня 2006 року, за змістом якої забезпечення ефективного захисту є обов'язком суду, а тому не роз'яснення обвинуваченому права мати захисника та обмеження цього права, незабезпечення ефективної правової допомоги є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та врахування практики Європейського Суду з прав людини за результатами перегляду ухвал слідчих суддів місцевих судів Полтавської області, прийнятих під час досудового розслідування.

Під час розгляду апеляційних скарг учасників кримінального провадження під час досудового розслідування Апеляційним судом Полтавської області положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського Суду з прав людини найбільше застосовувалась при вирішенні питання про обрання (продовження) запобіжного заходу – 81 ухвала.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 6 листопада 2017 року скасовано ухвалу слідчого судді Карлівського районного суду Полтавської області від 27 жовтня 2017 року про застосування стосовно Гіси М.М., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України запобіжного заходу у виді тримання під вартою, та постановлено нову, якою застосовано відносно підозрюваного запобіжний захід у виді цілодобового домашнього арешту. При ухваленні вказаного рішення, Апеляційним судом Полтавської області враховано вимоги пунктів 3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якими обмеження права особи на свободу можливо лише в передбачених законом випадках за встановленою процедурою. При цьому, ризик переховування обвинуваченого від правосуддя не може оцінюватись виключно на підставі суворості можливого судового рішення, а це слід робити з урахуванням низки відповідних фактів, які можуть підтверджувати існування такого ризику або свідчити про такий його незначний ступінь, який не може служити підставою для запобіжного ув'язнення. Слідчий суддя повинен принципово та критично ставитися до доводів прокурора, якими він обґрунтовує подання, об'єктивно оцінюючи їх переконливість.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 8 грудня 2017 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Комсомольського міського суду Полтавської області від 23 листопада 2017 року, якою відмовлено у застосуванні щодо Волошиної Ю.О., підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України, запобіжного заходу у виді тримання під вартою та застосовано запобіжний захід у виді домашнього арешту. При прийнятті вказаного рішення колегія суддів дійшла до висновку про те, що підозрювана належним чином виконує свої процесуальні обов'язки та має міцні соціальні зв'язки. При цьому колегією суддів враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у п.60 рішення від 6 листопада 2008 року у справі «Єлоєв проти України», за змістом якої після спливу певного проміжку часу навіть обґрунтована підозра у вчиненні злочину не може бути єдиним виправданням тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого, а тому суду в разі задоволення клопотання про обрання або продовження терміну застосування запобіжного

заходу у вигляді тримання під вартою необхідно чітко зазначити в судовому рішенні про наявність іншої підстави (підстав) або ризику, що передбачені ч.1 ст.177 КПК України.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 2 лютого 2017 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтава від 26 січня 2017 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Скрипка Д.С., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.186 КК України. При цьому враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у рішенні по справі «Нечипорук і Йонкало проти України», за змістом якої термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення.

Правова позиція, викладена у вказаному вище рішенні, була врахована також Апеляційним судом Полтавської області при винесенні ухвали від 7 лютого 2017 року щодо Рибіцького Р.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України, якою ухвалу слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтава від 20 січня 2017 року про застосування відносно останнього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою залишено без змін; при винесенні ухвали від 27 липня 2017 року щодо Прохорович В.С., підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого п.1 ч.2 ст.115 КК України, якою ухвалу слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтава від 10 липня 2017 року залишено без змін; при винесенні ухвали від 1 грудня 2017 року щодо Вінніченка С.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.185 КК України, якою ухвалу слідчого судді Київського районного суду м. Полтава від 18 листопада 2017 року залишено без змін; при винесенні ухвали від 7 грудня 2017 року щодо Ножкіна С.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.15, ч.3 ст.185 КК України, якою ухвалу слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтава про застосування відносно підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою залишено без змін, а апеляційну скаргу захисника підозрюваного – без задоволення.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 27 лютого 2017 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Київського районного суду м. Полтава від 15 лютого 2017 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Шепітька О.С., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.187 КК України. При прийнятті вказаного рішення суд врахував правові позиції, викладені у рішеннях по справах «Ферарі-Браво проти Італії», за змістом якої питання про те, що арешт або тримання під вартою до суду є виправданим тільки тоді, коли доведено факт вчинення та характер інкримінованих правопорушень, не можна, оскільки це є завданням попереднього розслідування, сприяти якому і має тримання під вартою; та «Мюррей проти Сполученого Королівства», відповідно до якої факти, які є причиною виникнення підозри, не повинні бути такими ж переконливими як ті, що є необхідними для обґрунтування обвинувального вироку чи й просто висунення обвинувачення, черга якого надходить на наступній стадії процесу кримінального розслідування.

Правова позиція, викладена у вказаному вище рішенні, була врахована також Апеляційним судом Полтавської області при винесенні ухвали від 6 грудня 2017 року щодо Мацяки А.І., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.153, ч.4 ст.301 КК України, якою ухвалу слідчого судді Ожтєбрського районного суду м. Полтава від 17 листопада 2017 року про застосування відносно підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою залишено без змін, а апеляційну скаргу захисника підозрюваного – без задоволення.

Протягом 2017 року правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського Суду з прав людини також збули враховані Апеляційним судом Полтавської області під час перегляду ухвал слідчих суддів за результатами розгляду скарг на дії, рішення чи бездіяльність органів досудового розслідування, зокрема при вирішенні питання про відкриття апеляційного провадження за

апеляційними скаргами учасників кримінального провадження на ухвали слідчих суддів місцевих судів.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 7 грудня 2017 року відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою представника ПП «Тиса-Оіл» та ПП «Тиса-Нафтогаз» на ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 6 вересня 2017 року суддею судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області відмовлено у відкритті апеляційного провадження. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку. При цьому врахував правові позиції, викладені у рішенні Європейського суду з прав людини від 28 березня 2006 року у справі «Мельник проти України», відповідно до якої у спосіб, який ст.6 Конвенції застосовується до апеляційних та касаційних судів, має залежати від особливостей процесуального характеру, а також повинні бути взяті до уваги норми внутрішнього законодавства; та у рішенні Європейського суду від 3 квітня 2008 року у справі «Пономарьов проти України», за змістом якої жодна із сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду просто тому, що вона має на меті добитися нового слухання справи та нового її рішення.

Аналогічна правова позиція врахована Апеляційним судом Полтавської області в ухвалі від 8 грудня 2017 року про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою Гуйвана П.Д. на ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава; в ухвалі від 3 жовтня 2017 року про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою прокурора Кременчуцької місцевої прокуратури Полтавської області Михайлова М.Ю. на ухвалу слідчого судді Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 22 вересня 2017 року.

Крім того, положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та правові позиції, викладені в рішеннях Європейського суду з прав людини також були враховані під час перегляду ухвал слідчих суддів за результатами розгляду клопотань органів досудового розслідування про накладення арешту на майно.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 25 квітня 2017 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Котелевського районного суду Полтавської області від 17 березня 2017 року, якою частково задоволено клопотання прокурора Котелевського відділу Миргородської місцевої прокуратури Полтавської області Панченка О.І. про накладення арешту на майно ТОВ «Зоря». При цьому, судом враховано правові позиції, викладені у рішеннях Європейського Суду з прав людини у справах «Девеєр проти Бельгії», «Екле проти Німеччини», «Колчінаєв проти Росії», «Меріт проти України» щодо визначення початку перебігу розумного строку кримінального провадження з моменту початку досудового розслідування, та зазначено, що кримінальне провадження розпочате 30 травня 2016 року за ознаками злочину, передбаченого ч.1 ст.366 КК України, який є злочином невеликої тяжкості, триває майже рік, про підозру нікому не повідомлено.

Аналогічні правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського суду з прав людини були враховані Апеляційним судом Полтавської області при винесенні ухвали від 25 квітня 2017 року, якою скасовано ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 4 квітня 2017 року про накладення арешту на автомобіль LDV-Canvoy з 8-ма бочками ємність 200 л., заповненими речовиною, схожою на дизельне паливо.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 4 травня 2017 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Диканського районного суду Полтавської області від 5 квітня 2017 року про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ознакам злочину, передбаченого ч.3 ст.15 та ч.1 ст.185 КК України. При цьому, судом враховано положення ст.1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої будь-яке обмеження власності повинно здійснюватися відповідно до закону, а отже суб'єкт, який ініціює таке обмеження повинен обґрунтувати свою ініціативу з посиланням на норми закону.

Вказані положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод також враховані Апеляційним судом Полтавської області в ухвалі від 19 вересня 2017 року, якою апеляційну скаргу захисника Гонсевич Н.С. в інтересах підозрюваного Тимчанка Р.А. залишено без задоволення, а ухвалу слідчого судді Глобинського районного суду Полтавської області від 14 серпня 2017 року про накладення арешту на майно – без змін.

Також, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 17 листопада залишено без змін ухвалу слідчого судді Олександрівського районного суду м. Полтава від 28 вересня 2017 року про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.4 ст.190 КК України. При цьому, колегією суддів враховано правову позицію, викладену в п.175 рішення від 21 квітня 2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», за змістом якої термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (п.32 рішення у справі «Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства» від 30 серпня 1990 року).

Підсумки

Як видно, проблема оперативності та якості розгляду справ є багатоаспектною, залежить не тільки від діяльності судді, але й від учасників процесу, суспільної ситуації в державі. Її вирішення можливе перш за все завдяки добросовісному виконанню усіма особами, що беруть участь у справі, своїх обов'язків, які при цьому, безумовно, повинні забезпечуватись дієвим механізмом впливу.

Суди, здебільшого, дотримуються вимог Конституції, кримінально-процесуального закону, норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та позицій, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини. Більшість справ розглядаються судами в розумні строки, з дотриманням визначених Конституцією та Законами прав людини, зокрема й на свободу та особисту недоторканність.

У той же час, місцевими судами області ще допускається багато помилок при застосуванні норм матеріального та процесуального законів, суди не завжди роблять правильні висновки при оцінці доказів, які надавалися сторонами про розгляді справ. Інколи суди допускають неповноту судового розгляду, що не рідко призводило до грубих помилок при постановленні судових рішень та до їх скасування. У розрізі справ в порядку кримінального судочинства, через це мали місце безпідставні звільнення винних осіб, які вчинили тяжкі злочини від відбування покарання, та призначення таким особам вочевидь несправедливих вироків через їх м'якість. Поряд із тим суди не завжди враховували вимоги ст. 65 КК України та зокрема обставини, які пом'якшують покарання, через що призначали занадто суворі покарання, що призводило до зміни вироків, також безпідставно повертали обвинувальні акти прокурорам, неналежно вивчали особові справи засуджених при вирішенні питань щодо умовно-дострокового їх звільнення та інше.

У той же час виявлені помилки зобов'язують суддів місцевих судів постійно їх вивчати, аналізувати та вживати заходів до їх усунення, забезпечення неухильного дотримання норм матеріального та процесуального Законів, застосування на практиці положень Європейської конвенції з прав людини, рішень Європейського суду, та роз'яснень з приводу застосування законодавства вищими судовими органами України.

Підсумовуючи практику розгляду справ місцевими судами Полтавської області, можна зробити висновок, що суди в цілому дотримуються вимог статей 3, 5, 6 Конвенції, однак не достатньо готові до практичного впровадження підходів і позицій Європейського суду з прав людини.

Досить поширеними є посилання суддів на Конвенцію про захист прав людини і

основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини лише шляхом згадування окремих статей чи судових рішень без чіткого посилання на правові позиції ЄСПЛ з окремих аспектів застосування та тлумачення Конвенції.

Застосовуючи практику ЄСПЛ, суди не завжди чітко й однозначно розуміють, у чому полягає правовий зміст такого застосування. Тому досить поширеним у діяльності судів є абстрактне посилання на практику ЄСПЛ без вказівок на конкретне рішення міжнародного судового органу. Часто в судових рішеннях місцевих судів міститься посилання на конкретне рішення ЄСПЛ, але без зазначення співвідносності його з нормами національного права й обставинами конкретної справи. Ще однією проблемою є відсутність єдиних критеріїв застосування практики ЄСПЛ.

З огляду на зазначене судам при здійсненні судочинства необхідно ширше застосовувати норми міжнародного права. Зважати, що обов'язковим є не тільки врахування рішень ЄСПЛ, постановлених щодо України, а й застосування поряд із нормами національного законодавства України норм Конвенції та практики ЄСПЛ і щодо інших країн - учасниць Конвенції з метою недопущення порушення прав людини та основоположних свобод. Ухвалюючи рішення у кримінальних справах (провадженнях), з метою недопущення неправильного тлумачення та застосування норм Конвенції у контексті кожної конкретної справи свої висновки підтверджувати практикою ЄСПЛ, викладеною у його рішеннях.

**Голова Апеляційного суду
Полтавської області**

С.А.Гальонкін

**Виконавці:
колектив Апеляційного суду
Полтавської області**